

4
43 I

J. DRAVNIEKA R A K S T I

I.
*BIOGRAFIJA UN
VALODNIECISKI
RAKSTI*

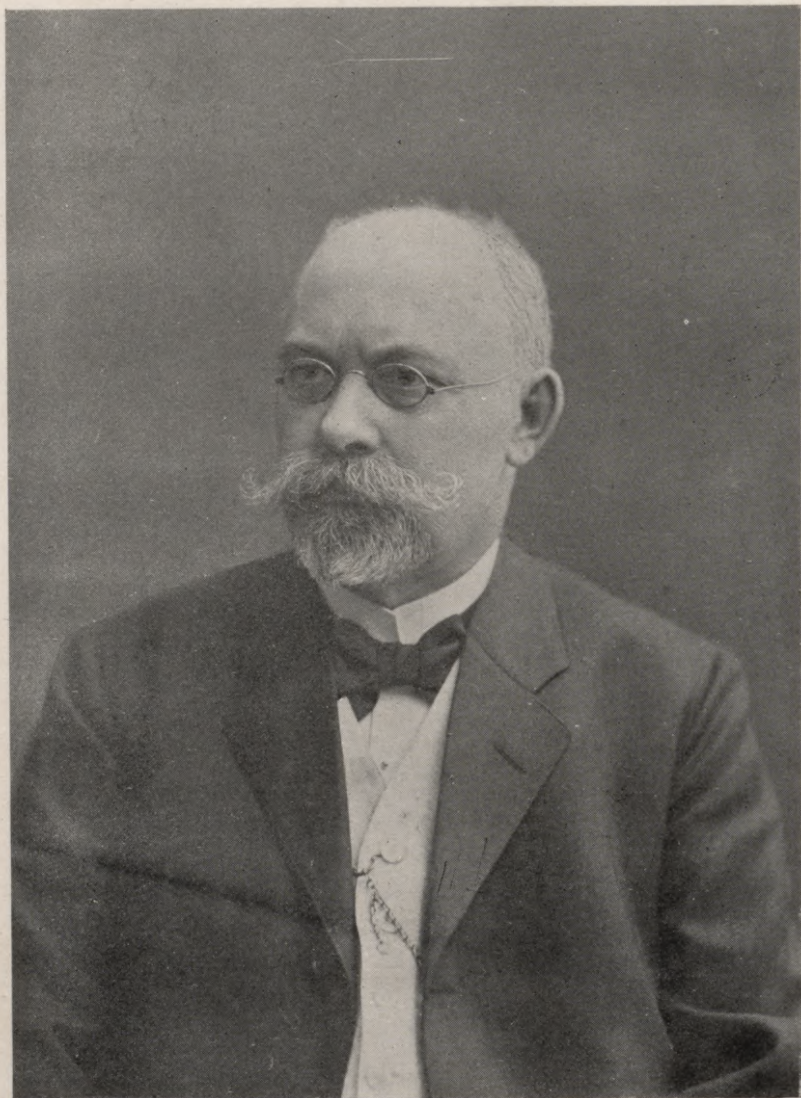
LĪGOTŅU JĒKABA SAKĀRTOJUMĀ

R Ī G Ā
Valtera un Rapas akc. sab. izdevums

ПРОВЕРЕНО

Handwritten signature

L 4
43

L
410

J. Dravnieka raksti

I.

grafija un valodnieciski raksti

Līgotņu Jēkaba sakārtojumā

Latv. PSR Valsts bibliotēka
INV. 622.466

169344
0309057639

RĪGĀ, 1926

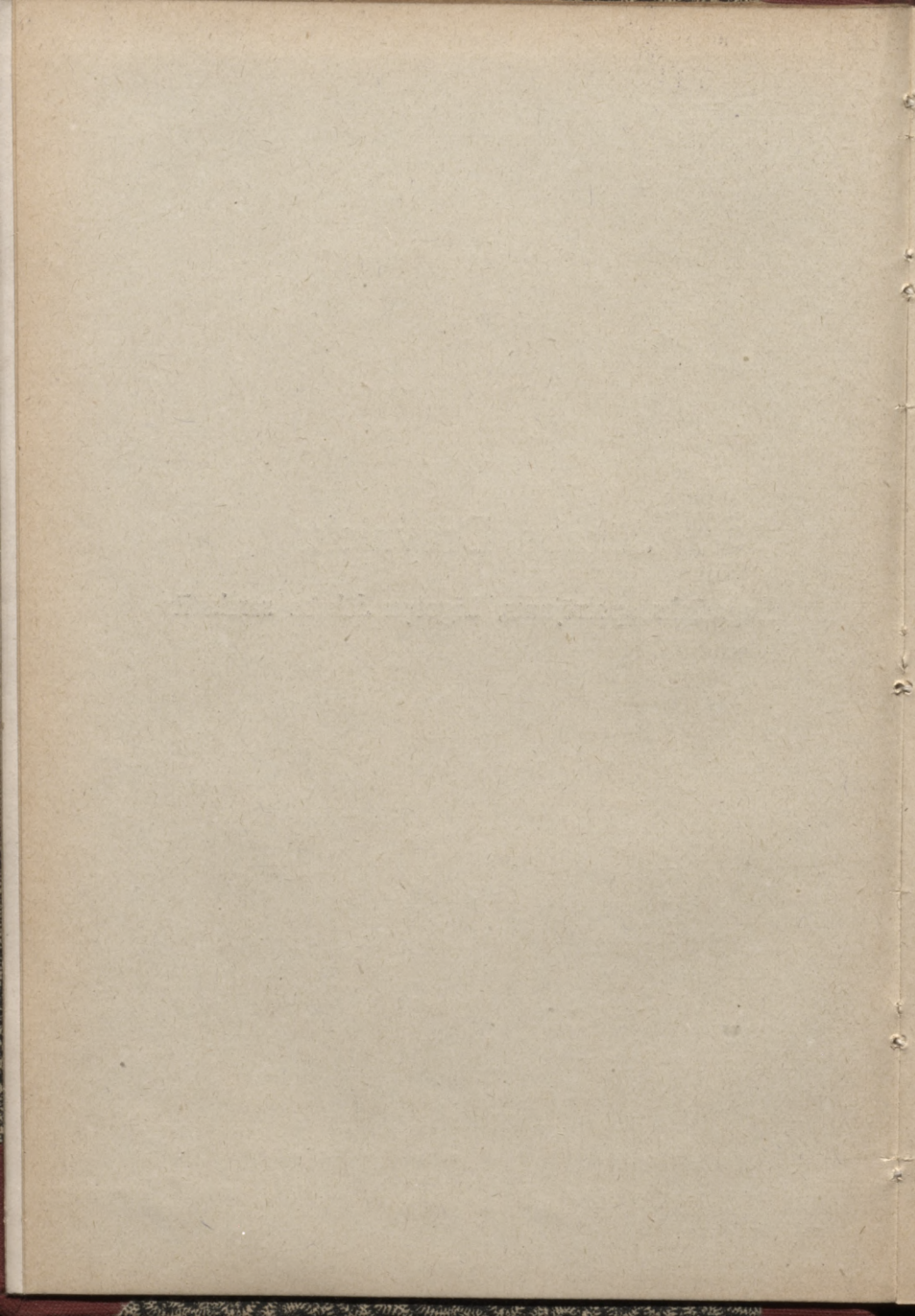
Valtera un Rapas akc. sab. izdevums

Valtera un Rapas
akc. sabdr. grāmatspiestuve
Rīgā, Brīvības ielā 129/133.

✕ Jēkabs Dravnieks

Biografisks apcerējums, Līgotņu Jēkaba sarakstīts

1. Bērnība un skolas gadi.

Jaunā paaudze Dravnieku pazīst no viņa vārdnīcām: tajās viņa mācījusies valodas, daudzos grūtos nezināšanas brīžos tās sniegušas savu izpalīgu. Dravnieks bijis galvenais redaktors mūsu vienīgai nobeigtai „Konverzācijas Vārdnīcai“, Derīgu grāmatu nodaļas izdevumā. Tāpat Dravnieka vārds plaši pazīstams ar viņa lietderīgiem paskaidrojumiem grūtāku atsevišķu vārdu pareizrakstības jautājumos. Visai daudz ir Dravnieka stāstu, romanu un lugu tulkojumu.

Jēkabs Dravnieks ir viens no mūsu retiem rakstniecības ziemciešiem. Cik šaura un neizkopta vēl piecdesmit gadu atpakaļ bija mūsu rakstniecība! Kamēr tagad lielākā latviešu apgādniecība izdod viena kādas 180 latviešu grāmatas gadā, vēl piecdesmit gadu atpakaļ viss vienā gadā iznācis latviešu grāmatu skaits sniedzās tikai dažos desmitos. Un nevien grāmatu skaits izšķīrošais — arī viņu saturs. Cik daudzpusīga tagad mūsu rakstniecība: bez vērtīgiem dailliteratūras darbiem — oriģināliem un tulkojumiem — iznāk mums daudz vērtīgu zinātnisku, arodniecisku un rokas grāmatu visās dzīves nozarēs un vajadzībās. Toreiz prāva daļa grāmatu bija reliģiska satura, pārējās — ar nedaudz izņēmumiem — mazvērtīgi tulkojumi un pārstrādājumi. Jēkabs Dravnieks pussimts gadu ir bijis neatlaidīgs līdumnieks latviešu rakstniecības druvā; ticēdams latviešu tautas nākotnei, viņš visus savus spēkus un talantu ziedojis tam, lai veicinātu mūsu garīgo kulturu, lai izglītotu un audzinātu tautu.

Jēkabs Dravnieks dzimis 23. septembrī 1858. Pāpiņu pagastā (Vidzemē) Dravnieku mājās, kuŗas viņa tēva tēvs jau bija ieguvis un tēvs jau tolaik

labi izkopis. Mājas atradās jaukā vietā, pie maza, zivju bagāta ezeriņa. Tēvs bija liels dārzkopis un biškopis, tā kā zēnam augot netrūka ne jauku augļu, ne medus. Šī bezrūpīgā bērna dzīve tomēr drīz aptumšojās: Pāpiņu īpašnieks pārdeva muižu līdz ar visām zemnieku mājām kādam Sniedzem, nāca jauni nomas noteikumi, tēvam radās nesaskaņas ar jauno īpašnieku un — mājas bija jāatstāj. Tagad Dravnieki pārgāja dzīvot kādā Lībiešu mazmuižā, kur Dravnieka tēvs uzņēmās mežziņa pienākumus. Vēl grūtāki Dravniekiem klājās, kad tēvs pats kļuva Lībiešu mazmuižas nomnieks, kas sakrita ar mazā Jēkaba skolas gadiem. Lībiešu mazmuiža zēnam, salīdzinot ar agrākām iekoptām Dravnieku mājām, jau šurpbraucot nemaz nav patīkusi. Līdz vienpadsmitam gadam zēns palika mājās pie vecākiem. Attāpīgais zēns viegli iemācījās lasīt un drīz rakstīt, kaut gan vecāki, kas paši nebij skolu apmeklējuši, šinī ziņā dēlam maz varēja palīdzēt.

Rudenī, 1868. gadā, zēnu nodeva Brantumuižas pagasta skolā, kur tas skolotājus pārsteidza ar savām gara dāvanām un centību. Pāris mēnešu laikā Jēkabs Dravnieks bija viens no labākiem skolēniem klasē. Bet sekmīgā skolas gaitā rādās nepatīkams pārtraukums: zēns nopietni saslima ar krūtīm. Gan pēc neilga laika tas atveseļojās, bet mācības bija jāpārtrauc. Tikai uz pavasari Jēkabs Dravnieks no jauna varēja iestāties skolā.

Nākošā (1869.) ziemā vecāki nodeva zēnu Ērgemes draudzes skolā. Te jau mācību kurss bija plašāks un visi skolas apstākļi citādāki. Kā izslāpušais, ticis pie dzidra avota, veldzina slāpes, tā Jēkabs Dravnieks ar kaislību nodevās tagad skolas mācībām un grāmatu lasīšanai. Viss, kas no skolotājiem un skolas biedriem nāca rokā, tika ar kāri izlasīts. Paplašinājās zēna redzes aploks, vairojās viņa zināšanas. Bet šī dedzīgā piespiešanās bija savienota ar bēdīgām sekām: Jēkabs Dravnieks saslima vārīgi ar acīm. Toreizējais trūcīgais skolas apgaismojums vakaros varēja šo likstu tikai pavairot. Atkal nācās

mācības pārtraukt — un acis dziedināt. Tās gan izārstēja, — bet pēdas atstāja visam mūžam — skolēns mantoja īsredzību, no kuŗas nekad vairs neatsvabinājās. Sākās no jauna skolas gaitas, bet veselība joprojām neizturēja un Ērgemes draudzes skolas apmeklēšana bija jāpārtrauc. Uz zēna lūgšanu vecāki to sūtīja kādā toreiz Ērgemē ierīkotā vasaras skolā, kur Jēkabs Dravnieks tagad baudīja kārtīgu skolas mācību latviešu valodā, ticības mācībās, aritmetikā un rakstīšanā. Skolēnu bija maz, tikai 6, un skolotājs varēja sekmīgi strādāt ar katru skolēnu.

Tā saraustītās skolas gaitās bija pagājuši četri gadi. 1872. gada rudenī Jēkabs Dravnieks pārgāja Valkas apriņķa skolā. Te gāja viss vāciski. Dravniekam sākumā vajadzēja piegriezt visu uzmanību vācu valodai un to pamatīgi mācīties. Panākumi bija teicami. Bet tad skolēns ietika vieglprātīgu skolas biedru sabiedrībā — grāmatu vietu ieņēma vieglas izpriecas un blēņošanās. Šī kaitīgā sabiedrība bija panzija, kuŗā uzturējās pārs izlaisti jaunekļi. Tikai nākamā, 1875. gadā, pārejot citā panzijā, Jēkabs Dravnieks atguva atkal agrāko nopietnību mācībās. Vēl pēc gada Dravnieks sekmīgi beidza apriņķa skolu, izturēdams 1876. gada ziedonī visus pārbaudījumus. Kārtīgu skolas gaitu nekas vairs netraucēja — izņemot vieglas masalas, ko primaņi bieži pārdzīvo — pirmo iemilēšanos. Skolas pārbaudījumus noslēdza ar mazām dzīrēm, kuŗās tomēr daži abiturienti nebija vajadzīgo mēru ieturējuši. Notikums nāca ausīs skolas priekšniecībai, kuŗa ieturēja apliecības līdz 1. augustam. Beidzis skolu, Jēkabs Dravnieks izdara mazu ekskursiju pa Ziemeļvidzemi, apceļodams jauko Viciemu un Smilteni. Šim ceļojumam arī vēl cits nolūks: iegūt no kāda radnieka pabalstu nodomātai ģimnazijas apmeklēšanai. Diemžēl — šie jaukie mācīšanās sapņi bija jāaprok. Skarbā dzīve klausēja cietu roku pie durvīm — vajadzēja tai klausīt, meklēt vietu, lai būtu līdzekļi, ko eksistēt.

Vietas meklēšana sākās jau 1876. gada otrā pusē. Jēkabs Dravnieks pagaidām atsakās no ģim-

nazijas apmeklēšanas, viņš grib iestāties pie kāda linu tirgotāja un mācīties par linu tirgotāju. Viņš prasa pie pazīstamiem, viņš raksta tirgotājiem, kas viņu varētu uzņemt mācībā. Kamēr tādu izdodas saklaušināt, Jēkabs Dravnieks izlieto laiku, lasīdams zinātniskas grāmatas, kā Grevingka Ģeoloģiju un

Mihleštibas alga.

Stahšs lātviķi

J. Dravina.

Rīga, 1876.

Druckerei des Verlags- und Buchhandlungs-Gesellschafts in Riga.
per Pēteris bejnijas.

J. Dravnieka pirmās iespiestas grāmatas titullapa.

citās. Ja vēl atliek kāds vaļas brīdis, tas tiek izlietots ērģeļu spēlēšanai, jo Jēkabs Dravnieks jau skolā iemācījies teicami spēlēt ērģeles. Viņš klausina caur pazīstamiem pēc vietas, raksta vienam un otram, bet tāda negrib rasties. Paiet vairāk mēnešu — lai laiks veltīgi nezustu, Jēkabs Dravnieks apmeklē iesvētīšanas macību.

Vēl aprīņa skolā uzturēdamies, Jēkabs Dravnieks dzīvi interesējas par literatūru, pats lasa vācu klasiķus, vingrinās uzmetumos. Tā viņš pārtulko no vācu valodas stāstiņu: „Mīlestības algā“, kurū pie-sūta Rīgas izdevējam Ernestam Plātesam. 1876. gada pavasarī grāmatiņa — Jēkaba Dravnieka pirmais li-terariskais darbs parādās atklātībā — atstāj spie-stuvi. Pirmais honorārs par to — 3 rubļi par dru-kas loksni — retums! Izredzes, dabūt kur vietu, vēl arvien mazas. Beidzot septembra beigās tādu izdo-das saklaušināt pie kāda tirgotāja Valkā. Bet lai-kam gan jauneklīs jūt, ka viņam trūkst īsta tirgo-tāja dziņa — uz sava bijušā skolas priekšnieka Da-bera ieteikšanu — Dravnieks tagad grib palikt par skolotāju. Starp citu, centīgais jauneklīs iemācās vēl grāmatvešanu.

Viņa interese par latviešu literatūru arvien pie-aug. Kāri viņš lasa toreizējo pedagoģiskās literatū-ras retumu: Krogzemju Mikus (Ausekļa): „Paida-goģiska gada grāmata“, un tikko iznākušū R. latv. biedrības zinību komisijas pirmo rakstu krājumu, kurus atzīst par vērtīgiem. Tā kā nākotnes ceļi vēl miglā tīti, tad Jēkabs Dravnieks čakli nodarbojas ar latīņu valodas mācīšanos, cerēdams tikt ģimnazijā. Bet šīs izredzes sabrūk: tēvs jau tā ietaisījis parā-dus, dēlu skolodams, tā ka jauneklīm pat laikiem uznāk vēlēšanās — palikt pie tēva mājās, nodarbo-ties saimniecībā un palīdzēt tēvam iztikt no parā-diem. Tēvs tomēr atrunā dēlu no šī soļa, bet ieteic tam pieņemt kādu tiesas skrīvera vietu Smiltenē. Kamēr Dravnieks tur ierodas — vieta jau aizņemta no cita!

Kā tas nācās, ka jauneklīm jau ar nobeigtu ap-riņa skolas izglītību tik gūti bij dabūt vietu. Var-būt tikai gadījums? Man šķiet tas izskaidrojams ar Dravnieka personību jau viņos jauneklā gados. Viņa prakticismš nebij stīprs, kādi neapjausti ideali vi-lināja jaunekli nezināmās tālēs. Starp citu karstā-kais sapnis par tāļākizglītību.

Šinī dzīves cīņā dažs mazāk izturīgs jau sen būtu paguris, un palāvies, lai straume nes, gan jau kur kādā krastmalā iznesīs. Ne tā Dravnieks. Pat grūtākas dzīves neizdevības viņš panes ar stoisku mieru. Viņam ir divi cīņas biedri: laiks un viņa neatlaidīgā griba. Un tiešām — pēc grūtām, pelēkām pārbaudījuma dienām — gaiss sāk skaidroties un rādīties tālo mērķu kalngali.

2. Tērbatas skolotāju seminarā.

(1877.—1879.)

Mazāk no šiem nesekmīgiem vietas meklējumiem sabiedēts, vairāk no iekšējām dziņām uz tālākizglītību skubināts, Dravnieks sāk prātot par skolotāja karjeru, vismaz savas dzīves pirmā sākumā. Viņa agrākie skolotāji par Dravnieka sekmēm var nodot labākās atsauksmes. Dravnieks nodomā iestāties Tērbatas skolotāju seminarā, kuŗu tajā laikā darīja populāru daži Tērbatas augstskolas studējoši latvieši. Dravnieks griežas ar attiecīgu lūgumu pie semināra direktora, kas Dravnieku, ievērojot atsauksmi no agrākās skolas priekšniecības, uzņē bez pārbaudījumiem 1877. gada janvārī. Kā censīgam skolēnam Dravniekam dod izredzes uz kroņa stipendiju. Pirmam pusgadam vajadzīgos līdzekļus Dravnieks aiztapa (kādus 50 rubļus zeltā) no labvēlīgiem radniekiem. Trūkstošo mūsu censonis domā saņemt ar literāriskiem darbiem, tamdēļ tagad ķeras pie lielāka darba un pārtulko romanu: „Kārtības atjaunotāji Arkanzas mežos“, kuŗu nosūta Baltijas Zemkopja redaktoram, toreiz populāram Materu Jurim. „Kārtības atjaunotāji Arkanzas mežos“ — viens no vācu rakstnieka Fridricha Gerstekera labākiem romāniem. (Gerstekers, dz. 1816. — m. 1872., ļoti daudz ceļojis pa Dienvidameriku un Meksiku, galvenā kārtā kā mednieks, lieliski pazīst Amerikas pirmatnējo dabu un indīniešu cilšu dzīvi. Viņš tēlo lieliem rupjiem vilcieniem, viņa raksturi brutāli, tādi, kādus tas novērojis īstenā dzīvē. Ap 500 lappuses plašo romanu Dravnieks tulkojot stipri saīsinājis.) Maters, ar saviem redakcijas darbiem apkrauts, nepaguva romanu izlasīt un tulkotājam dot kādu no-

teiktu atbildi. Tikai pēc kādiem pieciem mēnešiem tulkotājs saņem no Māteru Jura manuskriptu atpakaļ. Dravnieka naudas apstākļi pa šo laiku kļuvuši stipri kritiski. Tagad Dravnieks griežas pie toreiz un arī vēlāk Jelgavā labi pazīstamās Indriķa (H.) Allunana apgādniecības, lai tā izdotu tulkotu stāstu. Sākās tur ebrejiska kaulēšanās, kas liecina par mūsu rakstnieku-celmlaužu neapskaužamiem apstākļiem. Sākumā Allunans piesol 6 rubļi honorara loksne, vēlāk šo zumu samazina uz 3 rubļi! Izdevējs atsaucās itkā uz kļūdām tulkojumā, kuŗu izlabošana tam maksātu naudu, bet kad tulkotājs prasa tādas uzrādīt — tad nevar. Pēc asas sarakstīšanās Dravnieks saņem romanu atpakaļ un tikai pēc trīs gadiem — (1880), „Kārtības atjaunotāji Arkanzas mežos“ tomēr parādījās „Baltijas Zemkopja“ literariskā pielikumā, bet šoreiz jau pavisam citādos apstākļos.

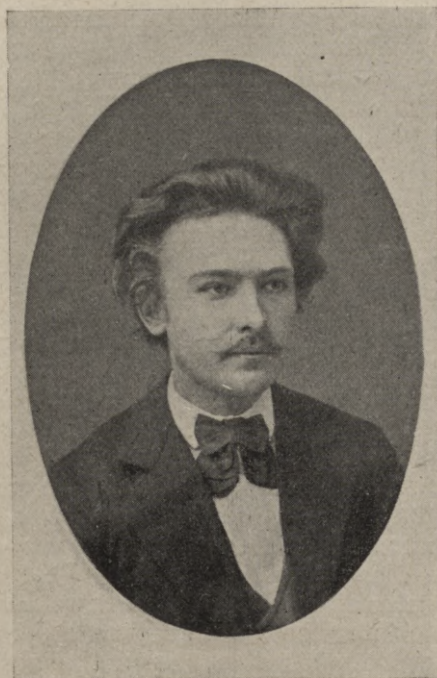
Apcerēdams savu stāvokli, 1878. gada beigās, Dravnieks (29. novembrī) atzīmē savā dienas grāmatā: „Mans stāvoklis šinī zemestrī pavisam kritisks. Man ir īsti daudz parādu, bet naudas nav ko tos maksāt. Un taču es dzīvoju no dienas dienā bez kādām rūpēm.“ Jaunība un satikšanās ar draugiem šīs rūpes par parādiem dara vieglas. Vienīgā cerība ir uz krusttēvu, dabūt kādu mazumiņu ziemsvētkos, bet cik ilgi no tā varēs iztikt? Arī romana tulkojumu pagaidam nav izredzes kautkur pārdot. Tāpat niecīgi ir ienākumi no privatstundām. Šo jaunības bezrūpību pavairo arī pirmā iemīlēšanās, pirmie romantiskie sapņi. Ne velti otrā kursa seminarists sprauž šādu moto savai dienas grāmatai:

„Erste Liebe kommt vom Herzen,
Zweite brennet gar zu heiss —
O wie glücklich ist der Jüngling,
Der nicht weiss, was Liebe heisst.“

Tā, ap kuŗu saistās jaunā seminarista sapņi, ir kāda Auguste, protams skaistule, un kas šo sapņu jaukumu vēl pavairo, ir tas, ka šīs Augustes nemaz nav Tērbatā. Grūtos dzīves brīžos laimējas arī kādu

draugu atrast galdnieka Deinhard'a personā, kuŗš izpalīdz ar saviem nelieliem aizdevumiem. Šiem izaplīdzējumiem jānotiek diezgan bieži, jo jaunības bezrūpība gadījumā sadragā visstingrāko apņemša-

J. Dravnieks seminarists Tērbatā.

nos. Tā 12. novembrī mūsu seminarists aiziet gulēt ar cietu apņemšanos, no rītdienas sākt stingri mācīties un nekādiem pasaules kairinošiem vilinājumiem vairs nepaklausīt. Otru rītu seminarists jau agri ir darbā un neatlaidīgi strādā savus uzdevumus.

Nostrādājis tā priekšpusdienas cēlienu, Dravnieks piepeši atceras, ka tas labi sen aizdevis kādam bijušam skolas biedrim savu grāmatu lasīt, kuŗa tam tūlīt tik nepieciešama kļuvusi. Viņš dodas pa pilsētu pie sava skolas biedra, bet ceļā satiek savu draugu Sablocki. Tas patlaban nāk no krodziņa, kur ēdis un dzēris un palicis drusku parādā. Viņš aicina Dravnieku nākt viņam līdz un samaksātniecīgo parādu. „Par nelaimi man bija klāt kādi 5 rubļi,“ raksta mūsu seminarists savā dienas grāmatā, — „tos man bija atsūtījis skolotājs Zēbode, lai es izņemtu viņa plēdu, ko viņš iepriekšējā zemestrī bija iekīlājis, būdams vēl seminarists. Bet plēdu es nevarēju izņemt, jo Zēbode bija aizmirsis man atsūtīt ķīlu zīmi. Tāpēc es nodomāju naudu paglabāt, kamēr viņš atbrauks. Bet tas bija nolemts citādi! No sākuma, nekā laba neparedzēdams, es turējos Sablockim pretīm, bet kad pēdējais man apsoliya naudu jau otrdien atdot — viņam nākoties nauda par stundām — es gāju līdz. Mēs aizgājām krodziņā, apēdām tur divi porcijas zoss cepeša un izdzērām četras pudeles alus. Tā bija viens rublis pagalam! Pavakarē es biju nodomājis atkal strādāt, bet kad jau reiz izmests no racēm, tad tik viegli vairs atpakaļ netiek. Tā mēs kopīgi nobumelējām visu vakaru un kad es vakarā pulksten 9 pārnācu mājās, no visas agrākās naudas man bija vēl palikušas tikai 7 kapeikas. — Tā es biju dzīvojis, neskatoties uz savu cēlo apņemšanos un priekšpusdienas stingrajiem nodomiem,“ — rezignēti piebilst mūsu dienas grāmatas autors.

Tā iekšējās cīņās, čaklā skolas darbā, ilgās pērdzēta ideala, cerībās un vilšanās paiet dienas mūsu seminaristam. Viņš priecājas, pāris dienu tā nostrādājis, ka nevienam soli nav izgājis no mājas. Divi dienas pagājušas, kad es ne lāsi alus neesmu mutē ņēmis, pašapzinīgi savā dienas grāmatā ieraksta seminarists. „Bet cilvēks domā, ormanis brauc,“ nākošā dienā nākas atzīties mūsu censonim. „Cik labi man vakar bija ap sirdi, ka es varēju savā dienas grāmatā ierakstīt, ka es jau divas dienas esmu nodzi-

vojis un ne lāsīti alus neesmu mutē ņēmis, un cik ļoti nepatīkami man tagad atzīties, ka nemaz tā nava: vēl tajā pašā dienā, kad es tik lepnī domāju, man pagāja tik greizi, ka es atkal dzēru, un pie tam daudz — kādas 9 pudeles alus! —". Iznācis sastapties ar kādu biedri, kuram vakar bijusi vārda diena, sākuši to no jauna svētīt — un visa laba apņemšanās vējā. Pa četriem pieciem dalībniekiem gan nu šīs 9 pudeles nebūtu tik briesmīgs grēks, bet sirdsapziņas pārmetumi par lauzto apņemšanos katrā ziņā. Pie tam vēl skurbulī pa niekiem saķildojies ar biedriem.

Kas būtu jaunība bez saldas mīlas romantikas! Tā jāpārsirgst arī mūsu seminaristam. Tomēr uz zīmējumam par šo atgadījumu nevar liegt zināmu rasas svaigumu un — humoru. „O, kāds prieks, kāda laime!“ — raksta savā dienas grāmatā aizgrābts seminarists. „Es viņu redzēju, jā, es pat runāju ar viņu. Viņa izskatījās nevainīga kā eņģelis, un kad viņa paskatījās uz mani savām lielām dvēselīgām acīm, man kļuva tik brīnišķīgi ap dūšu. Jā, es biju ar viņu kopā. Vakar pulksten 6 es dabāju uzaicinājumu, apmeklēt D. kdzi (kur izredze sastapt daiļāko). Mani pārņēma priecīgs saviļņojums — nepacietīgi es devos ceļā, un no iekšēja uzbudinājuma drebēdams iegāju istabā, kur atradās viņa. Man izskrēja caur kauliem kā prieku stars, kad es istabā ieraudzīju viņu, sēžot uz dīvana līdzās D. kundzei. Pirmā acumirkli es droši vien izskatījos ļoti sasarcis un apjucis, ko es novēroju no dāmu sejām. Bet pamazām es saņēmos, kamēr varēju izturēties tīri svabads. Ai, cik ātri tādos acumirkļos aizskrien laiks, cik ātri! Kad es attapos un paskatījos uz pulksteni, tas rādīja jau septiņi. Cik grūti man bija šķirties. Bet no inspektora vajadzēja izlūgt atļauju palikt ilgāki. Es pārgāju mājās un izlūdzos atļauju, palikt līdz 11 vakarā. Pēc tam es devos atpakaļ. Tagad es pavadīju laiku ļoti patīkami — visi bij ļoti jautri, tikai viņa beigās palika sērīga. Kas tam par iemeslu, es nezīnu. Vispār es no viņas nevarēju īsti gudrs tikt. Viņa bija klusa. Tikai tikdaudz es novēroju,

ka viņa nav pavirša, jo, kas tik labprāt mīl dziedāt, tas paviršs nevar būt. No īsas sarunas ar viņu es pārliecinājos, ka viņai uz laukiem vajaga būt stipri vientuļīgi, bet tas ir labi, jo vientuļība palīdz uzglabāt cilvēkam viņa nevainību. Vakar viņai bij kāds pielūdžējs, kurš tai visādi parādīja savu uzmanību. Pēdīgi viņš bij vēl pret to tik pakalpīgs, ka piedāvājās to pavadīt uz māju. Par to es biju uz viņu dusmīgs un reizē pateicīgs. Dusmas par to, ka viņš tā atņēma man iespēju tuvāki iepazīties ar viņu, pateicīgs par to, ka viņš tā paglāba mani no lielām briesmām. Tumšā nakts stundā es droši vien nebūtu bijis vīrišķīgs diezgan savu sirdi savaldīt un viegli varētu notikt, ka es viņai būtu atklājis mīlestību, un tas būtu bijis katrā ziņā vēl par agru. Droši vien viņa mani vēl nemīl un tā, pārāk agri atklājot viņai savas jūtas, es paliktu viņai smieklīgs, un mūsu mīlestība tā nekad neattīstītos. No šīm tuvām briesmām mani pasargāja viņas kavaliers. Mēs izšķīrāmies vienkārši. Bet kad viņa man savu roku sniedza sacīdama: „Ardievu, Draviņa kungs!” tad man kļuva tik savādi ap dūšu, man likās, ka es nekad viņu vairs neredzēšu un vēl šodien man krūtīs kā sažņaugtas (t. i. otru dienu pēc satikšanās), un es jūtos tik nelabi.

Paiesim garām šīm jaunības tik tuvām un sa-protamām gan komiskām, gan bēdīgām epizodēm. Ne-trūkst arī nopietnu lietu, kas rāda mums jauno Dravnieku no citas puses — rāda viņa darbību patriotiskā jaunekļu pulciņā: „Merķeļa biedrība” — kuŗa biedri tikai latvieši, kur runā un lasa referatus tikai latviski. Tas notika anno 1879. Kronvalda reiz sētā sēkla Tērbatas latviešos tā tad vēl arvienu dzina savus asnus. Tāds seminaristu latviešu pulciņš jau pastāvēja priekš kādiem četriem gadiem (tā tad ap 1875. — droši vien vēl Kronvalda dēstīts) pie seminara un turēts stingri slepenībā no skolas inspektora. Pēdīgi viņš tomēr to dabūjis zināt, sākusies stingra izmeklēšana un pulciņš pēdīgi aizliegts. Seminaristu pulciņa apspriedes drīkstēja noturēt tikai

inspektora klātbūtnē. Tādā kārtā latviešu seminaristu pulciņš drīz vien izputēja.

Uz Dravnieka un citu latviešu rosīgāku seminaristu iniciatīvi 1878. gada beigās Tērbatas skolotāju seminarā atjauno seminaristu literārisko pulciņu, dodot tam nosaukumu, uz Dravnieka priekšlikumu: „Merķeļa biedrība“. Tās pirmie dibinātāji ir 7 latviešu seminaristi: Dravnieks, Kreišmanis, Bērziņš, Vitants, Vīte, Ozoliņš un Miklavs. Tie paši izstrādā statutus un pieaicina citus biedrus. Mēnesī pulciņš notur 3—4 sēdes, kurās lasa latviešu valodā izstrādātus referātus, debatē par latviešu valodas jautājumiem, izalida lasīšanai arī latviešu laikrakstus un grāmatas. Protams, tās jātura slepenībā no skolas priekšniecības, kurā nekādā ziņā tādus latviešu vakarus nepieļautu skolas dzīvē.

1879. gada pirmā puse prasa sevišķi daudz darba un pūļu, lai nobeigtu sekmīgi semināru galu pārbaužu darbus. Īpaši daudz jāstrādā teoretiskā pedagogijā. Kā seminarists Dravnieks dažkārt ceļas augšā pulksten 2 naktī un sēžas pie rakstamā galda, lai sagatavotu uzdevumus. Gala eksameniem tuvojoties, skolas darbu karstumā, protams literāriskie darbi „Merķeļa biedrība“ apklust, ja ne pavisam apstājas. Dravnieka attiecības ar saviem skolotājiem labas, bet izcilus personas viņš starp tiem neatrod. Viens no semināru redzamākiem pedagogiem, pēc Kronvalda, Eduards Maass, saukts „miške“ — „lācis“. Tā augums atgādina lāci, — raksturo viņu Dravnieks savā dienas grāmatā. „Viņa acis bez mirdzuma, no tām nemaz nevar spriest par viņa gara attapību. Viņa sejaļ maz izteiksmes. Viņš iet vanterēdamies un tādēļ dabūjis savu palamu. Tomēr neraugoties uz šīm ārējām nepiemīlīgām īpašībām, viņš ir ļoti asprātīgs. Viņa priekšnesums saistošs, dzīvības pilns.“ Viņa audzēkņi to ļoti mīļotu, bet Maass stāv zem sava svaiņa iespaida un tas seminaristiem nepatīk.

Starp citiem maz zīmīgiem semināru skolotājiem Dravnieks vēl piemin vēstures un ģeografijas skolotāju Augustu Glāze. Tas atšķiras no citiem ar

savu plāpību un neuzvedību, lai gan viņš to nemitīgi atgādina seminaristiem. Likums, kā „priekšzīme audzina“, — laikam uz viņu nezmējās, — ironiski piebilst seminarists savās atmiņās. Un šis Glāze bija aicināts ieņemt seminarā neaizmirstamā Kronvalda Ata vietu, kuŗa gars, likās, vēl lidoja starp latviešu seminaristiem, kas piemin viņa vārdu ar dziļāko godbijību jau pieminētā „Merķeļa biedrībā“.

1879. gada ziedonī, pēc pustreša gada mācības, Dravnieks beidz seminara kursu un nu kļūst — skolotājs. Jauns, dzīves spara un cerību pilns, ar ko tik bagāti veltīta jaunība. Ir jau tagad dažs ērkšķu zars saskrāmbājis sirdi — bet tas ātri sadzīst. Ieskatītā idealā jaunava negaida seminaristu, tai vajaga realāka pamata zem kājām nekā tikai cerību, un tā apprec citu. Tāpat izput simpatijas ar kādu citu jaunavu. Virišķīgi un stingri jaunais sieviešu ienaidsnieks pēc visa tā raksta savā dienas grāmatā (septembrī 1879.): „Vispār ar sievietēm es negribu nekādās attiecībās vairs ielaisties“.

Beidzis seminaru jūnija pirmā pusē Dravnieks atgriežas vecāku mājās. Kā smaيدا pasaule, kāds dzīves prieks. Tā vien liekas, ka spārni nestu kurp projām. Izlietojot vasaras brīvlaiku, Dravnieks grib apceļot dzimteni. Jautrs prāts, drošais ceļa spieķis, kāds zieds aiz cepures un — aiziet! Viņa ceļš ved uz Valku, Cēsīm, Vidzemes Šveici, Rīgu un atpakaļ. Ceļā tam gadās sastapties ar Kokmuižas bijušo pagasta vecāko — zināmu savādnieku — Karavīru Krišu. Savu vārdu droši vien tas dabūjis no sava tikuma. Kādā jautrā dienā puīši sākuši pa krogu kauties. Tajā vietā lai kaušļus izšķirtu, Kareivju Krišus tos skubina, lai tikai plektējās vēl karstāki. Kaušļi vēlāk notiesāti cietumā, bet pagasta vecākais par skubināšanu — atcelts no amata! Ar to pašu nākas mūsu jaunajam skolotājam apcerēt bēdīgo parādību, ka skolas vēl maz labo ļaužu tikumus. Ceļš ar parastiem raibiem atgadījumiem norit tīri patīkami un ļauj Dravniekam uz vietas iepazīties ar dzimtenes dabu un ļaudīm. Jo krāšņa tam šķietas Si-

gulda ar Gauju un viņas jaukumiem. No šī ceļojuma pats svarīgākais atzīmējams Dravnieka iepazīšanās ar Materu Juri. Pēdējais iespiedis „Balt. Zemkopja“ literariskā pielikumā Dravnieka tulkojumu; „Pazudis“. Honorars par to — 17 rubļi — būtu liels kapitāls mūsu cerībās bagātam, bet materialā ziņā trūcīgam jaunajam skolotājam. Bet Materu nākas diezgan grūti sastapt, un ja arī sastop, tad tam nav pašlaik vajadzīgās naudas pie rokas. Maters tomēr atstāj uz Dravnieku labu iespaidu — kā skaidra galva un kā vīrs ar milzu darba spējām. Matera ļaunos naudas apstākļus Dravnieks ved sakarā ar viņa izdevniecību. Šī pirmā iepazīšanās atstāj uz Dravnieku tik spēcīgu iespaidu, ka viņš to neaizmirsīs arī vēlāk, un kā redzēsim, pēc gadiem tos dzīve saistīja uz laiku kopējā darbā ar Materu.

Pēc ciešas un vienmuļas darba dzīves seminarā, šis ceļojums atnesa Dravniekam fizisku un garīgu atpūtu. Turpinājās tas kādas 6 nedēļas.

3. Skolotājs Kaukazā.

(1879.—1882.)

1879. gada vasarā, Dravnieks apceļo dzimteni: visi skolas darbi nu aiz muguras, jaunais ziedonis un jaunā dzīve vienādā mērā smaida jaunajam skolotājam pretīm. Viņš jau ievadījis sarunas ar dažiem draugiem un tīri negaidot, 8. augustā (1879.), atgriežoties vecāku mājās no sava ceļojuma, Dravnieks atrod priekšā vēstuli, kurā tam piedāvā vietu Kaukazā. Redzēt pasauli, iepazīties ar jauko Kaukaza dabu, atrast piemērotu darba lauku ar apmierinošu algu — 800 rubļu gadā. Tiflisā vācu draudzes baznīcas skolā, kurās priekšnieks kāds fon Heršelmans. Heršelmans ieteic Dravniekam, ceļot ar viņu reizē uz Kaukazu, ar tādu aprēķinu, ka apmēram 20. augustā tie izbrauktu no Maskavas. Dravnieks pastāsta savu nodomu vecākiem, arī tie piekrīt, ka divatā garais ceļa gabals patīkamāks, un 17. augustā Dravnieks jau Tērbatā, atvadās vēl no mīļiem paziņām un tad ar vilcienu izbrauc uz Pēterpili. Viņa gars spirts viņš bagāts cerībām un stingru apņemšanos. Nākotne viņam sniegs vairāk nekā to, ko viņam pagātne pašlaik atņēma.

Pēterpils — pirmā pasaules lielpilsēta, ko Dravnieks redz savā mūžā, atstāj uz to varenu iespaidu: pils, kanali, tilti, būves — te ir ko aplūkot, te stipri jūt pasaules pilsētas strauji rītošu dzīvi. No teje nes ceļš ved uz Maksavu, 19. augustā Dravnieks nonāk Maskavā. Uz ceļa manami saplok jaunā skolotāja ceļojuma kase, tā ka rodas bažas, kā nokļūt pie ceļa mērķa. Dārdzība pie toreizējiem apstākļiem diezgan liela. Tā pusporcijas kotlešu maksā lētā restoracijā 55 kap., vienīgais, ko mūsu ceļotājs Maskavā

atrod lētu — tās ir vīnogas. Bet Heršelmans šādu vai tādu iemeslu dēļ nav varējis Dravnieku gaidīt — tas jau pāris dienas pirms Dravnieka aizbraucis un pēdējam pienākas vienam pašam mērot tālo nepazīstamo ceļu uz Tiflisu. Tā kā skolā darbs sākas tikai ap 15. septembri, tad nav kur steigties, un Dravnieks, uzmeklējis kādu paziņu, pakavējas dažas dienas Maskavā. Te uzskavēdamies Dravnieks apskata Kremli un citas vēsturiskas vietas, Maskavas lielveikalus un viņu bagātību, atrod daudz ko retu un apbrīnojamu. Vienīgi viņam nepatīk Maskavas ormaņi, kuņiem nav nekādas takses un kuņi ņem pēc patikas, sevišķi no svešniekiem. Pie tam, maksā cik gribi, nekad nav diezgan — arvien vēl prasa dzeramnaudu! Tāpat tam nepatīk Maskavas tirgotāju uzbāzība. Krievu tautu mūsu ceļotājs redz pavisam vēl neizglītotu un briesmīgi mānīcīgu. Visur to pārsteidz svētbilžu godināšana, ko tas redz krievu tautā.

Trīs, četras dienas pakavējies Maskavā, mūsu ceļotājs ar bailēm jūt, ka ceļa naudas nekādi tam nepietiks, ko aizbraukt līdz Tiflisai. Par laimi draugs Maskavā ir tik naudīgs, ka var izpalīdzēt ar 18 rubļiem un nodrošināt tam ceļu.

Jaunā skolotāja tālākais ceļojums norisinās bez lielākiem sarežģījumiem. 26. augustā Dravnieks, pār Rostovu braukdams, ierodas Vladikaukazā. Taču neraugoties uz lielo taupību, ceļa līdzekļu atkal aprūkst. Par laimi ceļā Dravniekam izdodas iepazīties ar kādu Frenkeļa kgu, kuņš viņam dod vajadzīgos aizrādījumus par tālāko ceļojumu līdz Tiflisai, bet arī apgādā ormaņi — par 3 rubļi, — kas mūsu ceļotāju apņemas aizvest līdz Tiflisai. Ceļš tomēr diezgan grūts — lijs lietus, izmircis, ormaņis tikko lēnām var pabraukt uz priekšu, ratos nosēdēt grūti un mūsu jaunais skolotājs lielāko ceļa gabalu — noiet kājām. Šo gājieni atlīdzina lieliskie Kaukaza kalnu skati. Tādus mūsu ceļotājs — ziemeļu līdzenuma dēļ — redz pirmoreiz. Kamēr pakalnes apaugušas vēl ar retu mežu, kalnu galotnes sedz smagi padebeši. Apakšā krākdama gāžas straujā Terekas upe, augšā

sniegiem pārklāta Kazbeka galotne . . . Tie ir dabas skati, kuŗi redzēti, uz visiem laikiem nogulst dvēselē.

Pēc 4¹/₂ dienas ilga brauciena mūsu ceļotājs laimīgi nonāk Tiflisā. Bīstamais brauciens noticis bez kādiem starpgadījumiem. Dienu iepriekš laupītāji sarīkojuši uzbrukumu pastam, ievainojuši pavadoni kazaku un nolaupījuši 4 pudi sudraba. Ko gan viņi būtu laupījuši jaunajam skolotājam, kuŗa bagātības tikko pietika samaksāt ormanim par vedumu?

Nonācis Tiflisā, Dravnieks apmeklē savu principālu — draudzes priekšnieku Heršelmani. Tas ir laipns kungs, ar tikpat laipnu kundzi un jaunkundzi, kuŗa ģimenē Dravnieks atrod draudzīgu uzņemšanu.

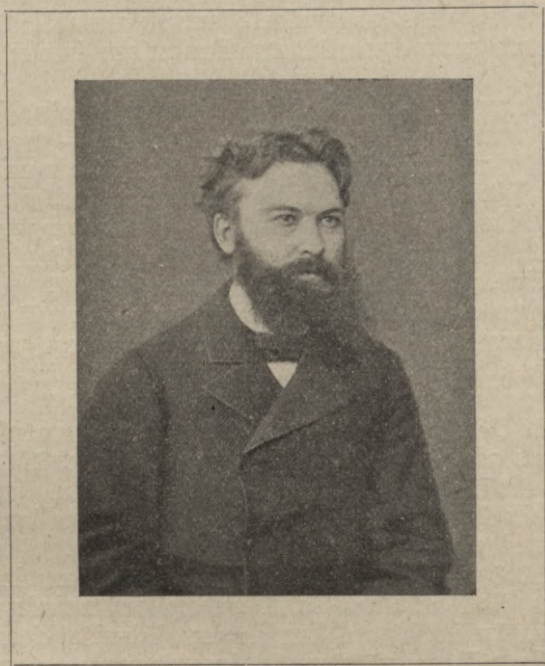
Pirmās nedēļas jaunajā darba vietā paiet iekārtojoties, norīkojot darbus (Darvniekam iznāca ap 26 stundas nedēļā), apgādājot vajadzīgās grāmatas un citas lietas. Pie reizes jauno censoni māc ilgas pēc dzimtenes. No Latvijas viņš nesaņem nevienas vēstules. Viņam liekas, ka to visi aizmirsuši. Šo grūtsirdību nevar arī izklaidēt lektira — literariski mazvērtīgi romāni — kuŗus tam iedod lasīt principāla meita Ida.

Sabiedrība, ar kuŗu Dravnieks vispirms Kaukazā satiekas, ir vācu — daži skolotāji vācu kolonijā un mācītāji. Šī sabiedrība tam maz pa prātam, un viņš stipri jūtas tajā vientulis. Pie viena no vietējiem mācītājiem — Hīzemaņa — notiek allaž garīgi priekšnesumi, uz kuŗiem aicina arī Dravnieku. Šo priekšnesumu nolūks — cik var noprast — padziļināt jauno skolotāju kristīgas ticības uzskatos un dot tam zināmus metodiskus norādījumus pie bībeles stāstu pāsniegšanas skolā (piem. līdzību par sējēju).

Kaukazā, jau pirmajos mēnešos — jaunajā skolotājā atkal pamostas patriotiskais gars, kā reiz seminarā skolēnu pulciņā. Jaunības mīlestība nāk ar savām vētrām, un ziedoņa negaisiem. Tad jaunais skolotājs atceras — viņš ir latvietis, viņa nākošā dzīves biedrene drīkst tikai latviete būt. Šī doma palīdz tam pārvarēt kārdinājumus, kas jaunam vīrietim svešumā tik bieži atgadās. Diezgan daudz

Dravnieks arī šē lasa un mācās vecās valodas, jo arvien vēl sapņo iestāties augstskolā. Valodniecība jau tad kļūst viņa mīlākā zinātne. Šad un tad viņš korespondē ar seminara komiltoņiem dzimtenē, seko jaunākai pedagogiskai literaturai un latviešu avižniecībai. Lāgiem viņš abonē vai pat visus vērtīgākos to-

J. Dravnieks skolotājs Kaukazā.

reizējos latviešu periodiskos izdevumus un tad īsumā svarīgākos rakstus atreferē savā dienas grāmatā.

1879. gada septembra beigās Dravnieka dzīve Tiflisā jau galīgi iekārtojies. Vācu baznīcas draudzes skolā tam jāpasniedz 30 stundas nedēļā, visas pirmmācības skolas priekšmetos, kā rēķināšanā, vācu valodā, uzskatāmības mācībā, dziedāšanā, zīmēšanā un vingrošanā. Alga, pie toreizējiem ap-

stākļiem diezgan prāva, 800 rubļu, kuŗu skolotājam izmaksā pa ceturkšņiem uz priekšu. Bez tam skolotājam skolā ierādīts brīvs dzīvoklis.

Izpriecas un saviesīgā dzīve maz saista jauno skolotāju. Vaļas brīžos tas daudz lasa, muzicē uz klavierēm, nododas dažādiem prātojumiem. Kādas domas un kādi uzskati toreiz pārvalda Dravnieku, redzams no viņa piezīmēm dienas grāmatā. Tā cilvēka uzdevumu apcerēdams, Dravnieks izsaka šādas domas :

„Še pasaulē viss irniecīgs un pārejošs. Visam pasaulīgam ir tikai noteikts ilgums — tas nepastāv mūžīgi. Pat cilvēks, pats dvēselīgākais un pilnīgākais Dieva radījums virs zemes, nepastāv mūžīgi tāds, kāds viņš ir. Skaists un apbrīnojams viņš ir jaunībā, bet vecumā viņš novīst kā puķe laukā.

Cilvēce pielīdzinama straumei. Kā tā steidzas no saviem avotiem, lai to uzņemtu beidzot jūrās neizmērojamais klēpis, tā aiziet viena cilvēces paaudze pēc otras. Kā ūdens straume savus neskaitamos pilienus nodod jūrai, tā cilvēki viens pēc otra pazūd mūžībā. Neviena vara virs zemes nevar ne pirmos, ne otros aizkavēt. Bet šai līdzībai ir vienādība arī citādā ziņā. Itekā pilienam ir nozīme tikai straumē, tāpat cilvēkam ir nozīme tikai kā cilvēces loceklim. Tikai tad viņš attaisnos savu uzdevumu, tikai tad viņš dzīvē tiks uz priekšu, ja viņš kā viens loceklis apzinās šinī cilvēces ķēdē un aplami neiedomājas, viņš varētu iztikt arī bez saviem līdzcilvēkiem. Kā atsevišķs piliens, vēja nests, izgaist saules staros, tā atsevišķs cilvēks aiziet bojā, ja viņš atšķīras no saviem līdzcilvēkiem. Tādu citi pameēis, un viņš dzīves cīņā aizies bojā. Tāpat tāds pašiedomis aiziet bojā, ja viņš gribētu nošķirties savā vientulībā no saviem līdzcilvēkiem, kā atsevišķs piliens izzūst tur, kur arī saule nemaz nespīd.

Tādi nožēlojami radījumi mēs esam. Bet viens apmierinājums mums paliek. Mēs zinam, ka mūsu dzīve šē virs zemes vēl nebeidzas, mēs zinam, ka mēs augšām celsimies apskaidrotā miesā, kuŗa būs brīva

no cilvēcīgām vājībām un pastāvēs mūžīgi. Gan šī daļa piekritīs tikai tiem cilvēkiem, kuŗi savu uzdevumu šē virs zemes būs pareizi sapratuši un pēc saviem spēkiem izpildījuši.“

No jaunā skolotāja specīgākiem iekšējiem pār-dzīvojumiem jāmin viņa radušās simpatijas pret sava panzijas saimnieka meitu Idu. Tomēr kārtu starpība, aizspriedumi, liekas arī izglītība starp jaunajiem cilvēkiem ir tik liela, ka šis romans-iluzija izbeidzas ar nopūtām, žēliem skatiem, pārs nelaimīgiem mīlestības dzejoļiem dienas grāmatā un dažiem pesimistiskiem apcerējumiem. Tā 25. oktobrī 1879. dienas grāmatā sastopam šādu piezīmi: „Jo dienas jo vairāk es jūtos nelaimīgāks; jo dienas vairāk pieņemas mana mīlestība pret Idas jaunkundzi, bet jo dienas es redzu skaidrāk, ka man viņa nekad nepiederēs. Kas viņai būtu par interesi pie manis? Ko es viņai varu sniegt? Mīlestības pilnu sirdi? O! Tagadnes cilvēki nav vairs tik romantiski! Viņi ir laimīgi arī bez mīlestības pilnas sirds, ja viņiem tikai ir iztikšana, viņu dienišķa maize. — Ķildošanās un plēšanās bieži viņiem tikpat nepieciešama. Faktiski es arī drīzumā nemaz nevaru par precēšanos domāt — neraugoties uz to, ka es gribu vēl studēt, arī kārtu starpība šķir mūs abus. Vai tas nav skaidrs diezgan, ka mēs neesam radīti viens otram, pie tam, ja es ņemu vēl vērā, ka es viņai esmu pilnīgi vienaldzīgs? Ko tad es gribu? Viņa ir bijusi mans ideāls kādā nesasniedzamā augstumā. Bet cilvēks ir ģēkīgs radījums, kuŗš bieži negrib pazaudēt cerības pēdējo staru, kur tā nemaz vairs nav.“ Mīlestības nelaimē pasprūk arī kāds dzejolis:

Ich fühle mich verlassen, einsam —
Sie liebt mich nicht —
Die Erde wird zur Hölle mir —
Ich wünschte sie zu lassen!

Vai latviski:

Es jūtos šē tik vientuls, atstāts,
Tā nemīl man' —

622.466

Man pasaule par elli kļūst,
Ka gribētos to atstāt.

Visus šos jauneklā dzīvē tik saprotamus un parastus atgadījumus un iekšējas ciešanas Dravnieks pūlas panest ar vīrišķību, izturību un darbu. Viņš daudz lasa Šilleru, Lesingu, pats nopietni mācās latviešu valodu, raksta kādu dramu latviešu valodā. Starp citu vientulība paskubina jauno skolotāju uz čaklu korespondenci: gan ar bijušiem seminara biedriem, no kuriem daudzi darbojas kā skolotāji dzimtenē, gan ar radniekiem un pazīstamiem. Literariskās korespondences starpā atzīmējamās sarakstīšanās ar grāmatu izdevējiem — (Dravnieks ir čakls grāmatnieks, prāva daļa no viņa skolotāja algas iziet par grāmatām un laikrakstiem) — un „Baltijas Zemkopja” redaktoru Materu Juri. Personīgā iepazīšanās ar viņu tagad atvieglo šo korespondenci. Izkoriģējis savu tulkojumu: „Kārtības atjaunotāji Arkanzas mežos” Dravnieks 1879. gada beigās nosūta Materu Jurim pa otram lāgam šo romanu; tagad tas arī parādās jau nākošā gadā (1880) „Baltijas Zemkopja” literariskā pielikumā.

Dzīve, neraugoties uz ārēji itkā labiem pekuņiariem apstākļiem Tiflisā, Dravniekam tomēr nav viegla: kā liela daļa mūsu censoņu, arī Dravnieks, lai tiktu pie izglītības, savā skolas laikā ietaisījis parādus. Tie tagad visi neatlaidīgi jānolīdzina. Bez tam dzīve Kaukazā, salīdzinot ar dzīvi Krievijā, ir stipri dārga. Ar bažām jaunais skolotājs skatās, ka pēc katra algas maksājuma nauda ātri izsīkst, bet vajadzības nemaz nerimstas. Tas dara daudz rūpju. Jau Tiflisā viņam rodas nodoms, izdot pedagoģisku rakstu krājumu latviešu valodā. Vēl pagāja gadi trīs, iekams viņš paguva šo nodomu realizēt.

Latviešu laikraksta lasīšana un nodarbošanās latviešu literatūrā mūsu skolotāju, neraugoties uz svešatni un sadzīvi starp vāciem, tomēr stipri latvisko. Tas, starp citu, redzams arī no dienas grāmatas atzīmējumiem, kuri no sākuma rakstīti vāciski, bet

no 1879. gada beigām latviski. Ar kādu dedzību Dravnieks Tiflisā turpina savu izglītību, redzams starp citu no grāmatu apsūtījumiem un naudas sūtījumiem grāmatu tirgotājiem, kādi apsūtījumi bieži seko viens otram. Tā 1879. gada beigās, nosūtīdams Ķimmeļa grāmatu veikalam Rīgā 24 r., Dravnieks lūdz izsūtīt Stendera latviešu-vācu vārdnīcu, Rautera pedagogijas vēsturi, Švarca audzināšanas mācību, zinātniskās pedagogiskās biedrības gadgrāmatu, vairāk daiļliteratūras un kritikas grāmatas. Ja seminarā iedams Dravnieks ar skolas biedriem bija paradis pa reizei iedzert glāzi alus, tad Tiflisā viņš šo parašu pilnīgi atmet. Dabūjis grāmatu sūtījumus, Dravnieks dienām nevar vairs atrauties no nelasītām grāmatām. Darbā izgaist arī romantiskās iluzijas. Decembra beigās (1879) Dravnieks raksta savā dienas grāmatā: „ Es saku, es strādāju neapnicis. Kādēļ ar' nē? Tagad man vairs nav nekādu kavēkļu. Es Idū mīlēju, bet manas jūsmas par viņu iet arvienu mazumā un reizi, cerams, izdzisis pavīsam.“

Kā ar katru idealu, tā iet arī ar idealizētu jaunavu. Ikdienišķā dzīvē sātīgām acīm apskatīta, izrādās, ka arī Idas iekšējā cilvēkā savi robi un trūkumi. „Daudzkārt redzu, ka viņa afektē, un to es nevaru panest, tas mani dara arvien vairāk vienaldzīgu pret viņu.“

1879. gada beigās jaunā skolotāja vispārējie apstākļi Tiflisā ievērojami uzlabojušies. Nokārtojies, ar vecāku gādību, arī laimīgi karaklausības jautājumu, 1879. beigās Dravnieks aizsūta uz Jelgavu Materu Juŗa „Zemkopim“ vairāk rakstus un dedzīgo nacionālo cīņas laikrakstu apsveic ar dzejoli, starp citu, rakstīdams:

„„Zemkops“ pārspēj grūtumus —
Saule spīd pēc negaisa!
Viņa acīm parādās
Skaistās glīvēs nākotne.“

Ar gandarījumu Dravnieks redz, ka viņa pūliņi literatūras laukā arī nepaliek novārtā. „Baltijas

Zemkopis" 1880. gada prospektā, uzskaitīdams 1880. gada iespējamos garākus daiļdarbus, bez Zandera „Austra“ un paša Matera „Patriotisms un mīlestība“ (faktiski nāca iespiests „Tiesu Vēstneša“ pielikumā 1881.) uzrāda arī Gerstekera romanu: „Kārtības atjaunotāji Arkanzas mežos“ — Dravnieka tulkojumā.

Neraugoties uz stingri konzervatīvo apkārtni, paša gara attīstība un progresīvo laikrakstu lasīšana Dravnieku noved noteikti progresīvo latviešu nacionalistu lēģerī. Ar īgnumu viņš atzīmē savā dienas grāmatā (20. decembrī 1879), ka Latvijā garīdznieki ar visu varu būtu apspieduši latviešu dzīšanas pēc izglītības. „Neatļauj viņi taču zemniekiem „Balsi“ un „Balt. Zemkopi“ lasīt, latviešu brīvprātīgākās avīzes, ieteikdami „Latviešu Avīzes“ un „Tautas Biedri“, kuŗas avīzes lasītājus baŗo tikai ar pienu. Es saku, tikai ar pienu, bet tas vēl par daudz, jo starp šiem rakstiem atrodas vēl nereti sēnalas.“

Nodarbošanās ar pedagoģisko literatūru un praktiskais audzinātāja darbs lielā mērā Kaukazā piegrieŗ Dravnieku skaidri pedagoģiskiem jautājumiem. Jau 1879. gada beigās viņš uzsāk rindu pedagoģisku apcerējumu, kuŗi vēlāk ievietoti rakstu krājumā: „Paidagoģiska balss“ (1883), par mūsu skolu un viņas vēsturi. Svarīgu vietu toreiz, kad mūsu tautskolā mācības valoda parasti bij vācu, Dravnieks tautskolā ierāda bērnu mātes valodai. Aizrādot, ka tautskolas mērķis skolēnus vispirmā kārtā sagatavot dzīvei, Dravnieks turpina: „No visa šī redzams, ka jākopj mātes valoda. Tā tas svarīgākais priekšmets tautas skolā, jo mātes valoda cilvēkam, dzimtenē dzīvojot, visas darīšanas. Šī valoda jāprot gruntīgi, jāizmācās tā, ka prot nevien lasīt un rakstīt, bet viņā arī savas domas kārtīgi izteikt, tiklab vārdos kā rakstos. Jārada valodas mīlestība un cienīšana.“ Sīvi Dravnieks ir pret vācu valodu tautskolā. Ākstīšanās ar vācu valodu, pēc Dravnieka domām, ātrāki nebeigsies, kamēr vācu valoda nebūs izmesta no tautas skolām.

Bez „Baltijas Zemkopja“ — 1879. gada beigās Dravniekam nodibinājās arī sakari ar „Balss“ redakciju. Tā uzaicina Dravnieku rakstīt vēstules laikrakstam par dzīvi Kaukazā. Starp citu Tiflisā dzīvojot Dravnieks ķeras pie Dikensa romāna „Nikolājs Nikļbijs“ tulkošanas.

Noslēgdams 1879. gadu, kas tik daudz pārmaiņas ienesis viņa dzīvē, Dravnieks apcerē savus apstākļus dzimtenē un svešumā un atzīst, ka tie viņam izšķīrušies par labu. Uz Kaukazu braucot, viņu visādi biedinājuši: Gaiss Kaukazā slikts, dzīve dārga, iedzīvotāji mežonīgi. Visas šīs bažas palikušas nepamatotas. Dravnieks iedzīvojies jaunā dzīves vietā, darbs to apmierina, strādā tas spirts un vesels. Bet kāds jauns psiholoģisks faktors radies klāt. „Labums pavisam neparedzēts,“ — kā Dravnieks atzīmē savā dienas grāmatā. „Savu tēviņu mīlēju gan jau no bērnu kājām, bet tik dārga, kā viņa man tagad, viņa man nekad nav bijusi. Vēl tālums, kas mani no viņas šķir, un taisni šis tālums savieno mani ciešāki ar viņu, dara mūsu saites par nesaraustāmām. Tēvijai esmu dzimis, tēvijai dzīvoju un tēvijai miršu. Varbūt daudzi mani pūliņi netiks ievēroti, daudzi varbūt būs arī veltīgi, bet cilvēks cilvēkam piedos.

Man izgājušais gads ievērojams. Esmu atstājis seminaru, pabeidzis trešo šķiru no saviem skolas gadiem. Bet ievērojot, cik nepilnīga mana izglītība, vēl man jācīnās tālāk, lai sasniegtu jo spējams augstāku stāvokli starp mācītiem. Cilvēkam vajaga stādīt sev mērķi arvienu tik tālu, kā vien var, nekas par to, ka nerasniedz viņu. Mūžu dzīvo, mūžu mācies!“

Nopietnā darbā jaunais skolotājs pārsirdzis arī savu jaunības mīlestību. Tagad jau (1880) viņš liecina par savu ideālu: „Tagad vairs nebūt nešaubos, ka viņa nav nekas vairāk kā viegls skuķis, kurš jo kāriģs pēc patikšanas. Pēdējā laikā es nekad nesmu ievērojis, ka viņai būtu dziļākas jušanas — viss tikai pavirši. Es viņu nevaru ne acīs vairs ie-

redzēt, tik pretīga viņa man kļuvusi, pavisam neizprotams, kur man senāk bij acis!”

Experientia docet!

Tiflisā dzīvojot Dravnieks iepazīstās arī ar Merķeļa darbiem, kas Dravnieka uzskatus par vācu-latviešu attiecībām varēja tikai pastiprināt. Merķeļa „Latviešus” viņš lasa ar dziļu aizgrābtību un ieprasa kādam draugam apgādāt arī citus Merķeļa rakstus. Lai pavairotu savus ienākumus (no kuņiem visu vairumu aprij grāmatas un maksājami parādi), Dravnieks pasniedz vēl privatstundas. Viņš ir darbos tā noguris, ka nezin, kā no viņiem daudz maz atsvabināties. Vienīgā pārmaiņa darbā ir šacha spēle dažās pazīstamās ģimenēs Tiflisā.

Šo darba un nopietnas dzīves cīņas klusumu iztraucē pēkšņa pārmaiņa Dravnieka mājas iekārtā: tam jāatstāj Heršelmaņu ģimene. Iemesls — maza sadursme mājas dzīvē. Kas pie tam vainīgs — grūti izpētīt: liekas, ka franču sakamvārdam — meklē sievieti — arī šeitān būs taisnība. Dravnieks uzmeklē citu panziju. Bet satiksme ar Heršelmaņiem liekas traucēta uz visiem laikiem. Kad Dravnieks grib baznīcā vingrināties uz ērģelēm, viņš atrod tās noslēgtas, kad viņš kādu vakaru aizkavējas ilgāk pie draugiem, viņš mājās pārnācis atrod skolas durvis aizslēgtas. Viņš sūdzas par tādu rīcību draudzes priekšniekam vietējam vācu mācītājam Hīzemanim. Notiek asa izskaidrošanās starp Heršelmani un Dravnieku — pirmais prasa, lai pats Dravnieks katrreiz saņem un nodod baznīcas atslēgas un lai ērģeles spēlējot nelieto pedāļus. Pēc asas pārrunas nesaticība abu starpā itkā kļūst lēnāka, bet īstas saticības arī vairs nav. Pusdienas mūsu skolotājs ēd tagad restoracijās, brokastis un vakariņas tam apgādā skolas apkopēja. Darbs skolā norit kārtīgi, tāpat Dravnieka rosīga līdzstrādība pie „Balss” un „Baltijas Zemkopja”. Tajā viņš iespīez pa daļai noliedzīgu kritiku par „Mērnieku laikiem”, kas rada sašutumu pie šī darba cienītājiem. Starp Dravnieka tā laika apcerē-

jumiem ievērojams kāds raksts par tautskolotāju sagatavošanu. Viņš prasa, lai tie būtu sagatavojušies seminarā un par visām lietām — tautas valodā. „Latviešu literatūrā būtu visvairāk jānoņemas ar tautas dziesmām,“ — raksta Dravnieks, — „teikām, citiem tautas dārgumiem, lai katrs skolotājs noprastu pie rupja zemnieka izlobīt kodolu, lai visiem celtos cienība pret tautas gara vērtībām, kā arī patriotisms jāmodina latviešu jaunekļos.“

No 1880. gada vasaras piedzīvojumiem minams skolotāju konference Katrinlaukos, kādā vācu kolonijā Tiflisis apgabalā, kur izbrauc arī Dravnieks. Še viņš smagi saslīgst ar drudzi, kas to moca arī vēlāk Tiflisā. Izsamīsis 4. oktobrī 1880. Dravnieks atzīmē savā dienas grāmatā : „Kur nu es esmu? Parādos, slims, izsamīsis! Drudzis mani daudz mocījis un moka vēl tagad, kas maksā daudz naudas . . . Tādā vīzē gan dzīve tiešām apnīk! Ai, būtu es taču savā dzimtenē! Ja maz vien spēšu, tad došos nākošo gadu atpakaļ uz tēviju.“

Šij domai — atgriezties atpakaļ dzimtenē — nāca arī kādi citi apstākļi par labu. Tiflisis vācu baznīcas padomei aptrūka naudas divu skolotāju algošanai. Vienu nācās atvaļināt.

Dravnieks kļaušīnāja pēc citas vietas un tādu atrod vācu kolonijā Helenendorfā — netāl no Jelizavetpoļas. Te tam alga 50 rubļu mēnesī un brīvs dzīvoklis; tur viņš pāriet 1881. gada pavasarī (martā). Ar savu jauno vietu Dravnieks te būtu mierā, ja tam nebūtu jāpilda arī draudzes šķesterā amats. Otrs skolotājs te ir kāds ārzemnieks, Kirchhofers, šveicietis, ar kuŗu Dravniekam nodibinās draudzīgas attiecības. Dzīve Helenendorfā gan stipri vientuļa. Apkārtne neizglītota, garīgu interešu nekādu. Jau tagad Dravnieks sāk kļaušīnāt pēc vietas dzimtenē — būtu zināma kāda skolotāja vieta Vecsātos, bet viņš jau pazīstams kā noteikts latvietis ar saviem rakstiem (pareizāki „jaunlatvietis“) un kā tādām tam maz izredzes šo vietu dabūt.

Neraugoties uz vientuļiem dzīves apstākļiem, Dravnieks nodzīvo Helenendorfā vairāk kā gadu — 1881. gada pavasari un vasaru līdz 1882. gada aprīlim — te ilgāk palikt — būtu viņa gals. Šejiens cilvēki dzīvo bez kādas augstākas dzīšanās, koleģis Kirchhofers izrādās liels pātarnieks, vietējais mācītājs rupjš materialists. No Kaukaza paziņām svarīgāku lomu uz Dravnieka garīga cilvēka izveidošanu spēlē kāds ģimnazijas skolotājs Paass. Tas viņam aizrāda uz Kolba kulturas vēsturi, kurā viņš nogremdējas ar lielu aizrautību; tikai tagad viņš mācās saprast, kas ir vēsture.

4. Atkal dzimtenē. Skolotājs Vecsātos. Dravnieks bistamais „jaunlatvietis“. No vietas uz vietu.

15. aprīlī 1882. Dravnieks saka ardievas Hele-
nendorfai un Kaukazai. Viņš te nodzīvojis kādus
2½ gadus. Daudz viņš te cietis un strādājis, bet par
visām lietām — daudz mācījies. Viņš mācījies va-
lodas, viņš čakli studējis zinātnisko literatūru. Ir
milzu starpība starp naivo seminaristu, kas 1879.
septembrī ieradās Tiflisā, un to jau pasauli un dzīvi
redzējušu skolotāju, kas 1882. gada ziedonī atgriežas
Latvijā. Ja Dravnieks jau aprīņa skolā (patiesībā
daudz agrāk — bērna dienās) tā interesējās par lite-
ratūru, tulkoja pats, sarakstīja literārus refera-
tus, piem. seminarā, tad Kaukazā, kā to jau lieci-
nāja viņa plašā bibliotēka un plašā lektūra, Dravnieka
interese par rakstniecību paliek dominējošā, viņš
kļūst rakstnieks ar miesu un dvēseli. Šī interese par
rakstniecību, liekas, pat apslāpē viņa jūtu dzīvi. Tā
pie koleģa Paasa uzturoties, viņš iepazīstas ar kādu
Smirnovas jaunkundzi. Abu starpā rodas simpatijas,
kas varētu izaugt par mīlestību. Bet Dravnieks aiz-
brauc no Kaukaza, ne vārda nebildis otrai pusei par
savām jūtām. Un šinī atgadījumā Dravnieks savā
dienas piezīmju burtnīcā ieraksta šādus raksturīgus
vārdus: „... Mīlestību neatklāju, un tas bija labi, jo
labāki ir neprecētam nodarboties ar rakstniecību...“

Dravnieks dabūn vietu Vecsātu zemkopības skolā
kā zinību skolotājs un ierodas tur aprīļa beigās 1882.
Skolas direktors ir savā laikā plaši pazīstamais Zin-
tenis, stingrs vācietis, kurš skolas iekārtu nostādījis
bēdīgi audzēkņu apgādības ziņā, toties labvēlīgāks
sev, kurš arvien pakurls un uz visiem jautājumiem,
roku aizlicis aiz auss, atkārtoti (vācu valodā) „Kō jūs

teicāt,“ bet tiklīdz runa par naudas lietām, tad nekad nepārklaušās. Zinteņa kazarmes režims pavisam nepatīk.

Par Kurzemi astoņdesmito gadu sākumā gāja spirts jaunlatvietības vilnis. Materu Juris, kam „Baltijas Zemkopis“ bija izņemts no rokām, izdeva „Tiesu Vēstnesi“ un ar lielu konzekvenci aizstāvēja jaunlatvietības līniju, sīvi apkaņodams muižniecību un reakcionāro garīdzniecību. Uz laukiem un pilsētās cēlās latviešu biedrības. Nodibinājās arī (1882) Tukumā latviešu biedrība, otrā pēc Jelgavas latviešu biedrības (nod. 1881) lielākā latviešu organizācija Kurzemē. Nebūs jāsaka, ka Dravnieks, Kurzemē ieradies, tūlīt pievienojas šij organizācijai.

Un tukumieši tūlīt prata vērtēt jauno rosīgo darbinieku — neraugoties uz Dravnieka apmēram 15 kilometru atstato dzīves vietu (Vecsātos), Dravnieku biedrības runas vīri vienbalsīgi ievēlēja par priekšnieku. Bet ko tas toreiz nozīmēja, kādam skolotājam būt par biedrības priekšnieku, to Dravnieks tūlīt dabūja pie sevis izjust.

Vācu lēģerī nu vairs nebija ne mazāko šaubu — Dravnieks — bīstams jaunlatvietis. Biedrība gan darbojās pilnīgi legāli, ar valdības apstiprinātiem statūtiem, bet — tā bija latviešu biedrība un inteligenta latvieša piedalīšanās tādā biedrībā bija jau nepiedodams pārkāpums. Kad Dravnieks uz piedraudēto ultimatumu, atteikties no Tukuma latviešu biedrības priekšnieka amata, negriezā nekādu vērību, vēl vairāk, centās pierādīt, ka viņam kā neīstam zinātnīb skolotājam brīv savus vaļas brīžus izlietot tādā sabiedriskā darbā, kādā tam patīk, Dravnieku — atlaida no vietas. (Plašāki šī savā laikā skandalozā lieta aprakstīta Rēveles vācu laikrakstā: „Die Heimath“, 267. un 288. nr. 1882. Rīgas latviešu un vācu presē, protams, par to nedrīkstēja rakstīt.) Šis gadījums rāda mums noteiktu pazīmi Dravnieka raksturā — ja vajadzīgs, arī cīst par savu pārliecību. Jo toreiz tāda sacelšanās pret valdošo vācietību no latviešu skolotāja puses nozīmēja — zaudēt maizes

darbu uz visiem laikiem Latvijā. (Auseklis piem. pārs gadu laikā bija izbījis kādās 9 vietās, beidzot atrada paspārni Pēterpilī.) Tas drīz vien apstiprinājās arī pie Dravnieka.

Sacīto ievērojot, gan atzinību pelna Dravnieka noteiktā un vīrišķīga izturēšanās Vecsātu zemkopības skolas lietā. Šī skola savā laikā bija nodibināta no kāda Kurzemes mazgruntnieku labvēļa Sokolovica atstāta kapitāla; testamentatora galvenais noteikums bija tas, ka skolai jākalpo Kurzemes mazgruntniekiem, tā tad latviešiem, un būtu tīri dabīgi, ka mācības valoda skolā būtu latviešu. Vairāk garākos rakstos, sevišķi „Balsī” (1883) Dravnieks noteikti uzstājas par latviešu valodas tiesībām šinī arodskolā un aprāda, ka tagadējos apstākļos Vecsātu zemkopības skola pārvēršas par latviešu jaunekļu peļamu pārvācošanas iestādi, jo skola uzņem vācu valodas mazpratējus, kuriem bez tam grūti sekot mācībām svešā valodā. Dravnieka raksti Vecsātu skolas lietā radīja dibinātu sašutumu latviešu aprindās par vācu rīcību, kuri nerespēktēja testamentatora noteikumus, bet pašam Dravniekam, kā to redzēsīm no turpmākā, darīja gandrīz vairs neiespējamu atrast skolotāja vietu kādā Latvijas skolā, par kuriem vāciešiem bija vara, vai noteikšana. Dravnieka patriotiskā drosme gaiši redzama šinī cīņā. Visi šie notikumi, ņemot vēl vērā Dravnieka literārisko talantu, gribot negribot varēja Dravnieku tikai attālināt pedagoga gaitai un tuvināt latviešu rakstnieka ērkšķainam dzīves ceļam. Otrs tāds svarīgs faktors bija Dravnieka ievērojamā brošura: „Paidagoģiska balss”. Tā Dravnieku toreizējo skolas kungu acīs padarīja par atklātu revolucionāru.

1882. gada vasarā Dravnieks nodarbojās daudz ar muziku. (Ar to viņš vingrinājās arī Kaukazā.) Noīrejis no tuvumā dzīvojošā pazīstamā muziķa Bētiņa klavieres, Dravnieks vingrinājās kompozīcijā. Dažas no tām, kā „Ko tu, strautiņ, tik daudz čalo” (zolo dziesma ar klavieru pavadījumu, vēlāk iznākusi atsevišķi un kļuvusi diezgan populāra.

Oktobrī 1882., tā tad apmēram pēc kāda pusgada, Dravnieks atstāj vietu Vecsātos un pagaidām pāriet uz Tukumu. Viņš ziedo visu savu laiku sabiedriskam darbam Tukuma latviešu biedrībā, un domā blakus eksistēt no privatām stundām un rakstniecības ienākumiem, bet tiklab pirmie kā otrie negrib rasties. Janvāra beigās 1883. Dravnieks pārnāk Jelgavā, kur tas dabūn skolotāja vietu Jasmaņa bāriņu namā. Skolas priekšnieks ir kāds Bekmanis, latvietis, bērniem bagātu ģimeni. Dravnieku tajā uzņem laipni. Bet nerimst arī Dravnieka pretinieki. Skolas priekšniecībai ziņo, ka Dravnieks bīstams cilvēks, jaunlatvietis, nihilists, skolas darbā neciešams. Noteiktu pierādījumu apvainotājiem tomēr trūkst. Kamēr tādi sakrāsies, Dravnieku atstāj vietā. Stāvoklis tomēr diezgan neveikls. Dravnieks paliek šinī vietā līdz 1883. gada oktobrim.

Ja Vecsātu zemkopības skolas cīņā Dravnieka skolotāja reputāciju Baltijas skolas kungu acīs nebija galīgi satricinājusi, tad to izdarīja viņa jau pieminētā brošura „Paidagoģiska balss“. Tiklab pēc sava laika nozīmes, kā arī savu novērtējumu mūsu pedagoģiskas literatūzas vēsturē šī brošūra nav vēl saņēmusi.

Pēc sava apmēra tā ir neliela 40 l. p. brošūra un viņas pilnīgais virsraksts šāds: „Paidagoģiska balss“ skolotājiem un tādiem, kam skola rūp no Dravnieka Jelgavā, 1883. Brošurai par moto autors spraudis šādu tēzi: „No audzināšanas atkaras, ka cilvēks top labs, vai ļauns“. Brošuras saturu autors izteicis 4 galvenās nodaļās: 1) Ievadījums; 2) „Mūžu dzīvo, mūžu mācīes; 3) Reformas! reformas! un 4) Mācību priekšmeti tautskolā.

Brošuras smagumpunkts ir līdzšinējās tautskolas kritika un norādījumu par tautskolas turpmāko veidošanu. Dravnieka pedagoģiskās domas kodols — tautskola jāatsvabina no baznīcas un vācietības virskundzības. Kritizējot līdzšinējo tautskolu un viņas sekmes, autors vispirms nav apmierināts ar pastāvošo pārāk īso tautskolas mācības laiku — trīs zie-

mas! „Kā šajā laikā iespējams attīstīt cilvēku tik tālu, kā tas vajadzīgs priekš dzīves?“ — prasa Dravnieks. Un ja vēl šo īso skolas laiku varētu izlietot lietderīgi! Liela daļa no šī laika jāpatērē bērniem mācot vācu vokabuļus. „Caur šādu skološanu tiešām nevar iznākt nekas labs. Un mūsu skolas nepelna nemaz to vārdu — tautas skolas — viņas ir prasti sagatavošanas skolas priekš citām un nevis priekš dzīves. Tiem bērniem, kas iestājas vēlāk citā skolā, vēl atliek kāds labums no mūsu skolām, bet lielākai daļai un tiem, kas tūlīt pēc tam iestājas dzīvē, maz kāds; daudziem drīzāk sliktums, nekā labums. Nevar liegt, ka ne reti no mūsu bērniem caur tādu apmūļināšanu mūsu skolās izmācās par ākstiem, par kārkluvāciešiem, puskoka lēcējiem, bet neviens par izglītotiem cilvēkiem, kuŗi varētu iegūt viņiem pienācīgu laimību. Skolotājiem tur visu vainu nevar uzkrāut; tik īsā skolas laikā tiešām nekā laba nevar panākt, un gandrīz iedrošinos sacīt, ka varētum iztikt arī bez šādām skolām, kādas mums tagad.“ („Paid. balss“, 16. l. p.)

Tas bija bargs spriedums par mūsu tautskolu. Kā to varēja uzņemt toreizējie latviešu skolas kungi? Protams, ar šausmām. Pēc astoņdesmito gadu vācu žurnalistikas paņēmieniem, šādu radikālu kritiku varēja tikai izskaidrot ar latviešu „nihilismu“ un „dedzināšanas kāri“. Pēc Kronvalda „Tautiskiem centieniem“ (1872.), tāda kritika nebija vairs dzirdēta par latviešu skolu lietu. Bet Dravnieks nepalika pie kritikas vien. Viņa programmas pozitīvā daļa īsti vērtīga.

Ko viņš prasa?

Pats galvenais — pagarināt skolas laiku vismaz uz 6 gadiem, pie tam bērniem skolu vajadzētu apmeklēt ne tikai ziemu, bet arī vasaru, lai netiktu traucētas sekmes. Otrkārt — visos pagastos būtu dibināmas atskolas — ar viengadēju mācības programmu. Atskolas apmeklētu 1—2 reiz nedēļā. Tālāk tikpat demokrātiska, cik vajadzīga bija Dravnieka prasība apvienot pagasta skolu un draudzes skolu vienā —

tautskolā. „Nedrīkst būt itkā divi tautskolas,“ — dibināti aizrāda mūsu liberalais skolotājs, — viena saimniekiem, otra kalpiem. „Visiem bērniem tautas skolā būs mācīties vienkop un vienā laikā“. Ja tagad, mūsu demokratiskās dienās, šāda tēze mums izliekas pate par sevi dabīga un saprotama, cik savāda tā izklausījās vēl astoņdesmito gadu vidū, kad pat mērenākā demokratisma doma tika apzīmogota kā nihilisms! Dravnieks tomēr atklāti noteikti izteica savu spriedumu.

Vēl ķecerīgāki, pēc tā laika ieskatiem, bija citi Dravnieka priekšlikumi skolas lietā, piem. par to, ka skolotāji jāatsvabina no šķesteņa pienākumiem pagastā, jo viņam savu tiešo darbu, lai tikai spēj veikt. Tāda 6 gadēja labi nostādīta tautskola liekama tautas izglītības pamatā un tikai pēc tam dibinamas tautai arodskolas, kā zemkopības, tirdzniecības un jūrniecības skolas. Turībai liela nozīme tautas izglītībā. „Mēs cenšāmies un centīsimies pēc izglītības, mēs kaņojam, ka no mums iznāktu kulturas tauta, bet kultura nav nebūt iespējama, ja tauta, kuŗu grib vest pie kulturas, nav turīga. Ej, dibini hotentotiem tautas skolas! Tikai caur turību rodas kārums pēc kulturas“. („Paid. balss“.)

Zīmējoties uz tautskolas programmu, Dravnieks prasa divos priekšmetos radikālu maiņu — reliģijas mācības un latviešu valodā. „Kamēr mēs atzinuši“, — ne bez ironijas saka Dravnieks, — „ka skola nav vis baznīcas priekšnams, ka cilvēkam vajaga arī citu zināt, kā tikai Dieva vārdu, mūsu pārliecināšanās šinī ziņā pārvērtusies“. (Citāts no „Paid. balss“). Dravnieks prasa, ka skolā bērni atsvabināmi no pārmērīgas ticības mācību galvas gabalu iekalšanas, jo tāda reliģijas mācības metode drīzāk audzē neticīgus un vienaldzīgus ticības lietā nekā ticīgus. „Bērnu garu vajaga attīstīt, bet nevis nomākt“. Reliģijas mācību Dravnieks prasa tautskolas zemākā klasē (domātas trīs klases) samazināt uz 3 stundām nedēļā, bet latviešu valodai noteikt turpat 8 stundas. Vai tas nebija pilnīgs apvērsums toreizējā skolas iekārtā?

„Mūsu tautas skolā svarīgākajam priekšmetam vajaga būt latviešu valodai. Bet kāda bārenīte tā mūsu skolā“. Draudžu skolās latviešu valoda kā mācības valoda pa daļai izdzīta, tautskolās viņas tiesības ierobežo ar vācu valodas mācīšanu. Šo pēdējo Dravnieks noteikti prasa — no tautskolas programmas pavisam izņemt. Ievērojot kara dienestu, Dravnieks krievu valodas mācību tautskolā atzīst par vēlamu. Tikpat radikāli bija Dravnieka prasījumi pēc dabas zinībām tautskolā, lai māca tautsaimniecību, elementārās likumzināšanas un t. t.

Saprotama lieta, ka tiklab toreizējie skolas kungi, kā viss vairums savos ieskatos novecojušos pedagogu Dravnieka „Paidagoģisko balss“ dzirdot, varēja tikai ļābi cieti savas ausis aizbāzt. Nedzirdēt — tā bija vienīgā izeja šinī lietā. Brīvprātīgā nacionalā prese un brīvprātīgie skolotāji, — kuņus varēja uz pirkstiem saskaitīt, grāmatiņu uzņēma labvēlīgi. Vairums — noklusēja, vai drošākie — apkaņoja.

Jelgavas „Latviešu avīzes“ atzina, ka ar brošuru palaiests pats antikrists vaļā, un ka apdraudēta pati tautskola, reizē ar reliģiju. „Balsī“ (27, 1883) kāds apspriedējs gan nevarēja liegt Dravnieka priekšlikumu pedagogisko vērtību, bet atzina autora idejas par nerealizējamām, pāragrām. Vairāk pretkritikās Dravnieks atspēkoja savu aponentu uzbrukumus. Viņas domas lietišķību nevarēja noliegt. Bet ja latviešu skolu vadītāji nevarēja Dravnieka pedagogiskās idejas realizēt, izvest dzīvē — pie tam autors nebija vainīgs. Viņi neko neatrada par iespējamu reformēt, kamēr pati vēsture tiem latviešu skolu izņēma no rokām.

„Paidagoģiska balss“ nespīd ne ar savu stilu, ne ar savutu temperamentu. Grāmatiņa uzrakstīta sausi, lietišķi. Viņas vērtības — tās tuvums ar toreizējo skolu un dzīvi. Autora programma nebija no gaisa grābta, ne atrauta no dzīves. Viņā runāja skolotājs, kas pazina savu tautu un savas tautas skolas vajadzību un redzēja ceļu, kuŗš bija ejams latviešu tautskolai nākotnei. Ja kādreiz Kronvalda „Tautiskie centieni“

lika idejiskus pamatus mūsu nacionalai skolai un tautskolai, tad Dravnieka „Paidagoģiska balss“ skolu vadītājiem un cēlējiem aizrāda, kas darāms, lai esošo, tautai tāli stāvošo skolu pārvērstu par „tautas skolu“ tiešā, praktiskā dzīvē.

Nebūs vēl jāsaka, ka latviešu skolas kungi darīja visu, lai Dravniekam neatverami aizbultētu Latvijā skolas durvis. Par viņa gaitām Jasmaņa bāriņu nama skolā Jelgavā jau dzirdējām. Dedzīgā pedagoģiskā intrese pamazām jāievirza citā gultnē — rakstniecībā.

Visus šos gadus Dravnieks čakli nodarbojas rakstniecībā: viņš raksta „Tiesu Vēstnesī“ (vairāki raksti: Ievērojumi latviešu valodā, 1884), „Balt. Vēstnesī“, („Kurzemes tautskolotāju sapulce, 1883“), „Balsī“, „Baltijas Zemkopī“, Rēveles vācu laikrakstā: „Heimat“, Rīgas vācu lapā: „Zeitung für Stadt und Land“, saraksta, lokalizē, tulko rindu stāstu, kā „Brūtes meklētājs“ (originals), „Zelts“ (tulkojums), „Krūmos“ (tulkojums), Stāsti iz vēstures (brošura), tāpat „Svešvārdu grāmata“ u. d. c. Pa lielākai daļai tie ir sabiedriska satura raksti, vai tulkojumi, kuŗi deva daudz maz eksistences līdzekļus. Kā stāstītāju Dravnieku pirmoreiz redzam „Brūtes meklētājā“. Vēl jāatzīmē, ka Dravnieks visus šos gadus krāj materialus garākam originalromanam „Marta“.

1883. gada rudenī Dravnieks atstāj skolotāja vietu un pirmoreiz paliek par līdzredaktoru, pie Māteru Juŗa „Tiesu Vēstneša“. Ar Māteru Juri viņš jau daudzkārt sanācis dzīves krustceļos. Kad beidzis semināru, Dravnieks 1879. gada vasarā apceļo Latviju, viņa ceļš to noved pie Māteru Juŗa. Tas ir viņa pirmais literariskais krusttēvs.

Dzīvodams Kaukazā, Dravnieks turpināja līdzstrādību pie „Baltijas Zemkopja“. Mātera drošsirdīgā cīņa ar saviem pretiniekiem, viņa nemiera pilnās gaitas, meklējumi, zaudējumi, negaisi un ciešanas skolotājam, kuŗam savā laukā tāpat savi cīņi bija jāpārvar, varēja tikai imponēt. Dravnieks

apmeklēja Materu, sēžot parādu cietumā, un cienība pret neatlaidīgo cīnītāju arvien pieauga. Arī Materu Juris prata vērtēt Dravnieku.

Darbīgais, klusais rakstnieks Materu Jurim likās īsti būt pa prātam līdzredaktora amatam. Tas darīja darbu un nespiedās nekur pirmā vietā, atstādamas to varas kāram šefredaktoram. Varbūt ar Dravnieka līdzdarbību izskaidrosies „Tiesu Vēstneša“ samērā mērenākais tonis un lielāka lietišķība informācijā. Bet kā dažam labam, arī Dravniekam nācās dažādā ziņā vilties par Materu Juri, redzot ikdienas gaismā, vistuvākā tuvumā šī lielā cilvēka lielās kļūdas. Viņš ved izšķērdīgu dzīvi, savam līdzredaktoram viņš reti var samaksāt laikā algu, bet par visām lietām, viņš necieš ne mazāko iebildumu pret domām, kur tam acīmredzot netaisnība. Savos atmiņu uzzīmējumos Dravnieks par Materu Juri izsaka šādu novērojumu: (1884. gada 16. aprīlī): „Sadzīvi viņš (Materu Juris) pazīst itin krietni un prot arī ar iekuru apieties. Tikai pretimrunāšanu viņš necieš, it īpaši kad iedzēries. Kaut arī viņam pilnīgi netaisnība, tomēr viņš paliek pie tās... Pavisam veikala darīšanās ar viņu neviens nevar iztikt. 8 gadu laikā, kamēr viņš par redaktoru, viņam bijuši jau vairāk nekā astoņi redaktora palīgi.“ Saprotais, ka Dravniekam pirmā redaktora vietā neiet labāki. Jau pēc kāda pusgada viņam jāšķīrās no Materu Jura. Kamēr pēdējais braukā apkārt pa Kurzemi, lai ar jauniem aizņēmumiem uzlabotu savu naudas stāvokli, Dravniekam vienam jāvada „Tiesu Vēstnesis“. Tajā parādās kāds raksts no Dravnieka par Jelgavas latviešu biedrību (no kuŗas Materu Juris bija izslēgts), kas Materam nepatika. Tā starp abiem redaktoriem rodas nesaskaņas, kas jaunāko spiež aiziet.

Tagad kādu laiku (1884. gada beigas un 1885. gada sākumu) Dravnieks nodzīvo Jelgavā, pasniedzams stundas un Indriķa Allunāna grāmatu apgādniecībai Jelgavā tulkodams dažādus populāra satura grāmatas. Šī literāriskā nodarbošanās tam atmet tik maz eksistences līdzekļu, ka jāraugās pēc

pastāvīgas vietas. Tādu viņš saklaušina Rīgas latviešu biedrībā (kur svabada intendanta vieta un 2 skolotāju vietas), bet ne vienā, ne otrā Dravnieks netiek ievēlēts. Beidzot viņš dabūn mājskolotāja vietu pie Zaļenieku Biļļu saimnieka Neiberga, bet viņš nepagūst še ne lāga iestrādāties, kad tam piedāvā vietu Palangas aprinča skolā. 1. septembrī 1885. viņš iestājas jaunajā darba vietā. Bet Palangas aprinča skolu drīz vien (1886) pārvērs par progimnaziju ar krievu mācības valodu. Tuvojas tumšie pārkrievošanas laiki. Dravnieks pārāk cēli skatās uz savu audzinātāja uzdevumu, lai tautas audzināšanas vietā ķertos pie viņas nāvēšanas. 1886. gada oktobrī Dravnieks pāriet uz jaunu dzīves vietu — šadeiku muižā Kauņas gubernā par mājskolotāju.

1886. gada rudenī latviešu avīzniecība paplašinājas ar otru dienas laikrakstu latviešu valodā — „Dienas Lapu“. Dravnieka vārds latviešu literatūrā un sabiedrībā jau tik plaši pazīstams, ka to uzaicina par līdzredaktoru pie jaunā laikraksta. Atbildīgais redaktors ir Fricis Bergmanis. Tā mēs redzam, ka 1886. gada Ziemsvētkos Dravnieks pārnāk uz pastāvīgi dzīvo Latvijas kulturas dzīves centrā Rīgā. Ar 1. janvārī 1887. Dravnieks iestājas kā līdzredaktors „Dienas Lapas“ redakcijā. Bez Fr. Bergmaņa viņa tuvākie darba biedri ir Pēters Bērziņš un Straumes Jānis (Vaidelaitis). Darbs mūsu jaunajam rakstniekam te bija īsti pa prātam: rosīgi sakari ar sabiedrību, īpaši Dravniekam piekrita referenta pienākumi Rīgas latviešu teatrī, bez tam skolas jautājumi, bieži pienācās rakstīt arī ievadus par tekošiem jautājumiem, jo rakstu no ārienes pienāca maz, vēl vairāk tamdēļ, ka redakcija bija skopa ar honoraru maksāšanu. Bet viena lieta izdevējiem nepatika no jaunā redaktora: viņš bija par mērenu pret Rīgas latviešu biedrību, kurai būt opozīcijā laikrakstam bij tikpat kā dzīvības jautājums. Arī savās teatra kritikās „Dienas Lapas“ referents bija tik objektīvs un lietišķs, kādam opozīcijas laikraksta referentam nekādā ziņā nenācās būt. Zināmu gara cēlumu un ob-

jektivitati arī pret savu pretinieku mēs pavisam nespējam ieturēt mūsu dienās; agrāk šinī ziņā gāja drusku labāk. Tomēr tāda patstāvīga domātāja galva grūti panesama dienas laikraksta redakcijā, vismaz uz ilgāku laiku. Pie tam Dravnieks savu pārlicību neslēpa. Vēl vairāk — daži Rīgas latviešu biedrības tuvi darbinieki kā Vensku Edvards, Pļavnieks (pazīstamais dramatiskais rakstnieks astoņdesmitos gados) un citi, bija Dravnieka draugi un dažāda laba skauģa acs tos bieži redzēja kopā pie alus kausa vai tējas glāzes Rīgas latviešu biedrības bufetes zālē. Šāda izturēšanās opozīcijas laikraksta izdevējiem izlikās nepieļaujama redaktoram, un jau 1887. gada pavasarī Dravnieks izstājās no „Dienas Lapas” redakcijas. Vairāk vērtīgi raksti par audzināšanu no Dravnieka, ir viņa piemiņa latviešu pirmā opozīcijas dienas laikraksta slejās.

5. Dravnieks grāmatu tirgotājs, „Austruma“ redaktors un izdevējs Jelgavā. Plašie pasākumi mūsu grāmatniecībā. Smagas dzīves neveiksmes.

No Rīgas atgriezies, Dravnieks 1887. gada vasaru nodzīvoja Granteles muižā Kurzemē, bet rudenī atgriežas Jelgavā, kur darbojas kādā pilsētas skolā kā skolotājs, reizē ar to čakli strādādams literatūrā. 1888. gadā ievērojami paplašinājas Dravnieka darba lauks. Maskavā toreiz lektora J. Velmes vadītais mēnešraksts „Austrums“ pārnāk uz Jelgavu, kur to izdod E. Zīslaka grāmatu apgādniecība. Pie „Austruma“ J. Dravnieks tagad paliek tā sakot par „vietējo redaktoru“ — viņš sniedz tam tulkojumus un oriģinālrakstus, pārstrādā popularzinātniskos rakstus, vada „sīkumu“ nodaļu.

„Austrumā“ no Dravnieka iespiesti vairāk raksti. 1888. gadgājumā piem. Dravnieka oriģinālstāsts: „Ansis un Līziņa“. Tas rāda, ka Dravnieka stīprā puse nav daiļliteratura. Būtu, protams, pavisam nepareizi, šim astoņdesmitos gados sarakstītam stāstiņam pielikt tagadnes mērauklu. Tāpat neliegsim, ka arī mūsu dienās parādās liels daudzums mazvērtīgas un nevērtīgas daiļliteratūras. Dravnieka „Ansis un Līziņa“ turās astoņdesmito gadu caurmēra daiļliteratūras augstumos. Bet svarīgākais — autoram nav savu tēlošanas paņēmieni, kādi ir Doku Atim, Apsīšu Jēkabam, Rud. Blaumanim. Dravnieks stāsta, ne tēlo, tā viņa kā daiļrakstnieka vājā puse. Zināms, viņš labi pazīst sava laika romanu literatūru, viņš zin, kas mazāk izglītotu lasītāju var saistīt, un tam viņš pielaiko savu stāsta fabulu. Līziņa ir sudmalnieka Rožnieka audžu meita, Ansis — turpat sudmalnieku palīgs. Uz Līziņu ir metis acis otrs sudmalnieku palīgs Stepīņu Krustiņš,

latvietis, bet runā aplamā vācu valodā. Kad Līziņa šo uzbāzīgo precinieku atraida, viņš sāk dzert krogū līdz vēlai naktij. Kāds biedrs pastāsta Stepīņu Krustiņam, ka sudmalnieks viņu atlaidīšot un sudmalas atdošot Ansim. Stepīņu Krustiņu sagrabj atriebības dusmas. Uz ātru roku viņš iegādājas lielu dūci, dodas uz sudmalām un sāk visus pēc kārtas durt nost. Viņš nodur Ansi un Rožnieka otro sievu Ilzi, tad sudmalnieks viņu pārsteidz briesmu darbā. Stepīņu Krustiņš aizbēg, sudmalnieks steidz atvest ārstu — ar Ilzi pagalām, bet Ansi izdodas vēl atrast dzīvības zīmes. Ansis izveseļojas, apprec tagad Līziņu, un pēc trim gadiem no viņa nelaimes vakara Rožnieka košajā dārzā „atskan jautra tērzēšana un smiešanās“, jo tur gulbjiem radies biedrs „mazs baltgalvis puisēns“, kurš tikai šajās dienās atmetis rāpošanos un sācis staigāt kājām. Stāstu beidz tā tad sentimentalā romantisma parastā ģimenes idile. Neprasīsim no mūsu autora, lai tas stāvētu savam laikam pāri. Viņu daba bija radījusi tomēr vairāk kā prātu cilvēku, ne intuitīvo, no sevis radošo mākslinieku. Viņa raksturs bija apsvērējs, viņa doma analizējoša, ne ekstatzē radošā, viņa valoda vairāk literariska, kā īpatnēja. Varbūt to instinktīvi izjuta pats Dravnieks, un tas viņam bija paliekams iemesls nepiegiezties daiļliteraturai. Astoņdesmito gadu sākumā viņš ilgāku laiku bija nēsājis sevī domu, rakstīt oriģināloromanu: „Marta“. Es domāju, ka dzīves maiņas un laika trūkums nebij vienīgais iemesls, kāpēc šis romans palika neuzrakstīts.

Strādādams daudz Dravnieks ievērojami paplašina savas zināšanas valodniecības laukā. Šo nopietno valoniecisko studiju augļi ir divi darbi latviešu zinātnes laukā: Mācības vēstules krievu valodā pēc Tusena-Langenseidta metodes un „Konverzācijas vārdnīca“. Īpaši pirmajam darbam bija liela nozīme Dravnieka turpmākās likteņa gaitās.

Par latviešu zemi gāja spēcīgs pārkrievošanas vilnis. Pārkrievoja nevien policiju un administrāciju, nevien tiesu un skolu, bet no vienas latviešu

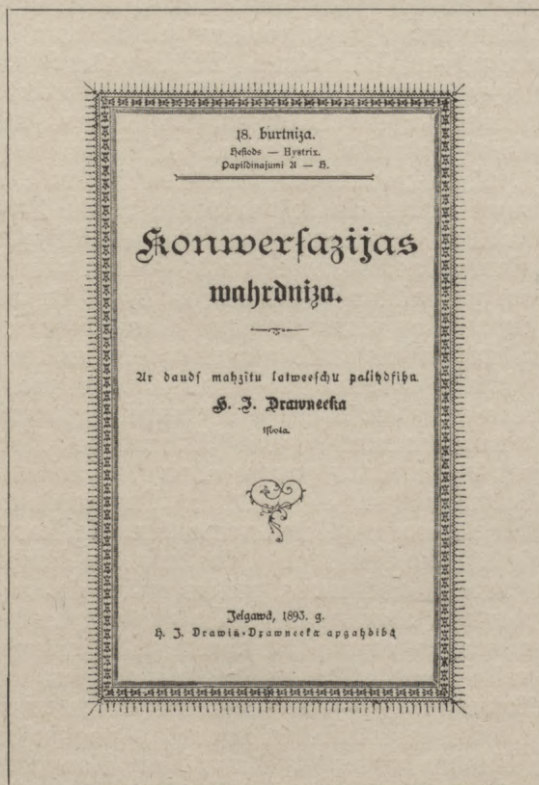
sētas uz otru nevarēja aizbraukt, bez krievu-latviešu valodas vārdnīcas rokās. Viena daļa veco darbinieku, vācu skolas bērni devās pie piespiesta miera. Daudzi piedzīvojuši un krietni pedagogi, pagastu rakstveži u. t. t. krievu valodas neprāšanas dēļ bija spiesti atstāties no vietām. Viena daļa ķērās pie grāmatām, kādas tās nu bija, un čakli mācījās krievu valodu. Tajā laikā (1889.) Dravnieks sāka izdot savas „Mācības vēstules par krievu valodu“. Šīs vēstules, pieturoties pie Tusena-Langenscheidta metodes, sarakstījuši Vasjemanovs un Helmhorsts, Dravnieks vēstules latviskojis. Tās izpildīja reali sajūtu sabiedrības vajadzību, pie tam, sastādītājam par godu jāliecina, diezgan grūti piesavināmo valodas materialu viņš prata padarīt mācekļiem jo interesantu ar izvēlētiem piemēriem un lasamiem gabaliem. Tā starp citu viņš sniedza Turgeņeva saistošo romanu: „Plēsums“. Mācības vēstulēm bija nedzirdēti panākumi. Pirmās sešpadsmit burtnīcas drīz vien nācās iespiest pa otram lāgam. Vēstules izdeva trijos izdevumos (1890/91, 1893, 1898) un viņu materiāli panākumi deva Dravniekam iespēju — atvērt Jelgavā grāmatu veikalu (1890) un pievienot tam apgādniecību, spiestuvi un sietuvi.

Bet — atvērt vēl deviņdesmitos gados Jelgavā latviešu grāmatu veikalu — daudz ko nozīmēja. Dravnieks kā jaunlatvietis bija jau apzīmogots vācu administrācijas acīs, sevišķi viņa Vecsātu zemkopības skolas nebūšanu gaismā celšanu tam vācieši nevarēja piedot, un labāki uz to, protams neskatījās arī krievu administrācija Kurzemes gubernatora Sijagina personā. Tad veikala koncesiju ieguva Adolfa Allunana māsa Hedviga Allunanes jkdze. Bet kad to apprecēja J. Dravnieks — veikals pārgāja uz Dravnieka vārdu. Šādu apstākli krievu ierēdņi nebija paredzējuši un vēlāk ne bez humora par to smējušies.

Ieguvis savu grāmatu veikalu, Dravnieks tam pievienoja tipografiju un apgādniecību. Visu, par ko viņš līdz šim bija sapņojis, visu, kas tam bija tēlo-

jies kā ideāls, Dravnieks gribēja tagad realizēt dzīvē. Viņš ieguva savā apgādniecībā toreizējo vienīgo literārisko mēnešrakstu: „Austrums“, viņš nebaidījās no naudas upuriem izdot lauksaimniekiem nepieciešamo arodniecisko laikrakstu „Zemkopis“, (sākot no

J. Dravnieka „Konverzācijas vārdnīca“ titullapa.

1893.) viņš uzsāka ievērojamu rakstu seriju „Latvju tauta“. Tas bija jauns laikmets mūsu grāmatniecībā, pirmais ziedu laikmets viņas trīs simts gadu pastāvēšanas laikā.

Bet Dravnieka lolotākais sapnis bija izdot latviešiem „Konverzācijas vārdnīcu“, dot zinību apcirkni

tautai, kurai nebija ne nacionalas skolas, ne nacionalas universitates, un kuram tautas izglītībā bij paredzama liela nozīme. Pie šī darba, gan pats gatavodams materialus, gan sazinādamies ar attiecīgiem specialistiem, Dravnieks jau gadus iepriekš bija strādājis. Nu bija pienākusi reize, laist klajā latviešu „Konverzācijas vārdnīcu“ un tā atspēkot latviešu pretinieku (laikraksta „Zeitung für Stadt und Land“) apgalvojumu, ka latvieši nekad netikšot pie savas konverzācijas vārdnīcas. 1891. gada sākumā iznāca pirmās latviešu konverzācijas vārdnīcas pirmā burtnīca. Tas bija notikums mūsu rakstniecībā. Tiklab ar savu materialu, kā ar ārējo tērpu šis darbs atstāja labāko iespaidu. Tas bija atklāts pierādījums visiem: nicinātā, neievērotā latviešu valoda bija izkopusies par zinātnes valodu: tajā nevien svabadi varēja izpausties visas zinātnes disciplīnas, bet šij tautai arī bija visās zinībās savi specialisti, kas nāca talkā lielajam darbam. Nevien latviešu prese, arī vācu prese apsveica svarīgo kulturas pasākumu labākiem novēlējumiem. Tā „Libausche Zeitung“ sniedz pat ievadrakstu par šo darbu, iepazīsies ar pirmo burtnīcu (nr. 45, 1891): „Tas ir dzimtenes gaiss, tā ir tēvzemes spēcīgā zemes smarša, kas mums vēsmo pretīm no šīm lapām, tas ir mūsu līdzpilsoņu latviešu rosīgs, radīšanas prieka pilns darbs, kurš jaunā plēsumā sola mums tūkstoškārtīgus augļus. Mēs, kas neesam ar vajadzīgo uzmanību sekojuši latviešu valodas attīstībai, nekad nevarējām iedomāties, ka latviešu valodai ir tik daudzpusīga un satura bagāta izteiksme, kā šinī izdevumā to novērojam dažādākās zinātnes nozarēs. Dravnieka „Konverzācijas vārdnīca“ nav tikai kāda lielāka darba kompilējums vai izvilksms, bet patstāvīga darba auglis. Ja arī vispārīgās zinātnēs attiecīgas vietas pa lielākai daļai aizņemtas no Brokhauza, vai Meijera, taču no otras puses šis darbs sniedz ļoti daudz vielas no pašu zinātnes laukiem, kā vēstures, mitoloģijas, ģeografijas, ģeoloģijas, praktiskās dzīves, kas tagad rūpīgi pārbaudīta un sakārtota pārsteidzošā bagātībā celta

priekšā." Viss izdevums bija paredzēts 36 burtnīcās, kas maksātu 10 rubļu (zeltā). Katru mēnesi bija paredzēts izdot vienu burtnīcu, tā ka viss darbs tiktu veikts 3—4 gados. Galvenos redakcijas darbus vadīja pats Dravnieks, saistīdams ap sevi rindu specialistu, kā: J. Krodznieku — vēsturē, J. Lautenbachu — latviešu mitoloģijā, Matīsu Siliņu — latviešu ģeografijā un kartografijā, Aronu Matīsu — biografijā, J. Velmi — latviešu valodā un filoloģijā, Pēteri Stučku — tieslietu zinātnēs, Juri Kalniņu — dabas zinībās, Andrēju Jurjanu — muzikā, Jāni Bergu — lauksaimniecībā u. t. t. Jau šis īsais līdzstrādnieku saraksts rāda, ar kādu rūpību Dravnieks ķēries pie lielā kulturvēsturiskā darba.

Liekas, šī pasākuma vien jau pietiktu, lai saistītu viena vīra spēkus. Bet Dravniekam jau no zēna dienām bija piemītusi viena kaislība — darba kaislība. Darbā tam grūti bija ieturēt mēru un robežu. Viņš bija arī redaktors. „Austrums“, ar 1892. gadu pārgāja Dravnieka īpašumā un redakcijā un ievērojami kļuva paplašināts. Arī tas ne mazums prasīja dienas darba, nerunājot par plašā veikala, tipografijas un apgādniecības pārzināšanu, par plašo korespondenci un dienas satiksmi, par sabiedrisko darbu Jelgavas latviešu biedrībā, kur Dravnieks no 1891. gada sākot bija runas vīrs un kādu laiku arī priekšnieka vietnieks.

Pie tam vēl ņemams vērā svarīgs apstākļis. Kā daudzi latviešu enerģiski uzņēmēji, arī Dravnieks savus plašos uzņēmumus bija sācis ar parādiem, ticībā, ka uzņēmumi viņa vadībā atmaksāsies. Dravnieka aizņēmumi bankās (protams pret galveniekiem, tā tad pret augstāko procentu), kurus tas bija ieguldījis savos uzņēmumos, sniedzās uz 14,000 rubļu zeltā. Tā bija liela suma arī viņa laikos. Par to pienācās maksāt procentus, dzēst kapitalu, gādāt par galvnieku parakstu atjaunošanu u. t. t. Tas bija ārkārtējs darbs, tamdēļ nemaz nav pārspilēti, ka Dravnieks par šo laiku raksta savās atmiņās: „Veikals vērtās plašumā: grāmatu pārdošana, spiestuve, sie-

tuve, litografija, cinkografija, redakcija, ekspedīcija, apgādniecība — viss tas prasīja daudz spēku, bet man to vairs nebija. Mana, tā jau nestiprā veselība neizturēja, saļima, — bija par daudz visādu nepatīkšanu, mani nervi bija beigti. Tomēr šo pirti izcietu 6 gadus. Tad mans veikals sabruka, ne tādēļ, ka tas vairs nebūtu varējis pastāvēt, bet tādēļ, ka es to vairs nespēju vadīt... Es biju pārstrādājies. Tā piemēram nebija retas tādas naktis, kurās es, pie „Konverzācijas vārdnīcas“ reizēm gandrīz viens pats strādādams, nodarbojies līdz rītam, pulksten 6 rītā gāju gulēt, un 8 rītā biju jau klasē (Dravnieks vēl arvien neatstāja galīgi skolotāja amatu. Lt), kur gan dažkārt bija jāliek smirdspirts zem deguna, lai neaizmigtos.“

Bet neaizsteigsimies Dravnieka dzīves notikumiem priekšā.

Viena no svarīgākām Dravnieka darba nozarēm šīnī laika posmā ir grāmatu apgādniecība. Par viņa Krievu valodas mācības vēstulēm, „Konverzācijas vārdnīcu“, „Austrumu“ un „Zemkopi“ bija jau runa augšām. Bet tas nebūt nebija vēl viss. Vīsa mūsu svarīgākā daiļliteratūra un zinātniskā literatūra toreiz reprezentēta Dravnieka apgādniecības izdevumos. Pie tam jaunais izdevējs nebūt nebija „aprēķinātājs“, kurš izdotu tikai tādus izdevumus, no kuriem paredzama droša peļņa. Dravnieks izdeva grāmatas, lūkodamies vispirmā kārtā uz viņu mākslas un zinātnisko vērtību, mazāk domādams par to, cik un kā viņas atmaksāsies.

Ja „Austrumam“ abonentu skaits no 1500 pacēlās uz 4800 (viņa labākajos laikos), ja arī pie „Zemkopja“ piemaksas nebij nebij lielas, ja arī daži izdevumi, kā Dravnieka nodibinātais un rediģētais „Austruma“ kalendars“ (sākot ar 1893.) izgāja prāvā skaitā, tad daudzi citi izdevumi, tiem pretīm, vai nu vāji atmaksājās, vai nesa zaudējumus, kā piem. „Konverzācijas vārdnīca“, pie kuŗas Dravniekam nācās piemaksāt kādu 5000 rubļu zeltā, un noveda visus šos cēlos, tik labi domātos pasākumus — bankrotā.

Visi labākie tā laika rakstnieki, kā piem. Rud. Blau-
manis, Pavasaru Jānis, Vilis Olavs, Frīdenbergis-
Mieriņš, Puriņu Klāvs un citi saviem rakstiem izde-
vēju krusttēvu atraduši Dravnieka personā. Kādus
grandiozus pasākumus tajā laikā grāmatniecībā lolo-
jusi Dravnieka apgādniecība, redzam piemēram no
ievērojamas rakstu serijas „Latvju tauta“, kuŗa iz-
nākušās 4 grāmatās sniedza mums latvju senvēsturi
(Olava), rakstniecības vēsturi (Pavasaru Jāņa), La-
tvijas ģeografiju (Andr. Niedras) un kuģniecības
apskatu (Ozoliņa). Ja šajā rakstu virknē daži no
domātiem rakstiem nevarēja parādīties, tad pie tam
gan nebūs vainojama apgādniecība.

Bet Dravnieka dižos pasākumus mūsu grāmat-
niecībā sagrāva ne tikai nepietiekošs kredīts un daži
neejoši izdevumi. Deviņdesmito gadu vidū gāja
šķēpu cīņa starp vecromantiķiem un „jaunstrāvnie-
kiem“. Āp „Austrumu“ grupējās redzami romanti-
skā virziena pārstāvji kā Lautenbachs-Jūsmiņš,
Purapuķe, Pavasaru Jānis un citi. Kas cīņas kar-
stumā būtu izšķīris rakstnieku no izdevēja? Tik-
daudz kulturas taču mūsu apstākļos nevarēja prasīt.
„Dienas Lapa“ sevišķi viņas satiriskā pielikumā pa-
rādījās dzēlīgi uzbrukumi „Austrumam“ un Dra-
vniekam. Viņš taču bija epa: „Niedrīšu Vidvuds“
izdevējs — un te bija daudz vielaš, par ko uzbrukt
ir autoram, ir izdevējam. Tā Dravnieks, kā vienīgā
literariskā žurnala „Austrums“ izdevējs un redak-
tors, pielaida tik briesmīgu grēku, ka par savas ap-
gādniecības izdevumiem iespieda „Austrumā“ liet-
pratēju uzrakstītās kritikas un aizrādījumus. Vā-
cijā, protams, bija sen parasta lieta, literariskos žur-
nalos lasīt autoru un izdevēju „pašaizrādījumus“ par
sagaidāmām grāmatām, bet pie mums taču nebija —
Vācija! Šiem neatlaidīgiem uzbrukumiem viens ne-
noliedzams panākums tomēr bija — Dravnieka kre-
ditu tie satricināja!

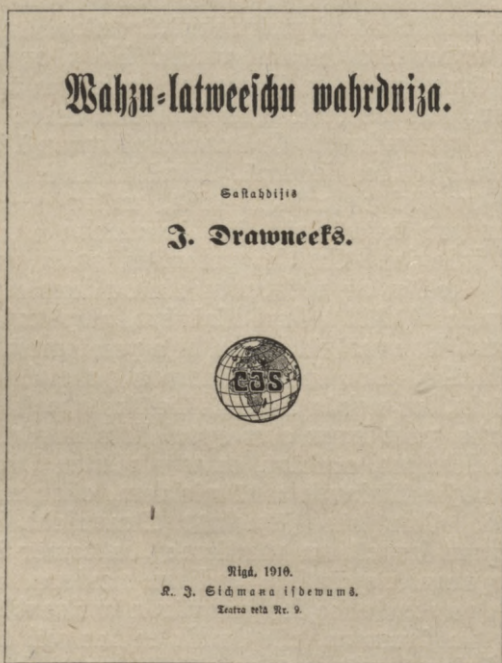
1895. gada ziedonī Dravnieka pretinieki (starp
tiem netrūka arī skaidri personīgu pretinieku) va-
rēja sist plaukstas: lielais grāmatu veikals Lielajā

ielā 20, kur tik bieži bija veduši Latvijas kulturas darbinieku ceļi, vairs neatdarījās. Viņa īpašnieks nebija nekur vairs sadabūjams. Citi runāja, ka tas „aizbēdzis“, citi, ka nezina ko „padarījis“, bet taisnības nebija ne vieniem, ne otriem. Taisnība bija tas, ka protestā bija nākuši pāris vekseļi, katrs pa 1000 rubļu zeltā, Dravniekam jauni kredīta avoti pašlaik nebija nekur paredzami, spēki bija uz beidzamo pārspīlēti, nevesels, nomocīts un sarūtināts, uz ārsta padomu tas aizbrauca uz Karlsbādi ārstēties. No visa sava lielā darba un uzņēmumiem tas sev bija atlicinājis kādi 600 rubļu (zeltā). Pie aizslēgēta veikala durvīm drīz vien parādījās pavēste par apķīlāto mantu izsoli... Dravnieks bija cerējis pēdējā brīdī vēl kādu atbalstu no Rīgas tautiešiem, bet vadošai rokai trūkstot, nekas netika organizēts. „Austrums“ pārgāja Rīgas firmas Kalniņa un Deučmaņa rokās, plašā „Draviņ-Dravnieka grāmatu apgādniecība“ tika likvidēta, neiznāca ne vairs „Konverzācijas vārdnīca“, ne „Latvju tauta“ ne „Sēta, Daba, Pasaule“... Dravnieka pretinieki tiešām smagu triecienu bija devuši latvju kulturas darbam.

6. Dravnieks — rakstnieks Rīgā.

Cits mazāk izturīgs raksturs zem šiem dzīves triecieniem būtu saļimis. Dravnieks izturēja. Viņš taču piederēja pie izturīgās „jaunlatviešu“ cilts. Uz

Dravnieka vārdnīcas tītuļlapa.

Jelgavu, protams nevarēja vairs domāt atgriezties. 1895. gada rudenī Dravnieks pārnāk Rīgā, un, nerēķinādamies ne ar kādām biedinošām izredzēm, nododas vienīgi rakstniecības darbam: pa lielai daļai

tie ir tulkojumi, raksti par audzināšanu u. c., bet viņa kapitāldarbi šinī laikā ir vācu-latvju un vācu-krievu vārdnīcas.

Pirmais J. Dravnieka kapitāldarbs mūsu leksikografijā ir viņa „Vācu-latviešu vārdnīca“, pie kuŗas Dravnieks strādāja kādus desmit gadus, pabalstīts vispirmā kārtā no valodnieka Mīlenbacha un kuŗa, pēc Ulmaņa Braŗes vārdnīcas, gan būs visvairāk izplatītā vācu-latviešu vārdnīca. Ja vārdnīcas sastādīšana prasa nevien pamatīgas zināšanas attiecīgās valodās, bet arī spēju, orientēties valodas materialā, sastādīt taisni praktisku vārdnīcu, tad Dravnieks šo uzdevumu teicami veicis. No vācu valodas milzīgā vārdu krājuma Dravnieks sakrājis taisni to daudzumu, kas nepieciešams ikdienas dzīvē un popularu literatūru lasot. Grāmata aptver ap 1400 lappuses, divslējīgā iespaidumā. Aizrādot uz dažiem trūkumiem sevišķi rakstības ziņā, mūsu valodnieks Endzelīns par to sprieda, ka Dravnieka darbs vispār labi izdevies. Gaŗāka polemika autoram vārdnīcas dēļ izcēlās ar referentu zinību komisijas vasaras sapulcē (1910), Juri Kalniņu, atspēkojot viņa iebildumus. Te svarīgākie gan bija par termiņiem un pareizrakstību. Lai šos iebildumus pareizi vērtētu, mums jāzin, ka nebūs neviens lielāks speciali-zinātnisks darbs, pret kuŗu otrs specialists nevarētu celt kādus iebildumus, otrkārt, savu vārdnīcu Dravnieks nebij domājis tikdaudz zinātniekiem, cik praktiskai lietošanai. Gan būs jāpiekrīt Dravnieka atbildē J. Kalniņam izsacītiem vārdiem: „Ja tomēr šur tur vēl sastopamas nepilnības, tad tur neviens nav vainīgs; kas nav nodarbojies gaŗ vārdnīcas sastādīšanu, tam nav ne jausmas, cik daudz mums vēl termiņu trūkst! Izdomāt vārdus jau nebūtu grūti, bet vārdnīcas uzdevums, kā K. Mīlenbachs man pareizi paskaidroja, ir: dot tādus vārdus, kuŗi tautas mutē vai literatūrā lietoti, bet nevis dot izdomātus, vēl nekur nelietotus. Tā tad labošanās šai ziņā sagaidama tikai, kad mums radīsies plašāka „zinātniska literatūra“. („Dzimt. Vēstnesis“ Nr. 108, 1910.)

valodnieks K. Milenbachs spriež par šo darbu (garāka kritika „Dzimt. Vēstnesī“ Nr. 42, 1913): „J. Dravnieks ar savu krievu-latviešu vārdnīcu klajā nākdams, izpildījis bez šaubām sāpīgi sajūtamu robu mūsu grāmatniecībā un izpelnījies pateicību no tiem, kas vācu valodu neprazdami grib pašmācības ceļā vingrināties un papildināties krievu valodā. Tādu mūsu laikā ir ļoti daudz; jo tikai ne visai liela daļa latviešu tagad prot, kā viņi, krievu grāmatas lasīdami uz nepazīstamiem vārdiem atdurdamies, varētu meklēt padomu krievu-vācu vārdnīcās.

Dravnieka vārdnīca sniedz plašu vārdu krājumu ne mazāk kā 992 lapu pusēs. Lai gan Dravnieka vārdnīca diezgan plaša, tomēr viņa nevar plašuma ziņā mēroties ar Pavlovska krievu-vācu vārdnīcu. Bet jāatzīstas, ka šis aprobežotais plašums nenāk vārdnīcas mērķim par ļaunu, bet par labu. Dravnieka vārdnīca negrib nevien bagātiem pakalpot, bet viņa grib būt padoma devēja arī mazturīgiem. Ļoti plašas vārdnīcas ir pirmkārt dārgas, otrkārt tās nav parocīgas. Tāpēc varam tikai priecāties, ka J. Dravnieks dažus krievu literatūras valodā maz sastopamus, dažus krievu apvidus vārdus un svešvārdus savā vārdnīcā neuzņemdams, ieturējis teicamu vidus ceļu vārdnīcas plašumā.

Ievērojot krievu vārdu krājumu, kuŗu aptver Dravnieka krievu-latviešu vārdnīca, atradīs ikviens, kas šinī vārdnīcā meklēs padomu, to tanī lielā mērā, — atradīs to pasniegtu veiklā, saprotamā latviešu valodā, kādā vienmēr raksta šis čaklais, uzcītīgais darbinieks.

Savā krievu-latviešu vārdnīcā Dravnieks lieto mūsu parasto ikdienišķo ortografiju. Lai gan šī ortografija nederīga vārdnīcām, kas lūkojas uz pareizu latviešu izrunu, tomēr vislielākais parastās ortografijas ienaidnieks nevarēs šīs ortografijas dēļ pukoties par autoru, ja tas ievēros J. Dravnieka sprauto mērķi, palīdzēt piesavināt krievu un nevis latviešu valodu un 2) lielo, vecās parašas cienītāju pulku, kas no ortografijas reformas baidās kā no uguns. Tāpēc

neviens gan neļautosies, ka Dravnieks, veltīdams savus spēkus un savu laiku, rīkojies pēc tagadējiem apstākļiem, izvairīdamies no visa tā, kas kādu varētu atbaidīt viņa vārdnīcu iegādāties. Ar Dravnieka krievu-latviešu vārdnīcu sīkāk iepazīnušies, apliecināsim, ka mūsu grāmatu plaukts palielinājies ar labu, mūsu laikos daudziem nepieciešamu grāmatu". Jāpiezīmē, ka 1923. gadā iznācis šis vārdnīcas otrš iespiedums (manuliespiedums).

Tikpat lietderīgas savā vietā kļuvušas vēl Dravnieka trīs vārdnīcas: „Pareizrakstības vārdnīca“, J. Zichmaņa apgādībā iznāca 1915. gadā un satur 227 lappuses. Tā dod lietišķus aizrādījumus, kā rīkoties latviešu valodas pareizības jautājumos un neviens vien šīs vārdnīcas lietotājs bieži tur būs atradis meklēto padomu. Jau pēc kaŗa iznāca Dravnieka pazīstamā „Latvju-krievu vārdnīca“, un „Angļu-latvju vārdnīca“, kalpodamas praktiskiem nolūkiem. No Dravnieka lielākiem valodnieciskiem darbiem, kuŗš vēl iespiešanā, minama viņa „Latvju-krievu-vācu vārdnīca“, ap 100 drukas loksnes bieza, un piešķaitama pie viņa mūŗa darbiem.

J. Dravniekam kļūmīgie dzīves apstākļi kavēja veikt loloto nodomu, sniegt latvieŗiem pirmo „Konverzācijas vārdnīcu“. Tā tika turpināta līdz burtam „K“ un apstājās pie 26. burtnīcas. Vairāk gadus „Konverzācijas vārdnīcas“ izdošanas darbs palika nekustināts. Privāti izdevēji, kā Indr. Allunans Jelgavā, kas gribēja to turpināt, izdeva pāris burtnīcas, bet aprāvās, negribēdams piemaksāt. Beidzot „Konverzācijas vārdnīcas“ izdošanas darbu ņēma rokās Rīgas latvieŗu biedrība un cienīgi veda to galā. 1903. gada augustā Zinību komisija pieņēma galīgu lēmumu par „Konverzācijas vārdnīcas“ izdošanu un jau tā paŗa gada decembrī 5000 eksemplaros iznāca „Konverzācijas vārdnīcas“ pirmā burtnīca. „Konverzācijas vārdnīcas“ izdošanas organizēšanai un tehnisku jautājumu noskaidrošanai tika nodibināta īpaŗa Rīcības komisija. Par šīs komisijas darbvedi pieaicināja J. Dravnieku, kuŗš tad arī izpildīja tech-

niskā redaktora pienākumus un „Konverzācijas vārdnīcas“ teksta revīziju no 1906.—1919. gadam. Šo kapitālo darbu, kurš iznācis 99 burtnīcās, J. Dravnieks lielā mērā sekmējis ar saviem leksikografa piedzīvojumiem un valodnieka zināšanām. Tas bija gandarījums par viņa laikā tik droši sākto ideālo uzņēmumu, kas vēl toreiz bija pāragrs. Par Dravnieka nopelni pie „Konverzācijas vārdnīcas“ nākas atzīties arī tās izdevējiem un 4. sējuma priekšvārdā (Fr. Adamovičs) liecina: „Redaktori sapulcējušies 1903.—06. gadam pavisam 33 reizes, pārrunādami vārdnīcas izdošanas principālos jautājumus, sastādotami vārdu sarakstus u. t. t.; vēlāk, kad svarīgākie jautājumi bija apspriesti, un sapulces sāka mazāk apmeklēt, tās izbeidzās, un viss darba smagums uzgulās Rīcības komisijai, galvenā kārtā gan komisijas priekšsēdētājam un tehniskam vadītājam — darbvedim,“ t. i. J. Dravniekam. (Jāpiebilst, ka Rīcības komisija noturēja 371 sēdi (no 1903.—1913.) un vārdu sarakstu beigusi 1913. gadā.)

Šie lielie zinātniskie darbi neaptver Dravnieka visu zinātnisko darbību. Pie dažiem šiem darbiem Dravnieks strādāja desmit un vairāk gadus. Ekstences līdzekļi bija jāpelna citādi. Tos Dravnieks ieguva čakli tulkodams laikrakstiem romanus un stāstus, teatriem lugas. Tulkotājam par godu jāliecina, ka viņa tulkojumos nekad nesastopam lubu literatūru, vai pornografiskus gabalus, kas kairinātu pūļa ziņkārību. Salīdzinot Dravnieka tulkojumus ar tagad laikrakstu feļetona gabaliem, jāliecina, ka Dravnieka tulkojumu literariskā vērtība nesalīdzināmi augstāka. Tā Dravnieka tulkojumi uzrāda šādus vairāk vai mazāk literatūrā pazīstamus darbus: Friča Reitera: „Iz maniem zemkopja laikiem“, Rozegera: „Jēkabs Pēdējais“, Spīlhagena: „Dzīves bangās“, Frensena: „Jerns ūls“, Onē: „Nauda un mīlestība“, Pantenija: „Olas dēļ“, Ganghofera: „Jauni laiki“, Vazova: „Grūtā jūgā“, Gerstekera: „Zelts“, Potapenko: „Divi laimes“ u. d. c. No Dravnieka lugu tulkojumiem mināmi (pa lielākai daļai visi šie

tulkojumi izrādīti): Zudermaņa: „Dzimtene“ un „Jānis“, Gorkija: „Mazpilsoņi“, Ibsena: „Mazais Ejolfs“ un „Jūras meita“, Šenhera: „Ticība un dzimtene“, bez tam Dravnieks dramatisējis plašāku lugu no lietaviešu vēstures: „Skirmunda“, pirmoreiz (un vēlāk vairāk reizes) izrādīta Rīgas latviešu teātrī 2. maijā 1899. direktora P. Ozoliņa beneficē. Visi šie tulkojumi audzinājuši latviešu lasītāju gaumi, tie viņus iesildījuši par cilvēces cēlākiem ideāliem, rādījuši mākslas tēlos cilvēku lielos likteņus. Tamdēļ ar atzinību pieminēsim arī šo J. Dravnieka ikdienas darbu, kur pats darītājs palicis arvien ēnā. (Dravnieka parastais pseidonims ir J. Pērkondēls (sevišķi stāstos un romanos), vai J. Laimnieks — visbiežāk lugās, vai arī kādi iniciāļi: „Pr“, J. Pd., L—s — kritikās.)

7. Dravnieka personība un pasaules uzskats.

Ja Dravnieka dzīves gaita, nemitīga vietas meklēšana jaunības gados, cīņa ar vācu reakciju skolotāja darbības laikā pilnā mērā Dravnieku ļaujums pievienot septiņdesmito un astoņdesmito gadu „jaunlatviešu“ saimei, tad vienā lietā viņš tomēr stāv no tiem savrup: savā tikumiskā pasaules uzskatā un savā politiskā pārliecībā. Tiklab savā tikumiskā pasaules uzskatā, kā savā politiskā pārliecībā viņš ir noteikts radikals demokrats. Varam šinī ziņā Dravnieka pasaules uzskatam piekrist, vai to neatzīt, bet vienu nevaram tam liegt — konzekventu piekēršanos visos dzīves apstākļos un laikos.

Dravnieka pedagoģiskās darbības sākums sveda to (Kaukazā) kopā ar baznīcas darbiniekiem: tāds bija Heršelmans (ķesteris baznīcā), un vairāk vācu mācītāji Tiflisā, tādi bija viņa tuvāki darba biedri Helenendorfā. Nevar teikt, ka šie baznīcas pārstāvji kautkādā ziņā būtu pacēlušies ar savu dzīvi un garu par citiem ikdienišķiem cilvēkiem. Tie bija parasti caurmēra, vai zemcaurmēra cilvēki, kuri augsto reliģijas ideju prata dzīvē apvienot ar pretīgāko utilitarismu. Tas viss paskubināja Dravnieku skeptiski lūkoties uz baznīcas kalpiem. Iedziļinādamies dažos materialistiska satura zinātniskos rakstos, Dravnieks kļuva diezgan viegli pāri reliģijas dogmatiskai pusei. Tā man šķiet būs izskaidrojams Dravnieka radikalisms reliģijas jautājumos, kas tik konzekventi parādās viņa pasaules uzskatā.

Kad 1905. gada revolūcijas laikā latvju tauta gūst daudz maz vārda brīvību, Dravnieks saraksta rakstu: „Kas ir patiesība“, ko Leimaņu Jānis iespiež savā „Darba kalendārā“ 1907. gadam. Šo kalendaru, pēc tam, kad tas kādus 5000 eksemplāros bija jau

izpārdots, konfiscēja, bet pašam izdevējam piesprieda 1 gadu cietokšņa soda. Tajā rakstā Dravnieks izteicis savus reliģiskos uzskatus.

Kā katra censoņa, arī J. Dravnieka iekšējās attīstības ceļš savienots cīņām un galējībām. Kā jauneklis viņš bībeli turējis par svētu grāmatu un lasījis to ar lielāko godbijību. Līdz savai iesvētīšanai viņš bijis visdievbijīgākais cilvēks un bieži pielūdzis Dievu, ceļos mezdamiem un karstas asaras raudādam. Tērbatā Dravnieks iepazīnies ar ateistu Strausa, Renana un citu rakstiem un vispirmā kārtā ar bībeles kritiku. Kad tagad Dravnieks atkal ķeras pie bībeles, viņš nevar nobrīnīties „par cilvēku muļķību“. Savā brošūrā: „Kas ir patiesība“ (Rīgā, 1919), Dravnieks atstāsta šo bībeles kritiku, kura varbūt latviešu lasītājiem var izlikties jauna, bet kura pamatā reliģijas jautājumu pavisam neizšķīr un kuras minētās pamatdomas plaši iztīrātās attiecīgā specialā literatūrā.

Kas tad bībeli pieņem par brīnuma dokumentu? Tas ir klasisks piemineklis pasaules literatūrā, saprotams savā laikā un ar savu izcelšanās vēsturi, nepilnīgs un kļūdainis, kā katrs cilvēku roku darbs. Ilgs un lēns ir bijis cilvēces attīstības ceļš, un kādas vēstures drumstalas no šī attīstības ceļa mums sniedz bībele, un ja mēs pārbaudām tajā izteiktās domas pēc kodola (nekādi nepieturoties pie formas), mēs atradīsim tajā dziļus novērtējumus un vērtīgas atziņas. Bet nevienam pētniekam nenāk prātā no bībeles prasīt burtu patiesību. (Jāaizrāda, ka aplams uzskats, itkā bībelē būtu koncentrēta tikai žīdu gudrība: tur ir gabali no seniem babiloniešiem, eģiptiešiem u. t. t.), un ja tur ņemas ko „apgāzt“, tad tas ir stipri lieks darbs. Tas pats sakams par žīdu dievu Jachvi, ko Dravnieks sevišķi asi apkaņo, tāpat par Dieva trīsvienību. Ja kādas tautas, vai individa dvēselē nav dēstīta dziņa pēc Dieva, pēc augstākās gara atziņas, tad ar pierādījumiem, vecu vēsturisku rakstu pētījumiem un dokumentiem nekā nepadarīs. Lielais Kristus taču to vislabāk sapratis, viņš ne burta

nav uzrakstījis ne par dzīvi, ne darbību, ne mācību, un tomēr viņš liecina: „Debess un zeme zudīs, bet mani vārdi nezudīs“. Dieva meklēšana nav cilvēcē zudusi un nezudīs, kamēr cilvēce dzīvos. Tas ir dievišķīgais reliģijā un nav virs zemes tādas varas, kas to spētu izdeldēt. Turpretīm, kā katra tauta Dievu apzīmē, kādu reliģijai dod ārējo, dogmatisko pusi, tas ir cilvēku roku darbs, un šī reliģijas čaula mainās nevien pa gadu tūkstošiem un simtiem, bet pat vēl īsākā laikā, un mums, kas uz mūsu zemes planetas dzīvojam, augstāku reliģisku tēlu neredzam; kāds ir dievišķīgais Kristus.

Par šo reliģijas čaulu ir cilvēki daudz kaņojuši, tamdēļ ka to izmantojot var iegūt ievērojamus praktiskus labumus, lielu varu par cilvēkiem, cieņu, bagātību, dzīves ērtības. Bet kāda tam visam daļa ar reliģijas kodolu, augstākās atziņas meklēšanu? Visi šie reliģijas strīdi galvenā kārtā radīti no garīdzniekiem, vai pareizāki no tiem garīdzniekiem, kuriem rūp reliģijas utilitārais nolūks, piem. pie mums pašiem, ka tos, kas nav pierakstījušies pie draudzēm, pēc nāves nerok kapsētā, bet ārpus kapsētas. Kas Dieva esamību prasīs ar svāriem un skaitļiem pierādāmu, droši var būt pārliecināts, ka viņa pretinieki to nekad nespēs.

Kādā vietā Dravnieks par sevi saka: „Daži mani izkļieguši par neticīgu un par kristīgas ticības gāzēju“. Uz to viņš atbild: „Es tikai neatzīstu personīgu dievu, kurš pie saviem radījumiem grib atriebties, un kas uz kristīgu baznīcu attiecas, tad tā pēc manām domām būtu pamatīgi reformējama. Kā Lutera reiz šķīstījis katoļu ticību, nodibinādams uz bībeles pamatiem evaņģelisku baznīcu, tā mums tagad jāšķīstī evaņģeliskā ticība“.

Vai Dravnieks neatzīst dvēseli? Dvēseles nemirstību? Arī to viņš nenoliedz. „Materialisti domā,“ — saka Dravnieks, — „ka cilvēkam dvēseles nemaz neesot; esot tikai miesa un nervu funkcijas, kuŗas turot par dvēseli. Nebūsim materialisti, bet pieņemsim, ka cilvēks sastāv no miesas un dvēseles,

tad tomēr pastara tiesa mums izliekas par lieku fantazijas augli. Ja cilvēka miesās mīt īpaša dvēsele, tad tā ar nāvi nošķiras no miesām un aizlido pasaules telpās, varbūt, lai savienotos ar dievību". Kā redzam, ir Dravnieks stāv uz reliģijas pamatiem, viņš atzīst dvēseli, atzīst, ka tā meklē dievību.

Vēl tuvāki Dravnieka sakari ar kristīgo ticību redzami viņa pasaules uzskata pozitīvā daļā. To viņš izsaka trijos baušļos: „Tev nebūs melot” — pirmais, „Tev būs savu tuvāku mīlēt, kā sevi pašu” — otrais un „Tev būs strādāt” — trešais. Visai mūsu dzīvei, pēc Dravnieka uzskata, jāatbalstās uz patiesību, taisnību, mīlestību, darbu. — Ceļas tikai jautājums, vai cilvēce to sasniegs, ja tai nebūs pirmā visaugstākā baušļa. „Tev būs to Kungu, savu Dievu, mīlēt no visas savas sirds un no visas savas dvēseles un no visa sava prāta, un no visa sava spēka”. Jo visa mūsu tuvāku mīlestība, mūsu patiesības dziņa izriet no šīs Augstākās atziņas. Tāpat viss karš ar Mozu un viņa baušļiem neved pie vēlamiem rezultātiem: nav no svara, vai tos Mozus, vai kāds cits formulējis, vai viena, vai otra tauta centusies šos principus izpildīt, pats svarīgākais ir, cilvēce nevar dzīvot bez tikumiskiem principiem, tāpat kā mūsu miesa netīrā gaisā dzīvojot aiziet bojā, tāpat tas ir ar cilvēces garu, kur piemērus ik uz soļa dod tautu vēsture. Tāpat laušanās vaļējās durvis ir par to, vai mēs svētījam septīto, vai pirmo nedēļas dienu, svarīgākais ir, ka mēs mūsu organismam dodam pa zināmam laiku sprīdim atpūtu, ne velti taču Kristus saka, ka Dievs ir dzīvo, ne mirušo Dievs. Visa šī Dravnieka cīņa, cik es saprotu, nav vērsta pret reliģijas būtību, bet gan pret reliģijas dogmatismu. Pēc manām domām tā reliģijas dziļāko būtību pavisam neaizkar, bet šī cīņa pret reliģijas burtu lielā mērā top saprotama, ja mēs ielāgojam, kā daļa garīdznieku skatās uz reliģiju, kā to māca tautai, un kādus darbus zem reliģijas izkārtnes strādā.

Gaišākais Dravnieka pasaules uzskatā ir viņa darba evaņģelijs. Viņa uzskati te atgādina mums to

pašu, ko Dravnieka antipods Apsīšu Jēkabs tik jūsmīgi mums mācīja savās sirsnīgās „vēstulēs iz tēvijās“. „Darbs ir tas, kas mums vajadzīgs,“ — saka Dravnieks, rakstīdams par Latvijas nākotni. Mums būs būt čakliem un rosīgiem kā bitēm, mums neatlaidīgi, intensīvi un ražīgi jāstrādā, tad mums nekā netrūks. Mēs kopsim savus laukus un pārdosim labību, gaļu, sviestu, sieru; mēs audzināsim linus un izstrādāsim no tiem smalkus audeklus un smalku veļu, kam pircēju nekad netrūks; mēs smelsim bagātības no savām upēm un ezeriem un no savas jūras, un izgatavosim vislabākos konzervus, kuri būs iecienīti visā pasaulē; mēs izmantosim savus mežus, izstrādāsim savus kokus un pārdosim nevien slīperus, bet arī mēbeles un dažādus rīkus; mēs būvēsim kuģus priekš sevis un priekš citiem un apbraukāsim visu pasauli, izvadādami savas un citu preces. Un tā tālāk un tā tālāk! Tā mums naudas nekad netrūks; mēs būsim bagāti un dzīvosim kā kungi“.

Tā ir Dravnieka ticība tautas radošam darbam.

Ja mūsu kultūrvēsture kādreiz salīdzinās „jaunlatviešu“ saimes locekļu pasaules uzskatu, sākot ar neaizmirstamo Spāgu Andreju un Krišjāni Valdemaru un beidzot ar viņu astoņdesmito gadu epigoņiem, tad ētiskās pasaules uzskata ziņā J. Dravnieks gan būs radikalākais no viņiem.

8. Dravnieka žurnalista darbība brīvā Latvijā.

J. Dravnieka mūža jaunākais posms norisinās brīvā Latvijas republikā. Viņš ir viens no vecās paaudzes darbiniekiem, kas visjūsmīgāki apsveic topošo valsti un pilns ticības viņas gaišākai nākamībai. Viņam nav ne krievu, ne vācu orientācijas, viņam ir tik skaidra latviešu orientācija, ka pie Dravnieka šinī ziņā varētu mācīties nevien jaunākās paaudzes, bet bieži arī tie, kas tura valdības grožus savā rokā. Sannākot Latvijas Satversmes Sapulcei, Dravnieks uzsauc tai devīzi: Skaidras rokas, skaidru sirdi! Agrarjautājumu Dravnieks gribētu redzēt tā atrisināmu, ka mūsu zeme pārietu valsts īpašumā un valsts izdotu zemi mūža nomā ikvienam, kas zemi grib un var to apstrādāt. Prāvāki zemes gabali sadalāmi vai nu mazsaimniecībās, vai apsaimniekojami uz valsts rēķina. Mužiņa zeme atsavināma pret mērenu samaksu. Baznīca šķīrāma no valsts, skola atsvabināma no baznīcas iespaidiem, kamēr baznīca pastāv tagadējā veidā. Skolā bērni nevien skolojami, bet arī audzināmi. Visās draudzēs nodibināmas nespējņīcas, kuŗas lai apgādātu un apkoptu tādus, kas vairs nespēj strādāt.

Valstī ierīkojamas liķu dedzinātavas, kur sadedzina liķus uz valsts rēķina.

Steidzamības kārtā Dravnieks atrod par nepieciešamu tūlīt izdot divus likumus: par alkohola pilnīgu aizliegšanu un par to, ka bez ārsta atļaujas nevien nedrīkst precēties.

Latvijas valsts noorganizēšanās laikā un vēlāk Dravnieks ir bijis arī atsaucīgs žurnālists. Viņa spriedums katrreiz bijis atklāts un skaidrs. Ir cits jautājums, vai mēs Dravnieka spriedumam katrreiz varam piekrist, vai katrreiz viņa spriedums tas iz-

šķirošais zināmā jautājumā, bet pilnīgu drosmi un skaidru pārlicību Dravniekam nekad nevarēsim liegt. Ka šis viņa rakstura īpašības viņam nav ļāvušas iedzīvoties nevienā politiskā partijā, ne radījušas viņam ienesīgu sociālu stāvokli, arī skaidrs.

No Dravnieka kā žurnālista pasaules uzskata mums vispirmā kārtā jāizceļ viņa ticība latviešu tautai un Latvijas valstij. Šo domu Dravnieks bieži atkārtoti savos publicistiskos rakstos un tā ir viņa vadošā zvaigzne. Kādā rakstā: „Latvija un Norveģija“ („Latvijas Vēstnesī“, aprīlī 1921.) Dravnieks salīdzina abu valstu saimnieciskās konjunktūras un pierāda, ka Latvijas ģeogrāfiskos un klimatiskos apstākļos saimnieciskās izredzes tai labvēlīgākas par Norveģiju. Kamēr Norveģijas galvenie ienākuma avoti ir zivkopība un kokrūpniecība, druvām no visas zemes noder tikai 2,3 procenta, Latvija druvu ziņā ir īsta „dievzemīte“. Mūsu meži, mūsu upes un ezeri, mūsu jūrmala ar savām ostām, — tās visas ir lielas bagātības, ja lietderīgi saprotam izmantot. Ja Norveģijai ir kāda liela priekšrocība, salīdzinot ar Latviju, tad viņas iedzīvotāju vienādība nacionālā ziņā. Norveģiju arniecīgiem izņēmumiem apdzīvo viena norveģu tauta. „Viņiem nav tādu liekēžu kā pie mums Latvijā,“ — saka Dravnieks, — „nav tādu, kas uz viņiem skatās skaudīgām un atriebīgām acīm“ („Latv. Vēstn.“ 81, 1921.). Kas pie mums būtu darāms, lai atsvabinātos no šī sloga? Uz to Dravnieks atbild: „Izraidīšana nebūtu īstais paņēmieni. Bet mums būtu jāgādā, ka viņi dzīvo vismaz līdzīgos apstākļos ar mums“. Kādā citā rakstā: „Namsaimnieki un kapitalisms“ („Latv. Sargs“, 277, 1920) Dravnieks apskata toreiz akuto jautājumu par namsaimnieku grūtiem laikiem un par namsaimnieku gaušanos, ka viņiem neatļauj īres ņemt, cik tie grib, un kā īres likuma izdomātāji pilnīgi idioti, kuŗiem no dzīves vajadzībām nav jēgas. Ar rindu skaitļu un dzīves piemēriem Dravnieks pierāda, ka namsaimnieku sūrošanās nedibināta, ka ar pasaules kaŗu kapitalisms sabrucis, citās zemēs pa daļai, citās pilnīgi,

un viņu īpašniekiem nevar dot tos ienākumus, kādus deva pirms kara. Kādā rakstā „Latvija ir un būs“ („Latvijas Sargs“ 280, 1920) Dravnieks mūsu politiķiem atgādina vecveco, bet mūsu apstākļos vēl arvien jauno vienprātības jautājumu. „Par visām lietām mēs nedrīkstam aizmirst, ka spēks pastāv vienībā. Par visādiem principiēliem jautājumiem mēs varam izrunāties un izstrīdēties, bet mūs nedrīkst šķirt sikumi, un nekādas domstarpības mūs nedrīkst vest pie šķelšanās, uz ko mūsu ienaidnieki tik gaidīt gaida. Tikai vienotiem spēkiem mēs celsim Latviju godā un slavā“. Bez vienprātības vajadzīga arī izturība darbā. Runādams par toreiz (1920) sāpīgo valutas jautājumu, Dravnieks saka: „Mūsu naudai tikai tādēļ nav pilnas vērtības, ka citas tautas netic mūsu valstij; tiklīdz mēs rādīsim, ka mēs esam nesalaužams spēks, tad arī mūsu naudai būs sava vērtība, pat ja mēs nebūtu atzīti de jure“. Arvien savos rakstos uzsverdams darba nozīmi, Dravnieks atgādina, ka īpatņa darbs vedams sakarā ar sabiedrību un mums nevajaga iedomāties sevi par ārpus sabiedrības stāvošiem. „Cilvēkam ir tikai tad nozīme, ja to uzskata kā vesela organisma locekli. Tādēļ lai neaizmirstam: mums jāstrādā nevien sevis, bet arī un jo vairāk vēl vispārības labā! Tikai tad, ja visi locekļi to ievēros, mūsu organisms būs vesels, un tikai veselā organismā viņa locekļi var justies laimīgi“. („Latv. Sargs“, 125, 1919).

Novērodams mūsu avīžniecībā nemitīgo ķengāšanās un senzāciju kāri, Dravnieks ar rūgtumu raksta („Jaunākās Ziņas“, 76, 1924): „Lielu postu mūsu dzīvē dara arī daļa mūsu preses, kuŗa saprot preses brīvību kā ķengāšanās brīvību. Kādus netīrumus neizgāž par saviem pretiniekiem un cik necienīgi neizturās pret savu valdību. Šāda izturēšanās liecina par zemu izglītības līmeni un var mums celt neslavu pie cittautiešiem. Valdības vīrus kritizē prese un par viņiem pazobojas joku lapas arī citās valstīs, bet nekad tik jēli, kā tas pie mums dažkārt notiek uz tautas demoralizācijas rēķina“.

Ar dibinātu tiesību Dravnieks atgādina latviešiem politisku aksiomu, kuŗu politiskās ķildās tie atkal un atkal aizmirst: „Valdība ir tāda, kāda pati tauta. Mūsu tauta demokratiskās vēlēšanās ievēlējusi sev vietniekus — Saeimu, un nevar mums būt valdības, kuŗa nebauda Saeimas uzticību“. Tīri saprotami, ka pret tautas gribas izpildītājiem (valdību), mums vajadzētu izturēties ar cienību, bet tajā vietā mēs kurinām aklu naidu un dzenam demagoģiju. Tā nestrādā ne tautas, ne valsts labā.

Kā demokrats, Dravnieks vēlas sadarbību starp latviešu zocialdemokrātiem un pilsoņiem. Tas ir sāpīgs jautājums, kuŗu nevar izšķirt mūsu dzīvē ar politiskiem rakstiem. Kamēr vieni zvēr par savas partijas programmas burtu, otrie bieži bīstās no radikāliem jaunievedumiem, kuŗi varētu stiprināt latviešu tautas demokratismu. Un tuvojoties 1. maijam, šiem Latvijas valsts un darba svētkiem, Dravnieks rezignēti raksta (1923): „Visiem latviešiem, lai viņi piederētu pie kādas partijas piederdami, jāiet viens ceļš, tādēļ ka viņiem visiem vajadzētu būt vienam mērķim: Latvijas diženumam, bet diemžēl jāatzīstas, ka mūsu starpā ir ļoti daudz tādu, kuŗi par Latvijas diženumu mazāk domā, vai arī nemaz nedomā, viņiem viss grozās tikai ap personīgu labumu“. Mūsu lielāko nelaimi Dravnieks sauc īstā vārdā: „Partiju gars par daudz mūs šķeļ, un šķiru naidis draud mūs iznīcināt“. Pirmo maiju Dravnieks iedomājas kā tautas saprašanās dienu. „Cik jauki būtu, ja mēs rīt (1. maijā) visi vienkop svinētu tautiskus svētkus, visai pasaulei demonstrēdami, ka mēs esam vienota tauta, kuŗa kā viens vīrs stāv par Latvijas interesēm! Tādā gadījumā visa pasaule mūs apbrīnotu un būtu tai pārliecībā, ka Latvija ir valsts, ar kuŗu jārēķinās. Bet saplosīti, kādi mēs tagad esam, mēs gan daudz cienītāju neatradīsim. Tādēļ — slēdzaties kopā!“. Polemikā ar „Brīvo Zemi“ (1924.) Dravnieks tuvāk noskaidro arī savus demokratisma principus. Demokrātija jeb tautas valdība atbalstās uz tautas pašnoteikšanās principiem, uz vienlīdzības

tiesībām. Ja šī vienlīdzība nav nodrošināta, tad mēs vairs nevaram runāt par demokrātiju; bet ja mēs sāksim censties pēc ierobežotas demokrātijas, tad mēs jau stūrējam uz kungu valdības pusi. Kā nesaņojamas ar demokratisma principiem mūsu valstī Dravnieks atrod tādas parādības, kā ordeņus, tāpat baznīcai vajadzētu būt šķirtai no valsts. Kā īsts demokrāts J. Dravnieks silti aizstāv arī „dzimtsarakstu nodaļas“, kad no mūsu konzervatīvām aprindām šim lietderīgam jaunievedumam sagatavoja uzbrukumu. Atsaukdami uz vēsturi, Dravnieks aprāda, ka dzimtsarakstu nodaļas nav socialdemokrātu izgudrojums, kā to centās iestāstīt dzimtsarakstu nodaļu pretinieki (itkā kāda iekārtojuma vērtīgums vai nevērtīgums atkarātos no tam, kas viņu proponējis!); dzimtsarakstu nodaļu nodibināšana ir saskaņota ar dzīves prasībām, jo valstij vienmēr jāzin, cik viņai dzimušu, mirušu, salaulātu. Ar ticību dzimtsarakstu nodaļām nav nekāda sakara, kā tas redzams no Šveices, Holandes un Beļģijas piemēriem, kur ir daudz vairāk stingri ticīgu cilvēku nekā pie mums, bet tomēr tīri labi pastāv dzimtsarakstu nodaļas. Laudis arī pie mums, sevišķi pilsētās, iet dzimtsarakstu nodaļās. „Uz to, itkā šīs nodaļas nebūtu tautas masās“ popularas, Dravnieks dzēlīgi atbild: „Nepopularas tās ir tikai garīdzniekiem un viņu tuviniekiem kā ķesteriem un citiem, kuriem zūd timpas“.

Tuvu Dravniekam arvien stāvējis reliģijas un baznīcas jautājums. Par šiem jautājumiem Dravnieks bieži mīl izrunāties arī savos publicistiskos rakstos („Baznīcas reforma“, „Latvijas Sargs“, 82, 1921., „Baznīcas jautājums“, „Latvijas Vēstnesis“, 74, 1924., „Kristīga mīlestība“, turpat, 27, 1924., „Pastardiena“, turpat 154, 1924. un d. c.). Atklāti un skaidri baznīcas jautājumu Dravnieks nostāda rakstos „Baznīcas jautājums“. Tagad baznīcas pa dievkalpošanas laiku ir tukšas, vai pustukšas. Baznīcas neapmeklētājus sauc par bezdievjiem un neticīgiem. Vai tie tiešām tādi? Viņi, varbūt, neatzīst tikai tagadējo baznīcas iekārtu, bet atjaunotā baz-

nīcā labprāt piedalītos. Mēs esam piedzīvojuši jaunus laikus, nodibinājas jauni uzskati. Kā jaunu vīnu nevar liet vecos ādas traukos, tā jaunlaiku uzskatus nevar iespīlēt veclaiku kankaros. Aprādījis uz vairāk bībeles apstrīdamām vietām, Dravnieks prasa, ka mums jāpanāk baznīcas reforma, noskaidrojot Kristus cilvēcīgo un dievišķīgo dabu, saskaņojot reliģijas mācību ar jaunlaiku zinātnes panākumiem. Būtu jāturpina tas darbs, ko savā laikā iesāka Jānis Huss un izveda Martiņš Luters. „Viņa darbs“, — saka Dravnieks, — „tagadējiem laikiem vairs nav pietiekošs, ir vajadzīga jauna reformācija.“

Jāatmet visi brīnumi, visas leģendas, viss, kas pret dabisku, pretzinātisku. Nevaram taču skolā mācīt vienā stundā tā un otrā atkal citādi: fizikā izskaidrot, kā vaļavīksne izceļas, reliģijā turpretim teikt, ka Dievs to licis padebešos kā zīmi, ka nebūs vairs „grēku plūdu“; ģeografijā mācīt, ka zeme griežas ap savu asi, no kam rodas diena un nakts, bet reliģijā atkal, ka saule uz Dieva pavēl apstājusies, no kam diena tapusi garāka; dabas zinātnēs izstāstīt, kā skaņa ceļas, kāds tai iespāids u. t. t., bet reliģijā atkal, ka Izraeļa bērni uz Dieva pavēli gājuši ap Jeriku, baznes pūzdami, līdz beidzot 7. dienā šīs pilsētas mūri sagāzušies, lai Izraeļa bērni varētu visus iedzīvotājus apkaut u. t. t. u. t. t.

Ir jau taisnība, ka pasaules visumā vēl slēpjas daudz kas, no kā mums nav ne jausmas (tā vēl nesen esam izgājuši Rentgena starus, izgudrojuši bezdrāts telefonu u. t. v.), bet skolā varam mācīt tikai to, ko mēs zinām; tur nedrīkstam ņemt par dzīves mērāuklu visādus nedibinātus prātojumus!

Asi apkaņo Dravnieks cilvēku mānītājus „pastardienas“ sludinātājus, kuņi sevišķi bija spārnos 1924. gadā. Te vairāk vai mazāk gaiši izpaužas Dravnieka materialistiskais pasaules uzskats. Pēc Dravnieka domām kristīgo sludinātāju pastardiena nav sagaidāma, un to var sludināt tikai tādi, kuņi paši nemaz nedomā. „Pasaules visumam“, — saka Drav-

nieks, — nav ne iesākuma ne gala; pasaulē pastāv zinams spēks un zinama viela, kuŗi nevar iznīkt, bet tikai pārveidoties. Ja kāda saule savu mūžu nodzīvojusi, viņa, tumša palikdama, novirsās no sava ceļa un savienojas ar citu sistemu. Notiek šausmīgs uzliesmojums, bet līdz ar to sākas jauna dzīve.

Mūsu saulei pašlaik nekādas briesmas nedraud; viņa ar savu zilgano gaismu ir sava mūža pirmajā pusē, lai gan viņa jau apm. 10 miljardu gadu veca. Viņa dodas mērenā ātrumā (20 kilometru zekundē) uz *Herkula* zvaigznāju, bet 2000 gadu laikā novērots, ka viņa tam neko netuvojas, laikam gan tādēļ, ka arī tas nestāv uz vietas. Otrup mums tuvojas neticamā ātrumā zvaigznājs *Andromeda*, bet sava milzīgā atstatuma dēļ sadursme starp to un mūsu saules sistemu varētu notikt tikai pēc miljoniem gadu.

Mūsu zeme jau arī pārdzīvojusi dažādus laikmetus; senāk uz tās bijis gaiss daudz siltāks un mitrāks, ko varam vērot no izmirušiem milzu zvēriem un akmeņogļu slāņiem. Ka viņa ar laiku izdzisis tāpat kā mēnesis, par to nav ko šaubīties. Bet pa tam pāies vēl miljoniem gadu, un par nezin kādu katastrofu ir velti domāt. Mēs varam mierīgi strādāt un gādāt par labklājību virs zemes; ikviens lai uzskata par savu pienākumu: nedarīt otram nekā ļauna — tad viņam būs mierīga sirds un jautrs prāts, bet tiem, kas otram dara ļaunu, tārps grauzīs sirdi, celdams tur „elles mokas“.

Nesaudzīgi, pieslejšoties šinī ziņā mūsu brīvprātīgākiem popularākiem mācītājiem, Dravnieks cīnās pret sausu formalismu mūsu baznīcā, kuŗš draud tur nomākt visu dzīvinošo Kristus mīlestību. Tā apcerēdams 1924. gadā noturētas Latvijas luterāņu mācītāju sinodes lēmumus, Dravnieks raksta: („Latv. Vēstn. 27, 1924.): „Arī pie mums kristīga mīlestība pastāv vairāk tik vārdos, daudz mazāk darbos. Lai tik paskatamies Latvijas pēdējos sinodes sēdēs! Cik neiecietīga bijusi šī sinode vienā otrā ziņā! Kādu militaru disciplīnu daži no viņas locekļiem nodomā-

juši ievest baznīcas dzīvē! Draudzes locekļi piespiesti iet baznīcā, piespiesti iet katru gadu pie dievgalda! Un cik bargi sodi! „Pagāni“ nevien izslēdzami no draudzes, bet tiem arī nav jādod miera vieta pēc nāves. Limbažu mācītājs, pazīstamais Steiks, nesen atpakaļ nav ļāvis savas draudzes kapos aprakt liķi, teikdams, ka tas neesot piederējis pie viņa draudzes — lai liekot to, kur gribot!

Kur Kristus, kuŗa mācekļi mūsu garīdznieki grib būt, tā rīkojies? Nekad pie viņa nav parādījusies tāda bardzība! — „Netiesājat, lai jūs netaptu tiesāti“ viņš saka, un kad pie viņa atved laulības pārkaŗpēju sievieti, kuŗu lauŗu pūlis, zvēriskām acīm raudzīdamies, grib nomētāt akmeņiem (kā Mozus bauslība to prasa), tad viņš vaicā, kuŗš metīŗot pirmo akmeni uz grēcinieci, un ļaudis kaunēdamies viens aiz otra nozūd.

Kristus nav bijis nekāds formalists, un tādēļ arī kristīgās draudzes garīdzniekiem būs sekot viņa priekszīmei. Formalitates nav kristīgās ticības kodols, bet viņas kodols ir — kristīga mīlestība“.

J. Dravnieka sabiedriskā darbība, kā no augšējā redzam, arvien vadīta no Kristus mācības etiskiem principiem. Tas piedod viņa domai cieņu, lai arī mēs ne ikreiz ne ar viņa spriedumiem, ne argumentiem nevarēsim būt vienis prātis. Bet arī domu izmaiņa ar Dravnieku ir patīkama sabiedriskos un etiskos jautājumos: viņš neizturas kā nemaldīgais pāvests, bet kā cilvēks, kas meklē patiesību. Šis meklēšanas ceļš ir grūts, bet cilvēces attīstībā vienīgais.

Šo patiesības meklēšanu Dravnieks grib vest pa demokrātijas nodrošinātu ceļu, bet Dravnieka paŗa broŗuru konfiskācija pierāda, ka mums vēl garīgi daudz jāpieaug, iekams varēsim īstas patiesības mīlestības apgarotī objektīvi diskutēt par viņa broŗurās cilātiem jautājumiem.

Dravnieks nav meteors, kas parādītos pie mūsu sabiedriskām debesīm, būtu apzīlbinājis acis, vai atnesis jaunu laikmetu. Viņš ir zinātnieks, valodnieks, kuŗš sniedzis visvairāk vērtīgus, ilgi jau lietotus un

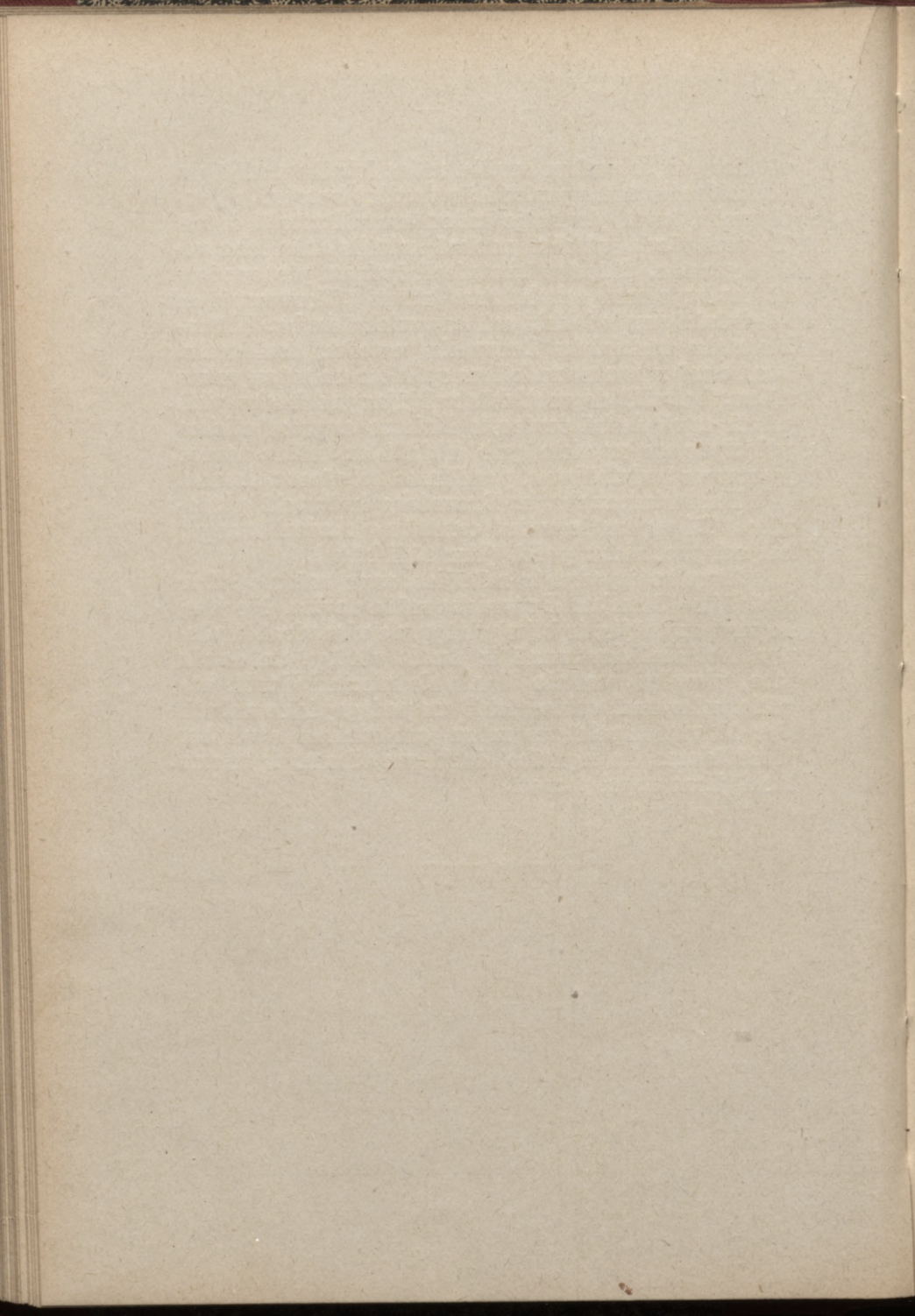

vēl lietojamus darbus sevišķi mūsu leksikografijā un noskaidrojīs mūsu praktiskās valodas lietošanas jauktājumus, kurus izvirzīja mūsu strauji ritošā dzīve. Te viņš vārda jaukākā nozīmē kaisījis dažu labu veselu graudu. Mūsu grāmatniecībā viņam pieder vieta kā ievērojamam celmlauzim, mūsu „Konverzācijas vārdnīcā” daudz ielikts arī Dravnieka darba. Kā sabiedriska darbinieks Dravnieks noteikts demokrats, kas tic mūsu tautas radošiem spēkiem un mūsu valsts nākamībai. Kā dogmatiskās reliģijas pretinieks viņš tomēr savā darbā ievērojis Kristus augstos etiskos principus un uz tiem grib dibināt arī mūsu tautas jaunatnes audzināšanu, prasīdams baznīcas reformu.

Dziļi simpātiska ir Dravnieka kulturelā personība. Tā viņam ieguvusi cienītājus nevien draugu, bet arī pretinieku pulkā (kur tādi būtu).

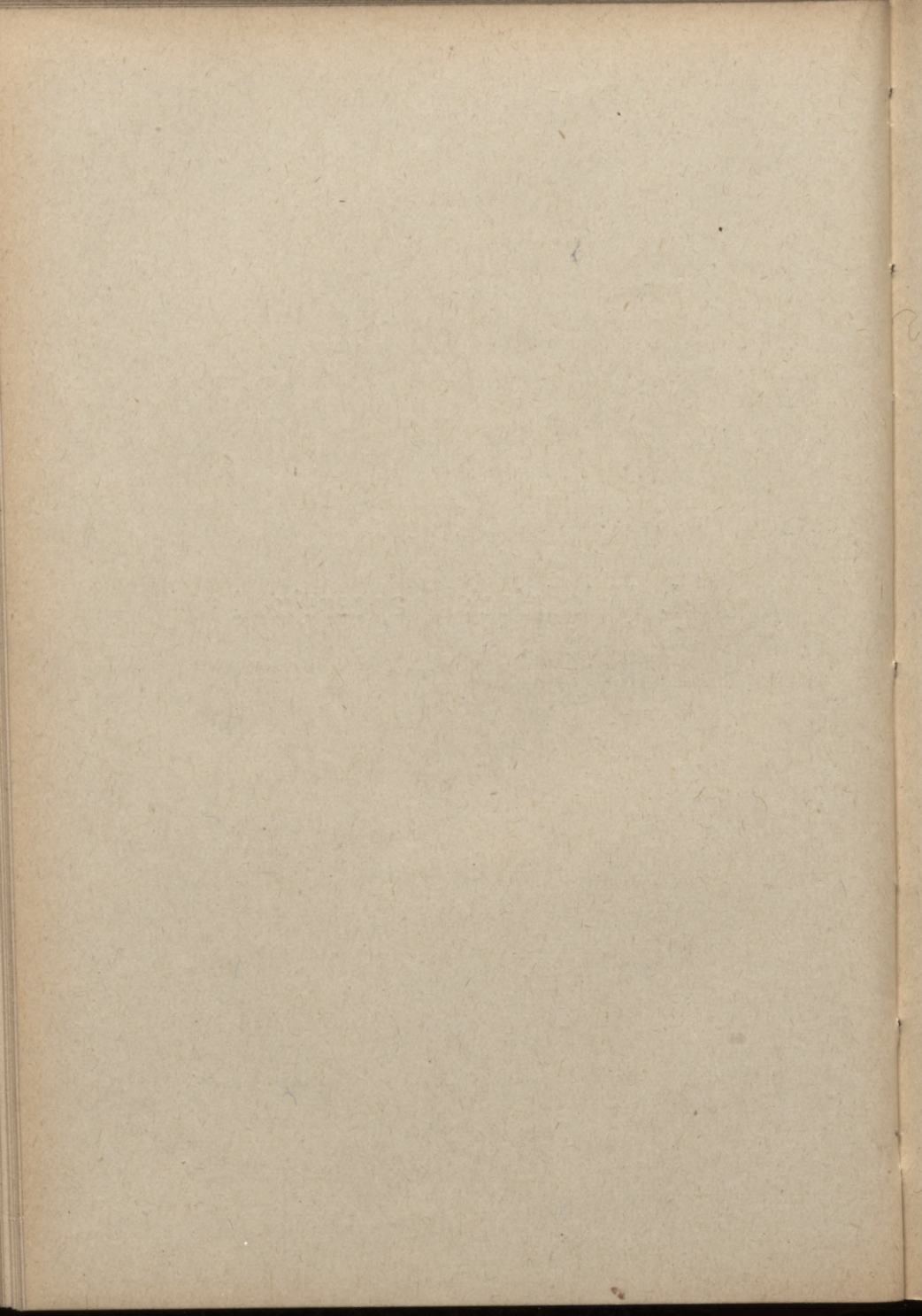
Savu mūžu viņš ir mācījies, savu mūžu viņš ir strādājis. Tā bijusi Dravnieka mūža devīze. Ne viss, ko viņš strādājis, ir bijis pilnīgs, ne viss vienādi vērtīgs, bet šinī daudzumā ir daudz vērtīga un daudz laba, vienalga, vai tie viņa valodnieciski darbi, bagātie tulkojumi, sabiedriskie un pedagoģiskie raksti. Par to viņš izpelnījies mūsu sabiedrības atzinību, pierādīdams, ka izglītība, darbs un tikums ir tautas labklājības stipri pamati.

I. Valodnieciski apcerējumi

Valodas jautājumi.

Liela neskaidrība valda mūsu rakstniecībā, attiecoties uz „r” j o t ē š a n u. Ir daudz tādu, kas to atrod par pavisam lieku. „Kamdēļ šo līdzskani mīkstināt, kad viņu nemaz citādi neizrunā kā parasto „r”?” tā viņi saka. Un patiesi, kādu laiku jau „r” mūsu presē bija tikpat kā izskausts, tikai pēdējā laikā tas vietvietām atkal parādās.

Tā nu ir liela nepareizība. Vienkārt, mīkstinātais „r” (r) tiek izrunāts ar savādu mēles piesitumu, un izglītotam cilvēkam to izdarīt it nebūt nav grūti; otrkārt, etimoloģija taisni prasa, lai mēs lietotum „r”, kur tas vajadzīgs, un tā būtu valodas neprašana, ja mēs to nedarītu.

Daudz nav to sevišķo gadījumu, kuŗos sastopams „r”, un tajos būtu viegli iemanīties; Endzelīna un Milenbacha gramatikā minēti šādi vārdi:

ŗaukt, graut, grava, grūt, kŗaut, kŗaupa, jŗra, baŗot.

Lai šos astoņus vārdus ievērotu, tur nu patiesi nebūtu daudz ko galvu lauzīt, un liela nelaime pat vēl nebūtu, ja mēs šos vārdus rakstītu ar vienkāršu „r”; īsta nelaime tik rodas, ja nezīnam, kur galotnēs likt „r”; tādu gadījumu ir ļoti daudz, un te izglītotam cilvēkam visādā ziņā jāpierāda, ka viņš prot likt „r”, kur tas vajadzīgs.

Visus tos vārdus, kuŗu galotnēs sastopams „r”, varētu sadalīt divās grupās: pie pirmās varētu pieskaitīt lietu vārdus, īpašības vārdus un vietnieku vārdus, pie otrās — darbības vārdus. Ar pirmās grupas vārdiem vieglāki tikt galā, grūtāki jau ar darbības vārdiem, bet ar labu gribu pārspējamās pat lielākas grūtības.

Viegli ievērot, ka nominatīva galotnēs pirms „š” vienmēr „r” ir jūtējams; tas tad darāms ar to arī visos citos locījumos. Kā piem. mēs lietojam: viņš, viņa etc. zaļš, zaļa etc. tāpat mums arī jālieto, kaŗš, kaŗa etc., kuŗš, kuŗa etc. Tas pa lielākai daļai arī no-

tiek, un varētu teikt, ka par šo „r” lietojumu nepastāv gandrīz vairs nekādu šaubu. Arī atvasinājumos „r” paliek jotēts, kā piem. karš, karot.

Drusku sarežģīta jau lieta pie tādiem substantīviem, kuŗi beidzās uz „—ris”; še daudzi atrod jotējumu par gluži lieku. Bet tā tas nav. Ņemsim līdzīgu gadījumu ar vārdu uz „—lis” un piemērosimies tam. Vārdu „brālis” lokot, redzam, ka līdzskanis „l” dažos locījumos tiek mīkstināts, dažos nē. (Brālis, brāja, brālim, brāli; daudzskaitlī: brāļi u. t. t. viscaur ar mīkstu „ļ”). Gluži tāpat ir ar vārdiem uz „—ris”, jo še arī „r”, izņemot vienskaitļa nominatīvu, datīvu un akuzatīvu, viscaur mīkstinām. Tālab vienīgi pareizi: stūris, stūŗa, stūrim, stūri; stūŗi, stūŗu, stūŗiem, stūŗos.

Tāpat jālieto: pavasaris, pavasaŗa etc., priesteris, priesterŗa etc., veseris, veserŗa etc. un d. c.

Ir pie substantīviem vēl viens gadījums, kuŗā „r” jotējams: daudzskaitļa ģenitīvā pie tādiem vārdiem, kuŗi beidzas uz „—re”, piem. dūre: dūres, dūŗu, dūŗēm u. c., t. i. tāpat kā līdzīgos gadījumos pie vārdiem uz „—le”, „—de” u. c. piem. vāle, valde; vāles, vāļu etc., valdes, valžu etc.

Piezīme. Pēdējā laikā bieži tiek grēkots, lietojot daudzskaitļa ģenitīvā mīkstinājumu nevietā, t. i. arī pie tādiem vārdiem, kuŗi beidzas uz „—a”, piem. burtnīcu, vasarnīcu u. c. Ir gluži pareizi, kad sakām: sapulce — sapulču, svece — sveču u. c., bet no vārdiem „burtnica”, „vasarnica” u. c. t. l. daudzskaitļa ģenitīvā varam vienīgi teikt: burtnicu, vasarnicu u. t. t., (tāpat kā mala — malu, sala — salu u. c.).

Beidzot vēl jāievēro, ka atvasinājumos jotētais „r” nav liekams, ja tam seko patskanis „i”; piem. no barot — barība, no garš — pagarināt u. c. Tāpat jāraksta bez jotēta „r” Karalauči, karogs un karalis, jo šie vārdi nav atvasināti no „karš”. — Nevietā jotē „r” vārdā „kuriene” (no „kur”).

Vislielākās jukas jotējamā „r” ziņā redzamas pie darbības vārdiem: tur, kā liekas, tikai reti kāds

zin, kur „r” liekams. Visvairāk šis burts ieviesies pie vārda „art”; bet lieto tad to arī vai visur, kur vien „r” gadas: es aru (arī pagātnē), es esmu aris, es aršu, aršana, arājs un tā vēl. Salīdzināsim attiecīgās formas pie vārda „celt”, un no jotētā „l” mēs tūlīņ tiksim skaidrībā, kur „r” jotējams, kur nē; šīs formas būtu: es ceļu, es cēlu, es esmu cēlis, es celšu, celšana, cēlājs jeb (pareizāki) cēlējs. Te nu redzam, ka „l” jotēts tikai tagadnē, un tas pats tad, saprotams, jādara arī ar „r” vārdā „art”; tas mīkstināms tikai tagadnes formās, bet ne visur, kā tas redzams no sekošā salīdzinājuma:

Es ceļu — es aru,
tu cel (i) — tu ar (i),
viņš ceļ — viņš ar,
mēs ceļam — mēs aram,
jūs ceļat (celiet) — jūs arat (ariet),
viņi ceļ — viņi ar.

Imperatīvā: cel! — ar!

ceļat jeb celiet! — arat jeb ariet!

Particips: ceļams, arams — ceļot, arot.

Debitivs: jāceļ — jāar.

Citos gadījumos vārdā „art” „r” n a v jotējams; tā tad pagātnē: es aru; nākotnē: es aršu; substantīvi: aršana, arājs u. c.

Nav visai daudz to d a r b ī b a s v ā r d u, kuŗos „r” sastopams; pēc Endzelīna tie ir:

art,
bārt, bērt, burt,
irt,
kārt, ķert, kurt,
pērt,
šķirt, sērt, spert, svērt,
tvert,
vērt.

Zināms, te jāpieskaita arī visi atvasinātie verbi; tā piem. no „šķirt”: šķirties, atšķirt, piešķirt, nošķirt u. c.

Tas būtu viss, kas par „r“ jotēšanu sakāms. Man šķiet, ka to ievērot un izlietot — nebūtu visai grūti, un būtu patiesi laiks, ka mūsu rakstnieki šai lietai piegrieztu nopietnu vērību. Par visām lietām būtu redaktoriem un korektoriem ieteicams, lai tie ietu ar labu priekšzīmi papriekšu; nav ko šaubīties, ka tad šē drīz vien būtu manama labošanās.

Ļoti nekonzekventi mēs esam, pie dažiem ģeogrāfiskiem saliktenīem lietodami biedru zīmes, pie citiem atkal ne; tā mēs piem. rakstam: Ziemeļ-Amerika, Augš-Kurzeme, Jaun-Piebalga u. t. t., bet tad atkal: Mazkrievija, Iekškrievija, Jaunjelgava u. c. Tāpat arī jaunpiebaldzēni, mazkrievi u. t. t. Vēl nesen atpakaļ „Dzimtenes Vēstnesis“ pasniedza kādu ziņojumu, kuŗā lasīju gandrīz vienā teikumā: M a z S t r a u p e un m a z s t r a u p n i e k s. Man šķiet, ka biedru zīmes būtu lietojamas tikai tur, kur saliktenī nav pilnīgi sakusuši, tas ir pirmajā vārdā atstāta deklinācijas galotne; piem.: Ziemeļu-Amerika, lejas-vāci u. c. Bet tiklīdz pirmajā vārdā atmet deklinācijas galotni, tad abi vārdi sakūst kopā un nav vairs šķīrāmi ar biedru zīmi (kā jau rakstam jaunromantisms, jaunlatvieši u. c.). Tāpat kā J a u n j e l g a v a mums tad arī būtu jāraksta: Jaunpiebalga, Ziemeļamerika, Dienvidafrika u. c.; tāpat kā M a z k r i e v i j a arī: Mazazija, Aizindija u. c.; tāpat kā I e k š k r i e v i j a arī Augškurzeme u. c. Tad mums būtu sasniegta zināma vienādība, kuŗa visādā ziņā vajadzīga.

Vairāk vienādības mums arī vajadzētu, lietojot substantīvus ar galotni „—nieks“; te drīz sastopam: mednieks, bruņnieks, kuģnieks u. t. t., te atkal: mednieks, bruņnieks, kuģnieks u. t. t. Man šķiet, ka „i“ (ne „e“) būtu iestarpināms daiļskanības dēļ tikai tādos vārdos, kuŗos pirms galotnes sadrūzmējas vairāki līdzskaņi*). Tā būtu jāraksta: māksli-

---

*) Te nav jāpieskaita līdzskaņu savienojumi, kuŗiem viena skaņa, kā piem. „dz“ (krodznieks), kā arī divi celma līdzskaņi, ja pirmais pieder pie plūstošiem, kā piem. „lv“ (galvnieks).

nieks, otrinieks u. c. Citos gadījumos „i” pirms „—nieks” gluži lieks, un tas šē arī vienumēr jo vairāk izzūd. Vecās grāmatās esmu sastapis pat vēl s a i m i n i e k s; tagad, ja daudz, tad vēl čigāni šo vārdu tā lieto („mīlo saimīniek”). Vienmēr jo retāki ar „i” dzirdam arī: medīnieks, bruņīnieks, kuģīnieks u. t. t. Kalab gan šē lai arī lietojam „i”, kad mums gluži viegli nākas izrunāt bez „i” vārdus: medīniecība, bruņīniecība, kuģīniecība u. t. t.? Te skaidri redzam, ka „i” augšā minētos vārdos ir pavisam nevajadzīgs. Tādēļ lai sakām arī gluži mierīgi: pretīnieks, liecīnieks, laucīnieks, grēcīnieks u. t. t.

Nolaidība valodnieciskās lietās.

Profesors J. Endzelīns savā gramatikā saka:

„Tautas mutē ļoti bieži atkrīt r vārdos: ir, ar, par, kur, šur. Rakstu valodā lietot piemēram saīsināto i (jeb ij) pareizā ir (= arī) vietā nozīmē neprast literariski izteikties.”

Tam līdzīgu, gan vēl stingrāku spriedumu varētu nodot par tiem, kuŗi neatzīst mīkstīnāto r (= ŗ). Daži rakstīnieki, sevišķi jaunākie, no tā, kā liekas, nekā negrib zināt, laikam domādami, ka tas mūsu valodā gluži lieks.

Kas tā domā, tas stipri maldās, bet kas to nelieto, varbūt tikai domādams: ko tur niekosies, gan jau sapratīs arī bez mīkstīnājuma, tas to dara aiz nepiedodamas nolaidības. Bet ja mēs savu valodu turam svētu, tad tādas lietas nemaz nedrīkst notikt.

Taisnība jau gan ir, ka tautas mutē ļoti maz dzird ŗ, un tikai dažu apvidu dēļ, kuŗos to lieto, patiesi nebūtu vērts pūlēties gar viņa ievēšanu rakstu valodā. Tad arī vēl varētu piedot daudz rakstīnieku vienalīdzību pret uzbāzīgo ŗ. Bet lieta ir daudz nopietnāka: mēs bez ŗ nemaz nevaram iztikt — viņa nepieciešamība ir etimoloģiski pierādama; tas vēl neko nenozīmē, ka ŗ daudzi neizrunā — jāraksta tas tomēr, kur tas vajadzīgs.

Bieži dzird sakām: vēš, slapš, rupš, dumš, bet jāraksta tomēr: vējš, slapjš, rupjš, dumjš, vienkārši tādēļ, ka š lietu, vietnieku un īpašības vārdu galotnēs prasa aiz sevis mīkstinājumu. No mums gan laikam arī ikviens izrunā teiks: viņč, bet jāraksta tomēr: viņš, jo galotne šim vārdam ir nevis č, bet š, aiz kuŗa stāv mīkstināts n, kā to redzam otrā locījumā (= viņa).

Gluži tāpat tas ir ar ŗ pirms galotnes š; arī tas še mīkstinas, un ja mums nebūtu jotēta ŗ, mums tad vienkārši aiz š būtu jāraksta j (kā piem. vārdā slapjš). Tad mums iznāktu: karjš, kurjš, garjš etc. Bet tā kā mums ir ŗ, mums jāraksta: karš, kuŗš, garš etc.

Tā tad nelietot šādos gadījumos ŗ, būtu vismaz nolaidība, un mēs izrādītu nicināšanu savai rakstu valodai, ja neievērotum tās likumus.

Viens otrs aizbaidināsies, varbūt, ar nezināšanu, kur ŗ lietojams. Ar to nevar aizbaidināties. Kas pareizi grib rakstīt, tam jāzin gramatikas likumi. J. E n d z e l ī n a un K. M ū l e n b a c h a gramatikas 26. paragrafā atrodam īsus, bet ļoti pamatīgus aizrādījumus par ŗ lietošanu. Atsevišķu vārdu ar ŗ nav daudz; tur minēti: b a ŗ o t, g ŗ a u t, g ŗ a v a, g ŗ ū t, j ū ŗ a, k ŗ a u t, k ŗ a u p a, ŗ a u k t. Tos iegaumēt nenāktos grūti. Lieta drusku saraibinās ar to, ka ŗ jālieto arī vārda locīšanā, sevišķi konjugacijā. Bet nepārvaramu šķēršļu jau nav, un kas ievēros sekojošus*) paskaidrojumus, tas ar iedomātām grūtībām drīz tiks galā.

1) Kā jau minēts, ŗ lietojams aiz galotnes š un visos šāda vārda atvasinājumos (kā: kaŗot, kuŗējs, gaŗums etc.). Nevietā še nereti redzam ŗ vārdos: Kaŗalauči, kaŗogs, uz kuŗieni. Pirmie divi nav atvasināti no vārda „kaŗš“, pēdējais ne no „kuŗš“; pareizi jāraksta: K a r a l a u č i (vārds cēlies no „kaŗalis“), k a r o g s patapinājums no slavu valodas)

*) Blakus pieminu, ka še pareizā forma ir: sekojošs (nesekošs, kā tagad bieži lieto).

un uz kuriēni (no: kur). Mīkstinājums ir arī nevietā, ja pēc r nāk i; jāraksta piem p a g a r i n ā t (nevis: pagarināt).

2) Mīkstināts r jāraksta dažos tādu lietu vārdu locījumos, kuri beidzas uz -ris (pavasaris, priesteris u. c.). Paraugam šē var ņemt lietu vārdus uz -lis; visos locījumos, kur šē l tiek mīkstināts, pastāv attiecība uz r. Piemērs:

viensk.:	rakstulis	priesteris
	rakstuļa	priesterļa
	rakstulim	priesterim
(jeb rakstuļam)	(jeb rakstuļam)	(jeb priesteram)
	rakstuli	priesteri
daudzsk.:	rakstuļi	priesteri
	rakstuļu	priesteru
	rakstuļiem	priesteriem
	rakstuļus	priesterus

3) Pie e-celmiem daudzskaitļa ģenitivā notiek mīkstinājums; piem.: mēle — mēļu, cērme — cērmju, ķēde — ķēžu, spelte — spelšu etc. Tāpat tad arī pie r; piem.: dūre — dūru (dūru cīņa), stūre — stūru etc.*).

4) Mīkstinājums notiek vienzilbīgo darbības vārdu tagadnes konjugācijā; piem.: smelt — smeļu, ģērbt — ģērbju, vemt — vemju u. c. Tāpat tad arī jāmīkstina līdzīgos gadījumos r. Piemērs:

	s m e l t	ķ e r t
Tagadne:	es smeļu	es ķeru
	tu smel (i)	tu ķer (i)
	viņš smel	viņš ķer
	mēs smeļam	mēs ķeram
	jūs smeļat	jūs ķerāt
	(jeb smeliet)	(jeb ķeriet)
	viņi smel	viņi ķer
divdabji:	smeļams	ķeramš

*) Daži pēdējā laikā ievēduši mīkstinājumu arī pie a celmiem; piem. vasarnica — vasarniču. Tā ir liela aplamība. Tad jau arī būtu jāsaka: vica — viču etc.

	smelot	ķerot
pavēl. izt.:	smel!	ķer!
	smelāt	ķerāt
	(jeb smeliet)!	(jeb ķeriet)!
debitivs:	jāsmel	jāķer

Citās konjugācijas formās mīkstinājums nenotiek; piem.:

smēlu — ķēru
smelšu — ķeršu
smeldams — ķerdams
smēlis — ķēris etc.

Tāpat atvasinātos lietu vārdos:

smēlējs — ķērējs
smelšana — ķeršana etc.

Prof. J. Endzelīns pieved šādus darbības vārdus, pie kuŗiem min. mīkstinājums jāievēro: art, irt, bārt, burt, durt, kārt, aizkārt, kurt, šķirt, dzirties, bērt, tvert, pērt, sērt, spert, svērt, vērt, dzert.

Kad labi apdomā — nav nemaz tik grūti iepazīties ar r lietošanu. Talab varam cerēt, ka turpmāk notiks labošanās šai ziņā.

Savus paskaidrojumus papildinādams, varētu pieminēt, ka darbības vārdu, kuŗos r tiek mīkstināts, ir daudz vairāk, nekā prof. Endzelīns uzskaitījis. Praktiski varētu izteikties tā, ka r mīkstināms tagadnes formās visos darbības vārdos, kuŗi beidzas uz rt (durt — duŗu, bērt — beŗu u. c.), turpretīm darbības vārdos uz ret un rit līdzīgās formās (kā piem. varu un daru no varēt un darīt) mīkstinājums nenotiek.

Beigās gribu aizrādīt uz citu nolaidību, kuŗa attiecas darbības vārdu locīšanā uz nākotnes daudzskaitļa otro personu. Še bieži sastopam mūsu rakstniecībā tagadnes galotni ar at, kur pareizā galotne ir it (jeb iet). Cik man atmiņā, tad šī nepareizība pirmo reizi parādījās Olava izdotās „Pēterburgas Avīzēs“ (Cik ilgi jūs klibosat) un tad kā sērga izplatījās tālāk. Tagad šīs nepareizās galotnes lieto-

šana mazinājusies, kalab cerams, ka tā ar laiku pavisam izzudīs. Jāievēro, ka pie formām notiek zinama piesliešanās, un kā mēs sakām: mēs gribam, — jūs gribat, mēs zinām — jūs zināt, tāpat arī jāsaka: mēs gribēsim — jūs gribēsīt, mēs zināsim — jūs zināsit; bet nekad: gribēsāt, zināsat, jo kas tā runā, tam patiesi nav valodas sajūtas.

Cerēsim, ka mūsu labākie rakstnieki ies ar labu priekšzīmi papriekšu. Biju patīkami sajūsmināts, kad atradu Plūdoņa jaunākajā dziesmu krājumā pareizo formu, tā piem. „Jaunā rekviemā“:

Gadu tūkstošus kapā jūs gulēsīt,
Uz augšāmcelšanos gaidīsīt u. c.

Labus paraugus mums būs iegāumēt!

Vācu-latviešu vārdnīcas lietā.

Savu referātu par vācu-latviešu vārdnīcu J. Kalniņa kgs nolasīja Zinību Komisijas pēdējā sapulcē, kuŗā pie tam par manu darbu izteicās atzinīgi. Tagad K. kga referāts iespiests „Dz. V.“ 90. numurā. Arī viņa spriedums par manu vārdnīcu, vispārim ņemot, ir ļoti atzinīgs, bet sīkumos viņam ir daudz ierunu, kā tas pie tik plaša darba citādi gandrīz arī nemaz nevarētu būt. Ar to tad es arī varētu pilnīgi apmierināties un palikt pavisam nekā neatbildējis, ja K. kga celtās ierunas nebūtu pa daļai mazvērtīgas, pa daļai arī gluži nedibinātas. Ievērojot to, es raudzīšu dot visā īsumā vajadzīgos paskaidrojumus.

K. kga galvenais pārmetums atrodas teikumā: „Tomēr turpmāk gan būtu brīdināms, lai nekad viena pati persona neuzņemas un neviens apgādātājs lai neuztic vienam sastādītājam sarakstīt vārdnīcu.“ Ar to teikts, itkā es viens pats būtu veicis šo milzu darbu. Bet tas nebūt tā nav. Man bijis liels pulks līdzstrādnieku. Nav ierasts to pieminēt uz tituļa. Tā lasāms vienkārši: „J. Pawlowsky's russisch-deutsches Wörterbuch“ vai „M. A. Thibauts deutsch-französisches Wörterbuch“. Nav domājams, ka Pavlovskis

vai Tibos sarakstījuši vieni paši savas vārdnīcas, arī viņiem būs bijis pūlis palīgu. Man, kā Konverzācijas Vārdnīcas darbu vadītājam, apstākļi šai ziņā bija izdevīgāki nekā jebkuŗam citam, un varu teikt, ka nebūs laikam neviena no K. v. līdzstrādniekiem, pie kuŗa es vajadzības brīžos nebūtu griezies ar pieprasījumiem. Nevaru gan liegt, ka mani pūliņi daudzos gadījumos bijuši gluži veltīgi, vienkārši tādēļ, ka latviešu valodā trūka vēl ļoti daudz vārdu. Piemēram pievedišu te vārdu „Wanderlehrer“, ap kuŗu esmu daudz pūlējis, st. c. griezos arī pie Kalniņa kga, kuŗš pedagoģiskos jautājumos uzskatams kā lietpratējs. Nekur nekas nebija izdibinams. Laikam arī nekas nebūtu panākts, ja es būtu laidis klajā atklātu pieprasījumu kādā avīzē, jo pēc manām domām latvieši šos skolotājus, kas staigājuši pa mājām apkārt mācīdami, citādi nebūs nosaukuši kā par „skolmeistariem“. Tā tad jutos piespiests izlaist vārdu „Wanderlehrer“. Vēlāk kādā no K. kga rakstiem „Dzimt. Vēstn.“ sastapu vārdu „gāju skolotājs“. Bet tad mana vārdnīca bija jau nodrukāta. Nevaru gan arī atzīt, ka „gāju skolotājs“ (laikam radīts pēc analogijas „gāju putns“) būtu laimīgi izredzēts vārds.

Otrs pārmetums K. kga referatā attiecas uz ortografiju; tā manā vārdnīcā neesot diezgan konzekventi ieturēta, gaŗumus apzīmējot. Tā piem. ierēdnis, tips, tifs, Jekabs, Martiņš, Matiss rakstīti bez gaŗuma zīmes h, kad citu vārdu gaŗās zilbēs šī zīme esot, tā ka pat vārds „vergs“ rakstīts ar h = vērgs. Atzīstos, ka ortografijas jautājums tiešām ir tas vārigākais, un arī K. M ū l e n b a c h s, kuŗš citādi par manu vārdnīcu izteicies atzinīgi, bija tajās domās, ka pārmetumi, attiecoties uz manu vārdnīcu, galvenā kārtā vērsīšoties pret ortografiju; tai vajadzējis būt stingri zinātniskai, t. i. tādai, kuŗā pašskaņu apzīmēšanā ievēro visus sīkumus. Pēc manām domām šāda ortografija lietojama tikai zinātniskos darbos, bet nevis vārdnīcā, kuŗa nolemta praktiskām vajadzībām. Šis mans uzskats apstiprinās, kad apskatāmies pie citām tautām; krievu, vācu, franču,

angļu u. c. vārdnīcās, kuŗas nolemtas praktiskām vajadzībām, vienmēr sastopam tādu ortografiju, kāda vispārīgi pieņemta rakstu valodā. Tāpēc arī es citādi nevarēju rīkoties. Bet te nu cēlās grūtības, jo mums nav vēl vispārīgi pieņemtas ortografijas. Bija jāņem tāda, kādu visvairāk lieto, un te es par paraugu ņēmu Konv. Vārdnīcu un mūsu presi, no visa pēc manām domām izraudzīdams to labāko. Ka šāds uzdevums nav viegls, priekš tam še viens piemērs. Kā rakstīt pa latviski tagad daudz lietotu vārdu „Typhus“ (krievu тиф)? No mūsu četrām dienas avīzēm divas („Rīgas Avīze“ un „Jaunā Dienas Lapa“) to raksta: tifs, divas („Dzimtenes Vēstnesis“ un „Latvija“) atkal: tīfs. Kas nu pareizi? Nevar taču vārdnīcā rakstīt abējādi. Pēc manām domām „h“ še nevien lieks, bet gluži nevietā. Jo ja mēs rakstām „tifs“ ar „h“, tad mums uz tāda paša pamata būtu jāraksta arī: drāma (nevis: drama), grāfs (nevis: grafs), Pēterburga u. c. Ja rakstām „tīps“, tad būtu jāraksta arī „tīpografija“. Un otrādi — ja mēs rakstām: stilistisks, dramatisks, kritisks, tad mums nav nekāda iemesla rakstīt: stils, drāma, kritika un krīze, bet jāraksta: stils, drama, kritika, krīze. Tikai tad var runāt par konzekvenci, bet ja es pēc K. kga padoma būtu turējies, tad man ar pilnu tiesību varētu pārņemt inkonzekvenci. Endzelīna-Mühlenbacha gramatika latviešu ortografijas lietā vairāk nekā vienā ziņā ievēduse skaidrību, un nožēloju, ka visus mūsu ievērojamāko valodnieku pētījumus nevarēju savā darbā ievērot, jo kad viņu gramatika iznāca, mana vārdnīca bija jau pa pusei gatava (stereotipplatēs). Tā vārds „apstaklis“ gan pareizāki būs rakstāms ar „h“, bet senāk šo vārdu vispār rakstīja bez „h“, un arī tagad šī rakstība vēl bieži piepaturēta. Kā vārds „vērgs“ būtu rakstāms bez „h“ („vergs“), to es nevaru atzīt par pareizu; nekad šo vārdu tā neesmu dzirdējis izrunājam, ne Vidzemē, ne Kurzemē, un atvasinājumos: „vērdzisks“ un „vērdzība“ vienmēr skaidri dzirdams šaurs un gaŗš „e“, kuŗš tā tad ar „h“ apzīmējams. Jo plaši K. kgs izteicas pret vārdu

„aizskart“, bet viņam it nebūt nav izdevies mani pārlicināt citādi. Pat ja forma „aizskart“ būtu nepareiza (kas vēl nemaz nav pierādīts), to tomēr neizdosies atņemt; bieži gadās, ka nepareizi atvasināti vārdi ieviešas (piem. arī latv. „pilsonis“ u. c.), un arī vārds „aizskart“ tiks jo projām lietots, un ir arī ieteicams to lietot, lai izšķirtu piem.: aizkāru un aizskāru, piekāros un pieskāros u. c. Pēc manām domām vārdi: aizskart, pieskarties, skara u. c. jau ieguvuši pilnīgi pilsoņu tiesības mūsu valodā, un tādēļ tie bija jāievēro vārdnīcā.

Pārējos iebildumus man nav iespējams sīkāki ievērot, jo tad atbildes raksts iznāktu pārāk plašs. Tādēļ visā īsumā. Vispirms gar ģermanismiem; to esot iezagušies kādi nedaudzi, piem. sich blamieren, izgāzties; bei ihm ist eine Schraube los, viņam trūkst skrūves. — Še man jāsaka, ka gan reti kāds būs tik neatlaidīgi kaņojis pret ģermanismiem, kā es. Bet nedrīkstam izturēties arī par daudz puritaniski; ja jau kāds vārds vai kāda fraze pilnīgi pārgājusi tautas mutē, tad tiem vairs nebūs noliegt eksistences tiesību. Tā vārds „izgāzties“ ir pārāk plaši pazīstams, lai to vēl sāktu izskaust. Mazāk ieteicamus vārdus vai frazas esmu licis iekavās. Tā arī pie frazas: bei ihm ist eine Schraube los — stāv: viņš nav pie pilna prāta, auch: viņam trūkst skrūves; tas nozīmē: bez pirmā tulkojuma lieto arī pēdējo, bet šis nav īsti ieteicams.

Tālāk K. kgs pieduras pie dažiem jauniem vārdiem; tā piem. „Strohwitwe“ esot nepareizi tulkots ar „acumirklēja atraitne“, labāki būtu teikt „salmu atraitne“ vai „dzīva vīra atraitne“. Man šķiet, ka „salmu atraitne“ būtu riebīgs ģermanisms, un „dzīva vīra atraitne“ arī nav laimīgi izredzēts vārds. Par teicamu jau nevar atzīt arī vārdu „acumirklēja atraitne“, bet labāka apzīmējuma nevarēju atrast. Tulkojot, zinams, no šādiem vārdiem jāizvairas; tā piem. teikumu: „ich bin eine „Strohwitwe“ varētu tulkot: „es esmu šimbrīžam (vai acumirkli) atraitne“. Savā vārdnīcā gan bieži esmu norādījis, kā jātulko,

bet vienmēr nevar dot tulkojumu piemērus; tad grāmata iznāktu par daudz bieza. — „Dzimtenieciskas tautas“ (ansässige Völker) ir tādas tautas, kurām dzimtene; šo vārdu man taisni K. Mülenbachs ieteica, un to es esmu lietojis „Baltijas Vēstnesī“, iekam es to uzņēmu savā vārdnīcā. K. kga proponētie vārdi: apmetušās jeb pastāvīgi uz vietas dzīvojošas tautas — bieži vien teikumu sakarā nebūs lietojami.

Silti vien K. kgs iestājas par īpašības vārdu galotni „ads“. Tiesa gan, ka Kronvalds šai galotnei bija nodomājis plašu izlietojumu, un viņa iespaidam arī varam pateikties, ka mūsu valodā ieviesušies vārdi: gaisējāds, viļņējāds u. c. Bet daudz vairāk šī forma arī nav varējusi ieviesties. Sādus vārdus, kā daudz lietotus, esmu uzņēmis savā vārdnīcā. Bet ja es būtu mēģinājis šo galotni viscaur ievest tādos vārdos, kuri vācu valodā beidzas ar „—artig“ vai „—förmig“ (piem. „dünenartig“, „kāpējāds“), tad mani ar pilnu tiesību varētu nosaukt par valodas bojātāju; nav paredzams, ka vārdi: galdējāds, skapējāds u. c. iegūs pilsoņu tiesības latviešu valodā.

Beidzot vēl kāds vārds par „pārdošību“; kāds mācītājs, kā redzams, bijis ļoti uzbudināts, neatradams vācu vārdu „Übermut“ pārtulkotu ar „pārdošību“. Viņam nebija ne mazākā iemesla uzbudināties, jo latviešu „pārdošība“ nav it nebūt tas pats, kas vācu „Übermut“; vienīgi ja gribētu tulkot vārdu pa vārdam (Über-mut), tad gan varētu būt tāds iznākums. Pašķirstīju vācu-latviešu vārdnīcas un atradu šādus tulkojumus:

pie *Stendera*: pārgalvība, trakums (ēverģēlība, L.);

pie *Bražes*: pārgalvība, ēverģēlība; augstprātība;

pie *Vidiņa*: pārgalvība, augstprātība;

pie *Draunieka*: 1. (Hochmut) uzpūtība, (Überhebung) lielība, (Fréchheit) bezkaunība;
2. (Mutwille) pārgalvība, ēverģēlība.

Nevarēs liegt, ka manā vārdnīcā vārds „übermut“ vispilnīgāki izskaidrots. „Pārdrošība“ turpretīm pēc manām domām būtu pa vāciski: Keckheit, Kühnheit, Verwegenheit, Waghalsigkeit.

Valodas kuplinātājiem.

Latviešu valoda pēdējos gadu desmitos lieliski attīstījusies, ko vislabāki redzam, palūkodamies 50 gadu atpakaļ iespiestās grāmatās. Sevišķi stipru iespaidu uz valodas attīstību 70. gadu sākumā darīja Kronvalda Atis, nevien radīdams daudz jaunu vārdu, bet arī dodams izteiksmei žirgtumu un sparū. Gan daudz no viņa jaundarījumiem nogrimuši aizmirstības jūrā, bet kas palikuši, no tiem tad varam sacīt, ka tie ir miesa no mūsu miesas.

Tagad nu mums vajadzētu daudz Kronvaldu kā valodas kuplinātāju, jo viss tas, kas līdz šim noticis ap mūsu valodu, nav vēl nekas, salīdzinot ar to, kas tuvākā nākotnē šai ziņā sagaidams.

Lai tik iedomājam, ka tagad latviešu pārziņā stāv visvisādas valdības nozares, kuŗas senāk mūsu valodu pavisam maz ievēroja (dzelzsceļu, pasta, telegrafa valdes, kuŗaspēka komanda u. c.). Man šķiet, ka pie Valdības uzdevumiem gan piederētu nodibināt valodniecības biroju, kuŗam būtu jāuzņemas vadīt tehnisku termiņu lietošanu pa pa-reizām sliedēm.

Valodu sparīgi izkopjot, radīsies varbūt arī brēkuļi, kuŗi teiks, ka, par daudz jaunu vārdu darinot, mūsu valoda tiks tā saraibināta, ka to neviens latvietis vairs nesapratīs. Bet tiem nebūtu taisnība. Aizrādīsim piemēram uz krievu valodu: kāda tā bij paris simts gadu atpakaļ un kāda tagad!

Bet ņemsim vēl jaunāku piemēru. Vācu valoda taču gan pieskaitama pie visbagātākajām valodām, un varētu domāt, ka pie tās tālāka attīstība nav iespējama, nedz arī tā vajadzīga. Tā nav. Viņa pēdē-

jos gados pastāvīgi pakuplinājusies un uzposusies. Atminos, cik nepatīkami bija dzirdēt vārdu „Abteil“, kuru ievada parastā „Coupee“ vietā. Ar laiku neparastais vārds ieviesās, un tagad pie tā neviens vairs nepieduras. Tālāk vācieši sāka lietot biļetes vietā „Fahrkarte“, konduktora vietā „Schaffner“ u. t. t. Bet sevišķi pēdējā laikā vācu valodnieki pielikuši ārkārtējas pūles, lai izskaustu svešvārdus. Daži no jaunajiem vārdiem izklausās pavisam smieklīgi un netiek arī atzīti, bet ir daudz tādu, kuŗi, piekrišanu atraduši, viegli ieviešas.

Pie mums tas nebūs savādi. Dažreiz pūlas daudz galvu ap jauna vārda radīšanu, un beidzot daudz nederīgu vārdu starpā parādās kāds gluži labs; bet citreiz rodas tīri neviļus vārds, lai arī ne visai labs, kas atrod daudz piekritēju un ātri izplatās.

Svešvārdi arī mums pēc iespējas būs jāizskauž. Bet pārāk strauji šai ziņā nederētu rīkoties. Daudzi vācu laikraksti, piem., atmetuši vārdus *redakcija* un *redaktors*, un lieto to vietā *Schriftleitung* un *Schriftleiter*. Vāciski jau gan pēdējie vārdi ir, bet vai labāki par minētiem svešvārdiem, par to jāšaubas. Ir tādi svešvārdi, kuŗi valodā pilnīgi ieviesušies, un tādēļ neder tos izskaust.

Savu vācu-latviešu vārdnīcu sarakstīdams, tajā esmu uzņēmis daudz jaunu vārdu; daži no tiem palikuši neievēroti, bet ir arī ļoti daudz tādu, kuŗi mūsu rakstniecībā atraduši paliekamu vietu. Piem. vārda *pakāt* vietā es liku *saiņot* (tas gan pilnīgi nesedzas ar vācu *packen*, bet analogija jau ir; jo ja *der Packer* ir *sainis*, tad arī *packen* var tulkot ar *saiņot*). Tagad šo vārdu lieto, kā es to esmu novērojis. Bet tiklīdz šis darbības vārds pieņemts, tam nāk līdz daudz radnieku, kā piem.: *saiņotājs* — *der Packer*, *saiņotava* — *das Packhaus* (varētu tā nosaukt veikala telpās arī ekspedīciju, kuŗa sagatavo saiņus izsūtīšanai), *saiņnesis* — *der Gepäckträger* (vienkāršāki gan *nessējs* jeb *nesulis*), *rokassaiņi* — *das Hand-*

gepäck u. c. Dzelzsceļa pietātnē ir telpas, kurās pastāvīgi ir darīšanas ar saiņiem (bagāžas nodaļa, Gepäckannahme, Gepäckausgabe etc.); tām, laikam, varētu dot īsu vārdu: saiņotne.

Ļoti plašs darba lauks atveras valodas kuplinātājiem mūsu skolas druvā, jo mums jālaiž klajā bez gala daudz grāmatu nevien vidus skolām, bet arī augstskolām. Sevišķi mūsu tehniskās skolas atradīsies, kas attiecas uz terminoloģiju, diezgan neapskaužamos apstākļos, kamēr nebūs nodibinājušies vajadzīgie termini.

Valodu izkopjot, liels svars jāliek uz pareizu formu. Aizrādīšu uz pāris vārdiem, kuri, pēc manām domām, netiek lietoti pareizā formā; tie ir: muzeja un liceja — pirmā vietā bieži lieto muzejas, bet pēdējā vietā pastāvīgi — licejs. Ēku un skolu nosaukumi latviešu valodā mēdz stāvēt sieviešu kārtā, un svešvārdiem ar galotni -ium un -eum (-äum) mēs pa laikam dodam galotni -ja (pie.: das Gymnasium — ģimnazija, das Elysium — elizija, das Jubiläum — jubileja, das Petroleum — petroleja u. c.); tā tad arī: das Museum — muzeja; das Lyzeum — liceja. (Krievu valodu šē paraugu nevaram ņemt, jo tā svešvārdu rakstībā ir visai nekonzekventa.) — Kā izņēmums būtu mināms zeminars. Senāk pēc krievu parauga lietoja seminarija (pareizāki būtu zeminarija); bet tad vācu forma ņēma virsroku, un tā mums ieviesies „zeminars“. Par to nav ko uztraukties. Katrai regulai mēdz būt savi izņēmumi, un pie izņēmumiem varētu piederēt arī muzejs un licejs, bet kamēr tie nav iesakņojušies, varētu arī pieņemt vairāk ieteicamo formu.

Visiem, kas grib veicināt mūsu valodas kuplināšanu, ieteicams uzmanīgi sekot mūsu preseī un dot mājienu, kur tādi vietā. Te gribu pieminēt kādu vārdu, kurš gandrīz katru dienu atkārtojas „Cīņas“ meteoroloģiskos ziņojumos. Tas ir: gaisa nokrišumi (осадки, Niederschläge). Nevar teikt, ka

vārds nokritumi šē pavisam nederētu, bet jā-saka tomēr, ka nokritumiem ir par daudz vispārēja nozīme, un ka būtu jāmeklē vārds, kurš iezīmētu speciali to, ko vācietis domā pie vārda „Nieder-schläge“. Konverzācijas vārdnīcā šai ziņā lietoti vai-rāki vārdi (no dažādiem līdzstrādniekiem): tie ir: nolijumi, nokrišņi un norietņi. Man liekas, ka no visiem šē minētiem vārdiem pēdējais ir vislabākais, un ka gaisa nokritumu vietā de-rētu teikt: gaisa norietņi. Bet kurš no šiem vārdiem galu galā būs uzvarētājs, to neviens nezīn; nāks varbūt vēl kāds klāt, kurš būs ja arī ne labāks, tad stiprāks par iepriekšējiem.

Par „egli“ un „priedi“.

„Dzimtenes Vēstneša“ š. g. 57. numurā kāds M. raksta par „nepareizību skuju koku apzīmēšanā“ un pie tam uzbrūk arī manai vārdnīcai, kurā esot sa-jaukti priežu un egļu koku nosaukumi. Būtu bijis ļoti labi, ja viņš uz nepareizībām būtu aizrādījis mierīgā garā, bet viņš lietu pārspilē, teikdams, ka manā vārdnīcā „iegājušas vislielākās ap-lamības“, un ka mazākais latviešu zēns, kas uz laukiem dzīvojis, zinās izšķirt priedi no egles! (Vai tad šē tas no svara, ka zēns zin izšķirt priedi no egles? Lieta šē grozās ap to, kas ir „Fichte“ un kas „Tanne“!)

Lai šo lietu noskaidrotu, paskatīsimies vispirms citās šējienes vārdnīcās. Bražes vācu-latviešu vārd-nīcā atrodam šādus tulkojumus, „Fichte“ — priede, „Tanne“ — pinus abies, egle; in Livland heisst Tanne pilnūs silvestris, priede, was in Kurland Fichte heisst. — Bražes vārdnīcu gan nemēdz uzlūkot par visai nopietnu darbu, turpretīm Ulmaņa latviešu-vācu vārdnīca ir diezgan kritiski apstrādāta, un tajā lasām: egle (Lth. egle) — die Tanne; priede — die Fichte, Kiefer. — Pie labākajām vārdnīcām pie-skaitāma Pavlovskā krievu-vācu vārdnīca, kurā atrodam: ель, die Tanne; сосна, die Kie-

fer, Föhre (Fichte), bet gandrīz ikviens latviešu skolēns zinās, ka krievu „ель“ ir latviešu „egle“ un „соха“ — „priede“. Un Pavlovska v ā c u - k r i e v u vārdnīcā pie vārda „Fichte“ sastopam šādu paskaidrojumu: Die Unterscheidung zwischen Fichte, Tanne und Kiefer ist selbst bei Botanikern schwankend, folglich mehr noch im gewöhnlichen Leben, wo meist die Kiefer Fichte heisst (t. i. pat botaniķi šaubas, izšķirdami „Fichte“, „Tanne“ un „Kiefer“, tā tad vairāk vēl ikdienišķā dzīvē, kur „Kiefer“ pa lielākai daļai nosauc par „Fichte“).

Nu varētu domāt, ka tikai pie mums Baltijā valda šādas jukas. Bet lieta tāda nebūt nav. Uzšķirot Brokhausa konverzācijas vārdnīcu, pie vārda „Fichte“ atrodam paskaidrojumu, pēc kuŗa tikai Ziemeļvācijā egli apzīmē ar „Fichte“, dienvidos turpretīm šo koku nosauc par „Tanne“ un ar „Fichte“ tur apzīmē priedi. Tā tad Kupfera aizrādījums par „kauna lietu“ ir vismaz pārspīlēts. Nevar arī prasīt, lai šejienes vācieši „O Tannenbaum etc.“ vietā dziedātu „O Fichtenbaum“ etc. Tas būtu tikpat smieklīgi, kā kad latvieši dziedātu nevis „Ak eglīte“, bet „Ak priedīte“. Ar avīžu rakstiem jau neizskaudīs vispār ieviesušos nosaukumus. Te vēl pāris piemēru par vārdu „Fichte“ lietošanu. Vācijas kalnāju „Fichtelgebirge“ krievi nosauc par „Сосновые горы“ (kas būtu: Priežu kalnāji). Un pāris gadus atpakaļ pie mūsu jūrmalas dzelzsceļa ierīkoto piestātņi „Сосновый“ latvieši dēvē par „Priedaini“, vācieši turpretīm par „Fichtenhalt“ (nevis „Kiefernhalt“).

Nevar jau gan atvainoties ar citu kļūdām, bet jāievēro ar, ka es savu vārdnīcu esmu sarakstījis nevis speciēli priekš botaniķiem, bet vispārīgi priekš Baltijas iedzīvotājiem. Vienīgais, ko man varētu pārmest, būtu tas, ka neesmu devis par vārdu „Fichte“ vajadzīgo paskaidrojumu; vajadzēja teikt: Fichte — (īsti: egle, bet Baltijā vispār lieto) priede. Bet ka tas nav noticis, tādēļ taču nevar teikt, ka manā vārdnīcā „iegājušas vislielākās aplamības“.

Valodas skaidrības dēļ.

Uz valsts kancelejas likumu kārtotšanas nodaļas ierosinājumu 2. septembrī viņas telpās sapulcējās gandrīz visu ministriju priekšstāvji uz apspriedi latviešu valodas jautājumos. Debatēs sekošā kārtā vienojās par pārrunājamiem jautājumiem.

1. Lielie sākuma burti.

Teorijā lieta būtu diezgan vienkārša; gramatika nosaka, ka īpašvārdi jāraksta ar lielo sākuma burtu. Bet praksē rodas grūtības, un pēdējā laikā redzam lielos burtus pārāk bieži gluži nevietā. Tā raksta: Departamenta Direktors, Kancelejas Pārvaldnieks, Nodokļu Inspektors u. t. t. Ja visus amata nosaukumus gribētu rakstīt ar lieliem sākuma burtiem, tad iznāktu šādi raibumi: Jaunākais Sevišķu Uzdevumu Ierēdnis, Vecākā Mašīnrakstītāja u. t. t. Iebildīs varbūt: lielle burti jālieto tikai pie lieliem amatiem, tā piemēram, turpmāk mēs celsim sev prezidentu, mums būs viens pats prezidents — tā tad viņa vārds savā ziņā īpašvārds, un mēs to rakstīsim ar lielo burtu. Arī tas būtu nepareizi; prezidentu ir ļoti daudz, un tālab šis vārds nav uzskatams kā īpašvārds. Mums senāk Krievijā bija arī tikai viens pats ķeizars, bet mums ne prātā nenāca lietot avižu ziņojumos šo vārdu ar lielo sākuma burtu. Tikai lūgumrakstos, iesniegumos u. t. t. pielaižami izņēmumi (analogija vēstulēs: Tu, Jūs).

Gluži tas pats sakams par valdības iestādēm; mums gan ir tikai viens senats, viena iekšlietu ministrija u. t. t., bet mēs viņu nosaukumus nevaram uzskatīt par īpašvārdiem, jo senatu un ministriju ir daudz, un ja jau esam pieņēmuši, ka mums jāraksta iekšlietu ministrs, lai gan viņš ieņem ļoti augstu amatu, tad mums vēl mazāk iemesla rakstīt Iekšlietu Ministrija, kaut arī mums tikai viena šāda iestāde.

Pie biedrību nosaukumiem ieviesies paradums rakstīt visus vārdus ar lielo sākuma burtu, lai to būtu vai pieci, seši. Tas nav vajadzīgs. Te mums būtu jāpielāgojas ģeografiskiem nosaukumiem; mēs rakstām: Rīgas jūras līcis, Baltijas jūra, Melnā jūra u. t. t., arī ielas: Kaļķu iela, Tērbatas iela u. t. t., un dīvaini izskatītos: Rīgas Jūras Līcis, Kaļķu Iela u. t. t. Tālab arī pareizi būtu rakstīt: Invalidu palīdzības biedrība, Grāmatrūpniecības arodnieciskā savienība u. t. t.

2. Pasivās formas.

No pasivām formām mums jāsarģās kā no uguns, jo tās, daudz lietotas, mūsu valodu pavisam var sagandēt. Daži, piemēram J. Kalniņš savā grāmatiņā: „Vai jūs runājat latviski?” — šīs formas nemaz neatzīst; konjugacijā ich werde gelobt viņš lieto: m a n i s l a v ē (nevis: es tieku slavēts). Tik puritaniski mēs nevaram rīkoties, jo, pasivās formas pavisam izskauzdami, mēs apcirtum savas valodas kuplumu. Dažkārt tās vietā, ja gribam ko uzsvērt vai izcelt. Bet nevietā mums tās nebūs lietot. Kāpēc lai sakam: tiks sarīkoti dažādi kursi, kur taču daudz vienkāršāki un jaukāki skan: sarīkos dažādus kursus? Un vai nav labāki, kad sakām: nākošu sesiju atklās 11. augustā, nekā kad: nākošā sesija tiks atklāta 11. augustā?

Ja gribam rakstīt skaidrā latviešu valodā, tad mums no pasivām formām pēc iespējas jāizvairās.

3. Biedrojamās zīmes (-)

Senāk tās sastapām ļoti bieži; rakstīja: mājas-tēvs, ceļa-vīrs- ne-ievērot, jā-iet, acu-mirkli u. t. t. Tagad biedrojamās zīmes šādos vārdos vairs nelieto. Kāpēc nē? Tāpēc ka, tās rakstot, iznāk veltīgs laika un telpu tērējums. Pievestie vārdi bez pūlēm salāsāmi arī bez biedrojamām zīmēm rakstīti.

Bet diezgan bieži šīs zīmes ieraugām arī tagad vēl nevietā. Piemēri no pēdējo dienu laikrakstiem:

veterinar-valde, krāj-kase, zignal-uguns, radikal-demokratisks u. t. t. Kamdēļ šie biedrojamās zīmes vajadzīgas? Šie vārdi jau savienojas un saprotami arī bez tām (tāpat kā: agrarjautājums, civildienests, normalstatuti u. t.).

Visilgāki biedrojamās zīmes paglābušās ģeografiskos nosaukumos (Ziemeļ-Amerika, Jaun-Piebalga u. t. t.). Bet arī šie tās gluži liekas. Mēs tās šie esam pārņēmuši no vācu valodas. Vācieši senāk rakstīja: Nord - A m e r i k a, New - Y o r k u. t. t., bet tagad viņi raksta: N o r d a m e r i k a, N e u y o r k u. t. t. Tā tad arī mums būtu pienācis laiks atnest šie biedrojamās zīmes kā nevajadzīgas. Vienu soli jau esam paspēruši, rakstīdami: N u j o r k a (jo ja mēs ģeografiskos nosaukumos lietojam biedrojamās zīmes, tad mums konzekvences dēļ būtu jāraksta: N u - J o r k a j e b J a u n - J o r k a), bet līdz „Z i e m e ļ - a m e r i k a i” vēl neesam tikuši.

Vispāri jāsaka, ka šai ziņai pie mums valda sajukums. Nemsim tikai pāris piemērus. Mēs rakstām: lielkrievs, mazkrievs, baltkrievs, tāpat: Lielkrievija, Mazkrievija, Baltkrievija, arī Iekškrievija (daži gan: Iekš-Krievija), bet turpretī: Ziemeļ-Krievija, Dienvid-Krievija. Kādēļ tā? Vai tādēļ, ka pēdējos vārdos viena zilbe vairāk? Nevienam nebūtu grūti tos salasīt, ja rakstītum: Z i e m e ļ k r i e v i j a, D i e n v i d - k r i e v i j a!

No latviešu vārdiem mēs rakstām: J a u n j e l - g a v a, V e c ā ķ i u. t. t. (ne J a u n - J e l g a v a, V e c - Ā ķ i u. t. t.), vecpiebaldzēns, lielstraupietis u. t. t., bet tad atkal: Vec-Piebalga, Liel-Straupe u. t. t. Vai tad patiesi nebūtu vieglāki un vienkāršāki rakstīt: Vecpiebalga, Lielstraupe u. t. t.? Tā rakstīdami, mēs aiztaupām laiku un telpas, un vārdi neko nezaudē no saprotamības.

Ir manama tendence atnest biedrojamās zīmes ģeografiskos nosaukumus. Tā F r e i d e n f e l d s savā baznīcas vēsturē lieto konzekventi vārdu Z i e m e ļ - a f r i k a bez biedrojamām zīmēm, un „B r i v ā s

Zemes" 18. numurā īsā gabaliņā lasīju: Lielbritānija, Jaungvineja, Rītafrika un Dienvidāfrika.

4. Jotētais r (r).

Sapulce atzina, ka r jālieto, kur etimoloģija to prasa. Un etimoloģija to prasa šādos gadījumos:

1. vīriešu kārtas vārdi ar galotni š prasa iepriekšējā līdzskaņa jotēšanu, bet ja līdzskanis nav jotējams, tad starp viņu un minēto galotni jāliek j; piemēram: viņš, skaļš, slapjš, dobjš. Ja mums nebūtu jotēta r, tad mums būtu jāraksta: karjš, kurjš, garjš u. t. t., bet tā kā mums ir r, tad jāraksta: karš, kuŗš, gaŗš u. t. t. (arī atvasinājumos: kaŗot, gaŗums u. t. t.);

2. vīriešu kārtas vārdi ar galotni is mīkstina iepriekšējo līdzskani vienskaitļa otrā locījumā (ģenitivā) un visos daudzskaitļa locījumos*), bet ja līdzskanis nav mīkstinams, tad tam jāpieliek minētos locījumos j; piemēram:

lācis — lāča, lāči u. t. t.

zaglis — zagļa, zagļi u. t. t.

lasis — laša, laši u. t. t.

kurmīš — kurmjā, kurmji u. t. t.

krupis — krupja, krupji u. t. t.

Ja mums nebūtu jotēta r, tad mums būtu jāraksta:

stūris — stūrja, stūrji u. t. t.

ķeiris — ķeirja, ķeirji u. t. t.

Bet tā kā mums ir r, tad jāraksta: stūŗa, stūŗi u. t. t., ķeŗra, ķeŗri u. t. t.;

---

*) Vienskaitļa trešā locījumā (dativā) vairāk ieteicama forma: lācim, zaglim u. t. t., bet lieto blakam arī: lāčam, zagļam u. t.

3. sieviešu kārtas vārdi uz e mīkstina daudzskaitļa otrā locījumā iepriekšējo līdzskani **); piemēram:

vāle — vāļu
rene — reņu
lode — ložu
pakāpe — pakāpju
glīve — glīvju u. t. t.

Tā tad arī:

dūre — dūru, jo ja nebūtu ņ, tad būtu jāraksta: dūrju;

4. vienbalsīgie darbības vārdi pa lielākai daļai dabū tagadnes formās (izņemot 2. personu) j, kuŗš vai nu saplūst ar celma pēdējo līdzskani, vai arī tam tikai pieslien, piemēram:

smelt — smeļu.
kamt — kampju
vemt — vemju
ģērbt — ģērbju u. t. t.

Tāpat tad arī:

art — aru
ķert — ķeru u. t. t.

jo ja mums nebūtu ņ, tad mums būtu jāraksta: arju, ķerju u. t. t. Vienskaitļa 2. personā jāsaka: tu ar(i), tu ķer(i); še lietojam vienkāršu r, tādēļ ka pirms i līdzskanis nav jūtējams (izņemot daudzskaitļa 1. locījumu pie vārdiem uz is). Tādēļ arī jāraksta: pagarināt (ne pagarināt). To jo skaidri redzam pie citiem vārdiem; piemēram: ceļš — celiņš; māmuļa — māmuliņa. Tagadnes daudzskaitļa 2. personā lieto-

---

**) Daži tur par vajadzīgu mīkstināt līdzskani arī pie sieviešu kārtas vārdiem uz a; viņu loka: darbnīcas — darbnīču, vasarnīcas — vasarnīču. Jāievēro, ka sieviešu kārtas vārdi uz a daudzskaitļa ģenitīvā nekad nemīkstina līdzskani pirms galotnes, piemēram: malas — malu, gultas — gultu, kņadas — kņadu, vagas — vagu u. t. t.; tāpat vicas — vicu, baznīcas — baznīcu, burtnīcas — burtnīcu, darbnīcas — darbnīcu, vasarnīcas — vasarnīcu.

jam: ķeriet vai ķert (tāpat kā smeliet vai smeļat).
Divdabis: aņams, ķaņams (tāpat kā smeļams);

5. atsevišķos vārdos:

baņot (bet: baņiba), graut, graņa, grūt, grūti,
jūra (bet jūraņa), kraupa, kraut, raukt.

Nenākas grūti ievērot šos piecus punktus, bet ja kāds tiem atmet ar roku, domādams: gan jau iztiks tāpat, tas noziedzas pret mūsu valodu, jo savu valodu mēs tikai tad cienam, ja ievērojam visus viņas likumus.

Veci vārdi jaunos svārkos.

„Latvija“ 65. numurā profesors Plāķis izsakās, ka vārds „Viesturs“ neesot ne fonetiski, ne etimoloģiski aizstāvams; tā vietā viņš ieteic „Viestaris“ vai „Viestartis“. Man liekas, viņam nebūs izdevies pārliecināt lasītājus, ka viņam taisnība. Pievezdams dažādus aprādījumus „Viestarim“ vai „Viestartim“ par labu, viņš nemaz nemēģina pierādīt, ka „Viesturs“ nav pareizs „ne fonetiski, ne etimoloģiski“.

Kāds šim latviešu karalim īsti vārds bijis, tas nav izdibināms ne ar kādiem prātojumiem. Tik to varam pieņemt, ka vācieši šo vārdu tikpat ar „Vesters“, kā ar „Vestard“ būtu aplami uzrakstījuši (tas viņiem pie daudziem vārdiem gadījies) un ka vismaz pirmā balsienā „e“ vietā jāliek „ie“. Pie šāda slēdziena gan nācis arī Vilis Olavs, kurš ap 1890. gada „Austrumā“ ievietojis garāku vēsturisku monografiju ar virsrakstu „Viesturs“ (ne Viesturis). Gribēdams „Vesteru“ vai „Vestardu“ latviskot, viņš tam devis viestura, t. i. viesmīlīga saimnieka nozīmi. Ka šie galotnē i mēdz izmest, to varam novērot pie daudziem tagadējiem uzvārdiem: piem.: Zemgals (ne Zemgalis), Sauliets (ne Saulietis), Zālītis (ne Zālītis) u. t. v. Tā tad arī Viesturs (ne Viesturis).

Kā Plāķa kga izgudrotie vārdi „Viestaris“ un „Viestartis“ būtu labāki par Olavu „Viesturs“, to ne-

var teikt. Pēdējam vismaz tā priekšrocība, ka viņš latviski skan, un Plāķa izgudrojumi būtu tikai tad attaisnojami, ja šī vēsturiskā persona būtu leitis. Bet kamdēļ mums to pieņemt? Un kamdēļ mums še vispārīgi kāds pārgrozījums vajadzīgs? „Viesturs“ mums tapis jau mīļš; to min nevien vēstures grāmatā, mums ir arī ievērojama drama „Viesturs“, ir studentu savienība „Viesturs“, ir kuģis „Viesturs“, un tagad grib dot arī kādai ielai „Viestura“ vārdu.

Par tikpat nevajadzīgu es turu „P l e s k a v a š“ pārkrustīšanu par „P l i s k a v u“, kā to daži valodnieki liek priekšā. Laikam uzgājuši pēdējo nosaukumu kādos vecos dokumentos un tad tūliņ domā, ka tas ir labāks par tagad lietojamo. Tas itnebūt nav ieteicams. Tad jau vai visas pilsētas būtu jāpārdēvē, jo nosaukums viņām gandrīz visām pa gadu simteņiem šā vai tā grozījies.

Nesim piemēram dažas no mūsu lielākām pilsētām. Mācītājs Zanders reiz rakstīja, ka J e l g a v a neesot šīs pilsētas īstais nosaukums; tai jādodot vārds „M ī t a v a“, t. i. maiņas vieta. Vecos vācu rakstos patiesi atrodam Jelgavu nevis par „Mitau“, bet st. c. par „Mitove“ dēvētu, kālab domājams, ka šim nosaukumam nav vācu nozīmes. Tomēr nevienam nenāk prātā atnest „Jelgavu“ un pieņemt „Mītavu“.

Kā „L i m b a ž u“ vārdā tas „b“ gadījies, tas man nav zinams. Limbažnieki paši sevi saucas par „limažniekiem“. Vāc. nosaukums „L e m z a l“ galotne „zal“ skaidri rāda, ka mums še ar lībiešu valodu darišana, un ka mēs „A d z e l“ saucam par Ā d a ž i e m, tā arī „L e m z a l“ varētu saukt par L i m b a ž i e m.

Visraibāki klājies nosaukuma ziņā T ē r b a t a i. Kādu laiku mēģināja ievest latviešu rakstniecībā vārdu „M ē t r a i n e“; bet tas gan dzīvē nav ieviesies. Ja mēs gribam turēties pie igauņu valodas, tad mums šai pilsētai būtu jādod vārds „T a r t a“, pie vācu — „D e r p t a“ jeb „D o r p a t a“, pie krievu — „J u r j e v a“. Bet latvieši šo pilsētu nokrustījuši par „T ē r p a t u“ un „T ē r b a t u“. Ilgi abi šie vārdi

cīnījās savā starpā, līdz beidzot pēdējais palicis par uzvarētāju.

Varbūt kādreiz notikusi cīņa arī starp „Ple-ska v u“ un „Pliskav u“. Tagad „Pleskava“ visā pasaulē pazīstama, un sevišķi mēs pa pasaules kaŗa bēgļu laikiem tūkstošām un atkal tūkstošām reizēm to tā esam minējuši. Kam tad nu to uzreiz lai saucam par „Pliskavu“? Saprast šo jautājumu vēl varētum, ja vārdam „Pliskava“ būtu kāda nozīme latviešu valodā. Bet tādas nav ne „Pleskavai“, ne „Pliskavai“.

Pie šī raksta Dr. K. Kasparsons piezīmē: Vārdi „Tērpata“ un „Limaži“ ir vecāki nosaukumi. Aiz fonetiskiem iemesliem no tiem vēlāk izveidojušies „Tērbata“ un „Limbaži“. Tie vieglāki izrunājami. Tāpat ir „Pleskava“ vecāks nosaukums. Aiz fonetiskiem iemesliem te vēlāk radās „Pliskava“ un būtu arī uzvarējusi, ja „Pleskavai“ nebūtu talkā nākusi rakstniecība. „Pleskavai“ izkaŗoja uzvaru rakstnieka spalva, „Tērbatai“ tautas mute, jo šās Igaunijas pil-sētas vārdu nācās lietot biežāki un plašākā apgabalā, nekā attālāko pilsētu pie Veļikajas.

Dzelzsceļnieku ievēribai.

Par izkārtnu kļūdainiem uzrakstiem jau ļoti bieži runāts, un arī es esmu uz tādiem jau dažkārt aizrādījis laikrakstos. Šādi aizrādījumi diemžēl mazko līdzējuši; skaties, kur gribi, visur aplamības redzamas. Reiz gan bija par to runa, ka Rīgas prefekturāi jāraugās uz to, lai uzraksti uz izkārtnēm būtu pareizā latviešu valodā, bet labošanās šai ziņā gandrīz nemaz nav manama.

Varētu vēl piemiegt aci, skatoties uz privatu izkārtnu nepareizībām; nav jau katram Rīgā dots prast pamatīgi valsts valodu, nav arī katram varbūt iespējams viegli atrast valodas pratēju, kas viņam nāktu talkā kā kļūdu izlabotājs, un prefekturāi gan būs daudz svarīgākas darīšanas nekā nodarbošanās ar izkārtnu reviziju.

Bet ko lai sakam, kad oficialos uzrakstos redzam, tā sakot, kļūdu kļūdas galā! Visvairāk tas attiecas uz dzelzsceļiem. Jau pats šad un tad biju novērojis šē nepareizības un uz dažām no tām arī aizrādījis (tā piem. rakstiņos „Torņakalns vai Torņkalns“, „Sieviešiem vai sievietēm“). Pēdējā laikā man pienāca daži iesūtījumi ar lūgumu aizrādīt uz vajadzīgiem izlabojumiem dzelzsceļu izkārtņēs. Aizgāju tad uz Rīgas galveno staciju, lai pats pārlicinātos, un ir jāsaka — ko man daudzi neticēs —, ka tur nav gandrīz neviena uzraksta, kurš būtu pavisam bez kautkādas kļūdas. Es dabūju tādu iespaidu, itkā tur katrs var uzrakstīt, ko vien grib, bez kontroles.

Tur lasam:

Rīgas dzelzceļa mešgla komendants.

Wilzeena peenahffšana.

Wenspils.

Bagasčas peenemšana.

Ge-eja Wihreeschu un Seeweeschu atejas weeta.

Ušēja.

Bagasčas=kafe. (Turpat pretīm atkal:) Biļešu kase (bez biedrojamām zīmēm, kurās šē nemaz nav vajadzīgas).

Priekš vīriešiem. Priekš sieviešiem (= sievietēm).

Bufete atrodas augšstāvā.

Bufete atrodas augšstāvā.

Stingri aizliegts uš stacijās seenam iškahrt šludinajumuš. (Gan pielipināt vai piesist!).

I Eksploatazijās Nodaļa. (Ja domāta pirmā, tad jāliek pie skaitļa punkts; citādi lasīs: viena nodaļa.)

Pie Lielupes tilta:

Bilešhu pahrdošana, un bagasčas peenemšana, noteek tikai uš freiša krašta.

Publikai stingri aizliegta sadrusmešanās us tilta un jāiewēro sargu aizrādījumi!

Atejas-vieta. (Vai tad nepietiek ar ateja?)

Uteja pa stahwešchanas laifu stacijās aizliegta išeetot.

2 flāse. (Pareizi tikai 2. klase, jo ir starpība: 1 klase un 1. klase.)

Meluži.

Meluži II. (Ja ir Meluži II., tad jāliek Meluži I. Šis vārds gan atvasinams nevis no „melot“, bet no „melns“; tā tad jāraksta: Melnuži jeb Melluži.)

Un tā tas viscaur juku jukām. Vai valsts iestādēs tā drikstētu būt! Un taisni uz dzelzsceļa, kur mūs visa pasaule redz! Vai mēs uz savu valodu varam būt lepmi, ar viņu tik pavierši rīkodamies? Un vai mēs varam prasīt, lai citi mūsu valodu ciena, ja mēs paši to necienam? Patiesi, šē izrādīta vislielākā necienība pret valsts valodu, un mēs esam pelnījuši, ka cittautieši uz to skatās ar nicināšanu.

Vilcināšanās ar izlabojumiem te nav pielaižama; nekavējoties aplamie uzraksti visās stacijās jāpārkrāso.

Es lieku priekšā izgatavot sarakstu par visiem uz dzelzsceļa lietojamiem uzrakstiem un piesūtīt man to. Es uzņēmos to, kur vajadzīgs, izlabot — bez jebkādas atlīdzības.

Par mūsu valodu.

„J. Ziņu“ 128. numurā rakstīdams, prof. P. Šmits*) izsaka gluži pareizas domas par h un ch lietošanu latviešu valodā. Par veltīgiem jāatzīst visi pūliņi, kuŗi parādās pret ch ievēšanu jaunajā rakstībā; bez šī skaņu apzīmējuma mēs nevaram iztikt, un tas mums jāuzņem savā alfabētā tāpat kā mūsu tautai svešais f, jo kā mēs neteiksim „filozofs“ vietā „pilozops“, tā arī daudzos vārdos nevarēsim likt ch vietā vienkārši h vai k (vai arī ķ). „Techniku“ un „mechaniku“ jau vēl varētu pārvērst par „teķniku“ un „mekaniku“, lai gan šādi sagrozījumi

*) Es rakstu Šmits (ne Šmidts), tādēļ ka latv. rakstībā nav tādu skaņu savienojuma kā dt. Mēs turamies pie fonētiskā principa un rakstam: Šekspirs, Ģete, Stefanijs u. c.

stipri atgādīnātu „pilozopu“; bet ir vārdi, kuŗos mēs ch nepavisam nevaram izskaust. Ja mēs ch negribētu atzīt, kā tad piemēram būtu jāraksta slavenā komponista B a c h a vārds? Bahs vai Baks? Un Blüchers tad būtu Blihers vai Blikers? — Tāpat ģeografiskos nosaukumos mēs bieži bez ch nevaram iztikt; jāraksta Minchene, Achena u. c. (Daži gan raksta Minķene, bet Ahena vai Akena vēl neviens nav mēģinājis rakstīt.)

Bet citos prof. Šmita min. rakstā iekustinātos jautājumos es nevaru piekrist. Par piedēkli „iba“ viņš saka: „Cikreiz jau nav daudzīnāts, ka piedēklis „iba“ latviešu valodā nozīmē īpašību, bet nevis kādas personas.“ Es atrodu, ka latviešu valodā ir vārdi ar piedēkli „iba“, kuŗiem nav īpašības nozīmes, piem.: garīdzniecība, muižniecība, bruņniecība u. t. t. Arī vācu valodā piedēklis „keit“ iezīmē īpašību, bet nevar taču teikt, ka piem. „Geistlichkeit“ (garīdzniecība) būtu kāds īpašības apzīmējums! Izpalīdzēties vienkārši ar daudzskaitli dažos gadījumos nevar; garīdznieki un muižnieki jau nav tas pats, kas garīdzniecība un muižniecība. Sevišķi tas jāsaka par priekšniecību, jo pie tās pieder personas (kasieris, rakstvedis u. c.), kuŗas nemaz nav priekšnieki.

Pēc manām domām tīri labi var teikt strādniecība un zemniecība (tāpat kā garīdzniecība un muižniecība), ja grib apzīmēt ne tikai dažus strādniekus un zemniekus, bet visu viņu kārtu. Tas nu arī nevar derēt par paraugu, kā citas valodas šādos gadījumos iztiek vienkārši ar daudzskaitli, jo tas it nebūt neliecina par šo valodu bagātību.

Šmita kga iebildumam pret vārdu „priekšstāvis“ nevaru piekrist; šis vārds jau gan nav (tāpat kā „priekšstats“) īsti teicams (sevišķi tas jāsaka par „priekšstāvniecību“, kuŗas vietā būtu jālieto „priekšstāvība“) un būtu jāmeklē cits tā vietā, bet Šmita kga ieteiktais „pārstāvis“ še arī neder. „Pārstāvēt“ ir tikpat kā „aizstāvēt“, un tālab „pārstāvis“ arī neko neatšķiņas no vārda „aizstāvis“.

Veltīgi apkarot prepozīciju „dēļ” pirms lietas vārda, jo šādā gadījumā tai ir cita nozīme, nekā kad to liek pēc lietas vārda. Dēķena vēstures grāmatā, kuŗa šinīs dienās nāks klajā, es atradu šādu teikumu: „Zemnieki iesniedza Manaseinam lūgumu dēļ reformām.” Vai te var teikt: iesniedza lūgumu reformu dēļ? Tas būtu pavisam cits kas. Lūgums dēļ reformām ir lūgums, lai ievestu reformas, bet lūgums reformu dēļ būtu tāds, kuŗā žēlojas par neērtībām vai nekārtībām reformās. Varētu varbūt teikt, ka nav vis jāsaka „lūgums dēļ reformām”, bet gan „lūgums, lai ievestu reformas”. Bet kādēļ tad tā? Kādēļ lai lietojam veselu teikumu, kad varam īsāki tikpat skaidri izteikties? Tāds „dēļ” lietojums, kā „dēļ reformām”, jau stipri ieviesies mūsu rakstu valodā, un arī tautā tā runā; ar avīžu rakstiem to vairs neizskaudīs.

Beidzot Šmita kungs gaužas: „Tiešām būtu laiks atmest reiz ķildas ar valodniekiem un griezt vērību uz viņu padomiem. Ja katrs rakstnieks gribēs izdomāt savus valodas likumus, tad tur nekas labs neiznāks.”

Te jāpiezīmē, ka, valodu veidojot, rakstniekiem piekrīt lielāka loma nekā valodniekiem. Tas redzams pie visām kulturas tautām. Kā no augšējā rakstiņa redzams, tad arī ne visi valodnieku padomi pietiekoši dibināti.

Latviešu uzvārdi.

Pašlaik pie mums ievēd daždažādas reformas, bet ka tādas arī pie mūsu uzvārdiem vajadzīgas, par to gan laikam neviens vēl nav domājis. Par visām lietām mums būtu jāatsvabinas no visādiem svešiem (vācu, poļu u. c.) vārdiem, kuŗi liecina, ka mēs kādreiz esam bijuši nevēlamā atkarībā. Kam mums tie Zeebergi, Zeefeldi, Bergi u. c. vajadzīgi? Vai neskan daudz labāk Ezerkalni, Ezerlauki u. t. t. Kalniņu mums jau gan tā netrūkst, bet šai ziņā daždažādas variācijas iespējamās; piem.: Kalninieks, Kalnietis,

Pakalns, Pakalnietis, Kalnupis, Kalnozols, Kalnozolnieks, Nokalnis u. t. t., u. t. t. Ka uzvārdiem varētu trūkt latviešu vārdu, par to nav ko bažīties; mēs varam sadomāt tos visskaistākos salikteņus neaprobežotā daudzumā, pie kam varam ņemt talkā savu vēsturi, mitoloģiju, ģeografiju u. t. t.

Pavisam nepieciešama reforma vajadzīga pie sieviešu uzvārdiem. Tagad mēs sakām: Jānis Ozols, Anna Ozol. Tā tad pie sieviešu uzvārdiem mēs atmetam galotni. Bet tas taču ir pilnīgs absurds! Ko tad tāds vārds kā Ozol nozīmē? Es nezinu, kas šādu kārtību (īsti nekārtību) ievēdis, bet par laimīgu viņa roku nevar atzīt.

Te nu būtu divas izejas: vai nu dot sieviešu uzvārdam sieviešu kārtas galotni, vai arī visus vārdus, tiklab vīriešu, kā sieviešu, likt pēc uzvārda.

Abos gadījumos mums ir paraugi pie citām tautām, tā piem. krievi saka: Jānis Gusevs, Anna Guseva; poļi: Jānis Verbickijs, Anna Verbickaja u. t. t.

Manā pusē dzird piedēkli e n e. Ja piem. mājas vārdi ir Ozoli, Lībieši, tad viņu saimnieci sauc Ozolene, Lībietene. Piedēkli e n e (pareizāk iene) varētu dot arī sieviešu uzvārdiem, ja vīriešu kārtas vārds beidzas ar „s“. Tā tad būtu jāsaka: Anna Ozoliene; pie vārdiem uz „is“ vienkārši „e“, kā: Jānis Saulietis, Anna Sauliete, uz „nieks“ — „niece“, kā: Jānis Upnieks, Anna Upniece u. c. Tautā bieži dzird sieviešu uzvārdus ar šieviešu kārtas galotni; tā piem. saka gan vēl: Biruta Skujenieks, turpretim uzvārdu vien lietojot, nevis: Skujenieks, bet gan: Skujeniece.

Vēl vairāk ieteicama būtu otra izeja, kuŗu mums rādījuši tādi slaveni vīri, kā: Kronvalda Atis, Krogzemju Mikus, Apsīšu Jēkabs u. c. Šāda kārtība ir laikam arī pie ungāriem; vismaz uz firmu izkārtņēm es, kādreiz pa Budapeštas ielām klejodams, to esmu pamanījis.

To ievērojot, mums būtu jāsaka: Ozolu Jānis, Ozolu Anna. Tā latviski iznāk vislabāki. Ir gan aizrādīts, ka šāds sastatījums pielaižams tikai pie māju nosaukumiem, un „Ozolu Jānis“ varētu likt tikai tad,

ja puisis Jānis dzīvo Ozolu mājās, bet man šķiet, ka to var attiecināt arī uz ģimeņu vārdiem, un ja ģimenei ir vārds Ozols, tad vienam viņas loceklim var būt vārdā: Ozolu Jānis, otram: Ozolu Anna u. t. t. Tālab arī labāk likt uzvārdu daudzskaitļa, ne vienskaitļa ģenitīvā.

Ja nu negribētu izlietot nevienu no šim izejām, tad būtu jāpiepatur vīriešu kārtas galotne arī pie sieviešu uzvārdiem un jāsaka: Anna Ozols, arī locījums, piem.: Annas Ozola govs (bet nekad Annas Ozol govs!), jo bezgalotnība še ne ar ko nav attaisnojama.

Man šķiet, ka šī lieta ir diezgan svarīga, lai to nemtu savās rokās Satversmes Sapulce; viņai to izspriest un mums viņas lēmumu pieņemt.

Uzvārdu rakstības jautājums.

Šis jautājums ir tik daudz cilāts, ka par to nebūtu vairs vērts runāt, tam vajadzētu būt galīgi noskaidrotam, un ikvienam Latvijā vajadzētu zināt, kā viņam savu vārdu rakstīt.

Bet tā tas nav. Sajukums šajā ziņā vēl liels. Bija nodibināta pie izglītības ministrijas ortografijas komisija; tā uz prof. J. Endzelīna priekšlikumu bija nolēmusi, ka sieviešu uzvārdi rakstāmi ar galotni. Šim lēmumam varēja tikai piekrist, izņemot varbūt to punktu, pēc kuŗa pie vīriešu uzvārdiem uz -gs pielaižamas sieviešu uzvārdiem trīs formas (-ga, -dze un -ģe); piemēram Vanags: Vanaga, Vanadze un Vanāģe. Domāju, pietiktu ar vienu: Vanags — Vanadze (tāpat kā kungs — kundze).

Valodnieku projektu — kā izglītības ministrijas pārstāvis „Latv. Vēstn.” 274. num. izteicies — ieveda skolās, bet tam nākuši protesti un pārmetumi, un sevišķi Saeimas aprindas bijušas neapmierinātas un sagatavojušas pieprasījumu valdībai. Tālab valdība solījusies vēlreiz skatīt cauri uzvārdu rakstību, un šim nolūkam nodibināta pie izglītības ministrijas īpaša komisija, kuŗa noturējusi vairākas sēdes, bet

nav nēmusies lietu galīgi izšķirt; viņa tikai apspriedusi iesniegtos projektus, kuri ar izglītības ministra starpniecību nāks ministru kabineta rokās. Jautājums galīgi būs jāizspriež kabinetam vai Saeimai.

Kā liekas, visvairāk nemierā ar Endzelīna priekšlikumu ir sievietes, kuŗas nevar ieredzēt sieviešu kārtas galotnes savos uzvārdos. Viņām nekā nav pretīm, ja saka: biju ciemā pie O z o l a, bet ne par ko viņas negrib dzirdēt: biju ciemā pie O z o l e s; daudz patīkamāki skanot: biju ciemā pie O z o l kundzes.

Te nu mums nav jāskatās uz jaukskanību, bet uz pareizību; pie tam vēl jāievēro, ka šī jaukskanība nav nebūt latviska, bet tā uz mums pārnākusi ar vācu iespaidu. Vāci, kur vien varēdami, nokniebj mūsu vārdiem galotnes (viņi piemēram nesaka vis Herr Ozols, Herr Kalniņš, bet gan: Herr Ozol, Herr Kalning). Ja nu vāci mūsu uzvārdus apknaiba, tad viņi arī mums nevar ņemt ļaunā, ka mēs viņu uzvārdiem pieliekam galotnes, bez kuŗām mums nav iespējams iezīmēt dažādās attiecības.

Citās valodās locījumus iezīmē ar prepozīcijām vai artikulēm; mēs lokam ar galotnēm, un gluži nesaprotami mums būtu teikumi, ja mēs tajos uzvārdus lietotum bez galotnēm. Tikai galotnes mums dara attiecības saprotamas: Redlicha (vai Redliches) veikals; Redlicham (vai Redlichei) pieder nams Rīgā u. t. t.

Šeit ir šī jautājuma kodols: ja jau mēs pie citautu uzvārdiem nevaram iztikt bez galotnēm, tad vēl jo mazāk pie savējiem. Par mūsu lielo mākslinieci Akmentiņu runādami, mēs nevaram teikt: Akmentiņ māksla, mums jāsaka: Akmentiņas māksla; tāpat: Akmentiņai pasniedza puķes u. t. t. Pie mūsu operas darbojas dziedātāji O s k a r s Ž u b ī t s un E l z a Ž u b ī t e; par viņu balsi runājot, mums jāizšķir: žubīša un žubītes balss. Pazīstamām personām nemēdz pielikt vārdu kungs vai kundze; tā piemēram vāci un krievi, par saviem lielajiem dzejniekiem runādami, nekad neteiks „Herr von Schiller“ vai „gospoģin Puškin“; tā arī mēs nerunāsim par

Raiņa kunga lugām vai Brigader jaunkundzes stāstiem, mēs teiksim: R a i ņ a l u g a s u n B r i g a d e r e s stāsti. Mums jāizšķir Z a n d e r a m a n t a u n Z a n d e r e s m a n t a u. t. t. Tādu piemēru no dzīves varētum pievest bezgala daudz. No tiem skaidri redzam, kā tautas mutē uzvārdus lieto; izņemot pārvācotās, zem vācu iespaيدا stāvošās, vai kārkļvāciešu ģimenēs, citur nekur nelieto sieviešu uzvārdus bez galotnēm.

Bezgalotnība latvju valodā nav pielaižama; tas attiecināms arī uz sieviešu uzvārdiem.

Dažkārt nāk iebildumi, ka no vīriešu uzvārdiem atvasināti sieviešu uzvārdi esot bez nozīmes (piemēram Ozols — Ozole; tāda vārda kā Ozole nav latvju valodā). Nozīme nav vajadzīga; vajadzīgs tikai sieviešu kārtas apzīmējums. Nav arī tādu vārdu kā priedīts, eglīts, un tomēr mēs tos lietojam vīriešu uzvārdos, lai norādītu, ka vārda nesējs ir vīrietis.

Ari svešvārdos bezgalotnība nav pielaižama. Nemaz mums nav jāklausa uz to, ka „ievērojami valsts vīri“ prasa, lai viņu vārdus negrozītu; mēs nedrīkstam sagrozīt savu valodu, ievērodami „ievērojamu“ vīru prasības. Viens no visievērojamākiem vīriem ir Amerikas prezidents K u l i d ž s, bet viņa vārdu tomēr nerakstam C o o l i d g e (jaunajā ortografijā tas būtu jālasa Zoolidge). Un lieli ērmi iznāktu, ja mēs sāktum neievērot savus fonetiskos principus. Par to laikam neviens vēl nebūs domājis, ka tad turpmāk mums pazīstamais franču finansists Kaijos būtu jāraksta:

Caillaux*).

Šo vārdu, izņemot tos, kuri franču valodu prot, neviens nevarētu izburtot; pareizi tas jāraksta: Kaijos (locījums: Kaijoa, Kaijoam, Kaijou).

---

*) Bez transkripcijām neiztiek arī citas tautas, pat franči nē; mūsu Musiņš viņiem ir Moussigne, jo Musiņ viņi lasītu: Müzeng.

Svešus vārdus rakstot, mēs varam lietot tikai tādus burtus, kādi mūsu alfabētā sastopami; visas pasaules alfabetus mēs nevaram savējā sabāzt.

Pavisam komisijai bija iesniegti 5 priekšlikumi, no kuriem vienu komisija pati atmata; pēc tā vārds bija liekams aiz uzvārda (kā piemēram Kronvalda Atis, Materu Juris u. c.). Man liekas, šis priekšlikums nav tik vienkārši noraidams; tautā tam daudz piekritēju, un ar laiku tam to būs vēl vairāk.

Ja šo nepieņemtu, tad no pārējiem atrodu par diskutējamu vienīgi prof. J. Endzelīna priekšlikumu, pēc kuŗa sieviešu uzvārdiem jādod galotne. Pavisam nepieņemams ir ārlietu ministrijas priekšlikums rakstīt uzvārdus bez galotnes (vokativā formā) un locīt iepriekšējo vārdu, kuŗš varētu būt: kungs, kundze, pilsonis, skolotājs u. c. Piemēram: kungs Siliņ, kunga Siliņ, kungam Siliņ u. t. t.**)

Šāds priekšlikums nav nopietni ņemams; no valodnieciska viedokļa raugoties, to var uzskatīt par kuriozu.

Svešvārdu lietošana.

Esmu jau kādreiz izteicies, ka gluži bez svešvārdiem nevaram iztikt; ir tā saucami starptautiski vārdi, kuŗus lieto vai visās valodās, un arī mūsu rakstu valodā tādiem ir neapstrīdama vieta. Bet ar to nav teikts, ka mums visādā ziņā jālieto starptautiskā satiksmē parasti vārdi; ja mums pašiem ir labs vārds, tad nekautrēsimies likt to svešā vārda vietā. Mums nemitīgi jācenšas latviskot svešvārdus, un es nemaz nešaubos, ka mūsu valoda, tiem pamazām izzūdot, pieņemsies kupluma un skaistuma ziņā.

Šoreiz aizrādīšu uz dažiem svešvārdiem, kuŗi uzskatāmi kā gluži lieki un tālāb atmetami.

**) Franču vārdiem mēs pieliekam galotnes, piemēram Briand mēs pārtaisam par: Brians, Briana, Brianam u. t. t., bet saviem vārdiem mēs atmetīsim tās. Vai nebūtu divaini?

Demisionēt — demisija. Šos vārdus redzam ļoti bieži spokojamies mūsu laikrakstu politiskos apskatos, bet nav nekādas vajadzības tos lietot. Atkāpties, lai arī ne pilnīgi tas pats, kas demisionēt, jau pieņemts šai nozīmē un izpilda ļoti labi mums nepatīkamā svešnieka vietu. Ministrijas demisija — ministrijas atkāpšanās, ministrija demisionējusi — ministrija atkāpusies — šāda izteiksme ieviesusies un tikai pabalstama.

Režija — arī vārds, bez kuŗa var gluži labi iztikt, jo īstam latvietim pietiek ar — vadību. Reizēm sastopam pat tādas ērmus kā: režiju vadīja, t. i. vadību vadīja; zem viņa režijas izrādīja — viņa vadībā izrādīja. Bieži ir tā, ka latviski domājot, svešvārdi nemaz nenāk prātā, bet ar tiem pinoties, dažkārt kropļo savu valodu.

Angažēt — mums pavisam nevajadzīgs vārds. Šim franču valodas ciemiņam ir ļoti dažāda nozīme, bet pie mums to lieto pa lielākai daļai tikai divējādi, un abos gadījumos mums netrūkst pašu vārda: 1) pieņemt (vietā) un 2) aicināt jeb uzlūgt (uz deju). Latviski domādami, runāsim pa latviski. Bet, zinams, lieliskāki jau izklausās, kad paplātamies ar svešām spalvām — redz tad, ka neesam vientiesīši, bet protam smalki izteikties!

Eksploatēt — eksploatacija. Pa latviski: izmantot — izmantošana (vai izmantojums).

Imports — eksports. Nesen atpakaļ „Vald. Vēstnesī” vienā pašā lappusē ieraudzīju divos virsrakstos: vienā — izvedmuita, otrā — eksportmuita. Kādēļ šāda nenoteiktība, svārstīšanās? Šie vārdi jau tik pazīstami, ka mums it nebūt nav vajadzīgs ķerties pie svešajiem, kuŗi mums nedod itnekā vairāk.

Lūdzu visus, kas seko mūsu valodas attīstībai, man piesūtīt aizrādījumus uz nepareizībām un kļūdām, kas sastopamas mūsu rakstniecībā.

Vēlreiz par svešvārdiem.

Latvijas Vēstneša" 166. numurā kāds B. E. kgs, „par sveštautu uzvārdu un vietu nosaukumu rakstību“ rakstīdams, ņemas apkarot šai ziņā fonetisko principu mūsu pareizrakstībā. Pēc viņa domām liekoties, ka laiks pienācis atmet pavisam fonetisko rakstību, jo visās Rietumeiropas valodās svešvalodu uzvārdus un vietu nosaukumus vienmēr rakstot tā, kā tos rakstot attiecīgā valodā; ziņojumā par Parizes olimpiadi daudzi laikraksti pilnīgi atmetuši fonetisko rakstību kā neiespējamu, un angļu sūtņa vārdu Vaughan vēl neviens neesot varējis fonetiskā ceļā pareizi uzrakstīt u. t. v.

Viss šis apcerējums neiztur pat vissaudzīgāko kritiku, un nebūtu īsti nemaz vērts uz to atsaukties, bet kad es tomēr to daru, tad tas notiek, ievērojot to, ka viņam rodas piekritēji, kuŗi mūsu rakstību saraibina. Jau mūsu telegrafa aģentura vienmēr, gan savas ērtības dēļ, tiecas uz to pusi, uz kuŗu norāda B. E. kgs, un trīs dienas pēc tam, kad šis raksts bija parādījies „Latvijas Vēstneša“ slejās, turpat iepazīnamies ar praktisku izmēģinājumu B. E. kga ieteiktā metode: kāds H. S. kgs tur ievietojis apcerējumu „D e k a r t a a t r a s t ā s v ē s t u l e s“, kuŗā atrodam raibu raibā mudžeklī šādus vārdus: Huygens'am, Clerselier, Tannery', Buxton's, Oxford'as univ. u. t. t., u. t. t. Tikai pati galvenā persona virsrakstā, kā arī tekstā pareizā fonetiskā rakstībā: D e k a r t s. Ja jau H. S. kgs gribēja būt konzekvents, tad viņam bija jāraksta: A t r a s t ā s D e s c a r t e s ' a v ē s t u l e s.

Lai šāda ākstīšanās neturpinātos, es šē pieveidīšu kādu faktu, par kuŗu es gan jau reiz kādā no saviem apcerējumiem esmu izteicies. Tas bija laikam 1902. gadā, kad R. L. B. zinību komisija sāka izdot Konverzācijas vārdnīcu. Pie tās strādāja kā redakcijas locekļi ap 30 latviešu labāko zinātnieku, kuŗi no sākuma reiz pa menesi sanāca, lai apspriestu principiēlus jautājumus. Kādā no šīm sapulcēm, kuŗā piedalījās 14 K. v. redaktori, to starpā arī mūsu

lielākais valodnieks K. Mīlenbachs, runāja vienīgi par fonetisko principu mūsu rakstībā. Notika asas debates*), jo bija arī tādi, kuŗi negribēja atzīt fonetisko principu, ciktāl tas attiecas uz svešvārdu rakstību latviešu valodā. Bet Milenbachs ar visu sparū aizstāvēja šo principu, un kad kāds no sapulces dalībniekiem viņam uzsauca: „Tad jūsu vārds arī jāraksta ar i ū vietā!” — viņš asi atcirta: „Lūdzu! Rakstat tā!”

Ar lielu balsu vairumu tad nolēma, ka svešvārdu rakstībā jāturās pie fonetiskā principa, un tas tad arī Konv. V—ā ievērots.

Tagad minēšu dažus vārdus, no kuŗiem redzams, kādas aplamības iznāk, no šī principa atkāpjoties; es tos uzrakstīšu vispirms tādā veidā, kādā mēs tos tagad rakstām un kādā mums tie turpmāk pēc B. E. kga domām būtu jāraksta:

tagad:	—	turpmāk:
Nujorka	—	Nev York'a
Čikaga	—	Chicago'a
Lagomadžore	—	Lago Maggiore
Leidena	—	Leyden'a
Parize	—	Paris'e
Vine	—	Vien'e
Marseļa	—	Marseille'a
Nica	—	Nice'a (cik jauki: es braukšu uz Nice'u!)
Loid-Džordžs	—	Lloyd Georges's
Šekspirs	—	Shakespeares
Pitagors	—	Pythagoras's
Laplass	—	Laplace's
Koperniks	—	Copernicus
Luters	—	Luther's
Fošs	—	Foch's
Lesings	—	Lessing's
Šefers	—	Schäfers's

u. t. t., u. t. t., bez gala.

*) Žēl, ka protokolu grāmata nozudusi pa vācu okupācijas laiku; vācu zaldāti, R. L. B—ā mitinādamies, bija izturējušies ļoti barbariski un daudzas grāmatas un papirus izlietojuši kā kurināmo materiālu.

Mūsu jaunajā ortografijā rastos vēl citi sarežģījumi ar š, ž un č burtiem. Copernicus varētu izlasīt arī kā *zopernizuš* u. t. t.

„— ka visās Vakareiropas valodās svešvalodu uzvārdus un vietu nosaukumus vienmēr raksta tā, kā tos raksta attiecīgā valodā —“, to B. E. kungs būs nezin kur pa ausu galiem dzirdējis, jo patiesībā tā tas pavisam nav; skaidri redzams, ka viņam trūkst zināšanu šai lietā, bet ja kādam kādā lietā trūkst zināšanu, tad lai viņš par to neraksta un lai nedod citiem aplamus padomus.

Pret B. E. kga aplamo apgalvojumu varētum pievest neskaitamus piemērus, bet, telpas taupīdami, apmierināsimies ar dažiem. Nemsim vārdu *Minchene*, kuŗš pēc B. E. kga priekšlikuma jāraksta *Münchene*. Franči raksta: *Munich* (izrunā mūnik), angļi *Munich* (izr. mjūnik), itaļi *Monaco* (de *Baviera*). Visiem pazīstama pilsēta Itālijā ir *Genova* (izr. Dženova, ar akcentu uz otrās zilbes), vāciem tā ir *Genua*, frančiem *Gênes* (izr. žēn), angļiem *Genoa* (izr. dženoa). Kā gan pēc B. E. kga metodes pa latviski?

Visnekautrīgāki rīkojas itaļi. Parīze viņiem ir *Parigi*, Londona — *Londra*, Vīne — *Vienna*, Cīriče — *Zurigo*, Minchene — *Monaco* u. t. t. Pitagors, kuŗu B. E. kgs mums grib pārkrustīt par: *Pythagoras's*, viņiem ir *Pitagora*.

Tā tad arī personu vārdi nepaliek nepārgrozīti. Ja piem. kāds *Kalniņš* prasītu, lai viņa vārdu arī citās valodās tāpat rakstītu, tad viņš atrastu maz piekrišanas; vāci piem. teiktu, ka viņiem nav ne (mīkstinātā) *ņ*, ne (strīpotā) *s* un piekāptos var būt uz: *Kalnin*, drīzāk gan uz: *Kalning* (kā mūsu skolās senāk mēdza praktizēt; tādā ceļā gan arī mūsu finansu ministrs būs ticis pie sava — *ing*, jo viņa tēvs man bija ļoti labi pazīstams kā *Kalniņš*).

Mēs izejam uz vārdu latviskošanu. Ar vācu iespaidu mums bija radušies nelatviski vārdi (pat tādi ērmi kā: *Karl Ozol*, *Jan Liep* u. c.). Ar prieku jāliecina, ka daži no mūsu valodniekiem dod mums

priekšzīmi (Blese, Šmits — ne vairs Blesse, Šmidts; pēc H. S. kga pēdējais vārds būtu jāraksta; Šmidt's — ar S, dt un apostrofu).

Ka olimpiades dalībnieku vārdi nav uzrakstīti fonētiski, tas izskaidrojams ar to, ka attiecīgais korespondents pārvaldījis varbūt 3—4 valodas, bet ne 30—40, cik viņam vajadzētu kurmēr prast, lai zinātu, kā visus šos vārdus izrunā; tādēļ viņš, ķezā atradāmies, vārdus vienkārši norakstījis no afišām, lai tad katrs tos izrunā kā gribēdams.

Beidzot vēl pieminēšu, ka mums it nebūt nav stingri jāturas pie svešvārda izrunas, kāda tā ir attiecīgā valodā; dažas skaņas, kā piem. angļu th, dh, v un franču degunskāņi, ir grūti apzīmējamās un arī grūti izrunājamās tādiem, kuri ar šīm valodām nav tuvāki iepazīnušies. Mēs tās izrunājam pēc savas mēles un sakām tāpat kā Vašingtona arī V e l s a (ne Uelsa), jo tas mums še nekrīt svarā, kā angļi to izrunā.

Par īpašvārdu rakstību.

Mūsu valodai strauji attīstoties un lieliski kulinoties, vajadzīgs nākt viņai no valodnieku puses talkā, lai šī attīstība ieturētos pienācīgās robežās un dažkārt mēs nopūšamies, pieminēdami savu lielāko valodnieku, nel. K. Milenbachu, kura lietīšķie un dziļi pārdomātie paskaidrojumi mums tagad būtu visai derīgi. Ko viņš rakstīja, tas bija kā klintī kalts, un neviens nav mēģinājis, cik man zinams, viņa rakstus atspēkot. To nevar teikt par virsrakstā minēto prof. P. Šmita rakstu.

Šmita kgs saka: „Tā girdlandes vietā pie mums ir ieviesusies hirlande“, „tā latviešu rakstos ir ieviesušies vārdi: . . . Maziņš (Maziņgs)“. Kā nu tā var teikt! Ja viens otrs aplami lietojis hirlande vai Maziņš, tad taču nevar apgalvot, ka šie vārdi pie mums ieviesušies! (Te varētu piezīmēt, ka vārds ģirlande mums nav vajadzīgs; tā vietā mums ir pašiem jauks vārds vija).

Pavisam nepārdomāts ir apgalvojums, ka „viss kulturas tautas sauc par itāļiem senos Itālijas iedzīvotājus, bet par itāļiešiem ar piedēkli tagadējo valdošo tautu Itālijā“. Kā šmita kgs pie šī apgalvojuma ticis, nav izprotams. Pieminēšu tik, kā mums tuvākās kulturtautas itāļus nosauc: krievi — итальянец, vāci — Italiener, franči — italien, angļi — italian. Pēc manām domām abiem latviešu vārdiem (itāļi un itāļieši) ir tā pati nozīme. Te mums pēc piemēriem nav daudz jāmeklē, salīdzinājuma dēļ ņemsim: armeņi — armenieši, amerikāņi — amerikānieši, japaņi — japānieši, portugāļi — portugāļieši, norveģi — norveģieši u. t. t. Man šķiet, ka pie tautām latvis lieto — ietis, kamēr tās viņam svešākas. Citādi tautu nosaukumi ir bez piedēkļa — ietis (krievi, turki, grieķi, poļi, leiši, somi, zviedri, daņi, angļi u. c.). Vārdiem itāļieši un itāļi ir viena nozīme, un ieteicams lietot pēdējo.

Prof. P. Šmits, pūlēdamies — ko ar pateicību pieminam — skaidrot mūsu valodu, dažkārt mēģina izskaust vārdus, kuri jau pilnīgi ieguvuši pilsoņu tiesības. Ir jau vārdi, pret kuriem var celt iebildumus, tā piem. pret vārdu „pilsonis“, bet ja šie vārdi ar visiem atvasinājumiem (pilsonis, pilsonība, pilsonisks) pilnīgi iesakņojušies, tad labāk tos nekustināt — ir jau darba bez tam diezgan daudz. Tā šmita kgs pa vari grib ievest „priekšstāvis“ vietā „pārstāvis“, tādēļ ka priekšstāvim neesot attiecīga darbības vārda, no kuŗa to varētu atvasināt. Bet tādu ir vairāk, piem. priekšmets, priekšstats u. c. Vai tad viņš patiesi arī tos gribēs izskaust? Pēc manām domām „pārstāvis“ nekad nevar stāties „priekšstāvja“ vietā. Ulmaņa vārdnīcā stāv: pārstāt un pārstāvēt — verteidigen, schützen un arī es šo vārdu neesmu dzirdējis citādā nozīmē; tā tad pārstāvis ir tikpat kā aizstāvis, kuŗam ar priekšstāvību maz daļas.

Arī virsrakstā minētā apcerējumā šmita kgs lieto līdzšim pie mums parastā īpašvārda vietā pašvārdu. Kamdēļ tad tas vajadzīgs? Es atrodu, ka pašvārds šai nozīmē neder. Arī citās valodās lieto šo vārdu,

kuŗš saskan ar latv. īpaŗvārdu (lat. nomen proprium, fr. nom propre, vāc. Eigenname, kr. собственное имя u. c.).

Par Z un S lietoŗanu īpaŗvārdos ŗmita kgs neizsakās diezgan korekti. Pēc viņa domām latvietim sveŗa īpaŗvārda sākumā vienīgi S pariezi lietojams; Z lietot būtu nepareizi. Ir daudz vārdu, par kuŗiem ŗai ziņā var strīdēties, bet ir arī tādi, kuŗos vienīgi Z ir savā vietā. Ja zakŗi savu zemi nosauc par „Sachsen“ (zaksen), tad mums nav nekāda iemesla to pārkrustīt par Saksiju, jo mēs tikpat labi varam izrunāt Z kā S, bet būtu tīri smieklīgi, ja mēs piem. Zolingu un Zalburgu gribētu nosaukt par Solingu un Salburgu. Arī Zviedriju mēs nepārtaisīsim par Sviedriju. Ir arī latvieŗu zemē vārdi, kuŗos Z nav izskauŗams (Zalve, Zirdze, Zunds u. c.).

Ļoti divainas domas ŗmita kgs izsaka par ģ un ķ („pārāk lielā apmērā mēs kultivējam arī ķ un ģ skaņas“). Ja kāds cits to būtu rakstījis, tad varētu domāt, ka viņam nav ne jausmas no latv. valodas pamatlikumiem, bet te mums gan darīŗana tikai ar pārāk lielu pavirŗību. „Latv.“ redakcija jau piespraudusi paskaidrojumu, no kuŗa redzam, ka vārdu sākumā latv. valodā ir bez izņēmuma tikai ķi un ģi (arī ķe un ģe), nevis ki un gi (arī ke un ge ne), tā ka no manas puses pietiks ar īŗaku piezīmi. Man jāsaka, ka neatzīt ŗo fonetisko savādību nevar. Mēs viegli varam pārliecināties, kā pie mums lietojami piem. no vācu valodas pārņemtie vārdi ar ge un ke, gi un ki vārda sākumā (piem. ķesteris, ķķķis, ķēniņŗ, ķirsis, ķite, ģeldēt, ģikts, ģilde u. c.). Cik nejauki tas skanētu, ja mēs sāktu runāt: ķķķis, gikts u. c.! Pēc prof. ŗmita padoma mums būtu jāsaka: Kipra, Kiprians, Grieķija, Makedonija, Eģipte u. c. Tas nekad nedrīkstētu tā būt! Konverzācijas vārdnīca gājusī tālāk, nekā tagad parasts; viņā atrodam: ķeramika, ķilometrs, oķeans u. c. Izņēmumi pielaisti tikai daŗos personu vārdos. Bet pat personu vārdos bieŗi lietots Ķ vārda sākumā (Ķeistuts, Ķetlers). Galotne— ing personu vārdos paturama, bet pilsētu nosaukumos latvietis to

labprāt nelieto (prāvests Bilterings, stacija Bilerīni).

Nevaru beidzot piekrist šmita kga paskaidrojumam, attiecoties uz Itālijas pilsētu Dženovu, kurai viņš grib dot vārdu Genuva; neesot „ieteicami seno klasisko laiku pilsētai Genuvai dot moderno italiešu nosaukumu Dženovu, ko neraksta ne vācieši, ne franči, ne angļi, ne krievi“. Ja gan, ne franči, ne angļi neraksta Dženova, jo franči šo pilsētu nosauc par Žēn, angļi par Dženoa. Ar „klasiskiem laikiem“ mums pie pilsētu nosaukumiem maza bēda; pilsētu nosaukumi pa gadu simteņiem bieži grozījušies, un mums tie jāņem tādi, kādi tie tagad ir. Itāļi paši lieto vārdu Dženova, un šis vārds ir latv. mēlei daudz patīkamāks nekā vācietiskais Ģenua jeb Ģenuja, ne vēl Genuva. (Arī vācu „Genf“ mēs esam pārdēvējuši par Žeņevu, piesliedamies franču nosaukumam). Pašlaik mūsu presē valda liela neviēnprātība, attiecoties uz Dženova un Ģenuja. Bet iesim tautā un apklausīsimies, kā tā šo pilsētu nosauc; tad mēs drīz iegūsim pārliecību, ka tas ir neilga laika jautājums par to, kuram no mums būs taisnība.

„Latvijas valstiņa“ un „latvju tautiņa“.

Latvieši ļoti cienī pamazinamos un mīlinamos vārdus, ko sevišķi redzam tautas dziesmās; tas liecina, ka viņi ir lēnas un mīlīgas dabas cilvēki. Bet visam savas robežas. Arī pamazinamie vārdi liekami tikai īstā vietā, jo, nevietā lietoti, tie atstāj nepatīkamu iespaidu.

Tas sevišķi sakāms par vārda „tautas“ un „valsts“ lietošanu tādā samazinātā veidā, ko paraduši daži darīt. Tādu tautas samazināšanu esam dzirdējuši nevien no mazievērojamu rakstītāju mutes, bet dažreiz arī lasījuši ievērojamu, piedzīvojušu un mācītu vīru rakstos. Tā nupat profesors Dr. K. B a l o d i s kādā rakstā („Uz vulkana“) „Latvijas Sargā“ 149. numurā, laikam pamudināts no tautas dziesmu

gara, lietojis ne mazāk kā piecas reizes tādā pamazinošā kārtā tos vārdus, kuŗi mums cildeni un jau pēc savas būtības tādu pamazinājuma formu nemaz nepielaiž. (1. Nopietns vārds latvju tautiņas izšķiršanās brīdī; 2. mūsu valstiņas ieņēmumu avoti; 3. organizēt jauno latvju valstiņu; 4. tiem vienalga, vai Latvijas valstiņa pastāv, vai iet bojā; 5. vai vēl nav latvju tautiņas moku liktenis izšķirts?).

Nekad mūsu tautas dziesmās neatradīsim valsts un tautas apzīmējumu šādā veidā! Vārdi tauta un valsts nemaz nepazīst mazinamo formu un ja šo formu lieto, tad tas skan — niecinoši. Gluži tāpat tas ir arī krievu un vācu valodā.

Mums nav tā mazākā valsts pasaulē — ir vēl daudz mazākas; bet ja arī Latvija būtu tā mazākā valsts, mums viņa ir liela un cēla; mēs liekam uz viņas ežu savu galvu, un neviens ienaidnieks mums viņas nedrīkst aizmigt. Tā mums nav valstiņa, bet valsts!

Un mēs paši neesam tā mazākā tauta pasaulē — ir par mums vēl daudz mazāku, un ja arī mēs būtum tā mazākā tauta, mēs sevi uzskatām par stipru kopību, kuŗa sastāv no apzinīgiem pilsoņiem, kuŗi zin, ko viņi grib.

Bet šādā gadījumā tad mums vairs nav darīšana ar kaut kādu tautiņu! Te mums ir tauta! Mums būs stiprināt valsts un tautas apziņu. Ar pašniecienīšanu, kaut arī varbūt ar — neapzinīgu, to nepanāksim.

Terminoloģijas komisija.

Vispār atzīts, ka latviešu valoda ir ļoti bagāta, lai gan viņa tikai pašā pēdējā laikā sākusi attīstīties kā rakstu valoda. Bet ar visu savu bagātību viņa izrādās par nabadzīgu, kad mēs sākam apskatīties pēc tehniskiem vārdiem; to ir liels trūkums. Un tas gluži dabiski. Pie mums šē gadu simteņiem ilgi valdījuši vāci un krievi, kuŗi mūs apspieduši saim-

nieciskā ziņā, tā kā pie mums arodnieciskā valoda nemaz nevarēja attīstīties. Tagad nu mums ir sava augstskola, kā arī visādas arodnieciskas skolas, kuŗas nodarbojas st. c. ar valodas izkopšanu, un mēs varam būt droši, ka pēc dažiem gadiem mūsu valodā arī tehnisko vārdu ziņā būs vajadzīgais kuplums.

Lai to jo ātrāk sasniegtu, mūsu izglītības ministrijā nodibinājusies terminoloģijas komisija, kuŗa jau gadus divus strādā un pieņēmusi ļoti daudz jaunu vārdu, dažādās sekcijās izstrādātu. Jauno vārdu starpā ir ne mazums kropļu, kuŗi nekad neiegūs latviešu valodā pilsoņu tiesības. Tā vēl nebūtu nekāda nelaime; arī no Kronvalda Ata izdomātiem vārdiem ļoti daudzi izrādījušies par nederīgiem, un tie jau sen aizmirsti. Bet to gan no terminoloģijas komisijas varam prasīt, lai viņa savu darbu veiktu ar vislielāko rūpību un nevis ar tādu paviršību, kāda parādās sarakstos, kuŗi pēdējā laikā nākuši klajā.

Nesim piem. „Izglīt. Min. Mēn.” 7. (1921) burtnīcā iespiesto militarās sekcijas vārdu sarakstu, kuŗā ir 365 vārdi. No tiem ir daudz tādu, kuŗus terminoloģiskā sarakstā nemaz nevajadzētu uzņemt, kā: жила — dzīsla, наличные деньги — skaidra nauda, договор — līgums, образец — paraugs, седло — segli, недоуздок — iemaukti (īsti: apauši; iemaukti — uzda), электрод — elektrods (pat divreiz uzņemts: 268. un 346. vārds), каучук — kaučuks u. d. c.

Visu šo sarakstu še sīkāki iztirzāt nav iespējams telpu labad. Apskatīsim tālab tikai mazu gabaliņu no tā: 156.—186. vārdam.

Pie 156. vārda atrodam šādu sastatījumu: сообщение, уведомление Benachrichtigung, zur Kenntnis bringen — paziņojums.

Ja gribēja bez „Benachrichtigung” dot vēl otru vācu vārdu, tad varēja pielikt: „Mitteilung” vai „Kundmachung”, bet nevar taču pie lietas vārda likt darbības vārdu („zur Kenntnis bringen”), kaut arī tikai paskaidrojuma veidā!

157. дать знать — Kund tun — darīt zināmu.

„Kund tun“ rakstīja varbūt pagājušā simtenī; tagad raksta: „kundtun“.

158. предписывать, поручать, предлагать — vorschlagen, beauftragen, vorschreiben — uzdot, priekšā likt.

Šie vārdi nav saskaņoti: „предписывать“ taču nav „vorschlagen“! Un kā pa latviski būtu jāteic „предписывать“? Taču neuzdot! Šiem trim krievu vārdiem savs jēdziens, un tālab tos arī varēja ņemt katru par sevi ar attiecīgiem vācu un latviešu tulkojumiem. Bet varēja arī viņus pavisam neuzņemt terminoloģiskos sarakstos, jo tajos jau nav jāievieto visa vārdnīca.

159. предъявлять — vorweisen, melden — pieteikt. „Предъявлять“ nav ne „melden“, nedz „pieteikt“, bet tas nozīmē „uzrādīt“, „iesniegt“.

160. „заготовление“ nav vis „Vorbereitung“, „sagatavošana“, bet gan „Anschaffung“, „sagādāšana“.

161. Aplami tulkots „отвертка“ ar „Einschlag“, kā vietā bija jāņem „Verpackung“ — „iesaiņojums“.

162. „укладка“ nav „krāvējums“, bet „salikšana“, „iesaiņošana“.

163. препроводительная надпись — Begleitschrift — pavadraksts. Tāda vārda kā „Begleitschrift“ vācu valodā nav, ir gan „Begleitschreiben“, bet arī tas te neder.

165. „травматический“ nepareizi tulkots ar „trawmatisch“ un „travmatisks“, pareizi tikai „traumatisch“ un „traumatisks“.

167. un 168. „подчиненный“ — apakšnieks un „подчиненность“ — padotība, nav saskaņoti, šos vārdus var dažādi tulkot, bet še būtu jāņem abos gadījumos vienādiģi vārdi, vai nu „apakšnieks“, „apakšniecība“, vai atkal „padotais“, „pa-

dotība". Pēdējie vārdi ir pavisam nelatviski, bet tie pamazām ieviešas.

169. *руководить, -ство anleiten, — un g — vadīt, vadība.* Še ir nepareizi saīsinājumi. Lai neceltos pārpratumi, saīsinātam vārdam jāpieslienās pie iepriekšējā tā, ka zin, no kuŗa burtā nākošais vārds turpinās, še: *руководить, -дство; anleiten, (A) —tung* (pie —tung jāpieliek iekavās lielais A, jo citādi varētu domāt, ka *Anleitung* jāraksta ar mazo a iesākumā).

170. „наличность“ un „налицо“ ir satura ziņā ļoti dažādi vārdi (lietas vārds un apstākļa vārds), kuŗiem jādod katram par sevi paskaidrojums, bet nevis abiem kopā; „налицо“ nav nekad „Anwesenheit“.

171. *соразмерить, -ность — (vācu vārdu trūkst) — samērot, samērs.* Tā tad „соразмерить“ *samērot*“, „соразмерность“ — *samērs*!“! Pareizi būtu tā jāraksta: *соразмерить, -рность — gleichmässig oder verhältnis mässig einteilen, Gleichmässigkeit — samērot, samēriba.*

172. *чинопочитание — Dienstachtung — amatcieņa.* Kam tad tādu ērmu vajadzēja! „Dienstachtung“ jau nu gan nav „чинопочитание“

173. *делать напоминание — Bemerkung machen — atgādināt.* Te būtu jāsaka: *in Erinnerung bringen* (nevis „Bemerkung machen“).

175. *расход людей — Manschaftsverbrauch — cilvēku nogājums.* „Mann“ šai gadījumā raksta ar divi „n“; „nogājums“ gan nevietā — laikam būs jāsaka: *cilvēku patērējums.*

176. *стоило — Pferdestand — stiliņš.* Ne *стоило*, bet *стойло.*

177. Vārdu „*Scheerstand*“ nekad neesmu dzirdējis, un arī vārdnīcās to nekur neesmu atradis, bet ja tāds vārds būtu, tad tas rakstams „*Scherstand*“ (ar vienu e).

178. жгут (из соломы) — Strohschnur — grīste. „Grīste“ jau gan nebūs saucama par „Strohschnur“.

180. репица — Schwanzrute, Schwanzknochen — astes stulms. „Astes stulms“ ir neizdevies nosaukums.

181. коновод — Pferdeführer — zirg-turis. Kāpēc „zirgturis“, bet ne „zirgvedis“?

182. водопой — Tränke, Pferdetränke — dzirdītava. „Водопой“ ir tāda dzeramā vieta, kurā dažādi kustoņi (ne zirgi vien) var padzerties.

183. маты (соломенные) — Strohmatte — salmu pītenis. „Salmu pītenis“ (Stromatte) būtu соломенная рогажа.

185. коновяз — (vācu vārda trūkst) zirgu sietne. „Коновязь“ jāraksta ar „ь“ galotnē. Tas ir nevien pineklis, bet arī tāda ietaise, pie kuras zirgu piesien ganībās. Par „sietni“ to gan nevarēs saukt.

186. новилки — Tragbaare, Trage — nestuves. To vārdu „Tragbaare“ laikam būs atraduši kādā vecā kronikā; tagad to raksta: „Tragbahre“. Pa latviski būtu jāsaka „nestuvas“. Kāda starpība ir galotnēm „uve“ un „ava“, par to es domāju rakstīt kādreiz plašāki.

188. табурет, -ка — Taburett, Bank — taburete. Saīsinājumā jāraksta „—тка“. „Taburett“ nav „Bank“, bet „Sessel“ jeb niedriger Stuhl ohne Lehne“. Pa latviski jāsaka „taburets“. Senāk gan lietoja vārdus „kvartete“ un „kvintete“, bet tagad — „kvartets“ un kvintets“ u. c.

Viss šis leksikografiskais sastādījums rāda, ka terminoloģijas komisija savu uzdevumu nav lāga sapratusi, uzņemdamā savos sarakstos neskaitamus vārdus, kuri jau latviešu vārdnīcās pareizi izskaidroti. Tur viņi strādā veltīgu darbu. Bet vai viņi grib sastādīt pilnīgu vārdnīcu? Varētu arī to darīt. Bet tad šis darbs būtu rūpīgāki veicams; nedrīkstētu pieļaut tik daudz rupju kļūdu, kā augšā aizrādīts.

Ļoti dīvains ir „Izglītības ministrijas mēnešraksta” 4. numurā pasniegtais kļūdu pārlabojums. No visa augšējā mudžekļa pieminēts tikai viens „iespieduma miseklis”, un šis pats izlabojums izdarīts aplami; tur stāv:

„Militaros vārdos: 165. trawmatisch — travmatisks vietā stāv: traumatisch — traumatisks”.

Pavisam otrādi vajadzēja teikt: traumatisch — traumatisks vietā stāv trawmatisch — travmatisks.

Pēc manām domām terminoloģijas komisijas galvenie uzdevumi būtu:

- 1) dot trūkstošos tehniskos vārdus;
- 2) izskaust liekos svešvārdus, kuŗi mūsu valodu padara stipri neskaidru un grūti saprotamu.

Kas attiecas uz trūkstošiem tehniskiem vārdiem, tur jau daudz darīts, bet atliek vēl daudz ko darīt. Tā piemēram neesmu pamanījis vēl nevienu vārdu sarakstu, kas nāktu talkā mūsu amatniekiem (drēbniekiem, kurpniekiem u. c.).

Pret svešvārdiem mums jāuzstājas vēl stingrāki nekā līdz šim. Vispamatīgāki šai ziņā vācieši rīkojušies, viņi vāciskojuši visus tā sauktos starptautiskos vārdus, tā ka viņiem nav vairs ne automobiļa, kuŗu viņi sauc par „Kraftwagen”, ne telefona, kuŗš viņiem pārvērties par „Fernsprecher” u. c.

Pie mums pastāv diezgan liela cienība pret svešvārdiem. Pat mūsu dzejnieki nevar no tiem atsva-bināties.

Nevar liegt, ka daži no mūsu jaunākajiem rakstniekiem raksta glītā, labi izkoptā valodā, tā ka viņu stāstus var lasīt ar lielu sajūsmu un īstu baudījumu. Bet ir mums arī tādi rakstnieki, kuŗi mūs šai ziņā nemaz neapmierina. Nemsim piemēram Viktoru Eglīti. Kādā no viņa stāstiem atrodam šādu vietu (pastrīpojumi mani):

„Un tā pateicoties (!) visādām vecā Freimaņa kombinācijām, ģimene vēl var eksistēt. Kreditori, vēl nepazīdami (!) viņa

vārdu „virtuve“, un pēdējā laikā tas sāk diezgan bieži parādīties. Vai mēs tam varam pretoties?

Mēs sagaidam no terminoloģijas komitejas, ka viņa, latviešu valodu izkopdama un skaidrodama, pieliktu visas pūles, lai izskaustu svešvārdus.

Valoda valdības rīkojumos.

Man pazīstams kāds bijis Krievijas ierēdnis, kuŗš divus gadus atpakaļ Latvijas civildienestā kā specialists iestādamies, gandrīz neviena vārda neprata pa latviski; savas atsauksmes, kuŗas bija jātulko, viņš uzrakstīja krievu valodā. Bet tagad viņš raksta visgrūtākās atsauksmes ļoti komplicētos teikumos skaidrā latviešu valodā, tā ka, tās caurlūkojot, spalva nemaz nav jāpieliek klāt. Dažkārt esmu nopriecājies par tādām sekmēm un nodomājis sevī, vai tad atbildīgās vietās būdami latvieši nevarētu saņemties un iemācīties pietiekoši valsts valodu! Varam jau gan manīt, ka apstākļi šai ziņā labojas, ja salīdzinām tagadējo „Valdības Vēstnesi“ ar viņa pirmajiem numuriem, bet ka viņa valoda būtu priekšzīmīga, kādai tai īstenībā vajadzētu būt, to itnebūt nevaram teikt. Iespaids ir tāds, ka mūsu valsts vīri pa daļai tajās domās, ka viņiem kā latviešiem valsts valoda nav jā-mācās; viņi to iemācījušies no mazām dienām. Bet tad viņi ļoti maldās. Viņiem jāprot literariski izteikties.

Cik neskaidrā valodā „Vald. Vēstnesī“ vēl parādās raksti, tam par piemēru ņemsim š. g. 143. numurā starp „Valdības rīkojumiem un pavēlēm“ iespiestos noteikumus par avansiem. Virsraksts skan: Noteikumi par avansa zumu izsniegšanu Latvijas dzelzceļu administratīvām personām, viņu izlietošanu un norēķinu iesniegšanu: I. Avansu izsniegšanas un izlietošanas kārtība.

Jau virsraksts pārāk neveikli sastādīts. Pēc mūsu domām vajadzētu tā izteikties: Noteikumi par avansa zumā, kā tās izsniedzamas Latvijas dzelz-

ceļu administratīvām personām, kā izlietojamas un kā norēķini iesniedzami *).

Noteikumu pirmais pants skan: § 1. „Dažādu steidzošu un tādu izdevumu segšanai, kuŗus pie izmaksas nav iespējams tūliņ atnest uz attiecīgiem kredītiem, kā arī subavansu izsniegšanai pārējām dzelzceļu administratīvām personām, galvenā direktora rīcībā atrodas pastāvīgais avanss“.

Vai nav skaists stila zieds? Nemaz nav jābūt valodas pratējam, lai būtum pārliecināti, ka tā nevar rakstīt „Vald. Vēstnesī!“ Vispirms gribētu aizrādīt, ka mums, kā tas reiz kādā resorā nolemts, vajadzētu atkratīties no liekās paragrafa zīmes; mēs liekam katra panta priekšā attiecīgo skaitli (1, 2, 3 u. t. t.), un ar to pietiek. Ja paragrafa zīmi lieto, tad tā jāliek aiz skaitļa; tā tad ne § 1 (paragrafs viens), bet gan 1. § (pirmais paragrafs).

---

*) Jau dažkārt savos paskaidrojumos esmu aizrādījis, ka vārdi ar galotni -šana gan pielaižami rakstu valodā, bet no tiem būtu pēc iespējas jāizvairās, tāpēc ka tie valodu padara smagu un neveiklu. Tagad tos patiesi vai katrā teikumā sastopam. Te daži piemēri: Pēc vēstules saņemšanas mēs gājām pie ministra; divas nedēļas pēc rikojuma izsludināšanas dienas tas nāk spēkā; pie greznuma lietu iepirkšanas jāievēro taupība; esmu spēcīnājies priekš ceļa turpināšanas; gribam runāt līdz pie likumu došanas, pēc kuŗiem mums jādzīvo; gribam ņemt dalību pie tās valdības iecelšanas, kuŗa par mums valdīs.

Vai tad nevarētu vienkāršāki izteikties, palīgā ņemot divdabjus, kuŗi ir mūsu valodas košums? Ieteiktu tā: vēstuli saņēmuši, gājām pie ministra; divas nedēļas pēc tās dienas, kuŗā rikojums izsludināts, tas nāks spēkā; greznuma lietas iepērkot, jāievēro taupība; esmu spēcīnājies turpmākam ceļam (jeb lai turpinātu ceļu); gribam runāt līdz, dodot likumus (jeb kad dod likumus); gribam ņemt dalību, iecelot to valdību (jeb kad iecel to valdību), kuŗa par mums valdīs.

Mūsu valoda ir ļoti vijīga un daiļskanīga, kad lietojam divdabjus, bet pastāvīgi lietodami lietu vārdus ar galotni -šana, mēs pagalam sabojājam labo iespaidu.

Bieži var ņemt darbības vārdu nenoteicamā izteiksmē lietu vārdu vietā. Piem.: šīs komisijas pienākums ir norēķinu iesniegšana par tekošo gadu. Es teiktu: šai komisijai pienākums iesniegt norēķinus par tekošo gadu.

Steidzošī izdevumi ir aplami teikts; jāsaka: steidzami izdevumi (tāpat: steidzama vēstule, pieprasījuma steidzamība, steidzamības kārtā u. t. t.). Tādu izdevumu segšanai, kuŗus u. t. t. — ļoti neveikls sakopojums; varētu teikt: lai segtu tādus izdevumus, kuŗus u. t. t. Apbrīnojams ir vārds „atnest“ šai teikumā; „atnest“ uz attiecīgiem kredītiem — tā tik var rakstīt krievs vai pārkrievojies latvietis!

Visus šos noteikumus pārrunāt nav iespējams telpu dēļ. Ņemsim tikai vēl to raibāko gabalu, tas ir 5. panta (§ 5) d-punkts ar piezīmi. Tas skan: „galīgu (algas) aprēķinu un neizmaksātu dzelzsceļu darbiniekiem algas un citu sumu izmaksai, pie kam pēc kā pēc aprēķiniem izmaksājams tikai atlaistiem no dienesta vai arī pārvestiem no vienas administratīvās daļas uz otru ierēdņiem, kalpotājiem un strādniekiem, kad vēl algu saraksti par zinamu laiku nav sastādīti. Piezīme:

Avansa samaksātie aprēķini par naudas izmaksu (ser. FG 215) nav ieslēdzami pastāvīgā avansu norēķinā, bet avanss par samaksātiem aprēķiniem papildinams ar atvilkumiem caur algu sarakstiem un, par izmaksātiem sumām pēc kvītēm, caur pārskaitīšanu no „Dzelzsceļu darbinieku neizmaksāto algu un citu sumu depozītu“ rēķiniem.

Te gandrīz jāiesaucas (kā nel. Adolfs Allunans to pārsteiguma brīdī mēdza darīt): Ak tu svētā Lestene! Kļūda kļūdas galā, un maz būs tādu, kuŗi spēs izgudrot, ko īsti šī panta uzrakstītājs gribējis teikt. Tādu darbu nu gan nedrīkstēja iespiest „Vald. Vēstnesis“, lai arī to parakstījuši ministru prezidenta vietas izpildītājs un satiksmes ministrs! Šie paši noteikumi tikpat bēdīgā veidā pāriet automātiski „valdības likumu un rīkojumu krājumā“, jo kas „Vald. Vēstnesī“ iespiests, to nedrīkst pārgrozīt. Teikt, ka šis sacerējums ir skolniecisks, tas būtu par maz, jo neviens skolotājs tādu neskatīs cauri, bet dos to skolēnam atpakaļ, lai viņš to pārstrādātu.

Mūsu ministriem jau gan daudz darba, tomēr, iekams ko paraksta, būtu jāieskatās raksta saturā. Bet ja tas nebūtu iespējams, tad kabineta darbvedībā vajadzētu būt kādam, kurš lūkotu rakstus cauri attiecībā uz valodu.

Arī „Vald. Vēstneša“ redakciju nevar attaisnot. Viņa jau gan nav kompetenta izlabot oficiālus rakstus, bet viņai pienāktos tos piesūtīt attiecīgām ministrijām, ja tie ir tādi kā nupat minētais, ar piezīmi, ka tie valodas ziņā izlabojami un tad no jauna iesniedzami kabinetam.

Mūsu alfabets.

Mūsu alfabets iespiests katrā latv. abecē un arī daudzās lasāmgrāmatās; šī lieta liekas esam gluži skaidra, tā ka par to nebūtu nemaz ko strīdēties. Mēs tajā esam uzņēmuši tikai trīs mūsu valodai svešus līdzskaņus (f, h, ch), bez kuriem mums grūti iztikt. Kur mums senāk bija: Aprika, Vilips, Elvervelts, Kams, teņnika, Baks, tur mēs tagad lietojam: Afrika, Filips, Elverfelds, Hams, tehnika, Bachs.

Taisnību sakot, varētu jau arī izpalīdzēties bez šiem svešniekiem, jo ja liela kulturtauta kā itaļi iztiek tādos vārdos kā hugenots (= ugonotto), Muhameds (= Maometto) bez h, tad arī mēs varētu teikt: ugenots un Maomets. Bet, ievērojot to, ka mums tad rastos diezgan nepatīkamas neveiklības ar „f“ (piem. filosofijas vietā būtu jāsaka: vilosovija jeb pilosopija — igaunī jau gan nekautrējas banka s vietā teikt pank), labāki būs, ja paturēsim savā alfabētā minētos trīs svešniekus.

Vairāk mums to patiesi nav vajadzīgs.

Bet pēdējā laikā mūsu alfabētam nāk no visām pusēm tādi uzbrukumi, ka viņa stāvoklis uzskatams par pavisam satricinātu. Pat prof. Felsbergs, pret kuru man ir vislielākā cienība, par latv. svešvārdiem no grieķu valodas rakstīdams, grib ievest sevišķos gadījumos y (i vietā), kā arī divskaņus ai un oi, kur mēs tagad lietojam e. Gadus 40 atpakaļ

jau gan izmēģinājās ar šiem divskaņiem (rakstīja piem. Aigipte, foinīkieši u. c.), bet tad tiem atmeta ar roku, un neatdzīvinās tos arī tagad. Gluži vel-tīga ir nacionalā teātra izmēģināšanās ar vārdu Oidips (Edipa vietā); ja tā gribējum runāt, tad mums būtu jāsaka arī nevis e k o n o m s, bet o i k o n o m s, un nezin cik jauki neskanētu: Latviešu oiko-nomiskā sabiedrība!

Mūsu valodnieku aprindās pastāv stiprs virziens ievest latvju alfabētā pārskaņus ä, ö un ü; būtu jā-raksta: Häkels, Kösters, Mühlenbachs. Kad R. L. B. zinību komisija gadus 20 atpakaļ sāka izdot Konver-zācijas Vārdnīcu, arī es biju šo pārskaņu piekritējs, bet K. Milenbachs mani pārliecināja, ka tie nevaja-dzīgi, un tajā pārliecībā es esmu vēl tagad. Ja jau mēs rakstām fonetiski piem. vārdu Beauchamps Bo-šans, ko tad mēs būtum panākuši, rakstīdami franču H u g o ar Ügò, kur mēs tagad rakstām Igò! Lieta tā, ka mēs šos mums svešos pārskaņus izrunājam kā e un i, un tad, pie fonetiskā principa tuoties, mums jāraksta minētos gadījumos: Hekels, Kesters, un Mī-lenbachs. Pēdējais pats savu vārdu lika tā uzņemt Konverzācijas Vārdnīcā, un man negribētos ticēt, ka viņš uz mūža beigām būtu grozījis savu uzskatu šai ziņā un savas latvju-vācu vārdnīcas titulī uzrakstījis: Mülenbachs, kā tas redzams prof. Endzelīna izde-vumā.

Bet ja jau mūsu valodnieki nopietni domā, ka mēs bez šiem pārskaņiem nevaram iztikt, tad tie būtu uzņemami mūsu alfabētā, un šai ziņā tad arī mūsu skolas grāmatas pārstrādājamās.

Tai pašā reizē būtu revidējami arī B. E. un H. S. kgu priekšlikumi, kuŗi iziet uz to: sabāzt mūsu alfabētā vai visas pasaules rakstu zīmes, izņemot ti-kai nekulturelo tautu (kā piem. arī krievu) burtus. Bet kā tad būs ar sengrieķu skaistajiem burtiem? Un vai ķīnieši nepieder pie visvecākajām kulturtau-tām? Kā tad būs ar viņu rakstu zīmēm?

Lai nu arī atstātum krievus un ķīniešus pie ma-las, raibums paliktu tomēr ļoti daudz arī tā. Mums

savā alfabētā būtu jāuzņem nevien x un y, bet arī tādi burtu sakojumi kā ck (vācu), cz un sz (poļu), ou (franču), i ir nevien patskanis, bet arī mīkstinājuma zīme (leišu un itaļu), j ir arī ž (franču) un h (spāņu valodā), burts c svešvārdos lasāms kā k (pirms a, o, u), v nevien kā w, bet arī kā f (piem. Vogelmann's) u. t. t. Mums iznāktu pavisam jauns alfabets, kurš gandrīz nemaz vairs nelīdzinātos mūsu tagadējam.

Pāris nedēļu atpakaļ es „Latv. Vēstnesī“ ievietoju apcerējumu „Vēlreiz par svešvārdiem“; uz to atsaucies H. S. (kā no šī raksta vērojams — H. Simsona) kgs „Latv. Vēstn.“ 184. num., un zem tāda paša virsraksta sarakstījis atbildi J. Dravnieka kgam. Varētu nu sagaidīt, ka viņš nemsies atspēkot visu vai vismaz daļu no tā, ko es biju teicis. Bet viņš to it nebūt nemēģina. Vienīgais, kas uz manu rakstu attiecas, ir paskaidrojums, ka viņa „Dekarta atrastās vēstules“ nav praktisks mēģinājums B. E. kga rakstam un ka „Dekarts“ „Descartes'a“ vietā esot redaktora n o p e l n s. Šī pēdējā atzišanās mani drusku pasmīdināja, jo no tās var izlobīt, ka „Dekarts“ ir labāks par „Descartes'u“.

Bet visam tam nav lielas nozīmes, attiecoties uz lietas kodolu; vai pēc viņa domām mums turpmāk patiesi būtu jāraksta piem. nevis Ņujorka, bet Nev York'a, nevis Loid Džordžs, bet Lloyd Georges u. t. t.?

Ļoti aplams ir B. E. un H. S. kungu apgalvojums, ka kulturtautas mēdzot rakstīt svešvārdus tā, kā tos rakstot oriģinalvalodā. Tas nav pareizi. Ņemsim te vēl pāris piemēru klāt pie tiem, kurus es jau viņreiz minēju. Angļu valodā lieto vārdu „Amerika“ šādā rakstībā America (izr. āmerekā, ar akcentu uz otrās zilbes); franču valodā: Amérique (izr. amerik, ar akcentu uz pēdējās zilbes); vācu valodā: Amerika (ar akcentu uz otrās zilbes). Mums vislabāk iznāk pēc vācu parauga, tikai ar akcentu uz pirmās zilbes; ja mēs gribētu lietot oriģinalrakstību, tad mums rastos neērtības ar c, kurš pēc mūsu tagadējā alfabeta izrunājams kā c.

Itali Amerigo Vespucci, pēc kuŗa esot nosaukta Amerika, franči pārkrustījuši par Améric Vespuce, un mēs viņam tīri labi varam dot vārdu: A m e r i k s V e s p u č i j s. Lūterā vārdu mums pēc H. S. kga domām būtu jāraksta: Luther's, pa itāliski: Luther'o, bet itāli to raksta Lūtero. Tādu piemēru varētu pievest vēl daudz.

Un tad ar to apostrofu. Ja mums jāraksta: Glück's, Häckel's, vai tad ne arī: Perlbach's, Berg's? Neticu, ka tāda rakstība varētu ieviesties pie latvju ģimeņu vārdiem.

Nō visa tā redzams, ka mēs, B. E. un H. S. kgu padomiem sekodami, iebriestu neizbrienamā purvā, un tādēļ ieteicams palikt pie tā alfabeta, kāds mums nodibinājies. H. S. kgs atzistas, ka viņš jau 20 gadus lietojot viņa ieteikto rakstību; par to tik varam priecāties, ka viņam 20 gadu laikā tik maz piekritēju radies, un varam cerēt, ka to turpmāk būs vēl mazāk.

Pro domo sua.

Ar valodnieciskiem paskaidrojumiem esmu iēsācis jau labi sen atpakaļ. Tagad ir taisni 40 gadi nō tā laika pagājuši, kad es „Tiesu Vēstnesī“ (1884. g. 2., 3., 4. un 10. num.) ievietoju četrus rakstiņus zem virsraksta „Ievērojumi latviešu valodā“, un visu manu rakstu par latvju valodu, neskaitot piecas manis sarakstītās un jau klajā laistās vārdnīcas, būs vairāk nekā simts. Ar to es nebūt negribu lielīties, bet sacīt tomēr varu, ka mani aizrādījumi valodas jautājumos gandrīz vienmēr ievēroti un atzīti.

Beidzamā laikā man gadījušies daži oponenti, kuŗiem atbildēt es neesmu turējis par vajadzīgu, būdams tai pārliecībā, ka es paturēšu taisnību arī bez atbildes. Tā mums ar B a l t p u r v i ņ a kgu reiz bija domstarpība; viņš ieteica nevietā lietot galotni —is (piem. ideālis), kur mums pietiek ar —s vien (ideāls). Nebūs daudz to, kuŗi viņa padomu pieņēmuši, jo presē nekur neesmu pamanījis tādus vārdus kā: ideālis, žurnālis un citus. Terminoloģijas komisijas

vārdnīcā gan uzņemts k a n a l i s, kur vajadzēja būt: k a n a l s. Lieta tā, ka svešvārdi uz —al pa lielākai daļai pieslienās latv. vārdiem ar piedēkli —als. Braukt pa kanāļiem (kur jāsaka: kanaliem) — skan pavisam riebīgi.

Savā laikā es apkaņoju mūsu valodniecības profesoru priekšlikumu, pēc kuŗa senie Italijas apdzīvotāji jāsauc par itaļiem, bet tagadējie par italiešiem. Viņiem radās aizstāvis kāda Liepiņa kga personā; bet tagad, kādu gadu vēlāk, vārds italieši pavisam nozudis, un pat „Latvis“, vienīgais laikraksts, kuŗš stingri ievēro Endzelīna un Šmita „Izrunas un rakstības vadoni“ pasniegtās mācības, pat vārdu dzelzceļš nepareizi (dzelzceļš) rakstīdams, lieto vārdu itaļi, kā to pēdējās dienās esmu ievērojis (itaļu valdība, itaļu valoda u. t. t.). Arī beļģiešus tagad sauc par beļģiem, un nebūs ilgi jāgaida, kad mums būs, tāpat kā Dānija — dāņi, arī Spānija — spāņi (ar gaŗo a). Ja jau mēs gribam šķirot (itaļi un italieši), tad mums tas būtu jādara arī pie citām tautām, piem. grieķi (senāk) un grieķieši (tagad), krievi (senāk), krievieši (tagad). Tā gan neviens nerunā.

Pagājušā nedēļā („Latv. Vēstn.“ 42. numurā) man uzlaists kāds „valodniecības māceklis“, kuŗš ņemas aizstāvēt prof. Endzelīnu (laikam savu meistaru) piedēkļa —isks lietā. Ja viņš būtu parakstījis savu vārdu, es viņu būtu atstājis neievērotu, bet tā, ar anonīmo parakstu, varētu izlikties, itkā es neprastu ne tik daudz kā valodniecības māceklis, itkā es būtu tiktāl nonācis, ka man jānācās no kāda mācekļa. To ievērojot, man gribot negribot jāķeras pie spalvas.

Par to tik varam priecāties, kad māceklis ņemas aizstāvēt savu „meistaru“, šai gadījumā prof. Endzelīnu, bet aizstāvībai vienmēr vajaga būt droša pamata; nepietiek, kad pretiniekam pārmet objektivitātes trūkumu, to tuvāki neaprādot, bet aizstāvamo salielī, ka tas rakstot ar „zinātnieka mieru“ (itkā

ar „zinātnieka mieru“ nevarētu uzrakstīt nepareizības!).

Man ir pret prof. Endzelīna liela cienība kā pret čaklu darbinieku; viņa darbus neatzīt — būtu noziegums. Bet man šķiet, ka viņš ir liels teoretiskā ziņā, turpretīm praksē viņš ir diezgan vājš. Tā piem. viņa vadībā sastādītā terminoloģijas komisijas vārdnīca atzīstama par ļoti nemākulīgu darbu; mūsu ortografijai, kuŗa lietojama praktiskā dzīvē, viņš uzlicis slogus ar gluži liekiem garumapzīmējumiem, un Milenbacha vārdnīcu pārstrādādam, viņš tūlīn pašā pirmā teikumā ielaidis rupju kļūdu, teikdams: „daži vārdi trūks“. Par vārdu *t r ū k t* var palasīties Endzelīna un Milenbacha gramatikā, 206. lapp. 3. punktā. — Trūkt var daži valgi, ja viņi nav diezgan stipri, un trūkt var dažu valgu, ja to nav pietiekoši daudz, tāpat ar dažu vārdu. Dažās izloksnēs un varbūt arī Endzelīna kunga pagastā gan savieno *t r ū k t* ar nominativu arī pēdējā nozīmē, bet rakstu valodā un sevišķi vārdnīcās šāds lietojums nekādā ziņā nav ieteicams.

Arī par piedēkli —isks, kauču „ar zinātnieka mieru“ rakstīdams, prof. Endzelīns šo jautājumu nav pietiekoši apsvēris, kā mēs to tūlīn redzēsim. Te nu viņa aizstāvis „māceklis“ gribējis spīdēt ar savām zināšanām, bet tas viņam ļoti vāji izdevies. Tā viņš st. c. teic, ka atvasinājums *z i n ā t n i s k s* cēlies no kāda īpašības vārda (no kāda tad?), un *b a r b a r i s m s* ir pēc viņa izskaidrojuma: *m e ž o ņ u p a ņ ē m i e n s*. Barbarisms pirmatnējā nozīmē bija cilvēks, kuŗš neprata grieķu valodu, tikai vēlāk sāka tā saukt katru neizglītotu cilvēku un beidzot mežoni. Kas nu uz barbarismu valodas ziņā attiecas, tad tā mēdz apzīmēt nepareizu, no svešas valodas pārņemtu vārdu vai izteicienu, kam ar „mežonu paņēmienu“ nav nekāda sakara. Nevar arī attiecināt barbarismu uz piedēkli —isks, drīzāk gan uz vārdiem ar šo piedēkli, bet vienīgi tad, ja šis —isks mūsu valodai svešs, būtu uzspiests.

Ja nu mēs —iska lietošanu gribētu ierobežot,

vai tad mums nebūtu jāsāk ar svešvārdiem? Vai tad nebūtu jāsaka nevis aritmetiski uzdevumi, bet aritmetikas uzdevumi (kā daži arī patiesi saka), nevis filosofisks apcerējums, bet filosofijas apcerējums? u. t. v.

Bet vai tad neceltos jukas? Vai piem. šablonisks pakaļdarinājums un šablonas pakaļdarinājums būtu gluži tas pats? Klasisks darbs un klases darbs? Publisko tiesību komisija un publikas tiesību komisija? u. t. t.

Mums nav jāaizmirst, ka mēs nedzīvojam vairs vergu laikos. Vergu laikos bija vergu valoda; iztika ikdienišķā dzīvē, varbūt, ar tūkstoš vārdiem. Reti kāds prata rakstīt, un tad arī nevajadzēja tādu vārdu kā r a k s t i s k s un m u t i s k s. Bet tagad? Tagad mēs ar lielu prieku noskatamies, cik strauji viss pie mums attīstās un līdz ar to arī mūsu valoda! Tūkstošiem un tūkstošiem nāk klāt jauni vārdi, nevien svešvārdi, bet arī pašu jaundarināti vārdi. Mums jāšķīro un jāniansē jēdzieni.

Tā arī ar piedēkli —isks. Atvasinājumos no lietu un īpašības vārdiem vārdi uz —isks nozīmē:

1) p i e l i d z i n ā j u m u, piem.: puicisks, lopisks, sunisks, mežonisks, verdzisks, dzejisks, kareivisks, krievisks, vācisks, amerikānisks, eiropejisks, krustisks, zemisks, lielisks, trakisks, apaļisks, gaŗenisks;

2) a t t i e c ī b u, piem.: zinātnisks, ģeometriskis, ģeoloģiskis, aritmetiskis, filosofiskis, moraliskis.

Jāizšķīr: tikumiska audzināšana (uz tikumību attiecīga) un tikumīga audzināšana (ar tikumīgu raksturu); vēsturiskis stāsts (uz vēsturi attiecīgs) un vēsturīgs (pēc būtības) notikums u. t. v.

Personiskis uzbrukums, personīgs uzbrukums un personas uzbrukums — šiem trim izteicieniem ir katram sava nozīme, ko arī mācekļis sapratīs bez jebkāda paskaidrojuma.

Par Amerikas teatri šajās dienās rakstīja avīzēs: „Veikalmnieciskais teatrs arvienu vairāk dod vietu idejiskam.“ Vai tas būtu tas pats, ja mēs teiktu:

Veikalnieku teatrs arvienu vairāk dod vietu ideju teatrim?

Dažreiz ir pat ļoti grūti izšķirt jēdzienus ar atsevišķiem vārdiem. Tā piem. tiesas izdevumi ir tikpat судебные издержки, kā расходы суда. Ar tiesiski te nevar izpalīdzēties, jo šim vārdam jau piešķirta cita nozīme; tiesiski izdevumi būtu tādi, kas uz tiesībām dibināti (pēc prof. Endzelīna metodes būtu jāsaka: tiesību izdevumi?).

Valsts organizācijas var būt valstiskas un nevalstiskas; ja nu arī valstiskās organizācijas nosauktum par valsts organizācijām, bet kā tad nosauksim nevalstiskās? Un vai nevāciski paņēmieni būtu tas pats, kas nevācu paņēmieni?

Beidzot vēl kādu vārdu par mutisks un rakstisks. Te man vispirms jāpiezīmē, ka tikpat prof. Endzelīnam, kā arī viņa māceklim nelaimējas, meklējot paskaidrojamos piemērus. Viņi piem. min kā nesakopojamus vārdus: pilsētiskas skolas un rakstiski darbi, jāsakot: pilsētas skolas un rakstu darbi. Man nekad nav gadījies redzēt presē ne „pilsētiskas skolas“, ne „rakstiski darbi“, gan laikam tādēļ, ka nevienam šajos gadījumos piedēklis —isks neliekas esam vajadzīgs. Te man atkal iešaujas prātā kartupeliskā biežputra.

Kāpēc viņi neņem piemērus, kuŗos —iska lietošana nepieciešama?

Kas ir mutes pārbaudījums? Vai tas varētu būt arī mutisks? Un vai rakstisks paskaidrojums ir tas pats, kas rakstu paskaidrojums? Man varbūt atbildēs, ka var aprakstīt — var teikt: ar mutes vārdiem, ar rakstu. Bet iznāk ļoti neveikli teikumi, piem.: pārbaudījumiem ar mutes vārdiem maz nozīmes.

Es savā diezgan ilgajā mūžā esmu ne vienreiz vien pārskatījis, maldījies, un katrreiz es esmu bijis ļoti pateicīgs, kad mani darīja uzmanīgu uz manām kļūdām. Vai arī profesors Endzelīns kādreiz atzīsies, ka viņš maldījies? Neviens cilvēks nav nemal-

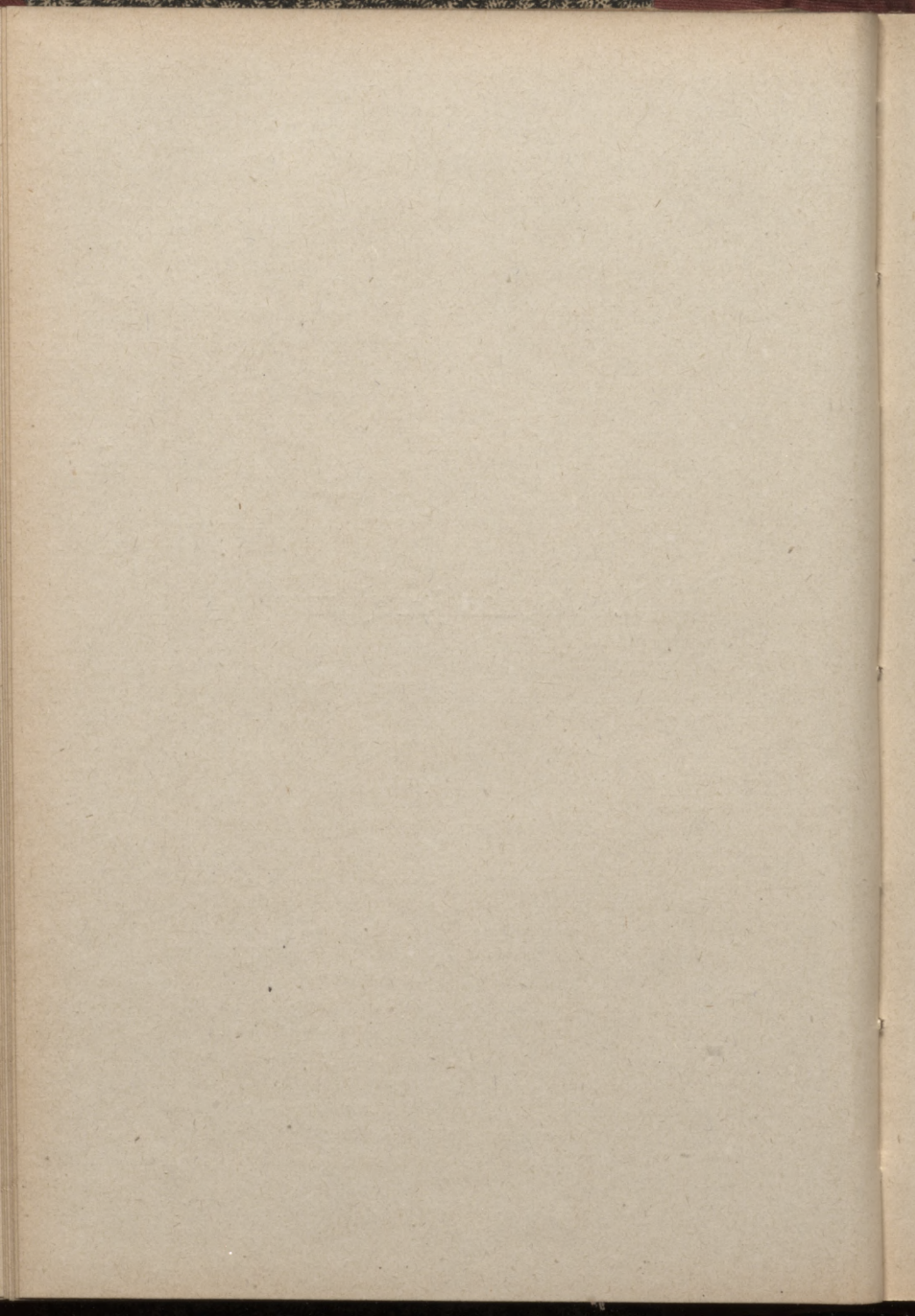
dīgs, arī pāvests nē, lai gan tas sevi par tādu izsludina.

Beidzot vēl kādu vārdu valodniecības māceklim. Man prieks par katru jaunekli, kuŗš nodarbojas ar rakstniecību, un es jaunatni uz to vienmēr skubinādam skubinu, un ceru arī, ka no valodniecības mācekļa kādreiz iznāks ievērojams rakstnieks. Bet tomēr es viņam ieteiktu: pagaidām nerakstīt par valodas jautājumiem, kamēr viņa gudrības nav vairāk nobriedušas.

II. Valodas jautājumi

1. „Jābūt“, „bijuse“ un bijusi“, „ģe“ un „ge.“

Ciņu redzam nevien ikdienišķā dzīvē, arī starp valodas formām tā dažkārt notiek. Šai ziņā varam aizrādīt uz formu „jābūt“. Tā sāka parādīties dažus gadu desmitus atpakaļ, un no iesākuma tai bija daudz pretnieku, to starpā arī es; tika aizrādīts, ka šī debitīva forma pavisam nelikumīgi atvasināta, ka tā šai gadījumā pareizi skanētu: „j ā i r“, un ka vārta izpalīdzēties arī ar „v a j a g a b ū t“. Bet viss tas nekā nelīdzēja; „jābūt“ pamazām atrada arvienu vairāk piekritēju, un tagad to atzīst arī mūsu valodnieki. Ir jau arī gluži vienkārši teikt:

„Vajadzības izteiksme izteic vajadzību; piem. mums visiem reiz jāmirst. Šo izteiksmi rada, pievienojot īstenības izteiksmes tagadnes trešai personai (tikai no būt šī forma ir „jābūt“!) forma ja = (ar garu ā!), pie kam darītāja vārds nostājas datīvā“. (Endzelīns.)

Senāk daži, to starpā arī valodnieks Milēnbachs, negribēja atzīt vīriešu kārtas galotni vārds „patskanis“, „līdzskanis“ (vēl tagad dažkārt lieto „patskaņa“), jo tāda vārda kā „skanis“ latviešu valodā nemaz neesot. Bet mums arī nav tādu vārdu, kā: „galde“ un „vasaris“, un tomēr sakām „pagalde“ un „pavasaris“ (cēlušies no „galds“ un vasara“); tālab „patskanis“ un „līdzskanis“ jāuzlūko par gluži pareizi radītiem vārdiem, un tie arī izcīnījušies un ieguvuši pilsoņu tiesības (lietoti arī Endzelīna un Milēnbacha gramatikā).

Reiz bija liela sacensība starp formām „bija“ un „bij“. Pēdējai bija vairāk draugu. Mēdza izskaidrot, ka „bija“ gan vecāka forma, bet ka „a“ šē atkritis (tāpat kā pie senākā „nava“, tagad „nav“). Daži pat lietoja abas formas: „bija“, ja sekoja vārds ar līdzskani — „bij“, ja ar patskani (piem. bija labi, bij it labi). Bet tagad gan varam sacīt, ka forma „bija“ savu sacensi pilnīgi pārspējuse.

Pašu laiku cīņa vēl neizšķirta starp „bijusi“ un „bijuse“, starp „skatījusies“ un „skatījūsēs“ un citām tām līdzīgām formām. Pirmās ir bez šaubām vecākās un daiļskanīgākās. No saviem jaunības laikiem atminos, ka vairāk lietoja „—use“ un „—usēs“. Bet tad kāds izskaidroja, ka „—usēs“ ļoti nemīlīgi skanot, un vecākās formas sāka dabūt virsroku (ja nemaldos, tad visvairāk caur Velmes iespaidu „Austrumā“). Bet pēdējā laikā dabū pārsvaru atkal jaunākās formas, kas varbūt vedams sakarā ar to, ka Milenbachs savos „Dažos jautājumos par latviešu valodu“ izteicies, itkā tās beidzot taču uzvarēsot. Tas nu gan vēl jānogaida.

Tālāk gribu aizrādīt uz kādu latv. valoda savādību, kuŗa tiek diezgan maz ievērota; latviešiem nav skaņu savienojumu „ge“, „gi“ un „ke“, „ki“, bet to vietā viņi vienmēr lieto: „ġe“, „ġi“ un „ķe“, „ķi“. Tas sastopams nevien visos īsti latviešu (piem. ġērbties, ġīmis, ķert, ķilda), bet arī no citām valodām pārņemtos vārdos (piem. ġēvele, ġipsis, ķesteris, ķivēties). Taisnību sakot, to nu vajadzētu ievērot arī pie visiem svešvārdiem, bet tas notiek tikai pa daļai, un — var teikt, šē redzam lielu nekonzekvenci. Ievērojot krievu un vācu valodas iespaidu, daudzi nevar pieradināties pie latv. skaņām, un caur to izskaidrojams, ka citi saka un raksta gluži pareizi: ġeografija, ġeneralis etc., citi atkal nepareizi: ġeografija, ġeneralis etc. Dīvaini tas, ka dažos vārdos konzekventi lieto, kā vajadzīgs, mīkstinātos līdzskaņus, bet citos atkal nē. Tā piem. nevienam nenāk ne prātā runāt un rakstīt citādi kā: Maķedonija, traģēdija, ġenijs u. c., un tas ir gluži pareizi.

Latv. Konverzācijas vārdnīca šē uzsākuse propagandu; viņa sugas vārdos konzekventi lieto aizrādītās vietās mīkstinātos līdzskaņus, turpretīm īpašvārdos gan nē. Šis izņēmums laikam arī nebūtu bijis vajadzīgs, jo diezgan bieži mums gadās redzēt, ka latvietis arī šē nekautrējas dot pienācīgās tiesības savai mēlei, teikdams: Ģēte, Ķetlers u. c.

Sevišķi pie pilsētu nosaukumiem mums nemaz nebūtu ko bažīties, lietojot latviskojumus. Te man iesaujas prātā, ka Endzelīns, manu vācu-latviešu vārdnīcu pārspriedams, man gluži nevieta pārmet, ka es lietojis „Helsingforsa“, kur vajagot būt „Helsingforsa“. (Tad gan arī vārda „Pekina“ vietā vajadzētu lietot „Pekinga“?) Kad paskatāmies Vidzemes un Kurzemes nosaukumos, tad redzam, ka latvieši gluži bez bēdām vācu skaņas piemērojuši savai mēlei, tā piem. „Goldingen“ pataisīdami par „Kuldīgu“, „Ve-gesacksholm“ par „Vējazaķa salu“ u. c., un ja Ham-burgas pilsēta atrastos latviešu kaimiņos, viņi to bez šaubām būtu nokristījuši par „Amburgu“, „Bordo“ viņiem būtu „Burda“ un tā vēl.

Zināms, tik radikāli tagad vairs nedrīkstam rīkoties ar pilsētu nosaukumiem, bet tomēr, cik vien iespējams, latviešu valodas savādības gan būtu ievērojamas. Par visām lietām būtu jāizvairās lietot dubultas galotnes, t. i. nedrīkstam pielikt piem. pie vācu galotnes vēl latviešu galotni klāt. Kā mums no „Goldingen“ iznāk „Kuldīga“, tāpat vajadzētu būt arī pie „Kissingen“, „Göttingen“, „Antwerpen“ u. c.; latviskotiem šiem vārdiem vajadzētu skanēt: Kisinga, Četinga, Antverpe u. c., bet bieži lieto Kisingene u. t. t.

Izņēmumus varētu pielaist pie dažiem vārdiem, kuŗi jau pārāk ieviesušies un sava īsuma dēļ izskatītos sakropļoti; tā piem. „Bremene“, „Drezdene“ u. c. Franči šie raksta „Breme“, „Dresde“ (izrunā: Brem, Drezd); arī pa latviski pareizāki būtu: Breme, Drezde, bet, kā jau teikts, „Bremene“ un „Drezdene“ ir pārāk aprasti vārdi, kuŗus laikam vairs nederētu grozīt.

Daudz maz vajadzētu arī ievērot, kāds svešām pilsētām vārds pie pašu tautas. Bieži sastopam vārdu „Mailande“, bet italieši paši šo pilsētu sauc par „Milano“, kālab latviešiem būtu jāsaka: „Milana“. Ģenua“ pie italiešiem pazīstama tikai kā Dženova, kā to arī mums vajadzētu saukt.

2. Pasivās formas.

Pasivās formas latvietis ļoti maz lieto. Tā piemēram viņš nesaka: viņš tika iecelts par direktoru, bet: viņu iecēla par direktoru. Pasivās formas pieļaujamās tikai izņēmuma gadījumos:

- 1) ja grib ko sevišķi uzsvērt vai izcelt (piemēram: „labi, tas tiks izdarīts“ — „to izdarīs“ vietā);
- 2) lai novērstu pārpratumus, kādi var gadīties piemēram pie sieviešu kārtas lietu vārdiem (piemēram: vistas ēd — no šī teikuma nevar zināt, vai tās pašas ēd vai arī tiek ēstas).

Arī likumu tekstā dažkārt būs pieļaujamās pasivas formas lielākas noteiktības dēļ.

Bet ko mēs tagad redzam oficiālos rīkojumos un ziņojumos? Tur sastopam ļoti daudz teikumu ar pasivām formām, kuŗi ir pavisam nevietā. Te daži piemēri:

Tiks piegriezta vērība lopkopībai = piegriezīs vērību lopkopībai.

Tiek organizēta augļu žāvēšana = organizē augļu žāvēšanu.

Tiks sarīkoti dažādi kursi = sarīkos dažādus kursus.
Privata ieroču tirdzniecība visā pasaulē tiksot aizliegta = privatu tirgošanos ar ieročiem visā pasaulē aizliegšot.

Šis aizliegums tiks izdots pagaidām līdz mežu eksploatacijas noteikumu izstrādāšanai = šo aizliegumu izdos pagaidām, līdz mežu eksploatacijas noteikumi būs izstrādāti.

Uz sēdēm var tikt uzaicināti arī lietpratēji, bet, protams, bez balstiesības = uz sēdēm var aicināt arī lietpratējus, bet, protams tiem nav balsstiesības.

Tautas Padomes nākošā sesija tiks atklāta 11. augustā = Tautas Padomes nākošo sesiju atklās 11. augustā. U. t. t., u. t. t.

No pasivām formām pēc iespējas jāizvairās, jo tās dod teikumam nelatvisku nokrāsu.

3. Svešvārdu lietā.

Pēdējā laikā pie mums sāk ieviesties nepareizības, kuŗas jau sen apkaŗotas, noskaidrotas un izskaušanas. Kad latviešu prese, „Baltijas Vēstnesim“ iznākot, guva daudz maz lielāku nozīmi, svešvārdu rakstībā valdīja vēl ļoti liela neskaidrība. Vietu nosaukumos gan jau ievēroja fonetisko principu, bet, attiecoties uz personu vārdiem, ilgi nevarēja vienoties; angļu un franču vārdus gan jau sāka latviskot, bet vācu vārdus rakstīja, pieturoties pie vācu ortografijas. Pamatojās pie tam uz to, ka arī latviešiem esot ļoti daudz vācu vārdu, kuŗus taču nevarot saķēmot; tie jārakstot tā, kā tos rakstot paši īpašnieki.

Bet pie tam bieži atdūrās uz grūtībām. Piemēram īpašniekus sauca „Engelhardt“, „Krāmer“, bet viņu muižas „Engelarts“, „Krēmeri“ un tā vēl. Sāka pamazām latviskot arī vācu uzvārdus. Bet pilnīgu konzekvenci šai ziņā panāca tikai šī gadsimteņa sākumā, konverzācijas vārdnīcai iznākot. Tad kādā redaktoru sapulcē pēc karstām debatēm nolēma, ka svešvārdu rakstībā viscaur stingri jāievēro fonetiskais princips. Vislielākā cīņa bija ap patskaņu pārskatījumiem ä, ö, ü, kuŗus es ieteicu uzvārdos*) piepaturēt (pie šī ieskata esmu palicis arī līdz šim). Bet vairākums bija tam pretīm, sevišķi mūsu lielākais valodnieks Milenbachs, kuŗš bija ar mieru, ka arī viņa uzvārdā raksta ü vietā i. Atmeta pat dubultniekus un rakstīja piemēram A l u n a n s (A l l u n ā n a vietā).

Fonetisko principu svešvārdu rakstībā tad atzina gandrīz visi, un šai ziņā varējām būt puslīdz mierā. Bet ko tagad, jaunajā Latvijā, redzam? Mūsu laikrakstu slejās sāk atkal spokoties visādi pēc mūsu fonetikas likumiem neizrunājami ķēmi! Kā liekas, mēs gribam atgriezties pie tādas ortografijas, kādu lietojām 50 gadus atpakaļ, un man iešaujās prātā: vai

---

*) Tikai uzvārdos, ne ģeogrāfiskos nosaukumos (tā piemēram „Köln“ būtu jāraksta nevis „Köln“ bet gan Ķelne, u. t. v.

tad mēs bērnu slimības vēl neesam pārcietuši? Mums nav jāraksta: Ryans, Goughs, Ratti, Palegretti, Du Parquet, Wattivaara *) u. t. t., bet gan: Raiens, Gofs, Ratijs, Palegretijs, (tāpat kā Adolfijs, ne: Adolphy), Diparkē (jeb Düparkē), Vativara u. t. t. Tīri jādomā, ka mēs aiz cienības pret saviem kaimiņiem nepareizi rakstām. Cienība jau ir laba un ieteicama, bet mums nav jāaizmirst, ka mums jāizrāda cienība arī pret savas valodas likumiem.

4. Vēlreiz par svešvārdiem.

Par svešvārdiem man jau daudzreiz nācies rakstīt, un ar sevišķu prieku esmu varējis atzīmēt, ka mani aizrādījumi nav palikuši neievēroti un ka man bijis iespējams darīt zināmu iespaidu uz svešvārdu rakstību latviešu valodā. Tomēr mūsu presē bieži vien vēl parādās nepareizības šai ziņā. Ļoti nepatīkami dužas acīs nevienādība, rakstot angļu vārdus, kuŗi iesākas ar v; daudzus mēs rakstām, kā parasts, ar v (piem. Vašingtons, Vellingtons, Vilsons u. c.); bet pie citiem mēs liekam v vietā u (piem. Uelsa, Uiljams u. c.). Kāpēc šāda svārstīšanās? Ja jau mēs gribam turēties pie angļu izrunas, tad tā jāievēro visos gadījumos, kur mums ar v kā ieskani darīšana. Bet man šķiet, ka angļu izruna min. gadījumos nemaz nekrīt svarā, un mēs gluži mierīgi varam rakstīt kā „Vilsons“, tā arī „Velsa“, „Viljams“ u. c. Lieta tā, ka angļi šo v neizrunā pilnīgi kā u (tam ir mazliet v pieskaņa), un bez tam viņi šo izrunu izplata arī uz svešvārdiem, kālab, viņu priekšzīmei sekojot, mums būtu jāsaka: U a r š a v a, u e n d i V a r š a v a v e n d i vietā) u. c. To ievērojot, mums jāatzīst, ka mums nav nekādas daļas gar to, kā angļi v izrunā; mierīgi mēs varam likt min. gadījumos visur v, kā tas arī citās valodās (piem. vācu) parasts.

*) Tā šos vārdus var iespiest, tiem pirmo reizi parādoties, bet tikai iekavās, blakus pareizajai rakstībai; piemēram: Ratijs (Ratti).

Pēdējā laikā atkal bieži sāk parādīties (arī „Valdības Vēstnesī“) nepareiza rakstība, attiecoties uz personu vārdiem. Šim jautājumam nu taču gan vajadzētu būt reiz galīgi noskaidrotam. Mums ir fonētiska rakstība, un tālab mums arī svešvārdi jāraksta tā, kā mēs tos izrunājam, un tikai paskaidrojuma veidā mēs iekavās varam pielikt, kā vārdu raksta tai valodā, no kuŗas tas ņemts. Aplami dažos laikrakstos piem. bija iespiests: Ryans (Raiens). Ja mēs šādu kārtību gribētu ievest, tad mums būtu arī jāraksta: Shakespeare (Šekspīrs). To mēs taču nekad nedarīsim. Dīvaini, ka šī mīlestība vērsās visvairāk uz angļu vārdiem; neviens vēl nav mēģinājis rakstīt: Clemenceau (Klemanso) vai Fochs (Fošs). Arī poļu pareizrakstība personu vārdos paliek neievērota; mēs nerakstām vis piem. Narkevics, bet gan Narkevičs. Ja mēs sāksim svešvārdus rakstīt ne fonētiski, tad konzekvences dēļ būs jāraksta piem. arī nevis L u t e r s un l u t e r a ņ i, bet L u t h e r s un l u t h e r a ņ i.

Ka pie mums šai ziņā pastāv nepatīkama nenoteiktība, pie tam varbūt pa daļai vainīgi daži no mūsu valodniekiem, kuŗi savus vārdus nepareizi raksta. Tā prof. E n d z e l i ņ š piekaŗ savam vārdam nelatvisku galotni -ins; ja jau viņam nepatīk latviska galotne -iņš tad viņš varētu pieņemt izloksnes galotni -īts (Valmieras un Smiltenes pusē saka: Kalnīts, Bērziņš, tā tad laikam arī Ēnzeliņš). Arī docents B l e s e ilgū laiku rakstīja savu vārdu nepareizi ar divi s (Blesse); tikai pēdējā laikā esmu pamanījis viņa vārdu pāris reiz pareizā rakstībā, kālab cerams, ka citi viņa labo priekšzīmi ievēros, starp citu arī S p e k k e k u n g s.

Šie kungi atsauksies varbūt uz saviem dokumentiem. Bet gluži nevietā. Mums še Rīgā ir piem. kāds žīdu grāmatsējējs V a s e r m a n i s. Droši vien, ka viņa dokumentos stāv: V a s s e r m a n n, un viņš varētu prasīt, lai mēs viņa vārdu rakstam ar divi s un divi n, bet mēs tomēr viņa prasību neievērojam

un rakstam vienkārši: Vasermanis, kā tas latviski vienīgi pareizi.

5. Vietu nosaukumi.

„Latvja“, 800. numurā (1924.) A. Ulpā kgs, par ārzemju vietu nosaukumiem rakstīdams, gluži pareizi aizrāda, ka pie mums ieviesusies nelaba paraša grozīt šos nosaukumus.

Tā piem. dažas avīzes pēdējā laikā lieto Lietuva un lietuvieši, kur mēdz lietot Lietava un lietavieši. Latviešu valodā nav piedēkļa -uva (attiecīgie piedēkļi ir -uve un -ava), kālab vārds Lietuva skan gluži neaprazi, un mēs to nevaram pieņemt, lai tik saviem kaimiņiem izdabātu. Tad jau visi mūsu draugi varētu uzstāties ar līdzīgām prasībām, piem. franči varētu prasīt, lai mēs, par viņu zemi runādami, nesacītu vis Francija, bet Franse. Saviem kaimiņiem par patikšanu mēs gan nedrīkstētu aizmirst savas valodas īpatnības, nedz arī atmest vārdus, kuŗi pie mums iesakņojušies rakstniecībā un tautas mutē.

Kas uz Lietuvu un viņas iedzīvotājiem attiecas, tad jau vairākkārt aizrādīts, ka lietavieši ir nederīgs nosaukums leišu tautai, bet līdzsim panākumu visiem šādiem aizrādījumiem maz, gan visvairāk tamdēļ, ka Latvijas telegrafa aģenturā nav priekš tam dzirdīgu ausu. Te jāpiemin, ka latvji ar piedēkli -ietis mēdz apzīmēt vietējos (un arī svešzemju) iedzīvotājus (piem. lubanieši, siguldieši u. c.), bet tautām dod īsākus nosaukumus; tādi ir piem. somi, zviedri, dāņi, poļi, vāci, krievi u. t. t. Tā arī savu brāļu tautu mēs jau no seniem laikiem saucam par leišiem, un man personīgi ir riebīgs šis mēģinājums pārdēvēt viņus par lietaviešiem, kuŗi, kā prof. Šmits pareizi aizrādījis, ir visi Lietavas iedzīvotāji, bet ne leišu tauta. Un ja mēs leišu zemi kādreiz gribētu pārdēvēt, tad mēs to varētum nosaukt par Leitiju, bet paliksim jau pie parastā vārda Lietava. Tagad daži raksta Lietava, citi atkal

Lietuva, un no svešniekiem vienam otram ne bez iemesla būs liels brīnums par to, ka mēs nezīnam, kā savu kaimiņu zemi nosaukt īstā vārdā.

Pie tieksmes sagrozīt vietu nosaukumus vainīgi daži mūsu valodnieki un Latvijas telegrafa aģentura.

Tā valodnieki, laikam vecus pieminekļus izpētījuši, pa vari grib pārtaisīt nosaukumus, kuŗi pie mums jau sen nodibinājušies. Te daži piemēri: mums jāsakot nevis TriKate, bet TriKāta, ne Pleskava, bet Pliskava, ne Alšvanga, bet Alsunga u. t. v. Nodarboties ar šādām lietām, to es uzskatu par tiro nekošanos. Itkā mums nebūtu nopietna darba!

Mācītājs Zanders reiz „Latvijas Sargā” pasniedzis interesantu paskaidrojumu, pēc kuŗa „Alšvanga” ir īsts latvju vārds, kurpretīm „Alsunga” tāds, kuŗam pa latviski nav nekādas nozīmes.

Par Trikati es, tai pusē dzimis un uzaudzis un vēlāk to arī apceļojis, varu teikt, ka vārdu TriKāta es tur nekad neesmu dzirdējis, vienmēr tikai TriKate, uz Trikati u. t. v. Kamdēļ tad nu šis jauninājums vajadzīgs? Cik tur lieku izdevumu neceļas (jāpārtaisa zīmogi, uzraksti u. t. t.)! Un vai iedzīvotājus pieradinās pie jaunā vārda? Tāpat visi runā un avīzes raksta: TriKate. (Brauķsim arvienu uz Trikati, nevis TriKātu!)

Par nelaimīgo vārdu Pliskava es reiz jau plašāki esmu izteicies „Latvī” un negribu šē atkārtoties; varu tik konstatēt, ka maz piekritēju šis jauninājums atradis — izņemot filologus pašus un dažus viņu tuviniekus, visi turās pie ļoti tālu pazīstamā vārda Pleskava. Savu pozīciju viņi domā nostiprinājuši ar to, ka Rīgā uz viņu ierosmi kāda iela pārdēvēta par Pliskavas ielu. Arī jau panākums, kaut ar niecīgs!

Kāds ģeogrāfs man reiz teica, ka Pleskava pārtaisīta par Pliskavu tamdēļ, ka nezīn kur kādā nomalē šo vārdu tā lietojot. Tad nu gan būtu labi, ja mēs sāktum klausīties uz nezīn kādiem nomalniekiem! Tad jau mēs arī Rīgu varētu pārkrustīt par Reigu,

jo tā šo vārdu izrunā nevis kādi nomaļnieki, bet turpat trešā daļa Latvijas iedzīvotāju — *l a t g a ļ i*, kuri vēl dižojas, ka viņiem esot labāka valoda nekā pārējiem latviem. Un pa daļai viņiem taisnība, jo viņiem nav lieko gaŗumu, kurus vāci mums ievēduši.

Nebūtu nekāds brīnums, ja Latvijas telegrafa aģentura arī sāktu lietot vārdu *R e i g a*. Ko viņa visu nav izmēģinājusies! Kādu laiku viņa, laikam gribēdama parādīt cienību pret svešautiešiem vai arī nezinādama, kā svešvārdus izrunā, bija ieņēmusies rakstīt personu vārdus cittautu ortografijā, bet tad nāca aizrādījumi, ka, nemaz nerunājot par Šekspiru (Shakespeare), mums būtu jāraksta *F o c h s* (ne Fošs) un *L u t h e r s*, *l u t h e r a ņ i* (ne Luters, luterāņi), viņa apķērās un atmeta savu ērmošanos; parādās tomēr arī tagad vēl tādi ērmi, un reizēm pat kādu vietas nosaukumu iespīež mums neparastā ortografijā, to uzmezdami t. s. latīņu burtos. Bet tiktāl viņa savā domāšanā vēl nav tikusi, ka tad arī piem. krievu (Арғызов) un poļu (Naruszkevicz) vārdi būtu jāiespīež attiecīgā ortografijā (par ķīniešu rakstu zīmēm neliekoties ne zinīs).

Kādu gadu atpakaļ es — ja nemaldos — „Brīvā Zemē” paskaidroju, ka ir nepareizi pielikt vācu vietas nosaukumam pie vācu galotnes latviešu galotni (piem. *Ģelzenkirchene*, kur pietiek ar *Ģelzenkirche*); senāk mēs rakstījām piem. *Tiringene*, *Elbingene*, bet tagad *Tiringa*, *Elbinga*. Aģentura šo aizrādījumu atstājusi neievērotu un lieto joprojām *Ģelzenkirchene*, *Oberhauzene* u. c. Nebūtu ko brīnēties, ja viņa pēc vācu parauga sāktu lietot: *P a l a n g e n e*, *Z e m g a l e n e* u. c.

Pievēdišu šē vēl kādu spilgtu piemēru. Ir kāda vieta, kurū vāci nosauc par *D ũ n k i r c h e n*. Pēc mūsu aģenturas parašām tā pa latviski būtu jānosauc par *D i n k i r c h e n i*. Bet tas būtu aplams nosaukums. Franči šo pašu vietas nosaukumu raksta: *Dunkerque* (izrunā: *Denkerk*), un mūsu valodā tad šis nosaukums skanētu: *D i n k i r c h e* jeb *D e n k e r k a*.

Ir jau gan mums daži vārdi, kuŗi ieviesušies aplami ar divkārtēju galotni, piem. Drezdene, Bre-mene, Antverpene (pareizi tur būtu Drezde, Breme*), Antverpe — frančiem ir: Dresde, Brême, Anvers — izrunā: Drezd, Brem, Anvēr). Labi būtu, ja arī tos pareizi rakstītu, bet tā kā tie jau sen nodibinājušies, tad viņi tā arī var palikt. Pie jauniem vārdiem šāds mistrojums nekādā ziņā nav pielaižams.

Ievērojot to, ka Latvijas telegrafa aģentura ir valsts iestāde, valdībai gan vajadzētu parūpēties, ka tur būtu kāds ierēdnis, kuŗš raugās uz to, lai mūsu valoda netiktu bojāta.

6. Ģenuja vai Dženova?

Ievērojot to, ka šo Itālijas pilsētu, sakarā ar tur noturamo konferenci, nākošās dienās bieži pieminēs, būtu laiks padomāt, kā mums viņu īsti nosaukt: par Ģ e n u j u, pieslienoties vācu valodai, vai par D ž e n o v u, t. i. tā, kā itāļi paši šo pilsētu sauc. Man šķiet, mums tur nebūtu daudz ko gudrot. Ģ e n u j a jeb Ģ e n u a — diezgan neveiklas skaņas mūsu mēlei, kurpretīm D ž e n o v a skan tīri kā latviešu vārds. Ģenujai par labu varētu nākt, ja šī pilsēta visā pasaulē tādā vārdā būtu pazīstama, bet tā tas nav. Angļi piem. viņu sauc: D ž e n o a, franči: Ž ē n. Esam pārkrustījuši jau vairāk nekā vienu pilsētu (tā piem. Itālijas pilsētu Milano bijām iesaukuši pēc vācu parauga par M a i l a n d i, vēlāk tai devām vārdu: M i l a n a, un vācu Ģ e n f i tikai pašā pēdējā laikā esam pārdēvējuši par Ž e ņ e v u, kā turienieši viņu sauc); tālab nevarētu būt nekādu iebildumu pret D ž e n o v u Ģenujas vietā.

---

*) Rīgā ir kāda iela, kuŗu senāk sauca par Bremerstrasse; mūsu pilsētas tēvi to pārkrustījuši par Bremiešu ielu. Tas ir nepareizi. Bremer ir tāds pats atvasinājums kā Rigaer, un kā Rigaer Strasse ir Rīgas iela, tāpat Bremer Strasse ir Bremes (jeb Bremenes) iela.

7. Biedrojamās zīmes ģeografiskos nosaukumos.

Uz likumkārtojamās nodaļas ierosinājuma pagājušā gadā kādā starpresoru sēdē, par valodnieciskiem jautājumiem spriežot, nolēma, ka biedrojamās zīmes ģeografiskos nosaukumos nav vajadzīgas, kā, piemēram, nav jāraksta: Vec-Piebalga, Maz-Krievija un tā tālāk, bet Vecpiebalga, Mazkrievija un tā tālāk (tāpat kā vecpiebaldzēni, mazkrievi un tā tālāk). „Valdības Vēstnesis” un „Latvijas Sargs” tūlī arī pieņēma ieteikto rakstību, bet pie pārējām avīzēm valda šai ziņā liels juceklis, tai pašā numurā lasām: Vecgulbene, Jaunsaule un Vec-Gulbene, Jaun-Saule un tā tālāk.

Tālab aizrādišu te vēl uz dažām nesaskaņām, kas ceļas, minēto lēmumu neievērojot. Ja piemēram „Aizindijas”, „Lielstraupes”, „Jaunsaules”, „Vecauces” un tā tālāk vietā rakstām „Aiz-Indija”, „Liel-Straupe”, „Jaun-Saule”, „Vec-Auce” un tā tālāk, tad būtu jālieto biedrojamās zīmes arī šādos vārdos: Aiz-Kaukazs, Aiz-Kraukle, Aiz-Krace, Jaun-Jelgava, Jaun-Pils, Jaun-Zemji, Vec-Āķi, Vec-Muiža, Pār-Daugava, Sarkan-Daugava, Liel-Vārde, Sen-Prūsija, Sen-Grieķija, Pie-Volgas guberņas un tā tālāk, un tā tālāk.

Labi būtu, ja nodibinātos vienādība ģeografisko vārdu rakstībā, jo citādi varētu teikt, ka mēs brienam pa purvu, ceļa nezinādami.

8. Babītezers vai Babīšezers?

Pēdējos gados bieži dzirdam nepareizo salikteni **B a b ī t e z e r s**; dažas dienas atpakaļ kādā laikrakstā lasīju pat **B a b ī t e s e z e r s**. Te jūtos spiests dot šādu paskaidrojumu:

Reiz kādā M. Siliņa kartē ieraudzīju šī ezera nosaukumu: **B a b i s**. Tā ezera apkārtnē nekad nesmu dzirdējies viņu nosaucam, bet gan pamazināmā vārdā: **B a b ī t s** (īsti **B a b ī t i s**): tā tad ģenitīva

locījumā būtu jāsaaka B a b ī š a un saliktenī B a b ī š e z e r s. Gadus 30 atpakaļ, jūrmaļā dzīvodams, bieži esmu dzirdējis tā šo ezeru nosaucam (piem. no medniekiem: jāiet uz Babīšezeru pīlēs).

Kā nu esam tikuši pie nepareizā nosaukuma • B a b ī t e z e r s vai pat B a b ī t e s e z e r s? Gluži vienkārši: padodamies vācu iespaidam. Vāci, dzirdēdami latvju vārda B a b ī t s, nosauc ezeru par B a b ī t s e e, un ezera apkārtnieki, vācu mednieki izrunai piesliedamies, sāk lietot B a b ī t e z e r s, bet salikteni šķirot, rodas sieviešu kārtas vārds B a b ī t e.

Tā no Babīša iznākusi Babīte, bet cerēsim, ka vecais Babis jeb Babītis nāks pie mums atkal godā.

9. Torņakalns vai Torņkalns?

Tauta lieto abas formas, bet rakstniecībā būtu lietojama tikai pēdējā, tādēļ ka saliktenos locījuma galotne pirmajā vārdā mēdz nozust. Mēs sakām: augļu ūdens un auglūdens (ne augļuūdens), meža sargs un mežsargs, (ne mežasargs), velna ābols un velnābols (ne velnaābols), zemnieku savienība un zemnieksavienība (ne zemniekusavienība) u. t. t. Tā tad arī: Torņa kalns un Torņkalns (ne Torņakalns). Ir gan daži salikteni, kuŗos min. galotne paglābusies (piem.: kaŗaspēks, acumirkļis u. c.), bet tie uzskatāmi kā izņēmumi. — Dažš varbūt iebildis, ka vārdā „Torņakalns“ galotne a nav atmetama labskaņas dēļ. Te jāaizrāda, ka „r“ un „n“ ir plūstoši līdzskaņi, kuŗi viegli savienojas ar nākošo „k“. Tā tad arī labskaņas dēļ še a nevajadzīgs.

10. Estija vai Igaunija?

Pēdējā laikā mūsu presē bieži parādās sen parastā vārda I g a u n i j a vietā — E s t i j a, un tam līdz tad arī mums vairs nebūtu jārunā par i g a u ņ i e m, bet par e s t i e m. Tāpat T ē r b a t a s vietā sāk teikt T a r t a, R ē v e l e s vietā T a l l i n a u. t. t.

Kamdēļ tas vajadzīgs, to neviens nezinās pateikt, bet man šķiet, ka tas ne ar ko nav aizbildināms, ja ilgus gadus tautā lietotus un visiem pazīstamus vārdus grib atņemt un to vietā pieņemt citus, ar kuriem jāsāk no jauna iepazīties. Vai mēs ar to gribam iztapt igauņiem, no kuriem varbūt viens otrs vārdu i g a u n i s tur par lamu vārdu? Tas taču gan būtu smieklīgi! Ja šis vārds kādreiz lietots sagrozītā nozīmē, tad tas taču nevar attiekties uz visu tautu, kurā mums visādā ziņā stāv tuvu.

Jeb vai mēs igauņus nosauksim par estiem, tādēļ, ka viņi paši sevi tā nosauc?

Tad mums būtu jāizved lielas reformas, jāpārgroza un no jauna jāiespiež visas mūsu ģeogrāfijas grāmatas un zemes kartes.

Ja mēs ar Igauniju un igauņiem negribam darīt izņēmumu, tad mums būtu jāpārdēvē arī citas valstis un tautas; mums tad būtu: Rasijs (= Krievija), ruskijs (= krievs), Deičlande (= Vācija), deič (= vācietis), Franse (= Francija), Pari (= Parise), Pskova (= Pleksava) u. t. t. u. t. t.

Gluži nepareizi, ka daži no mums frančiem grib uzspiest vārdu „Latvie“, kur viņi savās vārdnīcās uzņēmuši „Lettonie“. Ikvienu tauta rada nosaukumus pēc savas gaumes, un kā mēs vācus nekad nesauksim par „deičiem“, tā arī viņi paliks pie saviem „Letten“, lai arī mēs viņiem neapnikuši teiktu, ka mēs saucamies par l a t v j i e m.

Cik maz vērības citas tautas pievērs kādas zemes nosaukumam viņas iedzīvotāju valodā, to lai apskatām sekošā piemērā. Vāci paši savu zemi nosauc par „Deutschland“ vai „Deutsches Reich“; mums tā ir Vācija, krieviem — Германия, frančiem — l'Allemagne, angļiem — Germany, poļiem Niemcy, leišiem — Vokia u. t. t.

Visu to ievērojot, man jāsaka, ka mums šai ziņā neder svaidīties ar vārdiem; lietosim joprojām savus sen parastos vārdus: i g a u ņ i, I g a u n i j a, R ē v e l e, T ē r b a t a u. c.

11. Apskats un apskate.

Pēdējā laikā man bieži gadījies lasīt ziņojumus par mazākām lauksaimniecības izstādēm, kurām bija dots nosaukums *a p s k a t s*. Man jāsaka, ka vārds „apskats“ šē lietots nevietā, jo tam ir pavisam cita nozīme. Kā „atskats“ ir skatiens atpakaļ, tāpat ir „apskats“ — skaties visapkārt, uz visām pusēm, un viņu lieto tajās vietās, kur vācieši saka „Rundschau“ vai „Umschau“, krievi — обозрение jeb обзор. Vācu avīze „Rigische Rundschau“ būtu pa latviski: Rīgas Apskats. Arī mums savā laikā bijis laikraksts „A p s k a t s“, un žurnālu sīkumos mēs dodam dažādus *a p s k a t u s*.

Mums ilgi nebija vārda tur, kur krievs saka „смотр“, vācietis „Heerschau“, francis „revue“ u. t. t., un mēs šā tā izpalīdzējamies, lietojami svešvārdus „smotrs“ un „revija“. Nesen atpakaļ man, mūsu virspavēlnieka štābā strādājot, laimējas atrast šē latviešu nosaukumu. Kā krievi no „смотреть“ atvasina „смотр“, tā mēs bez šaubām varam atvasināt no skatīt: *s k a t e*. (Pretstats no skates ir *p a r a d e*, kurai mēs varētum dot vārdu *r ā d e*, tādēļ ka šē lieta grozās ap rādīšanu — kā pie skates ap skatīšanu). Šis vārds atrada kaņavīru aprindās piekrišanu, un to turpmāk laikam arī lietos.

Bet ja nu no „skatīt“ atvasinām „skate“, tad arī no „apskatīt“ varētu celties „apskate“ (tāpat kā no „izstādīt“ — „izstāde“). Un tā tad būtu jāsaka: zirgu apskate, lauksaimniecības ražojumu apskate u. t. v. (ne apskats).

12. Nepareizas galotnes atvasinātos svešvārdos.

Pēdējā laikā, par Rūras okupācijas notikumiem lasīdami, avīzēs bieži sastopam vārdus ar nepareizām galotnēm; tā piem. raksta *Gelzenkirche*, *Oberhauzene* u. t. t., kur būtu jāraksta *Gelzenkirche*, *Oberhauze* u. t. t.

Nepareizi ir piekārt pie vācu galotnes vēl latviešu; ja mēs tā gribētum rīkoties, tad mums piem.

Zemgale, kuŗu vācieši sauc par Semgallen, būtu jāpārdēvē par: „Zemgalene“.

Senāk jau gan rakstīja arī nepareizi Elbingena, Tibingena u. t. t., bet tagad tikai pareizi Elbinga, Tibinga u. c.

Ka šādas galotnes pareizas, to mēs redzam pie citiem Latvijā lietojamiem vārdiem; piem. kur vācieši saka Goldingen, Polangen, tur latvietis: Kuldīga, Palanga (ne Palangena).

Kā izņēmumi būtu piemināmi: Drezdene un Bremene (kur īsti būtu jāsauc Drezde un Breme, kā to piem. franči dara). Bet šie vārdi jau ieviesušies un var palikt; turpretīm pie pēdējā laikā pienākušiem vārdiem tādas galotnes nebūtu pielaižamas.

13. Kastīņa vai kastīte?

Dažreiz kāda aplama forma ieviešas tīri kā sērga. Tā ir ar vārdu „kastīņa“. Nav zināms, kas to pirmais lietojis, bet tagad dzird malu malās „kastīņa“ un atkal „kastīņa“; tas tā iepaticies, ka šķiet ieguvis jau pilsoņu tiesības, jo nesen to sastapa arī kādā no Satversmes Sapulces pieņemtiem likumprojektiem.

Pamazināmo vārdu kastīņa var atvasināt tikai no vārda kasta. Bet kasta nozīmē ļaužu šķiru un nevis to priekšmetu, kuŗu mēs nosaucam par kasti. No pēdējā nekad nevar iznākt pamazināmais vārds kastīņa; tas būtu tikpat kā: varde — vardiņa, bedre — bedriņa, sakne — sakniņa u. c.

Galotni „iņa“ dabū pamazināmie vārdi no tādiem subsantīviem, kuŗi beidzas uz „a“, kā piem.: māsa — māsiņa, gulta — gultiņa, gaisma — gaismiņa u. t. v. Bet vārdi uz „e“ dabū pamazināmie formā galotni „īte“; tā tad: varde — vardiīte, sakne — sakniīte, kaste — kastiīte.

Nekad tautas mutē neesmu dzirdējis citādi, kā „kastiīte“.

14. Slimnieču vai slimnicu?

Ir mums divi vārdi, kuri spokojas mūsu rakstniecībā ar nepareizu galotni daudzskaitļa ģenitivā; tie ir: *vasarnīca* un *darbnīca*. Pareizā forma minētā locījumā būtu: *vasarnīcu* un *darbnīcu*, bet vai katru dienu mēs tās vietā varam ieraudzīt: *vasarnīču* un *darbnīču*. Jau vairākreiz presē es esmu apkaņojis šīs nepareizās formas, bet bez ievērojamiem panākumiem; šad tad gan dabūjam redzēt arī pareizus locījumus, bet nepareizie vienmēr vēl ir pārsvarā.

Bet nu šīm divām kroplu formām piebiedrosies vēl trešā. Nesen atpakaļ es lasīju kādā laikrakstā par *slimnīču* kopējām. Ja tas tā turpināsies, tad mums laikam ilgi nebūs jāgaida, kad sāksim runāt par *baznīču* lietām u. c.

Vai tad tas patiesi tik grūti: ievērot, a-deklinācijā nenotiek līdzskaņa mikstinājums daudzskaitļa ģenitivā pirms galotnes! Mēs sakām daudzskaitlī: speltas — spelšu, lodes — ložu, bet nekad mēs nesakām: gultas — gulšu, valodas — valožu u. t. v. Tāpat tas ir ar vārdiem uz —ce un —ca. Gluži pareizi ir: slimnieces — slimnieču, strādnieces — strādnieču u. t. t., bet pavisam aplami ir: *vasarnīcas* — *vasarnīcu*, *darbnīcas* — *darbnīcu* (pareizi: *vasarnīcu*, *darbnīcu*). Ja mēs runājum: es dzīvoju drauga *vasarnīcē*, es strādāju apavu *darbnīcē* — tad mikstinājums daudzskaitļa ģenitivā būtu lietojams; bet tā mēs taču nerunājam, un tālab vienīgi pareizi ir: *baznīcas* — *baznīcu*, *slimnīcas* — *slimnīcu*, *darbnīcas* — *darbnīcu*, *vasarnīcas* — *vasarnīcu*.

Es šaubos, vai es ar šo aizrādījumu būšu ko pānācis; kas jau aplami raksta, tas joprojām paliks pie sava un lietos kā līdz šim nepareizās formas, domādam, ka vienīgi tā ir pareizi, kā viņš raksta.

Bet vai tad redakcijas nevarētu piekodināt saviem korektoriem, lai tie izlabotu šīs rupjās kļūdas?

J. Endzelīna piezīme par formām
„slimniču, darbnīču.“

J. Dravnieka kgs nesen rakstīja, ka piem. no vārda „darbnīca“ daudzsk. ģenitīvs varot būt tikai „darbnīču“, bet ne „darbnīcu“, kā daži rakstot. Jo... „nekad mēs nesakam: gultas — gulšu, valodas — valožu u. t. v.“ Un runājot piem. „darbnīču“, būtu jāgaida arī forma „baznīču“ no „baznīca“. Taisnība, rakstu valodā mēs neliekam: gultas — gulšu; bet vecajās grāmatās atrodam līdzīgu deklināciju dažiem vārdiem, un arī Lercha-Puškaiša Latviešu pasakās lasām IV 103 (no Lestenes) un IV 118 (no Ūziņiem) daudzsk. ģenitīvu „slošu“ blakus nominatīvam „slotas“. Un ja dzird un lasa gan formas kā „darbnīču“, bet nekad „baznīču“, arī tas nav bez iemesla. Baznīcas vārdu visur loka, cik zināms, tikai kā ā-celmu, bet blakus citām formām, kas beidzas ar -nīce: sālnīce, zebeņnīce, ābelnīce, jērenīce pie Ulmaņa, iesalnīce un sēklenīce Magazin d. lett.-lit. Ges. XIII 1, 61, melnīcās, zemnīcās Neretā. Tā tad var būt arī piem. slimnīces — slimniču.

Atsauce uz J. Endzelīna kga piezīmi
par formām „slimniču, darbnīču“.

Pēc šīs piezīmes varētu domāt, ka J. Endzelīna kgs aizstāv formas „slimniču, darbnīču“. Kas tā domātu, tas maldītos. Endzelīna kgs tikai aizrāda, ka tādas formas senāk bijušas, kad vēl runāja: „slimnīces“ (vai pat „slimnīces“) un varbūt arī „darbnīces“. Bet tagad jau vairs tā nerunā, vismaz rakstu valodā tādas formas nelieto, un tālab ir arī nevietā teikt daudzskaitļa ģenitīvā „slimniču“ un „darbnīču“. Atdzīvināt šīs vecās formas neizdosies, un nav arī pēc tām nekādas vajadzības. Valoda pastāvīgi izveidojas un pārvēršas. Lai tik paskatāmies, kā „Latv. Avīzes“ 100 gadu atpakaļ rakstījušas! Ka „baznīca“ jāloka pēc a-deklinācijas, tas ikvienam zināms, (tāpat kā „slimnīca“ un „darbnīca“ pieder pie a-deklinācijas). Bet ir arī zināms, ka analogijai ir liela vara, un ka nepareizas formas ieviešas valodā

aiz analogijas. Sāks locīt nevien slimnīcas — slimnīču, bet arī baznīcas — baznīču, slotas — slošu u. t. v. Tālab tādas parādības visādā ziņā apkarojamas.

15. Lekt vai lēkt?

Tikpat tautas mutē, kā arī rakstniecībā abas formas sastopamas, kautgan rakstniecībā pēc Endzeļina—Mühlenbacha gramatikas tikai pēdējā būtu lietojama. Pēc J. Lauvas paskaidrojumiem būtu pielaižama arī forma lekt, jo starp lekt un lēkt esot starpība; lēkt varot piem. pār grāvi, bet sapīts zirgs turpretīm varot tikai lekt. Šādu starpību viņš mēģina pamatot ar aizrādījumu uz analogiju pie citiem darbības vārdiem; piem.: šļūkt — šļukt, dūkt — ducināt, šļākt — šļakstināt, čūkstēt — čukstēt u. c. Pēc maniem novērojumiem pie lēkt tādas starpības lietošanā nav ne tautas, ne rakstu valodā, bet lieto gan juku jukām, piem.: saule lec un lēc, saule leca un lēca u. t. v. Tāda mētāšanās ar formām nav attaisnojama; man šķiet, ka te jāturas pie min. gramatikas, un tad šis darbības vārds tā lokāms:

ta g a d n e — lecu, lec(i), lec; lecām, lecat; p a g ā t n e — lēcu, lēci, lēca; lēcām, lēcāt; n ā k o t n e — lēkšu, lēksi, lēks; lēksim, lēksit (jeb lēksiet, bet nevis lēksat); p a v ē l e s i z t e i k s m e: lec, lecat (mazāk ieteicams: leciēt); d i v d a b j i: lecot, lēcis; lēkdams, lēkts. Agenskalna kuģīšu piestātnēs jau gadiem redzams nepareizs uzraksts, un būtu vēlams, ka to reiz taču izlabotu; tur stāv: „Stingri aizliegts atejošam kuģim pakaļ lekt, it īpaši bez biļetes.“

Šis teikums ir vairāk nekā vienā ziņā nepareizs. Ja jau stingri aizliegts lēkt uz atejošu kuģi, kam tad tur vēl par biļeti pieminēt; bet ja sods bezbiļetniekam lielāks, tad arī vajadzētu teikt, ka sods paasināts, ja vainīgajam nav biļetes. Nepareizi arī teikts: lēkt kuģim pakaļ. Uzrakstam vajadzētu būt šādam: „Stingri aizliegts lēkt uz atejošu kuģi.“

Domājams gan, ka bezbiļetnieku bez soda neattās, bet nav domājams, ka par pašu lēkšanu

vainīgajam uzliks stingrāku sodu, ja viņam nebūs biļetes.

Daži apgalvo, ka latvietim jāsakot nevis kāpt uz jumtu, bet kāpt uz jumta. Tāpat tad arī būtu jāsaka nevis lēkt uz kuģi, bet lēkt uz kuģa. Pēc manām domām tas nav pareizi. Ja lēkt uz kuģa var tikai tāds, kurš uz kuģa jau atrodas. Bet ja viņš no krasta grib tikt atejoša kuģa virsū, tad viņš tik var lēkt uz kuģi.

16. „Uz sava rēķina“ vai „uz savu rēķinu“?

Tautā bieži dzird lietojam ģenitīvu akuzatīva vietā, un parādās arī rakstu valodā šāds lietojums. Tā piem. saka: likt glāzi uz galda, kur pēc manas valodas sajūtas būtu jāsaka: likt glāzi uz galdu vai likt glāzi galdā, jo uz galda jau kaut kas atrodas, bet uz galdu jāliek; likšana savienota ar virzīšanos, kuŗa prasa akuzatīva lietošanu, un ja krieviski teiktu: поставить стакан на столе на стол vietā) vai pa vāciski: das Glas auf dem Tisch stellen (auf den Tisch vietā), tad mēs bez šaubām to atrastum par rupju kļūdu.

Gluži tāpat nevietā lieto ģenitīvu šādos teikumos: noguldīt naudu uz sava rēķina (jāsaka uz savu rēķinu), iesniegt lūgumu uz prezidenta vārda (jāsaka: uz prezidenta vārdu), ņemt preces uz kredita (jāsaka: uz kredītu) u. t. t. (Tāpat kā: aizņemties naudu uz īsulaiku, ne: uz īsa laika). Citas tautas šādos gadījumos lieto akuzatīvu; piem. uz savu rēķinu (noguldīt naudu) pa krieviski būtu: на свой счет, pa vāciski: auf eigene Rechnung.

Nevar aizbildināties ar to, ka tautā šē lieto ģenitīvu. Tautā ne vienumēr pareizi runā. Tā piem. vācieši arī bieži samaina „mir“ un „mich“. Tomēr nevar teikt, ka vācu rakstu valodā būtu pielaižama šāda neišķiršana.

17. Bulvars vai bulvaris?

Bieži dzird žēlojamies par latviešu valodas sakropļošanu uz izkārtnēm un ne bez iemesla, jo šad tad minētie šo sakropļojumu piemēri ir patiesi tādi, kuri neapmierina ne vismazākās prasības, attiecoties uz valodas pareizību, un tādēļ visādā ziņā būtu jāieved nosacījums, ka bez policijas ziņas neviena izkārtnē nedrīkst parādīties atklātībā, bet pie policijas vajadzētu atrasties valodniekam, kurš izkārtnu projektus kontrolē.

Citādi labošanās nav domājama, bet labošanās ir vajadzīga, lai uz valsts valodu neviens neraudzītos ar nicināšanu.

Tādas domas man iešāvās prātā, kad pa Raiņa bulvaru (ne: pa bulvari) iedams, ieraudzīju nepareizos uzrakstus. Ko tad lai sagaidām no cittautiešiem, kad latviešu galvas pilsētas iestādes nepārvalda tikdaudz mūsu valodu, cik vajadzīgs, lai ielas izkārtnēs nebūtu kļūdu?! Vai tad patiesi nevarēja parādīt izkārtnes uzrakstu kādam, kas prot latviešu valodu, iekams izkārtnes lika pagatavot? Tādas kā tagad tās taču nevar palikt: būs jānoņem un jāpārkrāso.

Lieta tā, ka visi svešvārdi ar galotni a r s pieder pie a-deklinācijas; piemēram: meistars, komunars, komisars, emisars, komisionars, parlamentars u. t. t. Nav izņēmumu, un tālab arī: b u l v a r s (bet ne bulvaris). Šo vārdu loka tā: bulvars, bulvara, bulvaram, bulvaru, bulvarā.

18. Kanalis vai kanals?

Cinās savā starpā abas formas, un varētu nogaidīt, kuŗa uzvarēs. Bet te terminoloģijas komisija kādā no saviem pēdējiem sarakstiem („Izgl. Min. Mēn.“ Nr. 9) uzņēmusi: k a n a l i s, tādējādi šo vārdu šai veidā pabalstīdama. Pret to ir šis tas ko iebilst.

Pārrunājamais vārds pārņemts no franču valodas („le canal“), un man šķiet, ka mums nav iemesla piekārt tam galotni: =is; pareizi runājot, būtu jā-

saka piem.: bērns noslika kanālā (ne kanālī). Prof. J. Endzelīns savā gramatikā plaši apskata latviešu piedēkļu (50.—64. §§), bet ka latviešiem ir arī vārdi uz -als, tas šai apskatā nav minēts, lai gan tādu ir diezgan daudz (piem. gabals, bambals, jandals, zīdals, dējals u. c.). Turpretīm galotne -alis sastopama vairāk tik salikteņos (piem.: zeltkalis, sudmalis, tievgalis u. c.). Acumirkļi man prātā tikai viens vienīgs nesalikts vārds uz -alis; daudzskaitlīnieku „spalī” lieto arī vienskaitlī (piem.: man ieskrēja spalī arī).

Tamdēļ gan arī latviešu valodā pārņemtos svešvārdos reti ieraugām galotni -alis, kuŗas vietā lieto -als (piem. admirals, arsenals, finals, kardināls, kanibāls, kapitāls, kvartāls, lokāls, manūāls, pedāls u. t. v.). Visbiežāk mūsu rakstniecībā parādās ar galotni -alis vārds „vasālis”, bet varbūt arī bez kādas vajadzības. Nesen iznākušā K. D. „politiskā un vispārējā svešvārdu grāmatā (kuŗu pārļabojuši un papildinājuši K. Dēķens un V. Dermanis) stāv: vazāls; bet turpat nēdaudz tāļāk: vazāļu valsts, tā ka nevar īsti zināt, ko šie kungi par pareizu tur: vazāls vai vazālis.

Uz -elis mums ir ļoti daudz pašu vārdu, un tie gan vienu otru var pāvedināt likt -als vietā -alis, jo arī svešvārdos bieži jālieto galotne -elis un nevis -els (tā piem. ne vekselis, zaidelis, kabelis u. c.), bet gan vekselis, zaidelis, kabelis u. c.). Visu to ievērojot, es ieteiktu: kanāls.

19. Ideālis?

A. Baltpurviņš „Latv. Vēstn.” 1923. 17. numurā liek priekšā rakstīt ideālis, materialis, oriģinālis u. t. v., kur mēs līdz šim rakstījām ideāls, materials, oriģināls etc. To viņš dara, gribēdams izšķirt ar galotnēm lietu vārdus no īpašības vārdiem.

Neviens gan valodnieks šim priekšlikumam nepiekrītīs. Atsauksšanās uz analogiju latviešu vārdos

ir nedibināta. Ka latvietis lieto īpašības vārdu „kropls“ (verkrüppelt) bez i galotnē un „kroplis“ (der Krüppel) ar i, tas ir gluži pareizi, kā tas izrādās no locījumiem vienskaitlī un daudzskaitlī (kropla roka, kroplas rokas; nožēlojama kropla, nožēlojami kropli). Bet Baltpurviņš taču gan negribēs nopietni mums ieteikt, lai lietojam daudzskaitlī *i d e a ļ i*, *m a t e r i a ļ i* etc. Kas tad tā runā! Un nav jau arī nekādas vajadzības izšķirt min. gadījumos īpašības vārdu no lietas vārda ar galotnēm; izšķirība arī bez tām skaidri redzama. Kad mēs sakām: *i d e a ļ i* mērķi un skaisti *i d e a ļ i*, tad mums nav ne mazāko šaubu par attiecīgā vārda nozīmi. Svešos lietu vārdus uz „a l“ mēs pa laikam lietojam bez i galotnē (tā piem. arī kardin a l s, kan a l s u. c.).

20. Gada skaitlis un mēneša diena.

Parasts rakstīt mēneša dienu papriekšu un tad tikai gada skaitli, piem.: 18. februārī 1921. gadā. Bet sarunās bieži mēdz lietot otrādu kārtību — gada skaitli papriekšu un tad tikai mēneša dienu (1821. 18. febr.), sevišķi vēl, ja gada skaitļa vietā lieto apzīmējumus: šī gada, pagājušā gada, nākošā gada u. t. t. Saka gan arī: 18. februārī šīnī gadā, bet biežāki taču: šī gada 18. februārī. Šī kārtība piemērojas vairāk latviešu valodas garam un sāk arī ieviesties oficiosos rakstos. Tā mēs bieži dzirdam minam 1919. gada 16. jūlija likumu, un pie Satversmes Sapulcē pieņemtiem likumiem „likumu un rīkojumu krājumā“ gandrīz konzekventi liek gadā skaitli pirms mēneša dienas. Arī „Valdības Vestnesi“ ievērojam to pašu (tur gan vairāk noteiktības būtu vēlams: tā piem. š. g. 36. numurā atrodam šādu monstrozu teikumu: Apgādības ministrijas tehnisko pasākumu nodaļa izsludināto uz 12. febr. š. g. konkursu ziepju un ratu smēres vārīšanai un zivju eļļai dažādu iemeslu dēļ pārceļ no 12. uz 16. febr. š. g.).

Pēdējā laikā Valtera un Rapas akc. sab. apgādībā iznākušas divas tirdznieciskas grāmatas („Tirdz-

niecības korespondence“ no J. Stipra un „Tirdzniecības grāmatvešana“ no P. Bērziņa), kurās diezgan konzekventi ieturēts princips: likt gada skaitli pirms mēneša dienas. Tur atrodam piem.:

Bilance 1921. 31. janvarī; žurnals 1921. gada 1. janvarī; Rīgā, 1914. 3. jul.; vēl Jūs neesat atbildējuši uz mūsu pag. g. 19. nov. rakstītu vēstuli; Jūsu pag. g. 19. marta rēķinā; atbildot uz Jūsu š. m. 8. d. vēstuli; ar 1920. 31. maija vēstuli u. t. v.

Šķiet, ka varētu vispārīgi pieņemt šādu kārtību.

21. Zaldāts vai saldāts?

Tie no mūsu rakstniekiem, kuŗi apmeklējuši krievu skolas, jau gadu gadiem izmēģinājušies ievest latviešu svešvārdu rakstībā maigā z vietā aso s. Bet visi viņu pūliņi bijuši veltīgi; tautā šādi mēģinājumi nav atraduši nekādu piekrišanu. Pie viena otra vārda jaunajā rakstībā latvieti varbūt vēl varētu pieradināt, bet pie tā gan viņu nepiedabūtu, lai viņš teiktu „zaldāta“ vietā „saldāts“, „zupas“ vietā „supa“ u. t. t.

Tagad J. Zanders nāk „Latv. V.“ 217. nr. ar priekšlikumu, kuŗš pārspēj visus iepriekšējos mēģinājumus šai ziņā. Viņš, proti, grib, lai mēs turpmāk rakstītu z vietā ar s ne vien tādus vārdus, kā: zocials, zistema, bet arī: Izraels, Jāzeps, Jēzus u. c. (Israels, Jāseps, Jēsus). To jau varētu nosaukt par latviešu valodas izvarošanu, kālab cerams, ka nebūs daudz tādu, kuŗi sekos viņam.

Katra tauta rīkojas svešvārdu izrunā gluži brīvi, un nevienu nevar piespiest, lai svešo vārdu izrunātu taisni tā, kā to izrunā tā tauta, no kuŗas vārds tapināts. Admirālu franči sauc par „amiral“, un komandants krieviem pārvērties par „комендант“. Augstvācu „Küche“ lejasvācu valodā pārvērties par „Kaek“, un latvieši to pieņemdami, nesaka vis „kēks“, bet gan ķēķis u. t. t.

Ja mēs pieņemtum Zandera priekšlikumu, tad mums būtu jāpārveido vēl daudz vārdu, kuŗus viņš

nav pieminējis. Tā piem. krievi saka „санор“; kā tad tur latvietim iznāk zābaks? Jāsaka sāpags. Latviešu zēns stāv radniecībā ar vācu „Sohn“ un krievu „сын“. tā tad pareizi pēc Zandera kunga: sēns. Bet zviedrs? Tur nevien krieviem, bet arī vāciem nav z. Tā tad latvieši aplami šo vārdu izrunā; jāsaka sviedrs vai pat šviedrs.

Savu latviešu vārdu Zandera kungs arī grib pār-grozīt par Sanderu. Tad mums būtu jāpārkrusta arī Varaidošu Zanders. Kā Jēzus pārvēršams par Jesu, tur Zandera kgam nebūs neviena piekritēja.

Vispāri jāsaka ka z skan jaukāki nekā s, un la-tvietis, liels skaistuma cienītājs būdams, turās pie tā, kas viņam labāki patīk.

22. Zesija vai sesija?

Svešvārdu rakstībā pie mums vēl visur nav no-dibinājusēs pilnīga konzekvence; viens piemēram raksta tīps, tīfs u. t. t., otrs turpretīm aplami tīps, tīfs u. t. t. Par gaŗama apzīmējumu sveš-vārdos man nāksies citreiz plašāki runāt; tagad es gribētu drusku pakavēties pie cita jautājuma sveš-vārdu rakstībā: vai lietot z vai s no latīņu valodas pārņemtos vārdos, t. i. vai rakstīt: z o c i a l i s t s vai s o c i a l i s t s, a b z o l u t s vai a b s o l u t s u. t. t.

Kāda senajiem romiešiem šādos gadījumos bi-juse izruna, to grūti izšķirt, bet jādodomā, ka viņi būs lietojuši s, tādēļ ka itāļi un franči, kuŗi uzskatami par romiešu tuvākajiem pēcnācējiem, vārdu (arī zilbju) sākumā nepazīst z, bet lieto tur tikai s; z vi-ņiem zilbju sākumā tikai tad ir, ja šis līdzskanis at-rodas starp diviem patskaņiem (kā piemēram vārdā s e z o n a).

To ievērojot, laikam arī mums būtu jāraksta no latīņu valodas pārņemtos vārdos minētos gadījumos nevīs z, bet s, un mūsu presē vairākkārt parādīju-šies neatlaidīgi mēģinājumi ievest še aso s. Bet šie mēģinājumi jāuzskata par nesekmīgiem; latvietis runā, kā paradīs: z i l b e, z e k u n d e, z a l d ā t s

u. t. t. (bet ne: silbe, sekunde, saldāts u. t. t.). Stērstu Andrējs savos likumu tulkojumos jau gadus četrdesmit atpakaļ ievēdis vārdu sumu („zuma“, vietā), bet man liekas, ka šis mēģinājums pa visiem tiem ilgajiem gadiem nav atstājis nekāda iespaida. Laikam taču latviešu mēlei ērtāki lietot šādos gadījumos z. Arī zocālisti nesaucās vairs par socālistiem, kā viņus „Dienas Lapa“ bija nokrustījuse.

Bet ja z šāī cīņā uzvarēja s, tad mums konze-kventes dēļ būtu jāraksta arī: zesija, zērija, zenats, zekretars u. t. t. Savu vācu-latviešu vārdnīcu sarakstot, es šāī lietā griezpos pie valodnieka K. Mīlenbacha pēc padoma, un tas man teica, lai liekot droši zenats un zekretars, jo tā šos vārdus arī tautā lietojot, tikai ar krievu valodas iespaidu mēs esot tikuši pie senata un sekretara u. t. t.

Katrai regulai mēdz būt savi izņēmumi; varot jau arī pieskaitīt pie izņēmumiem vārdus senāts un sekretars, bet labāk gan būtu, ja mēs viscaur konzekventi lietotu z vietā z no latīņu valodas pārņemtos svešvārdos. Tad mums arī būtu jāraksta: zesija (nevis sesija).

23. „Nekavējoši“.

Šo vārdu pēdējā laikā ļoti bieži lieto, kā sacīt jāsaka: vai katra teikuma galā, bet maz gan laikam tādu, kuŗi apzinās, ka vārds nekavējoši ir tīrais putnu biedēklis.

„Nekavējoši“ lietot, kur vācietis saka „unverzüglich“, — ir pavisam aplami. Kavējošs ir tāds kas kavē, nekavējošs — kas nekavē; apstākļa vārdu no šī divdabja ņemt ir neveikli, bet ja to arī pieļāistum, tad tam ne tuvumā nebūtu tā nozīme, kuŗu tam grib dot nupat minētā gadījumā. Latvietis tur sacītu: bez kavēšanās; bet ja gribam lietot divdabi, tad vienīgi pareizā forma būtu: nekavējoties, tādēļ ka tas atvasinams

nevis no kavēt, bet gan no kavēties. Tā tad: priekšnieks paziņo nekavējoties (ne: neka-vējoši) u. t. t.

Nevis rakstīt: „Nekavējoša ārējā aizņēmuma realizēšana atdūrusēs uz dažādām grūtībām“, bet: „Tūlītēja aizņēmuma realizēšana atdūrusēs uz dažādām grūtībām,“ jeb: „Nekavējoties izdarīt aizņē-mumu nav iespējams dažādu grūtību dēļ“.

24. Špinati vai spinati?

Iecienītam dārzaugam *Spinacia oleracea* latv. va-lodā divējāds nosaukums: špinati un spinati. Kuŗš pareizāks? Mūsu dārzkopji, ļaudamies sevi iespaidot no krievu un vācu valodas, turās vairāk pie nosaukuma „špinati“, un tā varētu gadīties, ka „špi-nati“ pārspēj un galīgi iesakņojas vienīgi pareizo „spinatu“ vietā. Kāpēc vienīgi pareizi teikt „spi-nati“? Tāpēc, ka šis vārds ceļas no latīņu „*Spinacia*“, kuŗā nekāda „šp“ nav. Vācieši (izņemot dažu ap-gabalu iedzīvotājus) „sp“ izrunā kā „šp“, un tā vi-ņiem iznāk „špinat“. Krievi, kā visnekonzekventākie svešvārdu pārveidotāji, šo „špinat“ pārņēmuši no vā-ciešiem, lai gan viņi citos vārdos lieto atkal „sp“ (piem. spargēļus, kuŗus mēs nesaucam par šparģe-ļiem, bet vāci par „*Spargel*“, l. špargel, viņi sauc par „*спаржа*“). Franči spinatus dēvē par *épinard* (l. *epinār* *), angļi par *spinage* (l. *spinedsch*). Pie mums šādos gadījumos gandrīz visur „sp“ (sparģe-ļi, spice, spole, spainis, spēle, Spānija, sprote u. c.), un riebīgi skanētu, ja mēs sāktu izrunāt špekis, špunde, špecials u. c. Jāsaka arī nevis špreja (upe), bet Spreja.

25. Salikteņi.

Mēs bieži itkā kautrējamies lietot salikteņus, domādami ka latvietim daudz gadījumos labāk izteik-

---

*) Frači mēdz lietot vārdu sākumā pirms p un t s vietā é (piem. spaniels — *épagneul*), students — *étudiant* u. c.).

ties salikteņa vietā ar diviem šķirtiēm vārdiem, no kuriem pirmais stāv ģenitivā. Bet šī kautre ir nereti nevietā. Mums ir ļoti veci salikteņi, kuri sastopami jau tautas dziesmās, ar ko pierādīts, ka tauta jiu senāk izvairījusies lietot pārlicēģi ģenitivus. Jāievēro tas, ka salikteņi dabū dažkārt pavisam citu nozīmi, nekā kad viņu sastāvdaļas lieto divos šķirtos vārdos; piem. bērzu lapa un bērzlapa, muižas kungs un muižkungs, koka griezums un kokgriezums, tautas skola un tautskola un t. t.

Lielākas konzekvences dēļ mums būtu jālieto salikteņi daudz vairāk, nekā tas tagad notiek. Ja mēs sakām pamatskola, tautskola, tad būtu jā-saka arī pagastskola (pagasta skola cits kas), draudzskola, aprīņskola *); mums ir miertiesa, apgabaltiesa, tad arī pagasttiesa, draudztiesa, bruģtiesa, aprīņtiesa.

Pie veciem salikteņiem pieder daudz vārdu, kuri otra pusē ir mala (jeb male): grāvmale, mežmala (e), upmala (e), sienmāle, nomale, krūmmale, purmale, laukmale un t. v. Tautā saka arī Daugmale (Daugavmalas vietā), kālab laikam varētu pielaiest arī vārdu Daugpils (Daugavpils vietā), kā to lieto latgalieši. Manā pusē sauc kādu mežu par Rušķkaktu; aiz viņa atrodās Rušķu mājas. Turpat ir arī māju vārds Kaŗvīri, kālab derētu padomāt, vai šo vārdu arī viņa istā nozīmē nevarētu tā lietot (kaŗvīri = kaŗvīri). Tāpat tad varbūt arī: kaŗspēks, kaŗtiesa u. c.

Ieteicami vēl šādi saliteņi: ēdamkaŗote (ēdamās kaŗotes vietā), ēdamistaba, rakstamistaba, rakstamgalds, guļamistaba, kalpistaba, amatvīrs, amatpakāpe, pavadzīme, parādzīme, papirnauda un t. v.

---

*) Varētu laikam arī teikt vidskola, kautgan v un s labi nesaplūst, un vidpunkts; mums gan ir viduslaiki un Vidusjūra, bet ir arī Vidzeme, dienvidaustrumi, Dienvidrietumi u. c.

26. Vēl par salikteņiem.

Pēdējā laikā var novērot tieksmi lietot vienmēr jo vairāk salikteņu līdz šim parasto divu vārdu vietā. Tā mēs senāk teicām: gāju putni, skatu logs, peldu vieta, pievedu dzelzsceļš, izvedu muita u. t. t., bet tagad vairāk parasts lietot: gājputni, gājzvaigznes, skatlogs, peldvieta, skatkarte, peldviesi, peldnodoklis, zīmognodoklis, izvedmuita, mājlopi, mājputni, mežputni u. t. t. Parādījušies presē pat tādi salikteņi, kā: zemnieksavienība, ierēdņalgas, pasažiertarifs u. c.

Šī tieksme izskaidrojama ar vēlēšanos izteikties nevien īsi, bet arī skaidri un saprotami. Lieta tā, ka, salikteņa vietā divus vārdus lietojot, bieži var celties pārpratumi. Ja mēs sakām: jūrmalā maksā lielu peldu nodokli, tad gan neviens nevar šaubīties, ka liels attiecas uz nodokli, bet tik vienkārša tā lieta nav daudzos citos gadījumos; piemēram: veco ierēdņu algu izmaksāšana turpinās katru dienu, jauno pasažieru tarifu ievēdīs ar 1. janvāri. Šādos gadījumos dažkārt nevar zināt, vai īpašības vārds zīmētos uz pirmo vai otro lietas vārdu, vai domāti piem. jaunie pasažieri, vai jaunais tarifs; bet nekad šaubu nevar būt, lietojot salikteni pasažiertarifs.

Attiecībā uz vienu nesen „Latv. Vēstnesī“ iespiesto rakstu par svešvārdu izskaušanu man piesūtīts aizrādījums, kā bez vārda eksports mēs taču nevarēšot iztikt, jo kā tad teikšot eksporta osta (izvedamā osta?). Varētu jau teikt arī izveduma osta, bet daudz īsāki un skaidrāki iznāk, ja lietojam izvedosta (tāpat kā izvedmuita). Vārdi eksports un imports mums nav vajadzīgi.

27. „Nāk priekšā“.

Kādā latviešu avīzē atrodam šādu teikumu: „Pēdējā laikā nāk priekšā gadījumi, kuŗi pierāda, ka vēl nekad tik lielos apmēros nav notikusi dažādo ēdamo vielu un preču viltošana, kā tagad“.

Šis aplamais „nāk priekšā“ pēdējā laikā tik bieži parādās, ka sāk rasties bažas, vai tik viņš vēl neiegūs pilsoņa tiesības. Pie tam nu gan viņu nekādā ziņā nevajadzētu pielaist, jo riebigāks ģermānisms kā šis, mūsu valodā nav redzēts. Latvietis mēdz sacīt, ka apsūdzētais vai liecinieks nāks tiesas priekšā, bet citi gadījumi, kur viņam būtu darīšana ar „priekšā nākšanu“, man acumirkli nav zināmi. Bet kad nu mēs tomēr vai uz katra soļa sastopam „nāk priekšā“, tad tas tamdēļ, ka daudzi no mūsu runātājiem un rakstītājiem gan latviski grib runāt un rakstīt, bet vāciski domā, un tad viena otra vācu fraza viņus vedina aplami izteikties. Vācu izteicienam „es kommt vor“ nav gandrīz nekāda sakara ar nākšanu; krievi tur lieto darbības vārdu „встречается“, latvietis visvairāk „atgadīties“ vai „būt sastopams“. Te daži piemēri tulkotājiem.

Es kommen bisweilen Hindernisse vor — atgadās reizēm kavēkļi; ein solcher Fall ist mir noch nicht vorgekommen — tāda gadījuma man vēl nav bijis jeb par tādu gadījumu es vēl neesmu dzirdējis; ar isst, was ihm nur vorkommt — viņš ēd, kas viņam tik gadās; vorkommenden Falles — varbūtējā gadījumā; zehn solcher Fälle sind vorgekommen — bijis desmit tādu gadījumu; das darf nie wieder vorkommen — lai tas nekad vairs nenotiktu; es kommt mir vor, als ob. . . — man liekas, itkā. . .

Beidzot gribētu piezīmēt, ka min. teikuma pašās beigās, kā tagad priekšā, komats nav vajadzīgs. Vispārīgi jāsaka, ka priekš apstākļa vārdiem kā un nekā komats liekam tikai tad, ja tiem seko vesels teikums (piem. es neesmu redzējis, kā viņš to izdara; labāk gulēt, nekā slaistīties pa krogiem). Bet ja tiem seko teikuma loceklis, tad komats gluži lieks, (piem.: viņš ēd kā zirgs; viņš lielāks nekā es u. t. t.). Komata aizstāvētāji saka, ka teikuma locekli varot paplašināt par teikumu (piem.: ēd, kā zirgs ēd) un tālab jāliekot komats. Bet šāds paplašinājums nemaz nav vajadzīgs, neviens runādams tā arī nedomā; „kā zirgs“ ir tikai darbības vārda tuvāks apzīmējums un tādā gadījumā komats gluži lieks.

28. Lielais burts.

Kad mūsu valsts nodibinājās, lielais iesākuma burts stipri spokojās mūsu rakstībā; augstākie ierēdņi, kā piem. departamenta direktori gribēja sevi pagodināt ar lielo burtu (Departamenta Direktors), un nenācās viegli kādā resoru sapulcē viņus pārliecināt, ka šāda raksība nepareiza. Beidzot nolēma, ka nevietā lietotie lielie burti jāatmet, tikai divos vārdos tos bija paturēt — tie bija: Tautas Padome un Satversmes Sapulce. (Tagad raksta arī: Saeima.) Man šķiet, ka arī šie lielais burts nav vajadzīgs; mēs jau rakstām: vācu reichstags, daņu folketings, poļu seims, igauņu rigikogs *) u. t. v. — kādēļ tad latvju Saeima?

Tagad lielo burtu lieto diezgan reti nevietā (piem. raksta: Ārlietu ministrija, kur jāraksta — ārlietu ministrija u. t. t.).

Liels juceklis valda vēl svētku nosaukumos. Tos mēs nupat pa svētku laiku pieredzējām; vienu pašu vārdu lasījām 4 variācijās: Ziemas svētki, ziemas svētki, Ziemsvētki un ziemsvētki. Tikai pēdējā rakstība ir pareiza: ziemsvētki. Svētku nosaukumi nav vis īpašvārdi, bet gan sugas vārdi, kuŗi rakstāmi ar mazu iesākuma burtu, tāpat kā ķeizars, pāvests (lai gan viens pats pa kārtai) u. c.

Bez tam ja mēs ziemsvētkiem gribam parādīt lielā burta godu, tad mums konzekvences dēļ būtu jāraksta arī: Gavēnis, Sviesta nedēļa, Meteņi, Pelnu diena, Marijas Pasludināšanas diena, Pļaujas svētki u. t. t. To mēs taču nedarām.

Nesen iznāca sprediķa grāmata „Tuvāk pie tevis, Dievs“, kuŗu sarakstījuši 38 mācītāji; tur nu svētku nosaukumu rakstībā bija ilels mistrs — citi lietoja lielo, citi mazo iesākuma burtu (pēdējo starpā arī prof. Kundziņš). Grāmatu iespiežot, konzekventi iz-

---

*) Mūsu avizes šo vārdū raksta nepareizi: riigikogu. Otrs i ir tikai garumzīme, bet tā kā mēs svešvārdos garumus neapzīmējam, tad mums pietiek ar vienu i. Bez tam vārdam jādod galotne—us vai—s; es ieteicu rakstīt: rigikogs.

vests mazais iesākuma burts. Cerams, ka šai priekšzīmei turpmāk visi sekos.

Kas pareizāk: ziemas svētki vai ziemsvētki? Tautā runā abējādi. Pēc manām domām pareizāk teikt: ziemsvētki. Jo te nav vis darīšana ar ziemas svētkiem, bet ar svētkiem, kuŗi tik notiek ziemas laikā. Tā tad saliktenis vairāk vietā. (Tāpat vasarsvētki — ne vasaras svētki.)

Gada pirmā diena lai būtu jaunsgads (ne jauns gads), ģen. jaungada u. t. t. (tāpat kā jaunskungs, jaunkunga u. t. t.).

Ar maziem iesākuma burtiem būtu jāraksta arī: jāņdiena (pa jāņiem, pa miķeļiem, pa mārtniņiem), jo mums te nav darīšana ar personas īpašvārdu, bet ar laiku, kuŗu apzīmējam pēc personas.

29. Teikumu pareiza uzbūve.

„Valdības Vēstneša“ š. g. 58. numurā atrodas „Likums par poligrafiskām iestādēm“. Tajā 9. pants skan:

„Poligrafiskās iestādes vai to piederumu tirgotavas, ja to īpašnieki vai atbildīgie vadītāji pārkāpj likuma noteikumus, vajājami un sodami no tiesas iestādēm.“

Te skaidri redzams, ka šis teikums nav saskaņots. Kas vajājams? Ja poligrafiskās iestādes un to piederumu tirgotavas, tad būtu jāsaka: vajājamas un sodamas, bet ja vajājami un sodami viņa īpašnieki vai vadītāji, tad teikums nepareizi uzrakstīts; tad būtu jāsaka varbūt tā: „Ja poligrafisko iestāžu vai to piederumu tirgotavu īpašnieki vai atbildīgie vadītāji pārkāpj likuma noteikumus, tad viņi vajājami un sodami no tiesas iestādēm“.

Varētu varbūt tā teikt (ja iestādes vajājamas): „Poligrafiskās iestādes vai to piederumu tirgotavas, ja to īpašnieki vai atbildīgie vadītāji pārkāpj likuma noteikumus, vajā un soda tiesas iestādes.“

Bet ievērojot to, ka šis teikums pārprotams, teikuma priekšmets jāliek priekšgalā: tā tad:

„Tiesas iestādes vajā un soda poligrafiskās iestādes un to piederumu tirgotavas, ja to īpašnieki vai atbildīgie vadītāji pārkāpj likuma noteikumu.“

Likumos vismazākam niecīgam vajaga būt skaidri saprotamam; tādas neskaidrības kā nupat min. 9. pantā nekādā ziņā nav pielaižamas. Šis pants iespiests „Vald. V-sī“ un pāriet automatiski likumu krājumā.

30. Par piedēkli -isks.

Nesen atpakaļ kādā avīzē ļoti nelabvēlīgi par šo piedēkli izteicās kāds Āmura kungs (laikam gan pseidonims). Man attiecīgais avīzes numurs diemžēl noklīdis, tā kā man nav iespējams atbildēt tieši uz Āmura kunga pačalojumu. Atminos tik, ka viņš par „-isku“ zobojas, kā par gluži lieku — varot ļoti labi iztikt, liekot apzīmētāju ģenitīvā, un raksta beigās viņš bija ievietojis slikti izdevušos joku, ka turpmāk laikam būšot jāsaka nevis kartupeļu biezputra, bet kartupeliska biezputra.

Jokoties ir bieži vien laba un veselīga lieta, bet še joki pavisam nevietā. Ir jau gan tiesa, ka piedēklis -isks vairāk sāk izplatīties tikai pēdējā laikā, bet svešs mums tas nav bijis pat tautas dziesmās. Kas viņa izplatīšanos sevišķi veicinājis, tie ir līdzīgi piedēkli svešvārdos. Tā piem. vācu arithmetische Aufgaben un geometrische Konstruktionen mēs vislabāk tulkojam ar aritmētiski uzdevumi un geometriskas konstrukcijas. Un ja krievi var atvasināt no письмо — письменный un vāci no die Schrift — schriftlich, kāpēc tad latvis nevarētu teikt: raksts — rakstisks?

Kad vārdi mutisks un rakstisks gadus 40 atpakaļ, ja nemaldos, uz Sterstu Andrēja ierosinājumu sāka ieviesties, tiem radās diezgan stingra opozīcija, bet tagad būs maz tādu, kas par viņu pilsoņu tiesībām šaubas. Un tomēr prof. J. E n d z e -

liņš savā gramatikā *), attiecoties uz šiem vārdiem, runā par „nepareizām formām“; nevajagot teikt „mutiska atbilde“, bet gan „mutes atbilde“ (rakstiska atbilde = „raksta atbilde“ — pēc 1907. g. izd., otrā — 1923. g. izdevumā viņš šo piemēru atmetis, tā vietā gluži nevajadzīgi uzņemdams: „rakstiski darbi“ = „rakstu darbi“).

Kā prof. Endzeliņš 1907. gadā apkarojis vārdus „mutisks“ un „rakstisks“, tam vēl varētu priekrist, jo tad tie nebija vēl diezgan nodibinājušies, bet ka tie arī tagad neatrod žēlastību viņa acīs, tur viņam daudz piekritēju nebūs. Pēc manām domām te vairs nevar runāt par „nepareizām formām“. Valodu nevar iekalt važās; tā vienmēr attīstās un top lokanāka.

Ļoti maz tālredzības profesora kungs izrādījis, domādams šo jautājumu izšķirt ar aizrādījumu, ka „rakstiskas atbildes“ vietā jāsaka „raksta atbilde“. Ņemsim kādu piemēru, no kuŗa redzams, cik neveikli iznāk, viņa ieteiktās „formas“ lietojot: Mutiskam (jeb rakstiskam) paziņojumam šai gadījumā nav lielas nozīmes. — Ko šis teikums nozīmē, tas ikvienam saprotams, bet tik skaidra tā lieta nav, ja sakām: „Mutes (jeb raksta) paziņojumam šai gadījumā nav lielas nozīmes.“

„Brīvās Zemes“ š. g. 22. numurā dzelzsceļu virsvalde izsludina rakstiskus torģus*). Ja „torga“ vietā ņemam „izsole“, tad iznāk, ka virsvalde izsludinā rakstiskas izsoles, t. i. tādas izsoles, uz kuŗām iesniedz rakstiskus solījumus. Bet pēc Endzeliņa metodes būtu jāsaka: rakstu izsoles. (Kādu tad rakstu?)

Bet jebkādiem paskaidrojumiem ikviens, kas latvju valodu prot, atradīs lielu starpību sekojošos pretstatos:

kungu uzstāšanās — kundziska uzstāšanās,
verģa tulkojums — verdzisks tulkojums,

---

*) J. Endzelīna un K. Milenbacha Latviešu gramatikā (1923. g. izd.).

lopa dzīve — lopiska dzīve,
vācu paņēmieni — vāciski paņēmieni,
valsts organizācijas — valstiskas organizācijas,
mantas attiecības — mantiskas attiecības
(„mantisks“ lietots tieslietu ministrijas žurnālā) u. t. t.

Pietiks.

Tā, Āmura kungs! Ēdat mierīgi savu kartupeļu biezputru, to Jums neviens nepataisīs par kartupeļlisku. Bet ja arī reiz runātu par kādu auga izveidošanos kartupelim līdzīgi, tad nevarētu vis teikt: kartupeļa izveidošanās, bet drīzāk gan: kartupeliska izveidošanās.

31. Sievietis vai sieviete? „Priekš“ nevietā.

Pagājušu svētdienu uz jūrmalu aizbraukdams, pie Zolitudes piestātnes novēroju nepareizus uzrakstus; tur kādā vietā vienā pusē bija uzrakstīts: Priekš vīriešiem, otrā pusē Priekš sievietēm.

Te ir divas nepareizības: „priekš“ lietots gluži nevietā un vārds „sieviete“ — vīriešu kārtā. Gan tiesa, ka no tautas mutes dzirdam daudzskaitlī arī „sievieši“, bet rakstu valodā taču bez šaubām nodibinājies vienīgi lietojams vārds „sieviete“. Saticsmes vārds „priekš“, šai gadījumā pavisam lieks, un daudz jaukāki un latviskāki skan, kad min. uzrakstos liekam: Vīriešiem un Sievietēm.

Tāpat uz pasta kastītēm lielnieki savā laikā nepareizi likuši uzrakstīt. Priekš vēstulēm, kur vienkārši vajadzētu stāvēt vai nu Vēstulēm, vai arī Vēstulnīca. Bez tam arī pilnīgi pietiktu, ka tur šie uzraksti būtu vienīgi latviešu valodā, ko kastītes pārkrāsojot, derētu ievērot.

Jau reiz bija par to runa, ka nekādus ielu uzrakstus nedrīkstētu likt bez prefekturas ziņas, un no tā laika arī daudz kas labojies. Bet vēl stingrākas kontroles vajadzētu uz Latvijas dzelzsceļiem. Kur katru dienu tūkstošiem cilvēku grozās, tur taču gan vajadzētu valdīt visskaidrākai latviešu valodai.

32. Majs vai maijs?

Šis jautājums bij dienas kārtībā jau gadus divdesmit vai vēl ilgāki atpakaļ un izšķīrās otrā vietā esošai kārtībai par labu. Bet pēdējā laikā sāk diezgan bieži parādīties „majs“. Kā liekas, to būs sāgrēkojis Rimski-Korsakova operas „maijs nakts“ teksta tulkotājs, lietojams „maja nakts“, un tūlīn nepareizā rakstība, kā sērga, ātri vien sāk izplatīties. Burtu „i“ laikam izmet, lai iznāktu īsāki ko rakstīt. Bet mums taču ir fonetiska rakstība; mums jāraksta tā, kā mēs izrunājam. Man šķiet, ka tam, kam ausis ko dzirdēt, nevar būt ne mazāko šaubu, kā šis vārds jāraksta; nekad es vēl neesmu dzirdējis kādu izrunājam „maja nakts“, bet gan vienīgi dzird „maijs nakts“. — Tāpat arī jāraksta ar i un j sieviešvārds „Maija“ („Maija un Paija“, ne Maja un Paja“), meija (ne meja) u. c.

33. Meldēris vai miltnieks.

Nesen atpakaļ man gadījās lasīt sludinājumu ar virsrakstu: Akciju sabiedrība „Latvijas Meldēris“.

Te man būtu šis tas ko piezīmēt. Vispirms, ja jau nu šo svešnieku gribam paturēt, tam būtu jādod pareiza forma un jāraksta melderis (ne melder), tāpat kā Pēteris (ne Pēters) u. c. Bet kamdēļ mums viņu paturēt? Viņam taču nav ne mazākā sakara, ne mazākās radniecības ar mūsu valodu! Jau vienu otru šādu svešnieku esam izstūmuši no sava vidus, un tālab nav arī „meldera“ ko žēlot. Tā piem. esam atmetuši no zviedriem aizņemto vārdu „skroderis“, kuŗa vietā lietojam drēbnieks (ar atv. drēbniecība, drēbniecisks, drēbnīca u. c.), esam atmetuši no vāciem aizņemto vārdu „beķeris“, kuŗa vietā mums radušies divi vārdi maizcepis un maiznieks (maizcepis — tāds, kas maizi cep, maiznieks — tāds, kam maize ir, kas maizi pārdod, bet var arī būt tās cepējs), u. c.

Būtu pavisam bēdīgi, ja melderis nebūtu atvietojams ar latviešu vārdu. Mums jau te ir dzirnavnieks, sudmalnieks un sudmalis. Bet šie vārdi nav spējuši vispārīgi iesakņoties; pie tam dzirnavniekam un sudmalniekam ir vairāk dzirnavu un sudmalu īpašnieka nozīme. Vai nebūtu cits kāds vārds?

Kā vācu „Müller“ cēlies no „mahlen“ (malt), tā arī mēs varam izdarīt vajadzīgos atvasinājumus no „malt“, sevišķi vēl ievērojot to, ka mums, kā to savās dainās redzam, ir jau lietoti vārdi maltuve, malēja. Tā tad „Müller“ būtu malējs. Varētu malēju ņemt arī šai nozīmē un teikt: Akc. sab. „Latvijas Malējs“, lai gan tam jau sava nozīme, jo tā pie mums nosauc nevis to, kas maļ, bet gan to, kas liek malt. Tomēr varam apskatīties pēc cita vārda un patiesi — nav grūti tādu atrast. Kā mums radies maizcepis no „maize“ un „cept“, tā varam radīt vārdu miltmalis no „milti“ un „malt“, un kā maizcepim blakus lieto maiznieks (t. i. tāds, kas maizi nevien cep, bet arī pārdod), tā blakus miltmalim ieteicams miltnieks. Dzirnavām varētu dot arī nosaukumu miltmalas (pie kam vārds dzirnavas itnebūt nav izskaužams), un miltnīca varētu būt miltu moliktava, miltu pārdotava un arī miltu maltuve.

Es ieteiktu minētai akciju sabiedrībai lietot firmu: „Latvijas Miltnieks“.

34. Patreiz vai pašreiz?

Ilgu laiku lietoja abus šos vārdus, pie kam patreizais pašreiz bija guvis pārsvaru. Bet pēdējā laikā nepareizais patreiz sāk vienmēr vairāk ieviesties — dažas avīzes to gandrīz vai vienīgi lieto, kālab jūtos piespiests nāk ar sekošo aizrādījumu. Mums ir tikai viens vārds: patlaban, kurš mūs varētu pavedināt uz patreiz, bet te mums ir saliktenis ar sastāvdaļām patlaban, kam tāda pati nozīme kā nupat. Turpretīm saliktenis paš-

reiz ceļas no pašu reizi (tāpat kā pašlaik no pašu laiku). Ka šādos gadījumos salikteņa pirmajai daļai pat paš- ir katrai sava nozīme, to redzam vislabāk vārdos patvaldība un pašvaldība. Tā tad pareizi ir tikai pašreiz un tam līdz pašreizējs.

35. Ūtrupe — torgs — izsole.

Senāk lietojām visvairāk pirmā vietā minēto vārdu, kuŗš cēlies no lejas — vācu „U t r u p” (Ausruf). Tas arī diezgan labi saskan ar latvju valodas skaņām. Bet pēdējā laikā viņa vietā ieviesies krievu „torgs”, kuŗš skan nelatviski un tālab būtu atmetams.

Vai tad mūsu valoda patiesi būtu tik nabadzīga, ka mums šie pašiem nevarētu rasties vārds? Tā kā šie viss grozās ap solišanu, tad pēc manām domām varētu pieņemt torga vietā vārdu izsole — un tamlīdz.: vairāksole, mazāksole, pārsole (= pere-torgs).

Uz manu ierosinājumu jaunā soda likumu izdevumā lieto: izsole (torgs). Domāju, ka tagad arī oficiālos sludinājumos (Vald. Vēstn.“) varētu parādīties torga vietā izsole.

36. Dzelzsceļš vai dzelzceļš?

Ilgāku laiku diezgan grūti slimojot, man nav bijis iespējams turpināt savus valodnieciskos paskaidrojumus. Bet ar lielāko uzmanību es esmu sekojis visam, kas par mūsu valodu rakstīts, un man sakrājušies liela kaudze avīžu numuru, kuŗos atrodamas — kā prof. Plāķis reiz izteicies — „rokām taustāmas” nepareizības.

Taisnība gan, par visiem aplamiem padomiem, kuŗi dzirdēti attiecībā uz mūsu valodu, nav daudz ko uztraukties, tādēļ ka tauta viņus neievēro. Kur palicis prof. Plāķis ar savu „ministra prezidenta”, kuŗu viņš ieteica lietot „ministru prezidenta” vietā? Šis padoms izčākstējis kā pavasara

sniegs siltā saulītē. Jeb mācītājs J. Zanders ar savu burtavū burtnīcas vietā? Viens otrs par šo padomu būs pasmējies, bet nopietni to gan neviens nav ņēmis, vēl mazāk, kas attiecas uz Jēzu, kuŗu viņš grib pārkrustīt par Jēsu!

Bet pēdējā laikā kāds aplams padoms atrod piekritējus, un pie tā es gribu drusku pakavēties. „Latvis“ neilgi atpakaļ sācis rakstīt „dz el z ce ļ š“, kur citi raksta pareizi „dz el z s ce ļ š“. Redakcijā nogājis, lai par šo lietu aprunātos, dabūju zināt, ka viņa turoties pie Endzeliņa un Šmita sastādītās grāmatiņas „Izrunas un rakstības vadonis“, pēc kuŗas jārakstot „dz el z s ce ļ š“ bez mazā „s“. Un patiesi, šāds aplams padoms atrodas min. grāmatiņā! Par laimi to ievēro līdzšim vienīgi „Latvis“; pārējie laikraksti, cik esmu pamanījis, lieto šo vārdu tikai pareizā rakstībā.

Kas mūsu lielos valodniekus varētu būt pamudinājis ieteikt nepareizu rakstību? Vecos laikos jau gan lietoja vārdu dz el ze (tikpat Stendera, kā Ulmaņa vārdnīca nepazīst vārdu dz el z s), un tad arī varēja radīt salikteni dz el z ce ļ š (tāpat kā no ma i ze un ce pt: ma i z ce pi s); bet tagad tikai šur tur izloksnēs to vēl dzird; turpretim rakstu valodā tikpat kā bez izņēmuma lieto vārdu dz el z s, un mums ir vesela rinda salikteņu, kuŗos pirmā daļa ir neapšaubami dz el z s (dz el z s lietuve, dz el z s stīgotava, dz el z s ūdens, dz el z s rūda, dz el z s stilts u. c., un tā tad arī dz el z s ce ļ š — tāpat kā ū de n s ce ļ š), jo visos šajos vārdos dzirdam nevis z (ne dz el z - lietuve u. t. t.), bet gan z s = s.

Salikteņu pirmā daļā i-celmu galotnes neatmet (klēt saugša, kūtmēsli, sirdskaite, balsstiesības u. t. t., tā tad arī dz el z s ce ļ š); kā izņēmums jāuzskata s i r d - ē s t i, bet saka arī s i r d s ē s t i — pēdējā forma būtu vairāk ieteicama.

37. Ganimeds.

Kas ir Ganimeds? Pēc grieķu mitoloģijas Ganimeds ir skaists jauneklis, laikam Trojas

karāļa dēls, kuŗu dievi viņa skaistuma dēļ nolaupa un aizved uz Olimpu. Tur viņš ir Ceisa kausa turētājs un sevišķs šī dieva mīlulis. Mākslinieki viņu tēlo kā pusaugu jaunekli, kuŗa Ceisa ērglis nes uz Olimpu.

Tagad nu, kā šinīs dienās kādā „paziņojumā“ lasījām, viesnīcu un restorānu sulaiņi iedomājušies saukties par ganimetiem. Šis vārds, kuŗu restorānu apmeklētāji latvieši tūliņ pārvērtuši par ganumeitām, ir pilnīgi nevietā, jo restorānu sulaiņi nav dievu sevišķi mīļējuši, ne vēl skaisti pusaugu jaunekļi (ir viņu starpā pat plikgalvji un bezzobji); viņi arī neapkalpo dievus, bet bieži vien trokšņotājus dzērājus un saņem par to dzeramnaudu, kuŗu viņi paši nosauc par ubagu dāvanu.

Paliksim pie latviešu vārda sulainis. Pēdējā laikā sulaiņi iesaukti par viesmīļiem. Viesmīlis īsti gan ir nama tēvs, kuŗš mīlē viesus, bet varētu šo vārdu attiecināt arī uz sulaiņiem. Kelnēris un obers kā svešnieki atmetami.

38. „Ērmi tīrumā“.

Tautas dziesmu „Nākat, ļaudis, skataties, kādi ērmi tīrumā“, reizēm varētu attiecināt arī uz mūsu valodas druvu. Lai gan tā pēdējos gados stipri izkopta, tomēr tajā šad tad parādās šis tas, ko var nosaukt par ērmu.

Tā kādu laiku atpakaļ dažās avīzēs lasījām, ka tāda un tāda sabiedrība sarīkojusi tādiem un tādiem viesiem „lunchu“. Un pie tam vēl šis „lunch“ atkārtojas vairākreiz.

Par to patiesi varēja pabrīnēties! Ja jau mēs bez šī angļu vārda (kas nozīmē: otrs brokasts) nevarētum iztikt, tad mums tas būtu jāraksta fonetiski: lenšs. Bet taisnību sakot, mums šis svešnieks it nebūt nav vajadzīgs, tāpat kā mums nav vajadzīgi tamlīdzīgi nosaukumi: deženejs, dineja, supeja, bankets u. c., ar kuŗiem mēs, bieži vien demokrati vārdos, bet lieli kungi veiglojumos, (ar pa-

radēm, rautiem u. t. t.) nereti mēdzam lepoties. Bet visi šādi vārdi ir mums gluži lieki, tādēļ, ka mums pašiem netrūkst nosaukumu attiecīgiem ēdamlaikiem.

Vārds maltīte (vācu Mahlzeit, lejasvācu Maaltid) pie mums pamazām izzūd. Tā vietā lieto ēdamlaiks. Bet varētu arī lietot ēšana (darbība) vai šaurākā nozīmē ēste. Tad varētu, piem., teikt, mums ir 4 ēdamlaiki jeb ēstes; tie ir: no rīta — azaidš, jeb brokastis (arī brokastis), pusdienā — launags jeb puzdienas, pēcpusdienā — palaunadzē un vakarā — vakariņas.

„Launagu“ gan esam patapinājuši no igauņiem, un dažās vietās tam ir arī palaunadzē nozīme, bet tas ir pie mums pamatīgi nostiprinājies, tā kā nevaram viņam liegt pilsoņa tiesības mūsu valodā.

Bez tam mums šai ziņā ir vārdi mielasts un dzīres. Pēdējais attiecināms vairāk uz tādām svinībām, kā kāzās, kristības u. c., kur liela loma „iemešanai“ un kur izpriecas turpina ilgāku laiku. Mielasts (arī goda mielasts, svētku mielasts) turpretīm sarīkojams sevišķos svinīgos gadījumos un var notikt katrā laikā. Tālab šo vārdu var lietot lenša, dienejas, supejas un banketa vietā.

Kā cits ērms uzskatāms kāds latv. laikraksta nosaukums: „Latvijas kurorti“. Lai nu šo nevietā esošo vārdu lieto kur lietod. (pat ofiālos rakstos tas sastopams), bet latvju laikraksta galvā gan to nevajadzētu likt. Vai tad patiesi esam tik nabagi, ka savā valodā nevaram apzīmēt to, ko vāci nosauc par „Kurort“?

Sanatorijai mēs esam atraduši ļoti derīgi vārdu: dziedinātava. Pa daļai to varētu attiecināt arī uz „Kurort“. Bet jāievēro, ka dziedinātava ir iestāde, kurā slimniekus dziedina, turpretīm „Kurort“ ir vieta, kur nevien slimī, bet arī saguruši cilvēki sabrauc veseloties. Tā tad „Kurort“ būtu veselotava jeb veselotne, un min. laikraksts varētu saukties „Latvijas veselotnes“.

Kurmāja būtu veselotnica un kurviesi — veselotnieki.

Pie ērmiem pieskaitāmi dažī švešvārdu sakropļojumi, kuŗus esam pārņēmuši no krievu valodas. Pie tādiem pieder: komendants, lotereja un baterija. Pareizi jāsaka: komandants, loterija un baterija.

Krievijas komunisti ķēmojas ar dažādu vārdu sakropļojumiem, par kuŗiem reti kāds zin, ko tie nozīmē (jeps, kominterns un nezin kādi vēl). Tos mēs nevaram ņemt par paraugu. Cik smieklīgas neizklausītos, ja mēs, piem., zinību komisiju nosauktu par zinku vai derīgu gramatu nodaļu par dergnu! Tur jau pat kaķim būtu jāsmejas! Un tomēr mūsu presē šie lielnieku ērmi nemitas parādīties, lai gan lielākā daļa lasītāju nezin, ko ar tiem iesākt. Nav taču mums vārdnīcu, kuŗās varētu atrast paskaidrojumus par šiem ērmiem. Tālab mūsu laikrakstiem ieteicams savu lasītāju labā nemaz neuzņemt lielnieku sakropļojumus, bet saukt lietas īstā vārdā, vai arī, lietojot visādus jepus, pielikt iekavās sakropļojumu nozīmi.

Vislielākais ērms ir Krievijas apzīmējums ar SSSR.

Arī ar to mūsu prese apgrūtinā savus lasītājus. Ko tie ar šo burto sakopoj. lai iesāk? Jāievēro, ka nepietiek ar to, ka lasītāji to uzskata; viņiem taču arī jālasa. Kā to lai izlasa? Esesesera? vai Seseserija (kā to H. Asars reiz „Latvī” lietojis)?

No tādiem ērmiem mums jāizvairās. Liksim droši SSSR vietā Krievija.

39. Par velti — velti.

Savā laikā Lapas Mārtiņš bija sarakstījis stāstu ar virsrakstu „Par velti mīlēts” un tagad Dailles teatrī izrāda lugu ar tādu pašu nosaukumu. Abos gadījumos par velti lietots nevietā.

kamas konzekvences. Ja jau mēs sakām nevis Poncius Pilatus, bet gluži pareizi Poncijs Pilats, kādēļ tad arī ne Verbats, Kurcijs u. c.? No jaunlaiku rakstniekiem mums piem. arī Pantenius pazīstams kā Pantenijs. Še šķīrošana nemaz nav vajadzīga.

Kas attiecas uz galotni is uzvārdos, man ļoti jāšaubās, vai te būs iespējams izvest profesora kga prasījumu dzīvē. Etimoloģiski jau gan ir gluži pareizi, ko viņš prasa, bet dzīve iet savu ceļu, un beigu beigās mums jāatzīstās, ka valodas likumos ir tādi un tādi izņēmumi. Šai sevišķā gadījumā jāsaka, ka galotnes —is vietā ļoti bieži lieto tikai —s, pat rakstu valodas aprindās, un arī tautas dziesmās nav tāļu jāmeklē šeit piemēri*). Man šķiet, ka varētu gan kā izņēmumu pielaist rakstību: Viesturs, Priedīts, Upīts u. c. Mums ir ievērojami rakstnieki, kuŗu priekšzīmei mums jāseko (Plūdons, Sauliets, Zvaigznīts, Rozīts, Eglīts u. t. t.).

Pašu svarīgāko lietu uzvārdu jautājumā prof. Šmits atstāj nepārrunātu, t. i. kā mums jāraksta sieviešu uzvārdi — ar galotni vai bez galotnes? Tagad mums ieviesusies tāda kārtība, ka vīrieši raksta uzvārdu ar galotni, sievietes bez tās. (Piem. Jānis Pūpols, Anna Pūpol.) Tas ir pilnīgs absurds. Latviešu valodā bezgalotnes vārdu, attiecoties uz personu vārdiem, nemaz nav. (Pie sieviešu uzvārdiem bezgalotnību konzekventi arī nemēdz izvest, tā piem. lieto: Jānis Liepa, Anna Liepa — nevis Anna Liep.)

Šur tur jau gan parādās kāds sievietes uzvārds ar galotni. (Piem. Paula Freimane), bet tas ir par maz. Ir tiešām pēdējais laiks, ka valdība, lai nu viņai būtu arī nezin cik daudz lielu un nopietnu darbu, reiz spertu stingrus soļus un izskaustu nelāgi ieviesušos ierašu rakstīt uzvārdus bez galotnes!

Lai taču ejam tautā un paklausāmieš, kā ļaudis runā! Vai kāds dzirdējis runājam: Vakar Pūpol atnākusi un stāstījusi, ka viņai u. t. t. Neviens tā nerunā.

---

*) Apgalvojums, ka tas vajadzīgs dēļ, viegli apgāzams.

Vislabāk būtu, ja mēs liktu uzvārdu vārdam priekšā, kā to ļoti daudzi latvieši mēdz darīt (Pūpolu Jānis, Pūpolu Anna). Pret to var iebilst, ka mēs ar to par daudz atšķiramies no citām tautām. Bet par to nebūs ko bēdāt. Mums nav jāskatās uz citiem, ka tik mēs pareizi rīkojamies. Bez tam, mēs laikam nebūtu vienīgie, kuŗi šādu uzvārdu rakstību lieto. Man nav bijis iespējams pārliecināties, bet es domāju, ka es nemaldos, teikdams, ka ungari jau sen tā raksta. Neērti tik būtu, ja vārdu saīsinātu iesākuma burtā (Pūpolu J.), bet šāds saīsinājums nemaz nav vajadzīgs: arvien labāki, kad uzraksta visu vārdu (Pūpolu Jānis).

Ja šādu rakstību tomēr atrastu par vispār nepieņemamu, tad sieviešu vārdi jāraksta ar galotni (Jānis Cālītis, Anna Cālīte, Jānis Vārtnieks, Anna Vārtniece u. t. t.). Grūtāki būtu ar uzvārdiem uz —iņš; tur laikam būtu jāņem —iņa (Jānis Bērziņš, Anna Bērziņa).

Beigās gribu pieminēt, ka mums jāatmet tēva vārda lietošana kā gluži lieks balasts, kuŗu mums krievi uzķāvuši. Tagad bieži pat sludinājumos redzam izķēmotus vārdus, kā piem. Pēteris (Jāņa d.) Krauklis u. c.

*

„J. Ziņu“ š. g. 11. numurā prof. E. F e l s b e r g s aizrāda, ka, tāpat kā J ā n i s L a p s a savu vārdu rakstot ar sieviešu kārtas galotni. M a r i j a V i l k s savam varot pielikt vīriešu kārtas galotni. Gluži pareizi! Arī es, jau vairākkārt par šo jautājumu rakstīdams, esmu aizrādījis uz šo izeju, jo vienmēr ir labāk rakstīt M a r i j a V i l k s (ar galotni) nekā M a r i j a V i l k (bez galotnes). Tomēr, lietai tuvāk piegriežoties, bieži ar šo izeju atdursimies uz grūtībām; tā piem. vārdus uzskaitot. Nemsim operas biroja ziņojumu. Dažas avīzes raksta: piedalās — B e n e f e l d, Pļavniek — citas atkal: piedalās — B e n e f e l d e, Pļavniece. Abos gadījumos zinams, ka tur piedalās tādas un tādas kundzes. Bet ja rakstītu: B e n e f e l d s, Pļavnieks, tad varētu domāt, ka dalībnieki

ir kungi. Izvairīties no pārpratumiem varētu, liekot vārdus priekšā (Ada Benefelds, Olga Pļavnieks). Sen jau šis jautājums būtu nokārtojams likumdošanas ceļā. Bet valdības vīri ir diezgan pakūtri jauninājumos. Cik grūti piem. nācās viņus pārliecināt, ka kuģis nav vis pielādējams, bet piekraujams, jo kā vezumu nevis pielādē, bet piekrauj, tā tas ir arī ar kuģi.

Tāpat ierēdņu starpā maz piekrišanas atrod uz mana ieteikuma terminoloģijas vārdnīcā uzņemtais un arī jau skolas literatūrā pārgājušais vārds „r a u d z e“, kuŗa vietā valsts iestādēs vienumēr vēl lieto veco „p r o v e“.

Ar lielu interesi es pag. vasarā lasīju skolu sarakstus par kursu beigušo jaunatni. Maz bija to skolu, kuŗās sieviešu vārdus rakstīja pa vecam, bez galotnes (piem. Anna Kalniņa), daudz vairāk tādu, kuŗās sieviešu vārdiem pielika sieviešu kārtas galotnes (Anna Kalniņa), bet apmēram tikpat daudz arī tādu, kuŗās vārdu un uzvārdu pārtaisīja (Kalniņa Anna). Šķiet, ka pēdējais veids dabūs virsroku un mūsu jaunatne beidzot izšķirs šo svarīgo jautājumu. Viņa bez šaubām liekas vadīties no dziem paraugiem, kuŗus mums devuši tādi vīri kā mūsu valodas lielākais izkopējs Kronvalda*) Atis un d. c. Saprotais, ka vārds tad nav atzīmējams ar vienu burtu, bet jāraksta pilnīgi. Kad Materu Juris sāka izdot savu „Baltijas Zemkopi“, viņš vispirms parakstījās: G. M a t h e r' s, vēlāk: G. M a t e r s (bez h un bez apostrofa), bet beidzot Materu Juris. Par ko der padomāt.

*

Nesen atpakaļ „Vald. V-sī“ iespiests ortografijas komisijas protokols uzvārdu lietā, kuŗa tagad liekas esam galīgi izspriesta. Bezgalotņu sieviešu uzvārdi tagad būs bez žēlastības atmetami, un policijai būs daudz darba, jaunas pases izrakstot. Mūsu brāļu

---

*) Uzvārdu mēdz likt daudzskaitli; Kronvalds to nav darījis, uzskatīdams savu vārdu par kolektīvu (mežs).

tauta mums šai ziņā aizsteigusies priekšā; leiši jau ievēduši sieviešu uzvārdiem īpatnējas galotnes. Tā piem., ja vīram uzvārds Stobe, tad sievai pasē stāv: Stobiene. Tāpat: Rutkovskis — Rutkovskaite.

Pie mums šim jauninājumam vēl daudz pretinieku; pat juristi ar to nav mierā, aizrādīdami, ka ar to varētu celties nepatīkami sarežģījumi mantošanas lietās. Te jāvaicā: kā tad tas nāk, ka citas tautas (piem. krievi, poļi, leiši) nav bažījušās ievest sieviešu uzvārdiem sevišķas galotnes? Laikam taču sarežģījumi šai ziņā nav tik bīstami! Pašu starpā jau grūtības tikpat kā nekādas nevar rasties, bet ja kādreiz (atgadās diezgan reti) Amerikā vai Australijā nomirst bagāts „onkulis“, kuŗam Latvijā mantiņieki, tad arvienu apstrīdamos gadījumos attiecīgai ministrijai būs iespējams izsniegt apliecinību, ka tai un tai personai ir tāds un tāds uzvārds.

Sievietes uzvārds bez galotnes ir pilnīgs absurds. Kāpēc tad mēs īpašvārdus vien lietosim bez galotnes? Tad jau tikpat labi arī sugas vārdus. Tā piem. nevis dziedātāja, bet dziedātāj. Vienīgi pareizi ir, tāpat kā dziedātājs Pļavnieks, arī dziedātāja Pļavniece (ne dziedātāj Pļavniek). Beigsim reiz šļupstēt!

Par ortografijas komisijas lēmumiem jāsaka, ka viņas referents, prof. J. E n d z e l ī n s, ar atzīstamu rūpību savācis piemērus un devis motivējumus, tā ka viss iznācis ļoti pārliecinoši. Tikai vienā lietā viņam nevarēs piekrist; pie vārda V a n a g s viņš dod trīs variantus: Vanaga, Vanadze, Vanaģe. Tāds izplūdums nav ieteicams. Man šķiet, ka vajadzētu pietikt ar vienu atvasinājumu un būtu jālieto: Vanags — Vanadze, Launags — Launadze, Vilks — Vilce u. t. v.

Galotni is pie tādiem vārdiem kā Eglīts, Priedīts u. c. gan nevarēs uzspiest. Cita lieta, ja vārdam bez i nav nozīmes; tad jāraksta galotnē is (piem. Cīrulis; siev. Cīrule). Bet nav mums sugas vārdu: eglīts, priedīts u. t. t., un tādēļ var pielaist kā izņēmumu: Eglīts, Priedīts u. c. Mums ir tādi vispār pazīstami

vārdi kā: Plūdons, Pavils Rozīts, Viktors Eglīts u. c., šiem rakstniekiem nav iemesla grozīt savu uzvārdu. Es reiz Plūdonim vaicāju, vai nu viņš sāks rakstīt Plūdonis; viņš man atbildēja, ka viņš to nekad nedarišot.

Te jāievēro, ka šis is tikai rakstu valodā kaut cik stiprāki nodibinājies; sarunas valodā to vēl maz atzīst (tā piem. saka: puisīts, reti: puisītis), un arī tautas dziesmās ļoti bieži sastopam is vietā vienkāršu s. Jāloka: Eglīts, Eglīša u. t. t. (tāpat kā puisītis, puisīšam u. t. t.).

Ortografijas komisija piemirsusi attiecināt savus lēmumus arī uz cittautiešu uzvārdiem. Te mums darīšana ar diezgan svarīgu jautājumu. Vāci, krievi, angļi, franči u. c. iedomājas, ka mums viņu uzvārdi jāraksta bez pārgrozījumiem, gluži tā, kā viņi paši tos raksta, un diemžēl, mūsu telegrafa aģentura bieži vien viņus pabalsta šajos uzskatos. (Dažreiz gan tā liekas, it kā viņai nebūtu valodas pratēju un viņa nezinātu, kā svešie vārdi izrunājami.)

Tas diezgan dīvaini. Ja piem. krievi svešvārdus uzraksta savā ortografijā, tad nevienam nekā nav ko iebilst, bet latvis to nedrīkst darīt. Nē, kungi, arī mēs rakstīsim tikai tā, kā mūsu alfabets mums to atļauj; mēs nevaram uzņemt savā visas pasaules alfabetus, to starpā arī ķīniešu.

Ļoti pazīstami vārdi mums piem ir: Fūr-ecker, Adolphi, bet mēs tos tā nerakstām, jo mūsu alfabētā nav: ü, ck, ph; galotni pieliekot, mums iznāk: Firekers, Adolfijs. Krievu Arbuзов mums ir Arbuzovs, itaļu Giolitti — Džolitijs (i še pie g neizrunā; tas tur pielikts tikai lai zinātu, ka šis g izrunājams kā dž).

Pa Rīgas ielām staigājot, mēs redzam, ka vāci uz izkārtnēm liek bez galotnēm: Redlich, Berg u. c. Bet latvji šos vārdus tā neizrunā; viņi saka: Redlichs, Bergs, un tā šie vārdi būtu ierakstāmi arī pašēs. Arī tādi vārdi kā Vesterlo būtu rakstāmi ar latvju galotni: Vesterlos (bez apostrofa; ģen. Ve-

sterloa, dat. Vesterloam u. t. t. — sievietēm: Vesterloe, Vesterloes, Vesterloei u. t. t.).

Tāpat mums jārikojas ar angļu un franču uzvārdiem. Angļu *L a v* mums ir *Los* (ģen. *Loa* u. t. t.; sieviete: *Loe*, ģen. *Loes* u. t. t.); franču *B a r t h o u* — *Bartūs* (ģen. *Bartūa* u. t. t.; siev. *Bartūe*, ģen. *Bartūes* u. t. t.). Francijas ministru prezidenta uzvārds pareizi jāraksta: *P o a n k a r ē s* (ģen. *Poankarēa* u. t. t.; siev. *Poankarēe*, ģen. *Poankarēes* u. t. t.).

Te jāpiezīmē, ka franču oi izrunājums gandrīz kā mūsu o, un tāpēc pietiktu ar to vien tādos vārdos kā: tolete, soreja u. c. Bet ievērojot to, ka mēs svešvārdos o mēdzam izrunāt īsi (kā vācu o), var pielikt pie o a un jāraksta tad: toalete, soareja (ne suareja, eksploatacija (ne ekspluatacija).

Velti mēs arī nopūlāmies ar angļu v izrunu īpašvārdos. Vienkārt angļi v neizrunā gluži kā u, un otrkārt mums gar šo izrunu nav nekādas daļas, mēs v izrunājam kā v un sakam *Viljams*, *Velsa*, ne *Uiljams*, *Uelsa*). Angļi mūsu *V a l k a* izrunā laikam kā *U a l k*, bet mums tā paliek *Valka*. *Nesen Nacionālā teātrī izrādīja lugu: L e d i j a s U i n d e r m i r v ē d e k l i s*. Te man iešāvās prātā, ka angļi droši vien mūsu vēdeklis izrunā kā uēdeklis, un tad lugas titulis skanētu: *L e d i j a s U i n d e r m i r u ē d e k l i s*, bet pareizi ir tikai *L e d i j a s V i n d e r m i r e s v ē d e k l i s*.

Uzvārdu jautājums pie mums tagad uzskatāms kā izšķirts, bet gan tikai pagaidām. Mūsu jaunatne, kā esmu novērojis, tiecas vairāk uz to: staigāt *K r o n v a l d a A t a* (jeb *Plāķa izķēmojumā: Kronvalda Aša*) pēdās un pārstādīt vārdus un uzvārdus (*Ozolu Jānis*, *Ozolu Anna*), un kad viņa nāks pie valdības stūres (pēc gadiem 20), viņa šo pārstati ievēdīs dzīvē. Tā arī būs vislabāki, būs īsti latviski.

Saturs.

Lapp.

Jēkabs Dravnieks, biogrāfija.

1. Bērnība un skolas gadi	5—10
2. Tērbatas skolotāju seminarā	11—19
3. Skolotājs Kaukazā	20—32
4. Atkal dzimtenē. Skolotājs Vecsātos. Dravnieks bīstamais „jaunlatvietis“. No vietas uz vietu	33—43
5. Dravnieks grāmatu tirgotājs, „Au- struma“ redaktors un izdevējs Jelgavā. Plašie pasākumi mūsu grāmatniecībā. Smagas dzīves neveiksmes	44—52
6. Dravnieks — rakstnieks Rīgā	53—59
7. Dravnieka personība un pasaules uz- skats	60—64
8. Dravnieka žurnalista darbība brīvā Latvijā	65—73

I. Valodnieciski apcerējumi.

1. Valodas jautājumi	77— 81
2. Nolaidība valodnieciskos rakstos	81— 85
3. Vācu-latviešu vārdnīcas lietā	85— 90
4. Valodas kuplinātājiem	90— 93
5. Par egli un priedi	93— 94
6. Valodas skaidrības dēļ	95—100
7. Veci vārdi jaunos svārkos	100—102
8. Dzelzsceļnieku ievēribai	102—104
9. Par mūsu valodu	104—106
10. Latviešu uzvārdi	106—108
11. Uzvārdu rakstības jautājums	108—111
12. Svešvārdu lietošana	111—112
13. Vēlreiz par svešvārdiem	113—116
14. Par īpašvārdu rakstību	116—119

	Lapp.
15. „Latvijas valstiņa“ un „latvju tautiņa“	119—120
16. Terminoloģijas komisija	120—127
17. Valoda valdības rīkojumos	127—130
18. Mūsu alfabets	130—133
19. Pro domo sua	133—138

II. Valodas jautājumi.

1. „Jābūt“, „bijuse“ un „bijusi“, ģe, ge	141—143
2. Pasivās formas	144
3. Svešvārdu lietā	145—146
4. Vēlreiz par svešvārdiem	146—148
5. Vietu nosaukumi	148—151
6. Ģenuja Dženova?	151
7. Biedrojamās zīmes ģeografiskos no- saukumos	152
8. Babītezers vai Babīšezers?	152—153
9. Torņakalns vai Torņkalns?	153
10. Estija vai Igaunija?	153—154
11. Apskats un apskate	155
12. Nepareizas galotnes atvasinātos sveš- vārdos	155—156
13. Kastīņa vai kastīte?	156
14. Slimniču vai slimnicu?	157—159
15. Lekt vai lēkt?	159—160
16. „Uz sava rēķina“ vai „uz savu rēķinu“?	160
17. Bulvars vai bulvaris?	161
18. Kanālis vai kanāls?	161—162
19. Ideālis?	162—163
20. Gada skaitlis un mēneša diena	163—164
21. Zaldāts vai saldāts?	164—165
22. Zesija vai sesija?	165—166
23. „Nekavējoši“	166—167
24. Špināti vai spināti?	167
25. Salikteni	167—168
26. Vēl par salikteniem	169
27. „Nāk priekšā“	169—170
28. Lielais burts	171—172
29. Teikumu pareiza uzbūve	172—173
30. Par piedēkli —isks	173—175

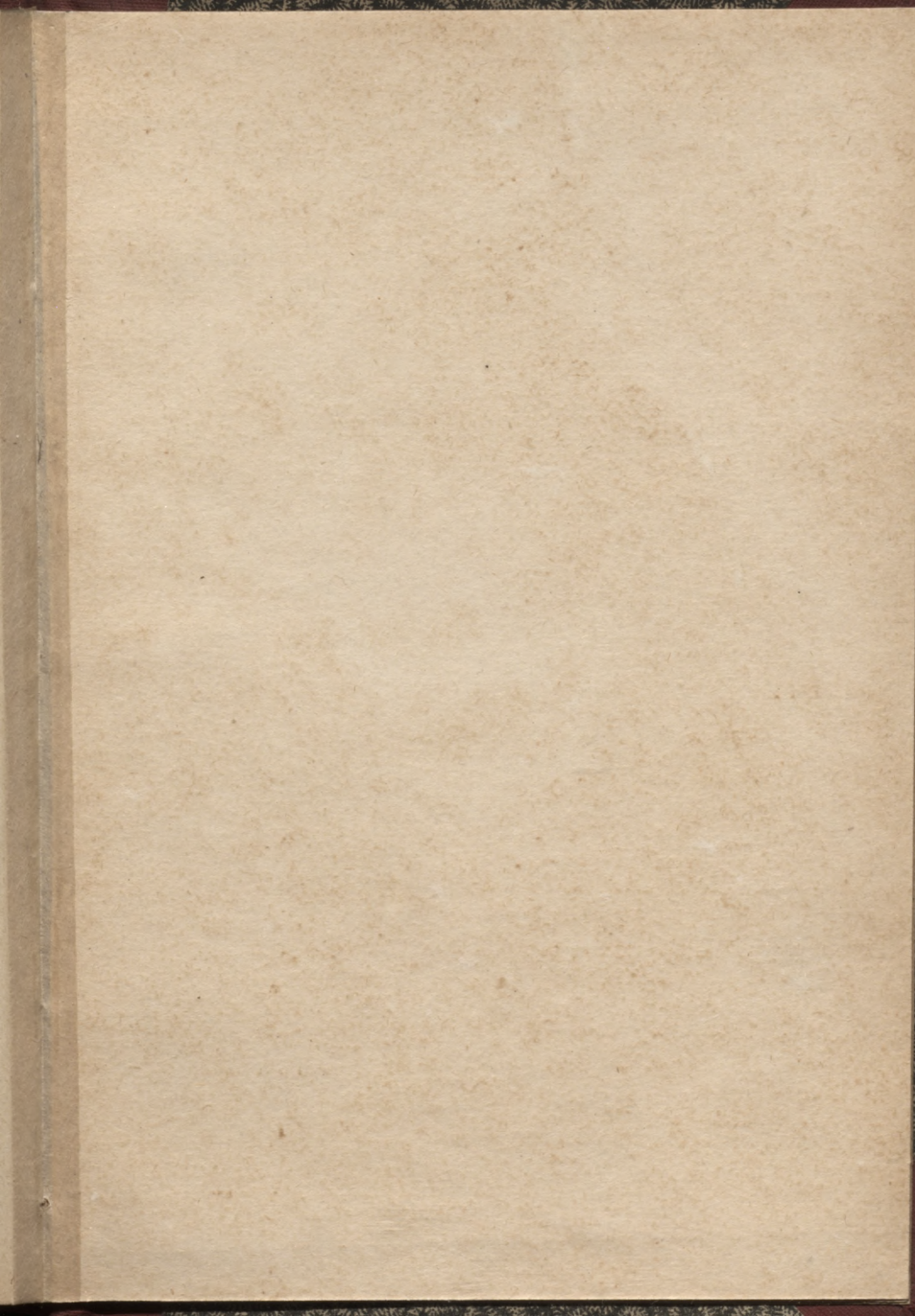
	Lapp.
31. Sievietis vai sievietē? „Priekš” nevietā	175
32. Majs vai maijs?	176
33. Melders vai miltnieks?	176—177
34. Patreiz vai pašreiz?	177—178
35. Ūtrupe — torgs — izsole	178
36. Dzelzsceļš vai dzelzceļš?	178—179
37. Ganimeds	179—180
38. „Ērmi tīrumā”	180—182
39. Par velti — velti	182—183
40. Uzvārdu lietā	183—189

Ilustrācijas.

1. J. Dravnieka pirmās iespīestās grāmatas: „Mīlestības alga” titullapa	8
2. J. Dravnieks seminarists Tērbatā	13
3. J. Dravnieks skolotājs Kaukazā	23
4. J. Dravnieka „Konverzācijas vārdnīcas” titullapa	47
5. J. Dravnieka vācu-latviešu vārdnīcas titullapa	53
6. J. Dravnieka autogrāfs no vācu-latviešu vārdnīcas manuskripta	55
7. Uz atsevišķas lapas priekšpusē J. Dravnieka ģimēne.	

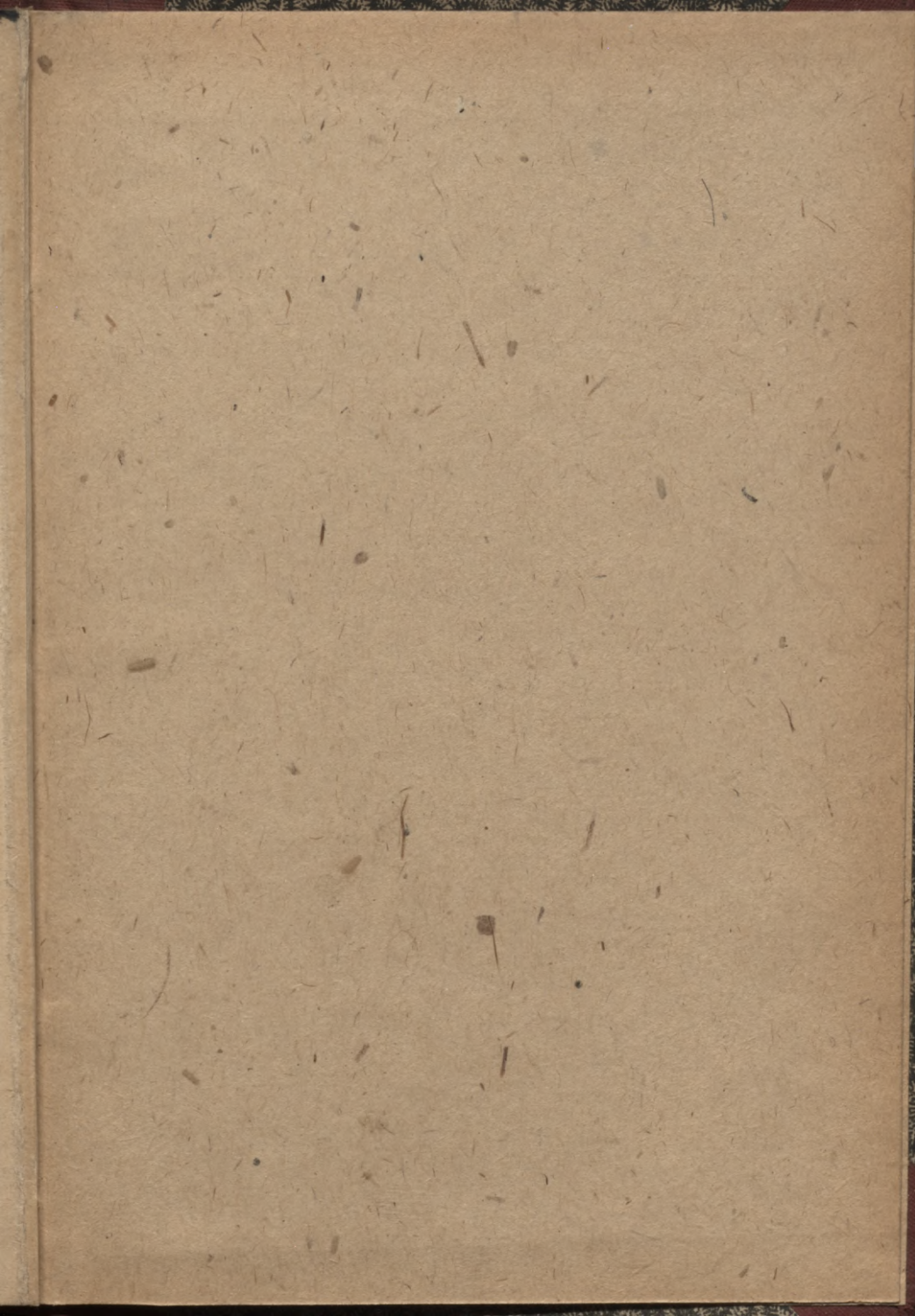

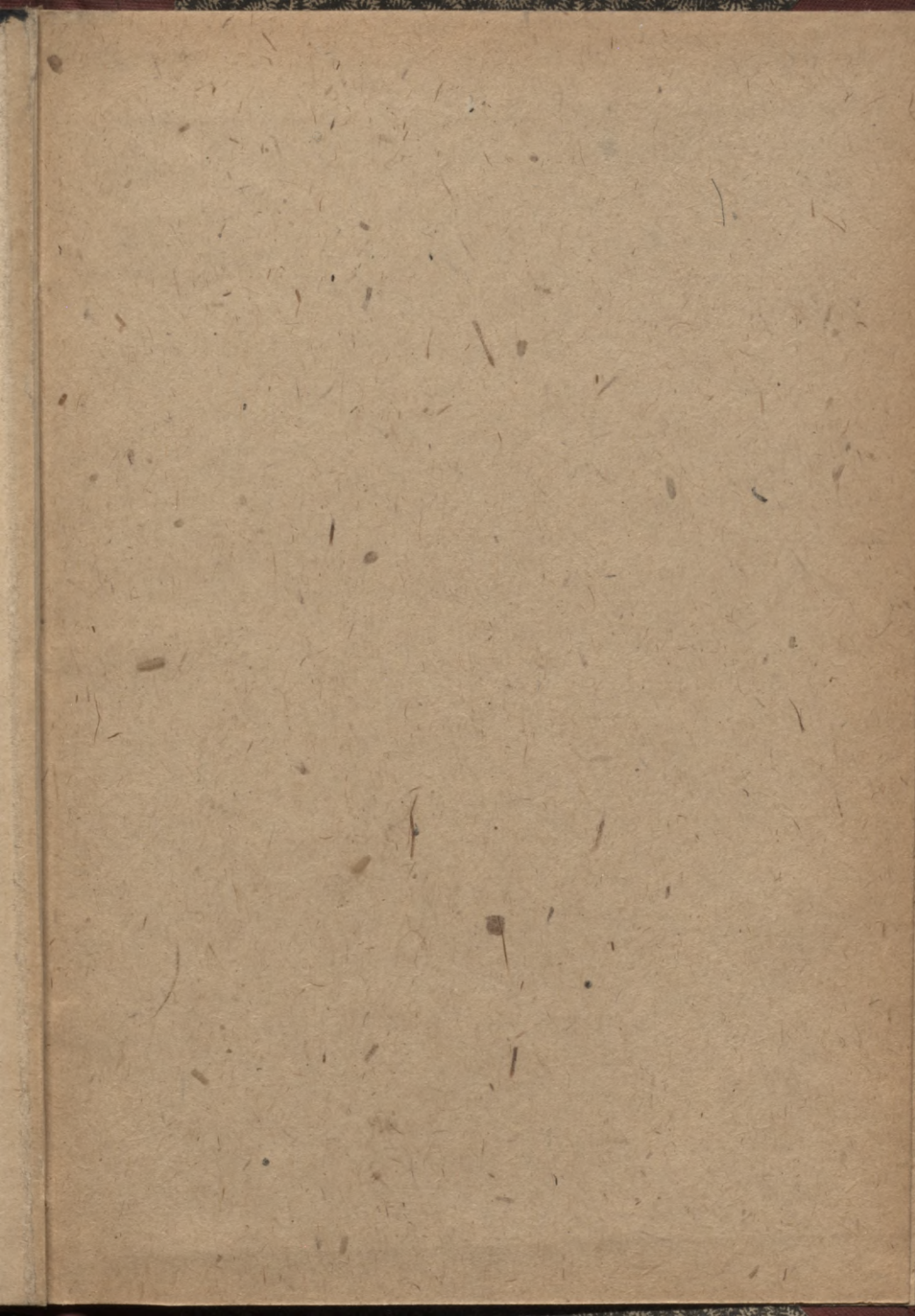
[R6.5-]

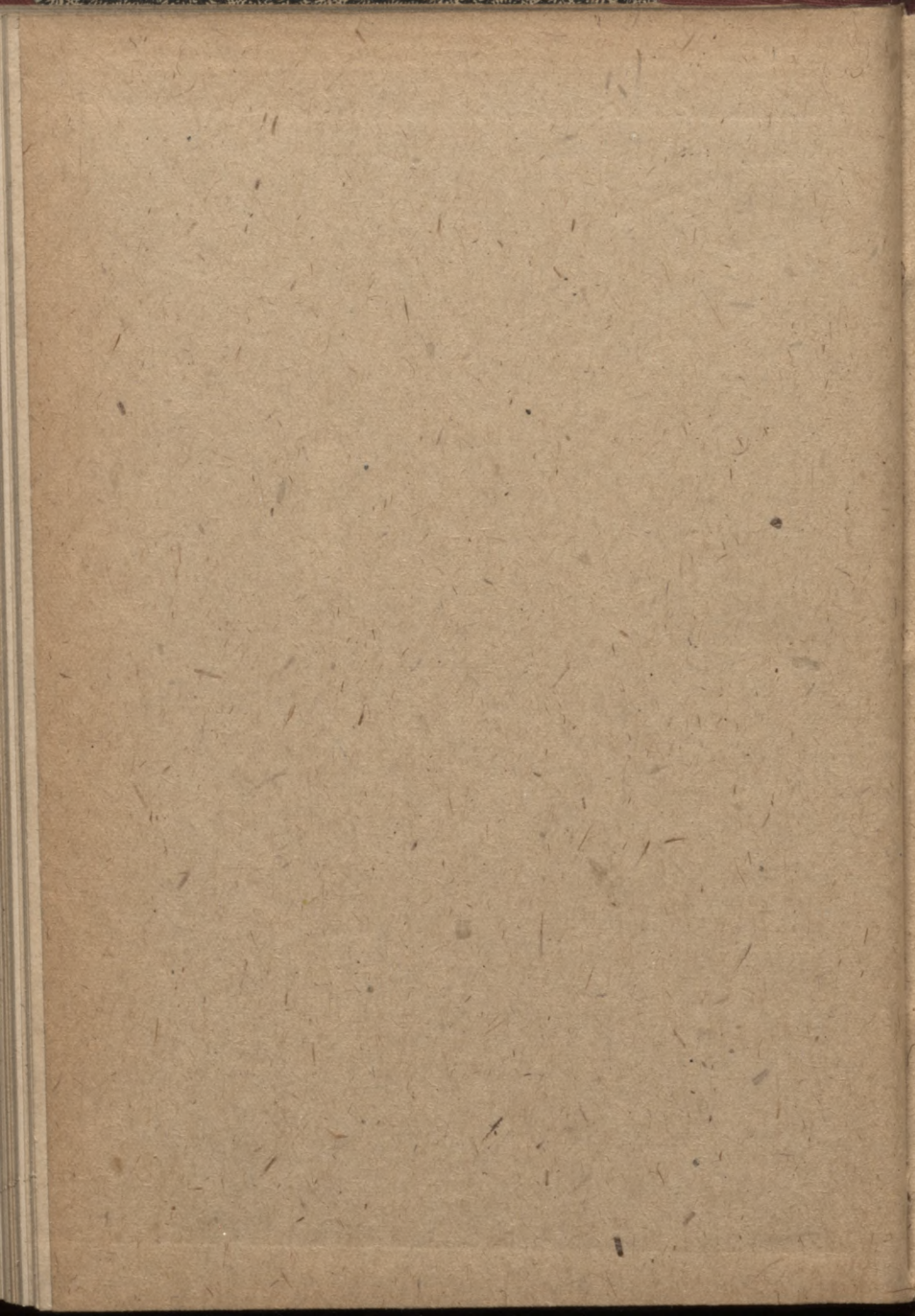

[R65-]

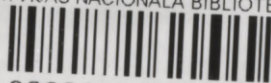

2-1

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309057631